

МАТИЦА СРПСКА
Темишварски одбор

The Timișoara Committee of the Matica Srpska

MATICA SRPSKA
Comitetul Timișoara

Фотографија на корицама
Српска саборна црква и Владичански двор у Темишвару

YU ISSN 0354-6721

ТЕМИШВАРСКИ ЗБОРНИК
THE TIMIȘOARA REVIEW
CULEGERE DE STUDII – TIMIȘOARA

15

Главни и одговорни уредник / Editor in-Chief /
Redactor șef și responsabil
Стеван Бујарски

Уредништво / Editorial Board / Redacția
*Академик Иван Алексејевич Чароџа (Белорусија), њроф. др Ђорђе Ђурић,
др Бранка Кулић, др Весна Марјановић, њроф. др Душан Ј. Појов,
њроф. др Миља Раган*

Главни уредници

др Божидар Ковачек (1991–2000), *др Миодраг Јовановић* (2000–2005),
њроф. др Душан Појов (2005–2012), *Стеван Бујарски* (2012–)

НОВИ САД
2023

Штампање овог Зборника омогућило је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

САДРЖАЈ
CUPRINS
CONTENTS

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ
ARTICOLE ŞI STUDII
ARTICLES AND TREATISES

- Исидора Г. Бјелаковић, *Језик Рачунској дневника Храма Свешћих айосћола Пејтра и Павла у Араду (1728–1752) – Морфолошке особине* [Limbaжul registrului de casă al Bisericii Sfinћii Apostoli Petru şi Pavel din Arad (1728–1752) – Caracteristici morfologice – The language of the Income and Expenditure Diary of the Church of Saint Apostles Peter and Paul in Arad (1728–1752) – Phonological Features] 9
- Стеван Бугарски, *Демографско њаласање Срба у Румунији. Узроци и њослегице* [Situaћia demografică a sârbilor din România. Cauze şi urmări – The Demographic Ripple of the Serbs in Romania. Causes and Consequences] . . 19
- Божидар Панић, *О арадским гробљима у XVIII веку њрема најсћаријој майичној књизи Пејтројавловске цркве. Део њрви, гробља у Срјској вароши* [Cimitire arădene din secolul al XVIII-lea conform celui mai vechi registru de stare civilă al Bisericii Sfinћilor Apostoli Petru şi Pavel. Prima parte, cimitire din Oraşul sârbesc – Serbian graveyards in Arad from the 18th century according to the oldest Registry of Vital Records from the Church of Saint Apostles Peter and Paul. Part One, cemeteries in the Serbian City] . . . 35
- Божидар Панић, *Дин trecutul Cetăћii Aradului* [Из прошлости Арадске тврђаве – From the past of the Arad Citadel] 77
- Стеван Бугарски, *Прилој родослову њлемећке њородице Дамаскин од Неметја* [Contribuћii la genealogia familiei Damaskin din Beregsău Mic – Contributions to the genealogy of the noble family Damaskin of Nemet (Beregsău Mic)] 83

ПРИЛОЗИ И ГРАЂА
NOTE ŞI DOCUMENTE
CONTRIBUTION AND MATERIALS

- Дејан Јакшић, *Исћочни Банат у раду Друшћива за Срјско народно њозоришће* [Banatul de Est în activitatea Societăћii pentru Teatrul Naћional Sârbesc – The East Banat in the activity of the Society for the Serbian National Theatre] 97
- Љиљана И. Пузовић, *Темишварски владика Никола (Димћиријевић) на Сабору у Сремским Карловцима (1731). Слике из свакодневној живојиа*

[Episcopul Timișoarei Nikola Dimitrijević la Soborul de la Sremski Karlovci (1731). Aspecte din viața cotidiană – The Bishop of Timișoara Nikola Dimitrijević at the Council in Sremski Karlovci (1731). Pictures from everyday life] . . .	107
Мара Шовљаков, <i>Сѣрадање Манастѣра Златѣице у време срѣској народној ѿокреѣа 1848/9</i> . [Calvarul mănăstirii Zlatica în timpul mișcării naționale sârbe din 1848/9 – The calvary of the Zlatica monastery during the Serbian National Movement in 1848/9]	113
Божидар Панић, <i>О родној кући Саве Текелије</i> [Casa natală a lui Sava Tekelija – The birth house of Sava Tekelija]	121
Зоран Марков, <i>Печайњаци срѣских насеља са ѿдручја Тамишкој Банатѣа у 19. веку. Збирка Националној музеја Банатѣа у Темишвару</i> [Matrici sigiliare ale localităților sârbe din Banatul Timișan în secolul al XIX-lea. Colecția Muzeului Național al Banatului din Timișoara – Seal matrices of the Serbian localities from the Timiș Banat in the 19 th century. The collection of the Banat National Museum in Timișoara]	133
Адријана Сида Мањеа, <i>Издавачки ѿдохваѣ Савеза Срба у Румунији 2018–2022</i> . [Activitatea editorială a Uniunii Sârbilor din România, 2018–2022 – The Publishing Activity of the Union of Serbs in Romania, 2018–2022]	169

СВЕДОЧАНСТВА
MĂRTURII
TESTIMONIES

Јована Касаш, <i>О ѿрослављању Свеѣѿѣа Саве код Срба у Букурешѣу између два свеѣска раѣа</i> [Despre sărbătorirea Sfântului Sava de către sârbii din București în perioada interbelică – On the celebration of Saint Sava by the Serbs in Bucharest during the Inter-War Period]	183
--	-----

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ
CRITICĂ ȘI RECENZII
CRITIQUES AND REVIEWS

Милица Софинкић, <i>Никола Грдинић (ур.), Encyclopedia Dositheana, Културни центар Војводине „Милош Црњански”, Нови Сад, 2021, 499 стр., ISBN 978-86-80384-91-7</i>	187
Стеван Бугарски, <i>Предрај Пузић, Азбучник срѣских свеѣѣеника у Срему 1546–1946. Прилози биоѿрафијама, Архијерејско намесништво пеѣиначко и Народна библиотека у Пеѣинцима, 2023, Пеѣинци, 512 стр., ISBN 978-86-85507-12-0</i>	189
Nicoleta Demian, <i>Dejan Popov, Zoran Markov, 185 de ani de cânt coral al sârbilor din Timișoara (1836–2021). Catalogul expoziției</i> , Uniunea Sârbilor din România, Timișoara, 2022, 100 pag., ISBN 978-606-004-055-2	190
Душан Ј. Попов, <i>Сѣеван Буѣарски (ѿрпр.), Пасѣирске ѿосланице дра Георѣија Лейѣића, срѣској ѿравославној еѣиској ѿемишварској, Манастир Греетеј, света Фрушка гора, и Прометеј, Нови Сад, 2023, 268 стр., ISBN 978-86-515-2078-8</i>	192
Драган Тубић, <i>Душан Дејанац, Пољед са зајадне сѣране: Кикинда и Срби у Румунији – некад и сад, Савез Срба у Румунији, Темишвар, 2022, 231 стр., ISBN 978-606-004-047-7</i>	194

Сарадници у овом броју Зборника – Colaboratorii din prezentul număr al revistei – Collaborators in this issue of the Journal	197
Именски регистар – Indice de nume – Name Index	203
Географски регистар – Indice geografic – Geographic Index	218

Исидора Г. Бјелаковић*

ЈЕЗИК РАЧУНСКОГ ДНЕВНИКА
ХРАМА СВЕТИХ АПОСТОЛА ПЕТРА И ПАВЛА
У АРАДУ (1728–1752)
– МОРФОЛОШКЕ ОСОБИНЕ**

САЖЕТАК: У раду се анализирају поједине морфолошке особине *Рачунској дневника Храма Светих апостола Петра и Павла*, документа који се под тим називом чува у наведеној цркви у Араду (под сигнатуром INV 794). *Рачунски дневник* састављен је из два протокола: први је вођен од 1728. до 1782. године, а други од 1776. до 1790. године. У овом раду анализирана је грађа из прве половине XVIII века (тачније, од 1728. до 1752. године). Основни задатак овог истраживања јесте утврђивање морфолошких специфичности језика *Рачунској дневника* како би се идентификовао његов језик. Посебна пажња у раду посвећена је односу народних и књишких елемената у анализираном документу, те зависности њихове употребе од различитих контекстуалних параметара.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Рачунски дневник Храма Светих апостола Петра и Павла*, Арад, XVIII век, протоколи, српски језик, српскословенски језик, рускословенски језик.

1. Увод. Српска рукописна грађа прве половине XVIII века у новијим истраживањима постаје све чешће поље интересовања међу историчарима језика, што не треба да изненађује јер је реч о веома интересантном периоду у погледу развоја српског књижевног језика. Ово је време током којег је реализована замена српскословенског језика рускословенским, време у којем долази до појаве полиглосије, па и славеносрпског језика.¹ Како би се допринело јаснијем сагледавању српске књижевнојезичке ситуације у наведеном периоду, у овом се раду анализира језик једног од сачуваних протокола из овог периода. Реч је о *Рачунском дневнику Храма Светих апостола Петра и Павла*, документу који се под истим називом чува у наведеној цркви у Араду

* isidora.bjelakovic@gmail.com

** Овај рад представља резултат истраживања у оквиру пројекта *Историја српског језика* (178001) Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ В. нпр. Перкучин 1991; Ивић 1997; Стефановић 2000; 2002; Јовановић-Стефановић 2013; Младеновић 1972; 1973; 1977; 1987; 1992; Стојановић 2011а; 2011б; 2012; Бјелаковић 2018а; 2018б; 2019а; 2019б; 2020; 2021 и др.

(под сигнатуром INV 794). Анализа је спроведена на морфолошкој равни текста, уз примену дескриптивне методе упитника А. Младеновића, социолингвистичке методе и лингвистике текста. Основни циљ истраживања јесте идентификација језика овог документа, те анализа његове књишко-народне раслојености с обзиром на семантичко-структурне и социолингвистичке параметре.²

Рачунски дневник садржи 460 страна. Водило га је неколико писара (свештеника) у периоду од 1728. до 1790. године. Састављен је из више целина, које понекад не прате хронолошку линију. У овом истраживању анализирана је грађа из прве половине XVIII века, тачније од 1728. до 1752. године, када се завршава једна од књига расхода. У питању су следеће целине: 1. Попис затечених црквених предмета и потврда о њиховом преузимању (1728. година, 1. писар, стране: 1–6); 2. Црквени приходи у периоду 1735–1743. г. (2. писар, стране: 7–10); 3. Црквени приходи током 1728. г. (1. и 3. писар, стране: 11–13); 4. Црквени приходи у периоду 1743–1744. г. (1. и 2. писар, стране: 13–24); 5. Попис затечених и преузетих црквених предмета (1728. година, 4. писар, стране: 25–27); 6. Црквени приходи у периоду 1745–1750. г. (4. и 5. писар, стране: 28–34); 7. Црквени приходи из таса у периоду 1745–1751. г. (4. писар, стране: 35–37); 8. Црквени расходи у периоду 1745–1752. г. (4. писар, стране: 38–47); 9. Црквени расходи за 1728. г. (1. и 3. писар, стране: 48–50); 10. Црквени расходи за 1735, 1740. и 1743. г. (2. писар, стране: 51–70). Странице су у рукопису обележене и током анализе служили смо се датом пагинацијом.³

2. РАНИЈА ИСТРАЖИВАЊА. Уколико се обрати пажња на ранија истраживања српске рукописне документације која жанровски и садржајно одговара *Рачунском дневнику* о којем је овде реч (тефтера, протокола, рачунских књига и сл.) из XVIII и XIX века (в. Младеновић 1976; 1995; Недељковић-Ковачевић 1996; Бјелаковић 2021; 2022), могу се извести следећи закључци, али и радна хипотеза за ово истраживање:

(1) појава рускословенских црта и славеносрпског језика уочава се од четрдесетих година XVIII века – на територији Јужне Угарске, али и у другим областима (нпр. у *Тештеру хиландарском* из XVIII века);

(2) развојна језичка линија на хронолошкој оси иде узлазном путањом: од доминантно српског народног језика (са спорадичним упливом рускословенских црта, везаних за датуме, називе богомоља или имена црквених великодостојника) ка мешовитом – славеносрпском језику;

(3) протоколи, тефтери и црквена документација сличног садржаја, настала у оним областима које су биле под влашћу Османског царства, показују другачију језичку слику. На пример, тефтери нишког Храма Светог Николе из прве половине XVIII века (1727–1747) писани су искључиво мешовитим језиком – али не славеносрпским, него језиком у којем се уочавају црте из

² Више о наведенима методама и њиховој примени у дијахронијским проучавањима језика в. у Кречмер 1990; Радовановић 2003; Суботић 2003; 2004; Павловић 2004; 2013; Грковић-Мелџор 2007; Милановић 2013; 2014; Милановић-Бјелаковић 2016; Бјелаковић 2012; 2018.

³ До снимака рукописа дошли смо захваљујући љубазности г. Стевана Бугарског, којем овом приликом најискреније захваљујемо.

српскословенског и српског народног језика (в. НЕДЕЉКОВИЋ-КОВАЧЕВИЋ 1996: 229). Оваква ситуација уочена је и у *Теофилу хаџи Гавре* (Сарајево, 1688–1751), који је у основи написан српским народним језиком, са ређим наносима из српскословенског (в. БЕЛАКОВИЋ 2021). Све ово упућује на јасан закључак да се у овим областима славеносрпски језик, а самим тим и утицај рускословенског, везује за каснија времена, при чему треба нагласити да ће тек будућа исцрпнија језичка истраживања моћи да укажу на прецизније хронолошке податке.

2.1. На основу наведених података могло би се закључити да је смена српскословенског рускословенским језиком реализована етапно, без јединственог временског оквира, на шта је сигурно утицала социополитичка ситуација у одређеним подручјима, као и статус Српске православне цркве у њима (нпр. на територијама под Аустријом, Османским царством и сл.). Поред тога, жанровска структура црквених протокола – који не подразумевају високе религиозне садржаје, али настају под духовним окриљем – везује се за народни или за мешовити тип језика. Кад је реч о *Рачунском дневнику Храма Свешћих ајосћола Пејтра и Павла из Арага*, за период који је анализиран у овом раду (1728–1752), будући да је вођен у Араду, очекује се употреба народног или мешовитог типа језика са књишким цртама у одређеним тематским пољима. Анализа фонолошких карактеристика овог документа упућује на појаву рускословенских црта од тридесетих година XVIII века. До тада је документ писан на народном језику уз спорадично присуство српскословенских наноса (в. БЕЛАКОВИЋ 2022).

3. АНАЛИЗА. Морфолошка структура *Рачунског дневника Храма Свешћих ајосћола Пејтра и Павла* указује на то да је рукопис у периоду 1728–1751. г. писан на доминантно народном језику са спорадичним упливом српскословенских и/или рускословенских црта.

3.1. Међу бројним примерима у којима се уочавају морфолошке карактеристике које се могу сматрати дистинктивним за народни, српскословенски и/или рускословенски језик, овом приликом издвајамо следеће:

3.1.1. *Генијив једнине именица на -а*. У анализираним документима народни наставак *-е* регистрован је у читавом анализираном периоду: ѿ(?) *попа раке* (1728: 2); ѿ(?) *свнлѣ* (1728: 3); ѿд-годннѣ (1728: 11); с-онѣ странѣ (1728: 49); ѿд-ове црквѣ (1728: 50); радн сљжбѣ (1735: 53); нз-воде (1735: 56); здѣшннѣ стѣна црквѣ стѣнѣ Апостолѣ петра н-павла (1745: 25); две плащаннѣ (1745: 26); ѿ свнлѣ (1745: 26); ѿ кожѣ (1745: 27); ѿ сљжбѣ (1748: 43); нз-варошке кѣѣ (1750: 33); 4 оѣ свеѣла (1748: 43); око-портѣ (1751: 46); и др.

3.1.2. *Дайив и локайив једнине именица женског рода на -а*. Народни наставак *-и*, доследно се примењује у анализираном корпусу: по-свнлѣ (1728: 3); мансторомѣ що сѣ опраляан врата на портѣ (1745: 38); ѣ-црквѣ (1745: 39); платисмо катѣ днмннѣ крѣмарнѣ (1751: 46); и др.

3.1.3. *Локайив једнине именица мушког и средњег рода*. У локативу једнине именица мушког и средњег рода народни наставак *-у* забележен је у текстовима у читавом анализираном периоду: 8-тастментѣ (1728: 2); на-дѣгѣ (1728: 2); на-прѣстолѣ (1728: 3); калѣгернѣцамѣ ѿ-рождѣтѣѣ хѣвѣ дадосмо (1735: 53); калѣгернѣцамѣ дадѣ ѿ-рождѣтѣѣ (1735: 55); ѿ-васкресеннѣ (1735: 55; 1748: 44); ѣ-радѣннѣнѣ ѿ-дѣлѣнѣ (1735: 58); ѣ-Арадѣ (1751: 37); ѣ манданѣ стѣго Феодора (1751: 37); и сл.

Исти наставак посведочен је и код именице /дан/, у оквиру назива за црквене празнике, при чему је реч о архаичној основи /дн-/: ω петровъ-днъ (1747: 42; 1748: 43); ω -дмитровъ-днъ (1747: 42; 1750: 45); и др.

3.1.4. *Номинатив и акузатив множине именица женског рода на -а*. Анализирана грађа указује на доследну употребу народног наставка -е: кннѣ стоѣ (1728: 4); за-свѣѣ (1728: 4; 1735: 55); за-рвкѣ (1728: 49); ψ -пѣвницн гдѣ-се кннѣ завтораю (1735: 58); ψ о-ѣ прнноснѡ даскѣ (1745: 39); и др.

3.1.5. *Генитив множине именица сва четири рода*. Поред српских народних наставака -а и -у: прѣко нинн рвкѣ (1728: 1); црковни новаца (1728: 2); 79 двката (1728: 2); црковни сннова (1728: 2); 6 табака хартнѣ (1728: 48); 13 надницѣ (1743: 62); 100 дасака (1745: 38); 4 оке свѣѣ (1748: 43); 800 ексера (1751: 47); и др., у грађи су од 1745. године регистроване и књишке форме са наставком -ѡ (односно финалним -ов као ознаком проширене основе): здѣшнне стѣна цркве стѣнѣ Апостола петра н-павла (1745: 25); ... ψ о нзвадисмо ψ из гробницѣ ψ поконнѣ Архиреевѣ н-продадосмо (1745: 28); и др.

Код именица женског рода посведочен је и пример са наставком -ах: ... ψ о нзвадисмо ψ из гробницѣ ψ поконнѣ Архиреевѣ н-продадосмо (1745: 28).

3.1.6. *Акузатив множине именица мушког и женског рода*. У акузативу множине именица мушког и женског рода забележена је искључиво употреба народног наставка -е у читавом анализираном периоду: нарѣднсмо црковне твтораѣ (1728: 1); предаѣ-се 8-рвкѣ (1728: 2); кѣпнла ножеѣ (1728: 2); да-ове црковне новце пѣ цркви 8змѣ (1728: 2); 8-рвкѣ прѣдати (1728: 49); 8-рвкѣ (1728: 49); за-дѣкѣ чалове (1735: 51); за-бѣще (1735: 55); за-теповѣ (1748: 44); за-кннѣ (1748: 45); за-чаршавѣ н пешкнрѣ (1750: 46); за-ексера (1751: 46); за-бравѣ (1751: 46); и др.

3.1.7. *Датив, инструментал и локатив множине именица*

3.1.7.1. Док се у дативу множине именица на -а региструје употреба наставка -ами и -ама (калѣгерницѣ ψ н кола древа; 1735: 53); калѣгерницѣ ψ н ω -рождѣтѣвѣ хѣв дадосмо (1735: 53); калѣгерницѣ ψ н за дрѣва (1735: 55), дотле се у инструменталу множине уочава наставак -ама. са-броннѣ ψ пафта ψ н (1728: 3).

3.1.7.2. У дативу, инструменталу и локативу множине именица мушког и средњег рода ситуација је нешто разубјенија. У дативу множине посведочени су наставци -ом⁴ и -ем: да-нѣма твтораѣ прѣдати (1728: 1); предаѣ-се 8-рвкѣ [...] твтораѣ ψ н (1728: 2); Прво манстерѣ ψ н ψ апасуль (1735: 51); на-дѣ апстола петра н-па^б: свѣщеннко ψ н (1735: 59); влаѡ ψ нѣ платнсмо (1743: 62); мансторо ψ нѣ ψ о сѣ опралян врата на портн (1745: 38); влаѡ ψ нѣ ψ о-сѣ ѡкопалн гробѣ вла^кннѣ (1745: 39); нзплатн-се свѣщеннко ψ н (1752: 47); и др.

3.2. *Заменичко-придевска промена*

3.2.1. У генитиву једине мушког рода, као и у акузативу једине мушког рода (уз именице са обележјем [+ живо]) народни наставци -ѡ ψ (а)/-ѣ ψ н посведочени су у читавом анализираном периоду: то ѣ свѣма поконнога гѣна обрѣтѣра (1728: 2); знатн-се трошака црковнога (1728: 48); жнѣта црковнога (1743: 15); поконнога павла (1746: 30); дѣте поко[н]нога марка (1747: 31); ѣз-варошкогѣ дома (1750: 33); преко свѣга трошка (1748: 43); ѡ црковногѣ воска (1748: 43); и др.

⁴ Наставак -ом забележен је у дативу множ. именица м. рода и у ранијим истраживањима пословноправне писмености у Сентандреји почетком XVIII века (в. Младеновић 1992: 144).

Књишки наставци регистровани су од 1745. године: *служба сѣаго Ялезне* (1745: 25); *То есв нацѣ предалн прежда бнвшн тѣторн сего храма* (1745: 27); *за преста-вшаго-се Марка Мнлановнча [...] 18f.* (1747: 31); *у манданв сѣаго Феодора* (1751: 37); *о-сашствн сѣаго дѣа* (1745: 42); *745го лета* (1745: 28); *748го лета* (1748: 43); *октомвриа 10го* (1751: 46); и сл.

3.2.2. У генитиву једине заменичко-придевске промене женског рода регистрован је народни наставак *-е* у читавом анализираном периоду: *Сан Прѣквалъ конствѣне варошн ара^аскіе* (1728: 1); *ѿ(?) свиле просте* (1728: 3); *оа-ове цркве* (1728: 50); *с-оуе стране* (1728: 49); *нз-варошке куѣе* (1750: 33); *3 рифа чоє зелене* (1751: 47); и сл.

Књишки наставци су ретки, при чему је реч и о српкословенским и о рускословенским формама *-ије*; *-ија* (в. Римџова и др. 1999: 54). Рускословенски наставак посведочен је од 1745. године: *Сан Прѣквалъ конствѣне варошн ара^аскіе* (1728: 1); *здаѣшнне стѣа цркве стѣа Апостолъ петра н-павла* (1745: 25).

3.2.3. У дативу/локативу једине женског рода бележи се домаћи наставак *-ој*: *... у-женскои црк:* (1750: 46); *платисмо кати диннои критарици* (1751: 46); и др.

3.2.4. У акузативу множине мушког и женског рода забележен је само народни наставак *-е*: *да оин позорѣтвю на-цркви н на-црковне дохо^аке* (1728: 1); *нарѣднсмо црковне тѣторѣ* (1728: 1); *да-ове црковне новце па цркви взмв* (1728: 2); *за-даѣе чамове* (1735: 51); *за-свеѣе вошане* (1735: 55); *за-ексерѣ* (1745: 16); и др.

3.2.5. У дативу множине употребљава се наставак *-им*: *прѣае-се внше писати^и тѣтор^и* (1728: 2), а у инструменталу множине наставак *-ими*: *пре^а бнвшнми* црковни синова (1728: 2).

3.3. Личне заменице

У грађи су регистроване и народне и књишке форме (в. Римџова и др. 1999: 48): *Іа ако живѣ вѣде^и* (1728: 4); *ннма* (1735: 51); *нелв* (1743: 62); *пред-мноу* (1728: 4).

3.4. Глаголи

3.4.1. *Инфинитив*. У грађи су доследно посведочене форме инфинитива на *-иш*: *заповѣдати* (1728: 1); *наплатити* (1728: 2); *предавати* (1728: 1); и др.

3.4.2. *Презент*. У 1. лицу једине презента регистровани су како народни наставак *-м* и *-у* (уз глагол *хѣиш*): *Іа ако живѣ вѣде^и* (1728: 4); *хоѣу* (1728: 4); тако и књишки наставак *-у* (в. Римџова и др. 1999: 72): *іа-пакн препорѣтвю* (1728: 4). У 1. л. множине забележен је само један пример са народним наставком *-мо*: *вѣдемо* (1728: 1).

У 3. л. једине и множине чувају се народни наставци: *да оин позорѣтвю* (1728: 1); *да-нма* (1728: 1); *хоѣе* (1728: 1); *да-ваписвю* (1728: 1); *предае-се* (1728: 2); *носи* (1728: 2); *где велико кандило стон* (1735: 58); *у-певници где-се кннге завтораю* (1735: 58); *доѣ* (1741: 9); *кошѣе* (1743: 13) и др. Књишке форме су веома ретке (в. Римџова и др. 1999: 72–73): како добри свѣдѣтели *свѣтаствелствуютъ* (1728: 2).

У 1. л. множине регистрован је народни наставак: *нменѣмо* (1745: 25); *трошнмо* (1728: 48); и др.

3.4.3. *Фуѣур I и II*. Футур I гради се према два модела:

а) од енклитичких облика помоћног глагола *хѣиш* у презенту и инфинитива (модел типичан за српски народни језик): *шо-ѣе-се сеѣн* (1743: 62);

двката и на-томъ довнѣ 19 двката (1728: 2); ако-лн-мн-се прилвѣти смѣрѣть ѣа-пакн препорѣчуѣ да настабши братѣ нзбавн двшв внше поленѣтога гна ѡбрстера нѡлана текелн (1728: 4); знатнста цю примлсно, мн нннѣ нареждени твтора [...] ѡ прѣжде бнвши твтора, здѣшнне стнѣ цркве, стнхъ Апостола пѣтра и-павла, кое здѣ ѳ-протоколѣ порѣдв сталлало ј-нменвем (1745: 25).

4.1. Посматран у целини, текст може бити сегментиран на неколико семантичких домена у оквиру којих се уочава већи број књишких црта:

1. религиозна тематика у најширем смислу:

То есв намѣ предали прѣжде бнвши твторн сѣго храма (1745: 27); ѡ-сашаствн сѣгаго дѣа (1745: 42); здѣшнне стнѣ цркве стнхъ Апостола пѣтра и-павла (1745: 25); савѣжба сѣгаго ѡлезнѣ (1745: 25); ѳ манданв сѣгаго Феодора (1751: 37);

2. лексеме које денотирају упокојену особу: за преставлашаго-се Марка Мнлановнча (1747: 31); а за преставлашаго-се Марка Мнлановнча [...] 40 f. (1749: 31);

3. устаљене форме: вапнсвю (1728: 1; 6).

Важно је напоменути да се у наведеним семантичким скупинама појављују и форме на народном језику.

5. Закључак. Анализа појединих морфолошких особина *Рачунској дневника Храма Свейтихъ аѡсѣола Пейтра и Павла* (1728–1752) указује на доминантно присуство српског народног језика, уз спорадичне књишке наносе – из српскословенског и рускословенског/руског. Присуство рускословенских и руских језичких црта уочава се од четрдесетих година XVIII века, што одговара резултатима ранијих истраживања језика црквене администрације са територије Јужне Угарске. Њихов број, ипак, није толико велик да би се могло говорити о мешовитом, славеносрпском језику. Анализа показује и то да су књишке црте (српскословенске и рускословенске) условљене пре свега тематско-структурном организацијом текста, али и социјалном стратификацијом особа о којима је реч у датом документу.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора. „Језик новина код Срба крајем XVIII и почетком XIX века”. У: Гордана Илић Марковић, Ана Кречмер, Милош Окука (ур.). *An den Anfängen der serbischen Philologie. На ѡчецима срѣске филолоѡије. Сало дебелоѡа јѣра либо азбукоѡроѡрес Саве Мркаља (1810–2010)*. Frankfurt am Mein: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2012: 49–80.
- БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора. „Напомене о фонолошкој структури докумената Архива манастира Савина (18. век)”. *Досиѡејев вриѡ VI/ 6* (2018а): 15–32.
- БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора. „Напомене о морфолошкој структури докумената Архива манастира Савина (18. век)”. *Годишњак Филозофској факултѡеѡа у Новом Сагу XLIII/1* (2018б): 407–422.
- БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора. „Језик докумената Архива Српске православне епархије будимске у Сентандреји (прва половина 18. века)”. *Језичке јѣдинице срѣској језика у сѡстѣму и конѡексѡу. Научни сасѡанак славѡсѡа у Вукове дане 48/1* (2019а): 89–101.
- БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора. „Језик докумената Архива манастира Савине (18. век)”. У: Ј. Стојановић (ур.). *Срѣско језичко и књижевно наслеђе на ѡросѡору данашње Црне Горе. Срѣски језик и књижевносѡј данас: зборник радова са Друѡѡ међународној научној скуѡа одржанѡј у Подгорици 26–28. маја 2017. ѡодине*. Подгорица: Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори; Нови Сад: Матица српска; Бања Лука: Матица српска – Друштво чланова Матѡе српске у Републици Српској, 2019б, 515–526.

- БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора Г., Ненад Ђ. Нинковић. „Пословноправна преписка српских капетана из Јужне Угарске (Национални архив у Сегедину, 1727–1746)”. *Зборник Мајице српске за књижевност и језик* 68/2 (2020): 455–482.
- БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора. „Језик Тефтера Хаџи Гавра (1684–1751)”. У: Зорица Никитовић (ур.). *Српско љисано насљеђе и историја средњовјековне Босне, Хума и Травунице*. Бања Лука: Филолошки факултет: Филозофски факултет, Источно Сарајево: Филозофски факултет, 2021, 379–398.
- БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора. „Језик рачунског дневника храма светих апостола Петра и Павла у Араду (1728–1752) – фонолошке особине”. *Јужнословенски филолоџ* LXXVIII/2 (2022): 287–302.
- ИВИЋ, Павле. „Језик Г. Стефановића Венцловића и српски говори око Будимпеште”. *Hungaroslavica. Studia in Honorem Stephany Nyiomarkay*. Budapest: ELTE Szlâv Tanszéksoportja, 1997, 97–100.
- ЈОВАНОВИЋ, Томислав, Димитрије Е. Стефановић (прир.). *Венцловићев Сенџандрејски буквар 1717*. Београд–Будимпешта: Радионица Венцловић–Арте, 2013.
- КРЕЧМЕР, Ана. „Неколико напомена поводом 30-годишњег јубилеја истраживања славеносрпског доба”. *Зборник Мајице српске за филолоџију и линџвистичку* XXXIII (1990): 221–231.
- МИЛАНОВИЋ, Александар. „Стереотипност и креативност у структури новинске вести при генези српског новинарског подстила”. *Језик весма љезан*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2013, 252–265.
- МИЛАНОВИЋ, Александар, Исидора БЈЕЛАКОВИЋ. „Толстојева периодизација и питање жанра”. У: Anatolij A. Alekseev, Nikolaj P. Antropov, Anna G. Kretschmer, Fedor B. Poljakov, Svetlana M. Tolstaja (Hrsg.). *Slavische Geisteskultur: Ethnolinguistische und philologische Forschungen. Teil 2. Славянская духовная культура: Этнолингвистические и филологические исследования. Часть Philologica Slavica Vindobonensia. Band 3, Frankfurt am Mein: Peter Lang, 2016, 197–217.*
- МЛАДЕНОВИЋ, Александар. „Језик трију цеклинских писама из друге половине 18. вијека”. *Зборник за језик и књижевност* 1 (1972): 45–58.
- МЛАДЕНОВИЋ, Александар. *Језик владике Данила*. Нови Сад: Матица српска, 1973.
- МЛАДЕНОВИЋ, Александар. „Филолошки коментар уз једно писмо из Херцеговине упућено Дубровнику 1728. године”. *Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Posebna izdanja. Knjiga XXXIV. Odjeljenje društvenih nauka*. Knjiga 6, 1977, 273–283.
- МЛАДЕНОВИЋ, Александар. „Тефтер Нишавске митрополије из XIX века – споменик филолошког значаја”. *Зборник Мајице српске за филолоџију и линџвистичку* XIX/2 (1976): 197–215.
- МЛАДЕНОВИЋ, Александар. „Карактер језика неких писама будимског епископа и карловачког митрополита Вићентија Поповића из првих деценија XVIII века”. *Сенџандрејски зборник* 1 (1987): 225–236.
- МЛАДЕНОВИЋ, Александар. „Језик трију сентандрејских писама из првих деценија XVIII века”. *Сенџандрејски зборник* 2 (1992): 137–148.
- МЛАДЕНОВИЋ, Александар. „Неке филолошке напомене о Тефтеру хиландарском”. *Археографски љрилози* 17 (1995): 247–254.
- НЕДЕЉКОВИЋ-КОВАЧЕВИЋ, Јасмина. „О језику тефтера нишког храма Светог Николе (XVIII век)”. *Археографски љрилози* 18 (1996): 229–252.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. „Жанрови старосрпског пословноправног стила”. *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане* 32/1 (2004): 223–234.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. „Функционалностилско раслојавање старосрпске пословноправне писмености”. *Узроци и механизми синџаксичких љромена у српском језику*. Нови Сад: Издавачка књиџарница Зорана Стојановића, 2013, 341–368.
- ПЕРКУЧИН, Слободанка. „Неки црквенословенски фонетски елементи у путопису Јеротеја Рачанина из 1729. године”. *Археографски љрилози* 13 (1991): 307–327.
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. *Соџиолингвистичка*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књиџарница Зорана Стојановића, 2003.
- СТЕФАНОВИЋ, Димитрије Е. „О административном језику Сентандрејаца у 2. половини 18. века”. *Јужнословенски филолоџ* LVI, 3/4 (2000): 1111–1120.
- СТЕФАНОВИЋ, Димитрије Е. „О неким језичко-стилским особинама Венцловићевих списа о Светој Петки”. *Рачански зборник* 7 (2002): 49–60.
- СТОЈАНОВИЋ, Јелица. „Континуанти старог полугласника у Паштровским исправама”. *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане* 40/1 (2011a): 263–278.

- Стојановић, Јелица. „Морфолошке карактеристике генитива и локатива множине у Паштровским исправама: 16–19. вијек”. У: М. Ковачевић, Ј. Петковић (ур.). *Српски језик, књижевност, уметност: зборник радова са V међународној научној скупи*. Књижевни (стандардни) језик и језик књижевности. Крагујевац, Књига 1, 20116, 371–385.
- Стојановић, Јелица. „Употреба предлошко-падежних конструкција са акузативом – локативом и инструменталом у значењу просторних односа у ’Паштровским исправама’ (16–19. вијек)”. У: М. Ковачевић (ур.). *Наука и идејности: филолошке науке*. Пале: Филозофски факултет, 2012, 229–244.
- Суботић, Љиљана. „Критички приступ проучавању историје (српског) књижевног језика”. *Српски језик* VIII/1–2 (2003): 99–110.
- Суботић, Љиљана. Из историје књижевног језика: „питање језика”. *Предавања из историје језика*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2004, 142–191.

LIMBAJUL REGISTRULUI DE CASĂ AL BISERICII SFINȚII APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL DIN ARAD (1728–1752) – CARACTERISTICI MORFOLOGICE

Isidora G. Bjelaković

Rezumat

În lucrare sunt analizate caracteristicile morfologice ale *Registrului de Casă al Bisericii Sfinții Apostoli Petru și Pavel*, document care se păstrează sub această denumire în menționata biserică arădeană (având cota INV 794). Registrul de casă este alcătuit din două protocoale: primul acoperă perioada anilor 1728–1782, al doilea perioada anilor 1776–1790. În lucrare se analizează materialul referitor la perioada primei jumătăți a secolului al XVIII-lea (mai precis, între anii 1728–1752). Scopul principal al acestei cercetări este stabilirea specificităților morfologice ale limbajului *Registrului de Casă*, cu scopul identificării limbii folosite. O atenție deosebită în lucrare este acordată raportului elementelor populare și literare în documentul analizat, cât și a dependenței folosirii lor de diverși parametri contextuali.

THE LANGUAGE OF THE INCOME AND EXPENDITURE DIARY OF THE CHURCH OF SAINT APOSTLES PETER AND PAUL IN ARAD (1728–1752) – PHONOLOGICAL FEATURES

Isidora G. Bjelaković

Summary

The article analyses certain morphological characteristics of the *Income and Expenditure Diary of the Church of Saint Apostles Peter and Paul*, a document that has been kept under this name in the mentioned church in Arad (under the signature INV 794). The document contains two registries: the first one maintained from 1728 until 1782 and the second one from 1776 until 1790. This paper analyses the corpus from the first half of the 18th century (more precisely the period from 1728 until 1752). The basic task of this research is the identification of the language in which the *Income and Expenditure Diary* was written. Special attention is paid to the relation between vernacular and literary elements in the analysed document, as well as the dependence of their use on various contextual parameters.

The analysis of the selected morphological characteristics of the *Income and Expenditure Diary of the Church of Saint Apostles Peter and Paul* (1728–1752) indicates the chronological matching with the data from previous research of documents with a similar profile on the territory of South Hungary. The fifth decade is, actually, the time when there was a more prominent penetration of Russian-Slavonic elements into manuscripts.

Their number, though, is not large enough to regard it as a mixed language. *The Income and Expenditure Diary* as a whole still had a vernacular basis. The analysis also shows that literary features (Serbian-Slavonic and Russian-Slavonic) are conditioned primarily by thematic and structural organization of a text, as well as social stratification of people mentioned in the given document.

Сїеван Буїарски

ДЕМОГРАФСКО ТАЛАСАЊЕ СРБА У РУМУНИЈИ

Узроци и последице

САЖЕТАК: У напису се разматра демографија Срба у Румунији од 1918. године до данас: бројчано стање према резултатима званичних (државних и црквених) пописа, а истичу се очевидно опадање бројности и узроци тога опадања: природни прираштај и појаве у вези с њим, погибије у ратовима, промена државне територије, миграције у иностранство, расељавање, дефиниција народности, асимилација. Иако су бројчани подаци за сваки разматрани узрок само оријентативни, произлази да је главни узрок демографског опадања низак природни прираштај, а да принудне асимилације нема, с тим што постоји природни процес уклапања и – јаче или мање изражене – жеље за уклапањем у већинску средину.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Срби у Румунији, демографско стање, бројно опадање, узроци, последице, изгледи.

Приступ. Присуство Срба на данашњој територији Румуније бележи се бар од XIV века. Обично се ту помињу деспоти Дмитар Мрњавчевић и Стефан Лазаревић са својим поседима, касније благородне породице Бранковић и Јакшић, њихове породичне везе са дворовима Влашке, Молдавије и Русије, изданци владарских династија Србије који су ту накуповали имања (Карађорђевићи, Обреновићи), пословни људи (Миша Анастасијевић), добротвори (Текелије, Арсићи), уметници (Тенецки, Алексићи, Табаковићи), књижевници (Доситеј, Димитрије П. Тирол, Јован Стејић), племићи Нако, Вуковићи, Николићи, Бајићи, Дамаскини, Остојићи...¹ Они су били распрострањени на широкој територији, па и у тој распршености треба препознати и ценити њихове трагове, јер је и до данас сачувано 18 места с називом Срби (Sârbi), приде четири с називом Србешт (Sârbești), два с називом Србењ (Sârbeni) и једно с називом Србова (Sârbova).² Биле су то појединачне или групне насеобине без међусобних веза (сем, можда, породичних и повремених економских), без националне организованости, на конфигурацији државне територије различитој од садање, и они су углавном мало истражени; о њима највише говори топонимија.

¹ Љубомир Церовић, *Срби у Румунији од раној средњег века до данашњег времена*, Нови Сад 1997.

² Ion Iordan, Petre Gâștescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București 1974: 232.

Срби у Румунији. С обзиром на речено, о Србима у Румунији може се говорити тек од 1918. године, када је на мировним преговорима по окончању Великога рата Балкан подељен између Краљевине Румуније, Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Републике Мађарске. Српско становништво групно затечено на територији Баната додељеној Румунији постало је оно што се подразумева и с правом назива Србима у Румунији.

За те Србе који су се затекли у Румунији настало је време прилагођавања на живот изван велике војвођанске заједнице, време заблуда и утопија али и време великог буђења, јер су најзад схватили да се у много чему морају ослонити сами на себе. Оживљен је рад певачких друштава, читаоница, школа, али није било систематски организованог издаваштва. Ретке периодике издавали су углавном приватници а, такође ретке, књиге (ту спадају и школски уџбеници) – сами аутори: на њима је било да обезбеде садржај, набаве хартију, плате штампариију и растурају тираж; у тим условима издавачки послови су мало кад били исплативи.

Колики је био потенцијал може се проценити по броју Срба према епархијском попису из 1905. године, последњем предратном црквеном попису за места која ће после закључења мировног уговора припасти Румунији. Под условима рата и поратних неприлика није спроведен и није могао бити спроведен детаљан попис; најранији послератни подаци записани су 1920. године, затим су пописи обављани систематски, углавном десетогодишње.³

Место	Број Срба					
	1905.	1920.	1924.	1992.	2002.	2011.
Арад	1.430	1.220	847	554	602	425
Арад-Гај	792	904	814	место укључено у Арад		
Базјаш						27
Белобрешка	1.029	1.278	953	622	566	477
Варјаш	1.909	1.846	1.817	837	501	359
Велики Семиклуш	1.305	1.305	1.351	586	452	367
Велики Семпетар	2.517	2.517	2.047	706	520	400
Вењ	489	440	421	171	120	97
Гад	823	872	559	83	44	17
Дежан	158	201	201	74	16	12
Дента	804	684	607	228	167	124
Дета	87	нема података		459	328	247
Дивић	741	440	686	344	296	236
Дињаш	1.574	1.719	1.574	358	352	211
Ђир	312	335	431	102	63	54
Златица	1268	1.270	773	357	263	225
Иванда	1.021	1.117	1.004	214	148	71

³ Подаци за године 1905–1924. преузети су из: Слободан Т. Костић, *Шемајизам Православне српске епархије темишварске у Краљевини Румунији за 1924. годину*, Тимишоара 1925: 90, 91; подаци за остала годишта из: Љубомир Степанов, Весна Степанов, *Сјатајисјички подаци о Србима у Румунији (Осавремењено издање)*, Темишвар 2014: 27–30.

Кетвель	1.336	1.340	1.308	393	288	186
Кеча	526	506	477	80	48	52
Кнез	189	228	209	43	26	18
Краљевац	827	727	722	239	162	98
Ланговет	1.009	1.451	991	409	333	286
Лесковица	1.195	961	958	319	281	171
Лукаревац	362	379	232	30	41	11
Љупкова	1454	1.391	1.397	489	412	580
Мали Бечкерек	612	523	536	117	61	51
Мали Гај	85		82	11	8	5
Мачевић	740	715	730	643	492	366
Моноштор	375	284	352	62	24	11
Мунара	207	321	321	43	29	27
Надлак	242	223	230	56	19	11
Наћвала	980	934	906	366	175	115
Немет	917	946	941	298	185	124
Овсеница	71	39	44	14	18	0
Парац	286	281	205	88	60	44
Петрово Село	808	718	768	301	218	136
Печка	183	264	207	51	33	8
Пожежена	602	572	569	305	321	173
Радимња	834	728	833	504	481	408
Рекаш	нема података			40	97	0
Решица	нема података			244	217	340
Рудна	1.060	995	1.004	337	164	115
Саравола	1.427	1.205	1.118	355	236	194
Свиница	1.411	1.379	1.361	1.138	1.011	835
Сока	880	889	868	275	124	82
Соколовац	1.553	1.653	1.429	647	557	436
Српска Чанад	1.698	1.525	1.335	401	266	269
Српски Семаргон	1.827	2.517	1.603	816	461	328
Станчево	1.020	967	1.018	313	241	137
Стара Молдава	2.106	1.790	1.778	1.782	1.423	1.016
Толвадија	301	257	260	62	37	22
Темишвар (Град)	933	333	331	7.616	6.271	4.843
Темишвар (Мехала)	912	648	663	унето у Темишвар Град		
Темишвар (Фабрика)	1.040	817	646			
Торња	397	351	281	87	50	35
Улбеч	нема података			196	175	135
Фенлак	1.508	1.062	1.024	396	224	162
Чаково	548	314	330	110	75	57
Ченеј	1.513	1.513	1.276	712	532	428
Шенђурац	790	790	650	179	82	55
Свега:	53.647	48.354	44.078	26.262	20.396	15.719

Збир за 1905. годину (53.647 душа) само је оквиран, и није могао остати непромењен до 1918, односно до 1920. године, а био је многоструко зависан од разних чинилаца.

Упозорење да су, за потребе сагледавања демографије, Банањани истакнути као први Срби који су се затекли на данашњој територији Румуније није лишено основа: већ од 1920. године у местима широког Баната (жупаније: Арад, Караш-Северин, Тамиш, Мехединц) живео је концентрисано највећи број Срба, а такво стање се задржало. Сада Срба, истина, има не само у Банату него у још двадесетак жупанија, али у незнатном броју (године 2011. збирно: 1.093 особе, односно 6,05%), од чега у Букурешту 215 (1,19%).

Нажалост, није то једино упозорење које се неопходно намеће.

Први званични државни попис становника Румуније након Великога рата, уз поштовање оновремених научних прописа и међународних стандарда, обављен је 1930. године, и тада уписани подаци служе као основа за потпуна упоређивања. Што се тиче Срба, подаци су само приближни, јер ни тада, а ни на осталим пописима све до 1992. године, у обрасцима није било рубрике за Србе, него су, по неком аутоматизму, у исту рубрику сврставани Срби, Хрвати и Словенци, па су бележени збирни резултати. Тачан број Срба најчешће се није тражио, а покаткад се процењивао по некој, рекло би се произвољној, поставци да Словенаца практично није било, а да су у збирном броју Срби чинили бар 85%. За стварни број Срба могу бити корисни епархијски подаци, уз упозорење да бројке имају у виду само Србе православне вероисповести.

Година пописа	Број Срба, Хрвата и Словенаца ⁴	Број Срба ⁵
1930.	50.310	44.413
1956.	46.517	39.539
1966.	44.236	37.601
1977.	43.180	36.703

Наредни пописи, после завођења посебне пописне рубрике *Срби*, бројаће Србе засебно по народности и засебно по вероисповедној припадности.

Година пописа	Број Срба
1992.	29.080
2002.	22.561
2011.	18.076
2022. (прелиминарно)	12.026

Када је, дакле, у пописивачки образац заведена јасна рубрика о Србима, дошли смо до веродостојних података и нерадо смо се суочили са немилном чињеницом да је наша демографска слика лоша и све гора.

⁴ Слободан Т. Костић, *наведено дело*: 90–91.

⁵ Исто.

Узроци демографског таласања. При покушају да се објасне демографска догађања међу Србима у Румунији, испоставило се да је у строго научном смислу то скоро немогуће: не постоје детаљни пописи који би на једном месту и у једном временском кратком раздобљу садржали све релевантне податке, а и постојећи подаци са пописа нису добијени јединственим начином. Због тога у овом напису не треба тражити акрибије колико је нема; није све могло бити разумно квантификовано, те постигнути закључци остају више у домену квалитативне неголи квантитативне процене. А искристалисали су се следећи ближи узроци који су утицали на демографско стање Срба у Румунији, праћени последицама које су условили:

- природни прираштај и појаве у вези с њим;
- погибије у ратовима;
- промена државне територије;
- миграције;
- расељавање;
- дефиниција народности;
- асимилација.

Природни прираштај и појаве у вези с њим. Према анализи српске популације по старости након пописа из 2011. године, стабло живота је најтање у доби до 14 (8,41%) и до 19 година (12,56%), а веома развијено у старијој доби: више од 61% Срба старије је од 40 година а 34,62% Срба старије је од 60 година. То условљава плодосну способност становништва, јер је 50,51% мушкараца и 61,80% жена изван биолошке границе способности за рађање деце.

Сем овога показатеља, за Србе у Румунији треба размотрити и друштвени показатељ према грађанском стању. Тачно је да је близу 50% мушкараца и жена било у браку, али је проценат жена које нису родиле живу децу чак 29,49% а проценат жена које нису родиле више од два детета 87,59%. Према једном незваничном истраживању 1995. године на узорку од 2.000 бракова Срба из 10 сеоских средина, у 75,3% свих постојећих бракова супруга је била у узрасту од преко 35 година, а то су већ граничне године после којих се жене теже одлучују за порођај.

У погледу рађања постојала су два гранична периода. Године 1968. донет је закон о забрани побачаја, који је строго спровођен, чак и по ризик смртности трудница; зато је те године и неколико наредних рођен натпросечни број деце. Године 1990. проглашен је слободан побачај по захтеву труднице. Од тада је број рађања у забрињавајућем паду, и побачајем се годишње губе хиљаде живота. То је демографски неповољно утицало на читаву популацију Румуније, у апсолутној вредности највише на саме Румуне, али је изражено деловало на националне мањине, па и на малобројне Србе.

Није спроведен детаљан попис, да би се могле изразити количине, али је очито и квалитативно поређење: између два светска рата постојале су 54 српске сеоске основне школе са свега 6.583 ученика (1935/36), од тога шест школа са по више од 200 ученика, приде 24 са по више од 100 ученика,⁶ а

⁶ Душан Сабљић, *Српско школство у Румунији 1919–1989*, Темишвар 1996: 30–31.

сада Срби у Румунији имају четири секције са минималним бројем ученика при сеоским основним школама и једну градску школу у Темишвару, са 13 разреда (припремни, те 1–12), која већ десетак година једва успева да упише око 200 ученика годишње.⁷

С друге стране, пошто је живаљ остарео, смртност је такође изражена; стопа смртности код Срба у Румунији износи дугорочно преко 25%.

Као последица, природни прираштај је дугорочно негативан, и то је поуздан узрок за демографски пад.

Погибије у райновима. Крупна погибија је погодила Србе са ових простора током два светска рата.

У Првом, они су углавном послушно обукли униформу и узели пушку у руке, ломећи се по ратиштима у Италији, у Русији, по гудурама Карпата, по беспућима о којима никада нису појма имали, нити су икада пожелели да их упознају. Рат је сигурно погодио демографску слику: током ратних година није било венчавања, а низак је био и ниво порођаја. Према натписима са поратних споменика, из рата се није вратило 1.198 Срба у најбољим годинама; то би за ратни период (1914–1918) могло да значи губитак бар 2.000 деце.

У време Другога светског рата, особито под његов крај, засипани левицарском пропагандом, Срби су ризиковали, прелазили крадом државну границу и ступали углавном у партизанске јединице. На питање зашто су тако поступили највише њих правдали су свој поступак тиме да су бегунци из регуларне румунске војске, да им је жандармеријска потеря била за петама, па су прелазили с надом да ће прикрити своје трагове, да ће тамо провести још неко време на вежбама и одложити суочавање са линијом фронта, а и да ће се рат једном већ окончати. Некима је то пошло за руком, некима није; рат је трајао, гинуло се на обе стране, ипак не толико колико у Великом рату. Према подацима преписаним са поратних споменика, из Другога светског рата није се вратило 327 Срба. Њихово присуство у породици током пет година било би такође од значаја за демографију.

Промена државне територије. Што се територије тиче, у поређењу са предратним стањем Румунија је доживела територијални процват: припали су јој Ердел са Банатом и Кришаном, Марамуреш, Басарабија, Буковина, део Добруџе, проглашена је такозвана Велика Румунија.⁸ Ту су се затекли и Срби. Године 1923. спроведено је договорно исправљање банатске границе између Краљевине Румуније и Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Према споразуму који је мешовита комисија потписала 24. новембра 1923, Румунији су припала насеља: Јам, Жомбољ, Мали Комлош, Ченеј, Хрватска Кеча, Ујвар, Пустиниш, Сока, Стари Беб, Велики Жам и неке пустаре. Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца припала су насеља: Модош, Пардањ, Шурјан, Велики Гај и Крива Бара.⁹ Разменом територија уследило је и демографско померање

⁷ Јулијана Галеш, *Теоретска гимназија „Досићев Обрадовић”, Темишвар 1990–2016*, Темишвар 2017: 45.

⁸ *Istoria României în date*, București 1972: 310–313.

⁹ Милан Мицић, *Невидљива сеоба (улога Срба у Румунији у колонизацији југословенској Баната 1920–1941)*, Темишвар 2016: 13, 35.

Срба, уз умањење њиховога броја на територији Румуније за 1%. Истини за вољу, године 1926. обављен је попис Срба у 30 места Румуније где није било српске цркве ни школе. Пописане су 374 особе,¹⁰ али се та бројка не може једноставно дописати на почетни збир (44.078), јер у раздобљу од две године демографска слика у местима пописаним 1924. није остала статична, нити је поступак пописивања био истоветан, нити је могао бити истоветан.

Миџрације. У случају Срба у Румунији, било је и имиграција (досељавања) и емиграција (исељавања). Српско становништво је све до Другога светског рата живело поглавито на селу, стабилно, везано за земљу, несклоно емиграцијама. Везаност Срба за очевину и дедовину, за сеоску средину, за породицу, за родну кућу, за своју националну средину, у којој су имали цркве, школе, читаонице, певачка друштва, земљорадничке задруге и потрошачке задруге, учинила је своје: нерадо су напуштали своје парче у Банату.

Значајнија емиграција јавила се почетком XX века: исељавање на амерички континент. Путовања је било, и то не мало. Из села Српског Семартона, за које је ова емиграција целовито проучена, а где су Срби све до 1938. године чинили више од 90% становништва, у Америку је до Великога рата путовало 350 особа, што је за село од 400 кућа практично значило: из сваке куће по једна. Углавном су полазили уз ризик, у непознато, замамљени зарадом, и ретко су остајали у „новом свету”, најчешће су се са скромном уштеђевином враћали у „стари крај”.¹¹

Истина је да грађа о путовањима у Америку није проучена за сва наша места, али колико и делимично јесте, произлази да је било много повратника, те да та путовања нису условила осетан демографски пад.

Након Великога рата било је најпре личних селидби: још пре повлачења граница нових националних држава на тлу бивше Аустроугарске; практично одмах по повлачењу војске Краљевине Србије из Темишвара и дела Баната, напустили су места службовања и иселили се у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца бројни свештеници, учитељи и ини интелектуалци. Колико год то социолошки и психолошки негативно утицало, морају им се признати и оправдавајући разлози: неки су оданде били родом, а само су службовали код нас, неки одавде беху се затекли на школовању у Србији, неки су имали супружнике са територије Србије, неки децу тамо запослену, па су тежили обједињавању породица; неки су се пак, да ли оправдано, да ли неоправдано (а можда једни овако, други онако), бојали успостављања румунске власти.

Исто тада је у Србији почело додељивање земље добровољцима, од којих су неки дошли чак из Америке да би се борили за Србију. Добровољца пореклом са територије која је припала Румунији, а који беху дошли из Америке, набројано је 35; осталих добровољаца пореклом са исте територије набројано је 59. Проучено је како су они добили земљу и смештај; није проучено колико је њих напустило додељени мал и вратило се у своје село, а знам и такве случајеве.

¹⁰ Гласник. Црквени, школски и друштвени листи, VI 1926, бр. 4: 29.

¹¹ Габријел Мазилу, *Из Српског Семартона у Америку*, Темишвар 2021: 41–44.

У годинама оптације (1918–1927), када су Срби из Мађарске листом кренули у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, из Румуније тек да је било тридесетак породица оптаната, и то највише из Ченеја, који је, како то сликовито рече Милош Црњански о Жомбољу,¹² био „на точковима”, то јест до 1923. као среско седиште у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, а од 1924. као општинско седиште у Румунији.¹³

О неповољном одразу оптације могло би се пак говорити на други начин: наглим одласком интелектуалаца, српско становништво је годинама ускраћено за ваљан духовни напредак.

Након Другога светског рата учесници који су преживели углавном су се журили кућама; само је незнатни број појединаца остао у Србији, тамо засновао породице или се, истичући борачке заслуге, полакомио на опустеле швапске куће и кућишта.

Наредни демографски талас, крупно усељавање мушкараца Срба у Румунију, имао је чисто политичке одлике а забележен је после 1948. године, након доношења *Резолуције Информбироа о стињању у Комунистичкој партији Југославије*: југословенски грађани који су се на неки начин изјаснили за *Резолуцију* били су подвргнути прогонима или су се бојали прогона, па су налазили заклон у државама такозваног источног блока, дакле и у Румунији. Они су живели као под обавезним боравком у Букурешту, Крајови, Роману и још неким градским центрима, а нису одржавали везу ни међу собом, тим мање са Србима староседеоцима, грађанима Румуније. Спискови о тим дошљацима нису јавни, па се о њима зна колико се појединачно дознало. Неки од њих су се запослили у преводилаштву (били су основа Српске редакције за превођење, основане при Државном издавачком предузећу за књижевност и уметност 1960), неки у новинарству (издавали су лист *Pod zastavom internacionalizma*), у масовним медијима (држали су радио-станицу „Слободна Југославија”), неки пак завршавали студије с перспективом да ће радити у струци. Иако су појединци склопили бракове са грађанкама Румуније и имали потомство, живели су изоловано, под присмотром, многи разочарани статусом који су остварили. Када су 1953. нормализовани односи између Совјетског Савеза, као представника такозваног источног блока, и Југославије, сви су они у својој земљи помиловани, па су се листом враћали. Од њих је у Румунији остала до смрти неколицина. Сви су се држали на растојању и одавали утисак да би било зазорно питати их за детаље.

До сада последњи талас усељавања Срба у Румунију имао је економски карактер а збио се око 1990, приликом распада Југославије и промене државног режима у Румунији. Усељеници су се углавном определили за пословање у домену лаке индустрије и угоститељства у градским срединама. Они опет имају своја друштва и успостављају, само повремено и привремено, економске везе са Србима староседеоцима.

Али после 1990, пошто су се успоставили широки међудржавни односи и развио – технички и организаторски – међународни саобраћај, омладина

¹² Милош Црњански, „Жомбољ на точковима”, у: *О Банату и о Банаћанима*, Нови Сад 1989: 55.

¹³ Милан Мицић, *наведено дело*: 71–79.

махом одлази на школовање, па и на рад у западне државе; тамо појединци трајно остају и заснивају породице, постајући предмет асимилације народа земље у којој живе.

Расељавање. Од када су Срби у Румунији, њиховог расељавања које би непосредно утицало на демографију није практично било. Мора се ипак поменути присилно расељавање упамћено као Бараган. Године 1951, у пооштреним политичким и државним односима са Југославијом и опседнута бригом о оснивању пољопривредних задруга колхозног типа, Румунија је, слично иним земљама такозваног источног блока, предузела чистку од народних непријатеља и потенцијалних непријатеља са граничног појаса ширине око 25 км уз границу са Југославијом, од места Стари Беб у садањој Тамишкој жупанији до места Груја у садањој жупанији Мехединц. Чистка је спроведена исељавањем 40.320 становника Баната, међу њима 2.368 Срба, у бараганску низију.¹⁴ Бараган је иначе плодно подручје, али начин како је спроведено исељавање оставио је дубок психолошки ожиљак: читаве породице су превожене у непознато вагонима за стоку, затим камионима, и потом су збачени на стрнику, на кукурузишта, на ледину, без склоништа, без пијаће воде, а ту беху и немоћни старци и породице са децом, од којих нека на сиси. Уз то, клима у Барагану се разликује од климе у Банату, на коју су били навикнути. Живели су до јесени под ведрим небом. Почела су умирања у низу. Али почела су и рађања. Током петогодишњег присилног боравка у Барагану (1951–1955) у српским породицама умрло је 137 Срба, а рођено 80 деце. Природни прираштај, као алгебарски збир броја рођења и броја смртних случајева, био је негативан: $80 - 137 = -57$.

Ништа не треба занемаривати, али треба и видети, с једне стране, да се Бараган налази исто на територији Румуније, па су исељавањем из Баната људи ипак остали Срби у Румунији, с друге пак стране, да је у нормалним условима живљења у Банату у петогодишњим временским размацима природни прираштај био каткад и нижи од забележеног у Барагану.¹⁵ Стога се мора прихватити да расељавање у Бараган није непосредно статистички утицало на демографску слику. Петогодишњи групни прогон 1951–1955. утицао је на Србе психолошки, економски, социјално, а на демографију је деловао посредно, подмукло, забрињавајуће и обесхрабрујуће.

Дефиниција народности. Овај критеријум могао би изгледати излишним, јер нема или не би требало да буде више дефиниција српске народности у Румунији. Тако смо мислили.

Ипак, у званичним међудржавним споразумима, који су обично били у оригиналу на француском језику, Румуни су увек означавани као Румуни, а ми као Србо-Хрвати. Касније, после 1954, почели су нам натурати српско-хрватски као назив српског језика којим смо ми и сви до нас говорили и писали. Нисмо ми имали ништа против Хрвата, одлично смо се слагали и сарађивали смо са Рекашанима, Кечанима, Карашевцима који су се изјашња-

¹⁴ Miodrag Milin, Ljubomir Stepanov, *Sârbii din România în Golgota Bărăganului*, Timișoara 2003: 292–297.

¹⁵ *Матични протокол Срба у Барагану 1951–1955*, Темишвар 2011: 21–24.

вали као Хрвати, али нису они, нити смо ми, помишљали на симбиозу која треба да се увуче у сам назив нације и језика.

Проблем се даље изоштрио и тиме што су разни пописи различито схватили самога Србина. У предратним пописима подразумевало се да је Србину матерњи језик српски, а верска припадност православна. У пописима новијег времена јављају се нијансе.

Нажалост, потпуни подаци пописа објављени су тек за 2011. годину. Према том попису, они који су се изјаснили као Срби подељени су према матерњем језику овако:

Матерњи језик	Број корисника	% корисника
Српски	16.329	90,34
Румунски	1.666	9,23
Мађарски	46	0,25
Немачки	16	0,08
Хрватски	3	0,02
Остали	16	0,08
Свега:		100,00

Ако је овај упис ваљан, онда је закључак да сваки десети Србин у Румунији није осећао српски као матерњи језик. А Момчило Настасијевић лепо рече: „Мерило је за матерњу мелодију, погоди ли или не погоди од првог слушања”.¹⁶ Дакле, у питању је извесни степен подешавања туђем, преливања, асимилације.

С друге стране, јављају се грађани Румуније разних народности који су, уз назнаку своје народности, изјавили да им је матерњи језик српски:

Народност	Број	%
Румуни	343	72,06
Роми	59	12,39
Немци	17	3,57
Мађари	15	3,15
Хрвати	7	1,47
Украјинци	4	0,84
Чанго	3	0,63
Остали	28	5,89
Свега:	476	100,00

Ово је још теже за тумачење и, сем можда позиције несталних Рома, позиције се са доста поузданости могу сматрати погрешним уписима.

И са вероисповедног становишта предратне пописе треба разликовати од послератних. Предратни су сваког Србина сматрали православцем. По-

¹⁶ Момчило Настасијевић, „За матерњу мелодију”, у: *Седам лирских крујова*, Београд 1962: 155.

писи након 1992. бележе засебно народност, засебно вероисповест. Према попису из 2011. године 5% Срба не припада Православној цркви. Пошто Срби у Румунији немају ину организовану верску заједницу, испада да је оних 5% неосетно изложено асимилацији.

Још више забрињавајуће стање избија из пописа 2022. године. Тек прелиминарно објављени, подаци су следећи: у Румунији се 12.026 грађана изјаснило као Срби, за 10.058 њих матерњи језик је српски, а 8.933 припада Српској православној цркви.¹⁷

Сведемо ли ове збирне податке на образац примењен за годину 2011, добијамо следеће оквирне резултате: 83,64% Срба у Румунији осећа српски језик као матерњи, али га не осећа читавих 16,36%; 74,28% Срба у Румунији припада Српској православној цркви, али 25,72% се изјашњава да не припада Српској православној цркви.

Асимилација. Обично је питање: јесу ли и колико Срби подложни асимилацији. Одговор треба да гласи: јесу, колико је то природно.

Давно је речено: „Преливање једнога народа у други, од најдревнијег се времена до наши продужило и продужиће се на сваки начин и даље.”¹⁸ Није могуће да Срби не осете какву-такву асимилацију, с обзиром на то да их има 0,097% у становништву Румуније. На улици, у јавном саобраћају, у продавници, у школи, на радном месту, неко им се обраћа на државном језику и они су у положају да одговарају и да се обраћају на том језику.

С обзиром на смањење броја школа, које је уследило објективно, због недовољног броја деце не само за српске школе него и за српска одељења, и деца која у породици говоре српски све мање знају књижевни језик, граматичка правила, а да и не помињемо да немају како да упознају српску књижевност и културу. Па ако се у основним разредима то и не осећа изражено, већ од гимназијских разреда дете се мора навикнути на румунску научну терминологију, на румунски начин изражавања, на румунске националне предмете, из којих ће полагати испите. У вези с тим јавља се и варљиви разлог за асимилацију: пошто ће деца кад-тад прећи на школовање на румунском језику, родитељи махом сматрају да ће им бити предност ако и ниже разреде заврше на том језику, а не на матерњем. Према анкети коју је на свом подручју спровео Тамишки жупанијски школски инспекторат 1980–1982, испоставило се да су 1980/81. школске године у свим српским школама и секцијама од I до VIII разреда била уписана 723 ученика Срба, док је румунске школе од I до IV разреда похађало 1.385 ученика Срба. Родитељи су се позивали на растојање до школа, на услове саобраћаја, на неповерење у српски наставни кадар и на претпоставку да ће школовањем на румунском језику у нижим разредима ученици постићи бољи успех у даљем школовању.¹⁹

Не би се могло рећи да, користећи своја законска права, Срби у Румунији нису постигли и резултате: повећан је број Срба с високом школском спремом, повећан је њихов број у водећим структурама предузећа и орга-

¹⁷ Никола Лакић, „Бруто национални идентитет”, *Наша реч*, бр. 1712, 13. 01. 2023: 15–16.

¹⁸ Ника Николић, „О преливању народа”, у: *Сабрани сјиси*, Тимишвар 2012: 58.

¹⁹ Душан Сабљић, *наведено дело*: 147.

низација и слично. Није све ишло на ползу српском језику и идентитету. Најбољи доказ може бити књижевност на српском језику. Ничим није спречавана – подржана је недељником *Наша реч* и часописом *Књижевни животи* (оба периодика имају бар полувековно излагање, ако и са промењеним насловима), па и посебним издаваштвом (од 1970. – Критерион у Букурешту, од 1994. – Издавачка делатност Савеза Срба у Румунији), а ипак се појавила, још непотпуно објашњена, тежња писања и на румунском језику, па и само на румунском језику.

Да ли дотични писци Срби тиме изражавају неповерење у свој живаљ, у круг својих читалаца, у своје читалиште? Или сматрају да их и њихова мањина може читати и на румунском језику? Или их на то немушти разлози упућују?! То се већ може назвати подешавањем већини, односно асимилацијом, у којој, истини за вољу, учествују увек две стране: која асимилише и која се подвргава природној асимилацији; у овом случају реч је о својеволјној, зачуђујућој асимилацији.

Додуше, и Срби су у старини спроводили асимилацију, када им се за то пружала прилика, најчешће у местима где су чинили већину месног становништва: асимилирали су Тотове у Кетвељу и Српском Семартону, Украјинце у Варјашу, Цигане у више места, па и неке Румуне у Српском Семартону итд.; у тим местима били су у већини, а остале народности биле су појединачни доласци послом, браком, служењем или досељавањем. Тога је могло бити по малим сеоским срединама. Касније, особито након Другога светског рата, због развоја индустрије, пропадања села, мање-више принудног оснивања пољопривредних задруга, стимулативне урбанизације, смишљеног насељавања градова, Срби су нагло из акваријумске руралне средине прелазили у урбану, где су били у апсолутној и релативној мањини. Они нису више успевали да васпоставе своје везе у мањинској заједници, и то су били почеци убрзаног претапања у већинско окружење.

И није зачудо када већинско становништво асимилише мањинце, зачудо је када то бива обрнуто. А то је на рачун Срба и Румуна јетко примећено много пре успостављања националне државе Румуније. Запажање гласи: „Ми који смо у Банату с Власима помешани и једнога смо Верозакона, то преливање нас јако и нагло умаљава. Ја знам предела и места овде, где су прије неколике десетине године сами Срби обитавали; данас или су сасвим повлашени или се мало и врло ретко србскиј језик чује. Знам и такви примера, где су се прије неколике године у чисто србском месту неколико кућа Влаа населили, па они су доцније више од по села повлашили, и ако тако устраје, то ћеду се и остали сви повлаштити. По тим местима и сад се чују сва сама чиста србска презимена, али они који ји носе не знају ни слова србски. Србин, ако оде у влашко село да се настани, он се мора повлаштити; а Вла, кад у србско село дође, он не може никако да се посрби.”²⁰

Урбана средина погодује и склапању национално мешовитих бракова, а таквих је много мање било у сеоским срединама. Но пошто су и Румуни највећим делом православци, на њих су Срби више навикнути, те по природи

²⁰ Ника Николић, *наведено дело*: 63.

ствари национално мешовити бракови Срба буду најчешће с Румункама и Румуна са Српкињама. Ту по правилу може бити разлика у језику, али су исти или слични обичаји и начин живота.

У своје време Сава Текелија је стрепео од мешовитих бракова Срба с Румункама: „Власи хоће да се увуку у наша права, хоће да фондусе наше с нама деле. Србљи чрез њи више се утаманили, него преко турског ханцара, зашто Србљи, сушти једнаго закона, узимали Влаиње за жене, а оне нећеду србски да уче, него повлаше целу кућу и села”.²¹ Много касније, расправљајући о асимилацији Срба, о томе је писао и Ника Николић: „Тако бива и са женитбама. Кад се Србин ожени и доведе Влаињу на своју постојбину, она му после и отца и мајку, и браћу и сестре све повлаши, а дете се његово изме-ту правиј Румун. Кад се, пак, Вла жени и узме Српкињу, она се опет мора да повлаши”.²² Из искуства знам, и то сам навео, да је бивало и обрнуто. Најзад, објективно гледано, национално мешовити бракови делују као батина са два краја, колико угрожавају једну, толико и другу страну. На далеке стазе супружници се сврставају у једну од националности, и то, опет по природи ствари, најчешће буде већинска.

Најлепши пример уравнотежавања односа при национално мешовитим браковима траје већ десетинама година на основу обичајног права у месту Торњи (Арадска жупанија). У селу живе Мађари католици и две православне заједнице, румунска и српска, које су тако малобројне да су и због биолошких разлога одавно упућене да бирају супружнике једни код других. А правило је: где се Румунка уда за Србина, ту је српска кућа, говори се српски, похађа српска црква, деца су Срби; заузврат, где се Српкиња уда за Румуна, ту је румунска кућа, говори се румунски, похађа румунска црква, деца су Румуни итд. Пример ми је навео појац из српске цркве: баба, мати и супруга су му пореклом Румунке, али су дед и отац били Срби, и он је Србин и његова кућа је српска; пошто је, међутим, имао кћер јединицу, она је удајом за Румуна затворила један српски кућни број, а сама постала Румунка у румунској кући. Објективно: ни тумачења, ни погађања, ни прегласавања, ни превођења: колико је у кога мушких глава – толико има у селу кућа.²³

Па јесу ли Срби у Румунији подвргнути асимилацији или нису?

Сходно државном Уставу, Румунија је заједничка држава свих својих грађана. Заштитне мере које држава предузима за очување, развијање и испољавање идентитета особа из редова националних мањина морају бити недискриминаторне у односу на остале румунске грађане. Званични језик јесте румунски, а припадници националних мањина могу се по потреби или на захтев користити званично матерњим језиком, у условима закона. Националне мањине могу имати школску наставу на свом језику, под условом да обезбеде прописан број ученика. Натписи на јавним зградама су румунски, с тим што, у одређеним условима, могу бити напоредо и на језицима националних мањина. Слобода савести и верског опредељења једнака је за све грађане.

²¹ Сава Текелија, *Описаније живојџа*, Београд 1966: 251–252.

²² Ника Николић, *наведено дело*: 63.

²³ Стеван Бугарски, „Уметност живљења уз ине”, у: *Етнички односи Срба са другим народима и етничким заједницама*, Београд 1998: 171.

Националне мањине могу оснивати своје друштвене организације, могу имати представнике у органима власти, па чак и представника у државном парламенту.

Одавде следи веома важан податак: према Србима у Румунији, ни као појединцима, ни као целини, нема присилне асимилације; загарантована су им сва права као и осталим румунским грађанима, већинцима као и мањинцима, а на њима је да своја лична и колективна права остваре.

Природно утапање мале средине у велику околну средину неизбежно је. Можда је забрињавајуће што је већ од давнине запазио прота Никола Николић: „Ја не знам подобнога примера како би један народ тако лако у другиј се народ прелити дао, као што се србскиј народ лако у туђе народе прелива.”²⁴

„А тачно је и да смо често за све криви... Не зна већина да је свако зло сто пута веће за мањину... Колико год да је слободе и права, а има их, ми мањинци шапућемо у трамвају већине... И никад да већина помисли да је свака већина негде мањина.”²⁵

Путоказ је наслутио прота Слободан Костић: „Тежња је сваке мањине да се национално, привредно, економски, просветно и верски одржи. Дужност сваке националне целине је да својој мањини, ма где била, помогне да се одржи... Потребна је добра воља већине и старање националне целине”.²⁶

Остаје чињеница да је упоредо са стањем из 1924. године (44.078 особа) број Срба у Румунији 2022. износио (истина, по прелиминарном саопштењу) свега 12.026 особа (27,28% од почетног броја из 1924). Објавиће се ускоро и потпуни подаци, детаљни пописи статистике, па ће, бојим се, демографска слика бити још више неповољна, колико по самом опадању, још више по растућој стрмини опадања. Па онда нека је сви одговорни које помиње прота Слободан Костић проуче и нека се изјасне свако о свом учешћу и уделу у одговорности.

Одавно сам и дуго говорио да Србе у Румунији не ваља ценити по броју, него по томе колико су носиоци одлика, врлина и мана српског народа. А да би то били, треба да их буде.

SITUAȚIA DEMOGRAFICĂ A SÂRBILOR DIN ROMÂNIA

Cauze și urmări

Stevan Bugarski

Rezumat

În lucrare se tratează situația demografică a sârbilor din România începând din anul 1918: situația numerică potrivit rezultatelor de la conscripțiile oficiale (statale și bisericești), evidențindu-se scăderea vizibilă a numărului de persoane, precum și cauzele care o produc: creșterea naturală și fenomenele care o însoțesc, decesele în timpul războaielor, modificarea

²⁴ Ника Николић, *наведено дело*: 61.

²⁵ Миомир Тодоров, [По]Сѣајање, [Оѵ]Сѣајање, [Не]Сѣајање, Темишвар 2014: 271–272.

²⁶ Слободан Костић, *Срби у румунском Банату. Историјски, бројни, економско-привредни преглед 1940. године*, Темишвар 1940: V.

teritoriilor statale, migrațiile în străinătate, dizlocări, definiția naționalității, asimilarea. Chiar și în lipsa unor date statistice precise pentru fiecare caz, rezultă că principala cauză a declinului demografic este sporul natural scăzut, numărul nașterilor mic, dar nu există asimilare forțată, existând, totuși, încadrarea și tendința – mai mult sau mai puțin evidentă – de încadrare în mediul majoritar.

THE DEMOGRAPHIC RIPPLE OF THE SERBS IN ROMANIA

Causes and Consequences

Stevan Bugarski

Summary

The article analyses the demographical situation of the Serbs in Romania beginning with year 1918: the numerical data from the official census (state and church), highlighting the visible decrease of the number of persons, as well as the generating causes: the natural increase and the associated phenomena, the war casualties, the changes in the state territories, the migrations abroad, population movements, the definition of the nationality, assimilation. Even lacking precise mathematical data for each case, it is clear that the main cause of the demographic decline is the low natural increase, a low number of births, but there is not a forced assimilation. However, a more or less obvious tendency to blend in with the majority is present.

Божидар Панић

О АРАДСКИМ ГРОБЉИМА У ХVІІІ ВЕКУ ПРЕМА НАЈСТАРИЈОЈ МАТИЧНОЈ КЊИЗИ ПЕТРОПАВЛОВСКЕ ЦРКВЕ

Део први: Гробља у Српској вароши

САЖЕТАК: У раду су обрађени уписи умрлих према најстаријој матичној књизи Петропавловске (Текелијине) цркве, са подацима о житељима Српске вароши. Уписи пружају сазнања о друштвеним и демографским приликама, о знаменитим личностима и породицама, о припадницима племства, градског магистрата, свештенства, о трговцима, занатлијама и припадницима иних друштвених слојева. Од значаја су сазнања о српском народном говору онога времена, о народним обичајима, о старој, заборављеној ономастици – календарским и народним именима, презименима и надимцима према месту порекла, занимању, телесним манама, националној припадности. Предочена историјска грађа сведочи, пре свега, о улози Цркве у животу српске заједнице у граду на Моришу. Гробља Српске вароши део су историје Арада и Срба у Араду.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Црква Светих апостола Петра и Павла, Гробље у порти, Старо гробље, Гробље под градом, Ново гробље у Прњавору.

Увод

У ХVІІІ веку у Араду су постојале две српске православне парохије: парохија при Цркви Светог Јована Крститеља, саборној цркви Арадске епархије у арадском Ђуковцу (Ђукоцз), и парохија при Цркви Светих апостола Петра и Павла (Текелијиној цркви) у Српској вароши (Civitas Rascianica), на речном острву између главног тока Мориша и рукавца Малог Мориша. Наредбу о вођењу матичних књига крштених, умрлих, венчаних у Карловачкој митрополији донео је митрополит београдско-карловачки Мојсије (Петровић) јануара 1727. године.¹ Неколико месеци касније, у Араду, у време столовања владике Вићентија (Јовановића)², уведено је вођење матичне књиге при

¹ Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветиој до двадесетиој века*, Београд, Подголица, Крагујевац 1996: 337.

² Вићентије (Јовановић) владика арадски 1726–1731.

Петропавловској цркви.³ Судећи по томе, с великом вероватноћом може се претпоставити да је реч о једној од најстаријих црквених матичних књига са подручја Карловачке митрополије. Похрањена је у Арадској жупанијској служби државног архива Румуније, Фонд – Колекција матичних књига, Српско парохијско звање у Араду, Протокол крштених/умрлих/венчаних 85/1727–1774.⁴

Према првом матичном протоколу Петропавловске цркве, у Српској вароши су у старини постојала три гробља: Гробље у порти Петропавловске цркве, Старо гробље код Светониколајевске цркве и Гробље под градом – код старе тврђаве. Доцније су засновани Ново гробље у Прњавору, као и сам квартал Прњавор на западном крају Српске вароши.

Из најстарије матичне књиге Петропавловске цркве наводимо савременом ћирилицом непотпун препис разврстан по местима погребња. Невешт, неисписан, тешко читљив рукопис без интерпункцијских знакова и делом избледело мастило отежавају ишчитавање појединих записа. Уз примењена правописна правила, интервенције су дате у угластим заградама. Издвојени су болдирано уписи који се односе на значајне личности и догађаје, као и опширнији уписи карактеристични за народни говор онога доба.

Уписи без навођења места погребња

У првим уписима 1727/28. године, место погребња није навођено. Уз датум смрти, бележено је само име покојника, код малолетних и имена родитеља. Поједини уписи садрже важан податак – место порекла, „подрекло” како је наведено у записима: Торња, Семлак, Оровиле код Арада; удаљенија места: Сегедин, Сента, Срем, или Старовлашани – потомци досељеника у Великој сеоби са подручја Старог Влаха. Код других уписа наводи се порекло: Живанов, Лазичићи, Чајићи, Војичићи, Борковићи, Јошковићи, Сукновићи, Голашеви, Шутановић, Крстонош. Први уписи не иду строго хронолошким редом, што упућује на закључак да су уношени у матичну књигу накнадно.

Лето 1727.

Пресїави се Георїїе м[есја]ца маја 9. дан. Оцу име Сїанко, маїтери Мара, ѿдрекло Сеїедин.

Пресїави се Милош Пиља м[есја]ца маја 15. дан. Оцу име Васа, маїтери Јованка.

³ У матичну књигу уписиван је датум крштења, не и датум рођења. О начину вођења матичних књига у Светојованској и Петропавловској цркви: Божидар Панић, „О арадским гробљима у XVIII веку према најстаријој књизи умрлих Светојованске цркве”, *Темциварски зборник* бр. 14, Нови Сад 2022: 144.

⁴ Педесетих година XX века, део матичних књига Петропавловске цркве предат је Арадској филијали Државног архива, укључујући и најстарију, оштећену. Заузимањем стручног особља Арадске службе, урађене су рестаурација и конзервација сачуваног дела матичне књиге. Сачувани листови пресвучени су танком, прозирном фолијом. Тако обновљена, непотпуна матична књига садржи 134 листа нумерисана оловком у горњем десном углу, са уписима крштења, погребња и венчања парохијана Петропавловске цркве. Неповратно су изгубљени уписи крштених 1735–1753, изузев неколико крштења 1751, и уписи умрлих 1729–1753. Непотпуни су уписи венчаних 1730–1774.

Мјесјајца јонија 18. дан. Пресїави се Маринко Јоанович. Оцу име Сима, маїтери Анђелија.

Јонија 28. ıресїави се Ћира. Оцу име Рагона, маїтери Смиљана, ıодрекло Сремци.

Мјесјајца ноемврија 3. дан, ıресїави се Сїанко Грк. Оцу име Јован, маїтери име Пеїра, ıодрекло Сенћани.

Мјесјајца декемврија 6. дан, ıресїави се Мирко. Оцу име Јован, маїтери Смиљана, ıодрекло Семлачани.

Мјесјајца декемврија 7. дан, ıресїави се Добросав. Оцу име Савица, маїтери име Мирјана, ıодрекло Торђани.

Мјесјајца ıоїоже, ıресїави се Мирко. Оцу име Цвеја, маїтери Смиљана, ıодрекло Керечани.

Леїо 1728.

Мјесјајца јануарија 6. дан, ıресїави се Јана. Оцу име Милош, маїтери Јана, ıодрекло Крсїонош.

Пресїави се Мара мјесјајца јануарија 21. дан.

Мјесјајца јолија 17. дан, ıресїави се Васа Ноїтарош Калај.

Мјесјајца јолија 28. дан, ıресїави се свещїенојереј Ђорђи.

Мјесјајца авїусїа 7. дан, ıресїави се Жива.

Тоїо же, ıресїави се бака именем Јанка.

Мјесјајца авїусїа 27. дан, ıресїави се оїроче именем Јелка. Оцу име Аїанасија, маїтери име Јермеуна, ıодрекло Живанов.

Мјесјајца јануарија 17. дан, ıресїави се Пеїтар. Оцу име Неца, маїтери име Сїојка, ıодрекло Лазичићи.

Јануар 20. дан, ıресїави се Тривун. Оцу име Русмир, маїтери име Милуна, Оровилци.

Мјесјајца фервара 5. дан, ıресїави се Милинко. Оцу име Вукован, маїтери Вилимона, ıодрекло Сїаровлацани.

Фјервар 17. дан, ıресїави се Јорица. Оцу име Грубан, маїтери Мила, ıодрекло Сукновићи.

Мјесјајца марїа 18. дан ıресїави се Милош Ђерейало. Подрекло Ациї.

Марїа 15. дан, ıресїави се баба Дрена.

Мјесјајца марїа 25. дан. Пресїави се Рела. Оцу име Тиосав, маїтери име Марија, ıодрекло Чајићи.

Мјесјајца маја 20. дан. Пресїави се Ђурка. Оцу име Миљейта, маїтери име Анока, ıодрекло Војичићи.

Маја 26. ıресїави се Јоан. Оцу име Живан Шеца, маїтери Марија, ıодрекло Борковићи.

Пресїавлени младенци, мјесјајца марїа 10. дан.

Пресїави се младенац Арса. Оцу име Крсїа, маїтери име Илка, ıодрекло Сенћани.

Марїа 20. дан, ıресїави се младенац Сава. Оцу име Сїефан, маїтери име Милица, ıодрекло Лазичићи.

Марїа 26, ıресїави се младенац именем Живан. Оцу име Милош, маїтери Каїа, ıодрекло Јошковићи.

Марѿа 26, ѿресѿави се младенац Василије. Оцу име Сѿојан, маѿери име Марѿа, ѿдрекло Голаћеви.

Пресѿави се младенац Макса. Оцу име Мојсеј, маѿери име Јованка, гегу Сава Ђурчија. Аѿрил, 17. дан

М[е]сја[ц]а аѿрилија 23. дан, ѿресѿави се младенац Кузман. Оцу име Јовица, маѿери име Санда, ѿдрекло Шуѿановић.

М[е]сја[ц]а маја 8. дан, ѿресѿави се младенац Марија. Оцу име Мишко, маѿери Анђа, ѿдрекло Рагосав Чојан.

М[е]сја[ц]а аѿри[лија] 23. дан, ѿресѿави се младенац Михаил. Оцу име Димиѿирије Чифмеѿија, маѿери име Ана.

М[е]се[ц]а ијол[а] 12. ѿресѿави се младенац Јаков. Оѿац јеѿо Јоан.

Јола 21. ѿресѿави се младенац Димиѿирије. Оѿац јеѿо Нико.

Месеца јола 26. дан, ѿресѿави се младенац Павал. Оцу име Марко.

Месеца јула 27. ѿресѿави се младенац Живан. Оцу јеѿо [име] Пана.

Месеца авѿусѿа 4. ѿресѿави се младенац Пеѿар. О[ѿ]ац јеѿо Мија.

Месеца авѿусѿа 6. дан, ѿресѿави се младеница Марија. Оцу [нечитко], маѿери Ана.

Месеца авѿусѿа 7. дан, ѿресѿави се раб Божији Милосав.

Гробље у порти Петропавловске цркве

Уз Старо гробље, Гробље у порти Петропавловске цркве, саграђене 1698–1702. године, било је главно гробље Српске вароши. Средином XIX века, градске власти су забраниле даља сахрањивања у порти. Хумке су тада поравнате, а неколико надгробних споменика знаменитих Срба уграђено је накнадно уза зид цркве, са јужне и северне стране и око олтарске апсиде.⁵

По садржини уписи су неуједначени. Уз име покојника и датум смрти, бележи се име оца, име супружника или неког од рођака. У ретким случајевима заведена је старост покојника, понекад и друге појединости – узрок и околности смрти, датум погребња. Уз неколико изузетака, није наведено име свештеника који је служио опело.

Према наводима из уписа следи да је око порте била дрвена ограда, тараба. Са источне стране, наспрам олтара, на дрвеној огради налазила су се једна од улазних „портенских врата”. Положај гробних места је тачно означен, што употпуњује слику тадашње порте: *у рољу ољѿара севернија сѿрани, код ѿорѿенски восѿочни враѿа, с леве сѿране код јабуке, сниже бунара, на уљу цркве оѿи заѿада, ѿред женски враѿа, оѿи севернија сѿрани ѿреѿраѿи, више ољѿара близу Чачићеѿе куће* итд. Имућнији су сахрањивани у породичним каменѿим гробницама.

Болдирани су преписи уписа који се односе на: историјске прилике средином XVIII века у Араду – присуство руских официра у време сеобе граничара из развојачене Поморишке Крајине у Русију; на значајне личности

⁵ Божидар Панић, Стеван Рајић, „Натписи на обредним предметима и споменицима арадске Цркве Светих Апостола Петра и Павла”, *Темѿиварски зборник* бр. 2, Нови Сад 2000: 205–206.

Српске вароши, чланове племићке породице Текелија и других истакнутих породица; на свештенике Петропавловске цркве, имућне занатлије, трговце, градске службенике, хаџије – поклонике светих места. За родослов Текелија значајни су уписи деце Јована и Марте, и деце њихове кћери Алке. Године 1764. када је умро Алкин син Христофор, Сава је имао непуне три године. Други Алкин син Василије крштен 1766, унук Јована Текелије, умро је 1771. године. Насупрот наводима из литературе, према којима је Алка била најмлађа међу браћом, она је, у ствари, била много старија и од Петра, и од Саве, најмлађег међу њима.

1754. маја м[есја]ца 15го дна, њресѡави се младенец именован Јоан, син Боже Сѡовлаѡивоѡ и ѡѡребен бисѡѡ ѡри храмје Свѡаѡѡих Аѡѡсѡѡл, у ѡѡриѡ више ѡлѡара, с десне сѡране.

1755. јенуарија 12го, ѡресѡави се блаѡородни ѡѡсѡ]ѡ]а]р Пеѡар Новаковић, в среду ѡ ѡлѡуѡѡчи у два сѡѡа, и ѡѡребен бисѡѡ ко]ѡ] храма С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл, у ѡѡриѡ с десне сѡране ѡроѡив ѡлѡара, ѡѡ ѡарабом, в ѡѡаѡок 13го дна.

Јан[уарија] 31, ѡресѡави се Марѡа, ѡака Давида дѡѡчи, и ѡѡребена бисѡѡ код храма С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл, у ѡѡриѡ више ѡлѡара, с десне сѡране.

Тоѡ же [месјаца јануарија] 17, ѡресѡави се Ана, ѡаздарица Томе Казанѡије, и ѡѡребена ко]ѡ] храма С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл у ѡѡриѡ више ѡлѡара, с леве сѡране код ѡарабе.

Ијула 28. ѡресѡави се Ђулијана, Пеѡра Васиѡѡ ѡаздарица, у ѡри сѡѡа ѡѡслейѡдне и ѡѡребена бисѡѡ ѡри храмје С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл Пеѡра и Павла, у ѡѡриѡ више ѡлѡара, на леву сѡрану, ѡѡѡ же м[есја]ца 29го.

1756. јенуар 14. дна, ѡресѡави се Божа Вуин, у недељу ујуѡру у 4 сѡѡа и ѡѡребен бисѡѡ ѡри храму С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл П[еѡра] и П[авла], у ѡѡриѡ више ѡлѡара, код враѡа с десне сѡране, јенуар[ија] 15. Всеѡѡ своѡа живоѡа бисѡѡ јему ѡѡѡ 55.

Тоѡ же [месјаца марѡа] 18. дна, ѡресѡави се Пеѡар Телечанин и ѡѡребен бисѡѡ ѡри храму С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл Пеѡра и Павла, у ѡѡриѡ с леве сѡране ѡроѡив враѡа црковниј, више бунара.

Ијулија 15го, ѡресѡави се Николаје Јаковљевич, ѡѡј же ден в ѡлѡуѡѡчи и ѡѡребен бисѡѡ ѡри храму С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл, у ѡѡриѡ с леве сѡране више ѡлѡара, ѡѡѡжде м[есја]ца 16го дна.

Тоѡ же [месјаца авѡусѡа] 15го, ѡресѡави се младеница Ђулијана, кћи Алексе, кайѡѡана росијскаѡѡ, и ѡѡребена ѡри храму С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл П[еѡра] и Павла, у ѡѡриѡ више ѡлѡара, с леве сѡране, авѡусѡа] 18го дна.

Авѡусѡа 21го, ѡресѡави се младеница Ана, дѡѡчи Саве Јоанѡѡѡѡ, и ѡѡребена ѡри храму С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл, у ѡѡриѡ с леве сѡране, ѡроѡив враѡа.

Авѡусѡа] 25. ѡресѡави се младеница Марѡа, дѡѡчи Боже Вуиноѡ, и ѡѡребена ѡри храму С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл, у ѡѡриѡ више ѡлѡара.

Сѡѡѡ[емврија] 3го, ѡресѡави се младеница Јелисавѡѡа, дѡѡчи Јоана Текелича, и ѡѡребена ѡри храму С[вѡа]ѡѡих Аѡѡсѡѡл у ѡѡриѡ, у рољу ѡлѡара, с леве сѡране.

Ноем[врија] 11^о, *їресїави се младенец Пеїр, с[и]н Павла Саїунције, и їоїребен бисїї їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л Пеїра и Павла, у їорїи с десне сїране, їроїшв оліара.*

1757. їоїо [месјаца јенуарија] 16^о, їресїави се їрезвиїтер Георїије Поїовиї, в чейверїак ујуїру у їейї сайи, и їоїребен їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л Пеїра и Павла, у їорїи с десне сїране їроїшв оліара, у їробницу каменїиу, сеїо їекущчаїо м[есја]ца 18^о дна.

Фев[руарија] 3^о, *їресїави се Радивої Саїунција и їоїребен бисїї їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л Пеїра и Павла, у їорїи с леве сїране їроїшв враїа, їоїожде м[есја]ца дна 15^о.*

Марїа 9^о, *їресїави се Марко [е]їїиїрої и їоїребен їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л Пеїра и Павла, у їорїи с леве сїране, їроїшв враїа мужескиї.*

[Марїа] 2Г^о, десјаїоїо часа дне у їјайок, їресїави се Неранца, Крсїе Чизмерије їаздарица, а їоїа Пеїра [Крсїича] майїи, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л Пеїра и Павла, с десне сїране у роїљу оліара, їоїожде м[есја]ца 22^о дна, в субоїу на Воскреснїе Лазарово.

[Марїа] 27. їресїави се Михаил Бербер и їоїребен їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л Пеїра и Павла, у їорїи с леве сїране, у роїљу їорїе, сеїо їекущчаїо м[есја]ца 28^о.

Тоїо же [месјаца айрилија] 6. *їресїави се Алекса Бироц и їоїребен у їорїи вище оліара, на восїок, їри храмје С[вја]їїих Аї[осїо]л.*

Тоїо же [месјаца айрилија] 16^о, *їресїави се Јелисавейїа, Теодора Саїунције їаздарица, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л Пеїра и Павла, у їорїи с десне сїране у їробниці каменїиїої, и де же їочиваїейї фамилија Жуїунска.*

Маїа 4. *їресїави се Михаил Ћурчија и їоїребен їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л Пеїра и Павла, у їорїи вище оліара, надесно, маїа 5^о.*

Тоїо же [месјаца иїуна] 29. їресїави се Иконија, їресїавлщаїосја їроїїоїе Пеїра Надлачкоїа їаздарица, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л Пеїра и Павла, у їорїи вище оліара, на восїочним враїи-ма налеву, у їробниці каменїиїої, сеїо їекущчаїо љейїа, 30. иїула.

[Авїусїа] 26. *їресїави се младеница Ана, дїчи Димїїрија Саїунције, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л, у їорїи вище оліара, надесно.*

Окїом[врија] 6. *їресїави се Живана, Првулова їаздарица, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л, у їорїи вище оліара, на лево їод їарабом, сеїо окїї[омврија] 7^о.*

Д[екем]вр[ија] 17^о, *їресїави се младеница Ана, дїчи Јанаїа Калиновича, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л, у їорїи код враїа восїочни, на лево.*

Тоїо же [месјаца декемврија] 27. *їресїави се младеница Ана, дїчи Пеїра Крекича, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Аї[осїо]л, у їорїи, на исїок код враїи.*

1758. фев[руарија] 21. їресїави се блаїороднаїа ї[осїо]жа Ана, суїру-їа ї[осїо]га[ра] Консїанїїина Калиновича, в субоїу девјаїїоїо часа ношчи,

и ѿребена ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у ѿрїи више оліара, у іробници каменој, в вїорник 24^{їо} гна и ѿживе всеја жизни својеја лїта 43. Буди жеј вїечнаја ѿамјай.

Марїа 17. ѿресїави се Неранца Грк и ѿіребен ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л, у ѿрїи ѿроїив оліара, на северну сїрану.

Тоїо гна [марїа 17], ѿресїави се Дима Грк, ѿїодне у два сїта, и ѿіребен ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л, у ѿрїи чело оліара, у іробници каменој на восток, ѿїо же м[есја]ца 19^{їо}.

[Маја] 7^{їо}, ѿресїави се Марија, таздарица Лазе Грка из Јенове⁶, и ѿіребена ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л, у ѿрїи ѿроїив оліара, на северну сїрану, 9^{їо}.

Тоїо же [месјаца маја] 27. ѿресїави се Косїа Грбави и ѿіребен ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л, у ѿрїи на северну сїрану, ѿроїив враїа црковни.

Тоїо же [месјаца авїусїа] 29. ѿресїави [се] младеница Кумрија, гїчи Јоана Мишїча, и ѿіребена ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у ѿрїи ѿроїив оліара, оїї јужнија сїраниј, ѿїоїжде гна 29.

Окїом[врија] 5^{їо} ѿресїави се младенец Павел, с[ї]н Јоана Текелича, и ѿіребен ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л, у ѿрїи ѿроїив оліара с леве сїране, ѿїо же м[есја]ца 6^{їо} гна.

[Окїомврија] 14^{їо}, ѿресїави се младенец Симеон, с[ї]н Арсе Сабова, и ѿіребена ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л, у ѿрїи са севернија сїране, сниже ... [нечитко]

1759. јенуа[рија] 16^{їо} гна, ѿресїави се младенец Василиј, девейїоїа часа гне в субойу, ѿїа Пеїра Крсїича с[ї]н, и ѿіребен ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л Пеїра и Павла у ѿрїи, у роїљу оліара с десне сїране, ѿїо же м[есја]ца 17^{їо}. Буди жему вїечнаја ѿамей.

Фев[руарија] 14^{їо}, ѿресїави се младеница Јулијана, гїчи Димїїрија Мишїча, и ѿіребена ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у ѿрїи ѿроїив оліара, с десне сїране, 15^{їо} гна.

Тоїо же [месјаца февруарија] 28. ѿресїави се младеница Ана, гїчи Живана Сабова, и ѿіребена ѿри вишереченом храму [Свјаїиих Айосїол Пеїра и Павла], у ѿрїи на леву сїрану, ѿроїив враїа црковниј.

Мар[їа] 7. ѿресїави се младеница Јелисавейїа, гїчи Јанаїа Калиновица, и ѿіребена ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у ѿрїи чело оліара на исток, ѿїо же гна.

Мар[їа] 19. ѿресїави се младеница Кумрија, гїчи Павлова, и ѿіребе се ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у ѿрїи с леве сїране.

Аїр[илија] 3. ѿресїави се младенец Моїсеј, с[ї]н Саве Моїсиної, и ѿіребен ѿри вишереченом храму [Свјаїиих Айосїол Пеїра и Павла], у ѿрїи више оліара, на десно, ѿїо же м[есја]ца 4^{їо}.

Маја 8^{їо}, ѿресїави се Лазар, ѿїа Ракин зеї, и ѿіребен ѿри храму С[вја]ѿиих Айосї[о]л, у ѿрїи више оліара, на десно, ѿїо же м[есја]ца 9^{їо}.

Тоїо же [месјаца маја] 12^{їо}, ѿресїави се ѿрезвїїер Павел Грубейїиї, в среду ѿолудне у чейїри сїта, бившїи ѿїоїа Недеља о Самарјанији и ѿако

⁶ Јенова – Јенопоље, данашњи Іпеч у Арадској жупанији.

му сја смерѝ ѝрилучила најрасна, чѝо на вечерњи бил и зауѝру ѝоворил, и ѝаки насмрѝ ѝочелсја мучиѝ, и ѝоѝребен ѝри храму С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л Пеѝра и Павла у ѝорѝи, у рољу ољѝара с десне сѝране, у ѝробници каменој, и дје же и ѝоѝ Георѝије Поѝович ѝочивајейѝ. Буди им вечнаја ѝамейѝ. Тоѝо же [месјаца] 13. дна.

Окѝ[омврија] 10^о, ѝресѝави се Јанко Божин и ѝоѝребен ѝри храму С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л, у ѝорѝи, с леве сѝране ѝроѝив ољѝара, ѝоѝо же м[есјаца] 11^о дна.

[Тоѝо же ноемврија 6], ѝресѝависе младенец Јоан, с[и]н Саве Јоановоѝ, и ѝоѝребен ѝри храму С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л, у ѝорѝи с леве сѝране, ѝроѝив враѝи црковни.

Декем[врија] 15^о, ѝресѝави се Марија, ѝоѝа Павла ѝечканскоѝа ѝоѝадија, и ѝоѝребена ѝри храму С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л Пеѝра и Павла у ѝорѝи, оѝ се-вернија сѝране ѝроѝив враѝа, код ѝарабе близу, ѝоѝо же м[есјаца] 16^о дна.

Тоѝо же [месјаца декемврија] 19. ѝресѝави се ѝ[осѝо]д[а]р Арса Ђирић, в недељу уѝра у ѝей сайи, и ѝоѝребен ѝри храму С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л Пеѝра и Павла у ѝорѝи, ѝроѝив враѝа црковниј на северну сѝрану, у ѝробници каменој, ѝоѝо же м[есјаца] 21^о дна, а ѝоживе всеја жизни 47 ѝейѝа. Буди јему вечнаја ѝамейѝ.

1760. Јену[арија] 11. ѝресѝави се Павел, Косѝе Луѝцина с[и]н, и ѝоѝребен ѝри храму С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л Пеѝра и Павла, у ѝорѝи чело ољѝара, у каменѝој ѝробници, а ѝоживе ѝейѝ 20. [Поѝребен] сеѝо м[есјаца] 13^о. Буди јему вечнаја ѝамейѝ.

[Јенуарија] 14. ѝресѝави се Михаил, Јове Пеѝрова с[и]н, и ѝоѝребен ѝри вищереченом храмје [Свјаѝих Аѝосѝол, Пеѝра и Павла], у ѝорѝи ѝроѝив враѝа црковни, са севернија сѝрани.

Фер[вара] 20. ѝресѝави се Никола Сабад, ѝоѝа Павлов о[ѝа]ѝ, и ѝоѝребен ѝри храму С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л, у ѝорѝи ѝред враѝи с северне сѝране, ѝод ѝарабом, ѝоѝо же м[есјаца], 21. дна. Буди јему вечнаја ѝамейѝ.

[Фер вара] 24. ѝресѝави се Јоан Кулужан и ѝоѝребе се у ѝорѝи с леве сѝране сниже бунара, ѝри храмѝ С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л Пеѝра и Павла.

Мар[ѝа] 1^о, ѝресѝави се Крсѝа Чизмеѝија, ѝрезвиѝера Пеѝра оѝ[а]ѝ, в среду средоѝсѝнују, ујуѝру у ѝей сайи, и ѝоживе всеја жизни својеја 90 ѝейѝа, и ѝоѝребен ѝри храму С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л, у ѝорѝи ѝроѝив ољѝара, с десне сѝране и дје же бисѝ сѝара ѝараба. Буди јему вечнаја ѝамейѝ. Тоѝо же месјаца, ва 2. [фтори] ден.

[Марѝа] 19^о, ѝресѝави се Сара, Пеѝра Мијаѝиѝевоѝ ѝаздарица, и ѝоѝребена ѝри храму С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л Пеѝра и Павла, у ѝорѝи ѝроѝив олаѝара, са северне сѝране близу код ѝарабе.

[Марѝа] 20. ѝресѝави се младенец Лазар, с[и]н Андреје Окаловича, и ѝоѝребен ѝри храму вищереченом [Свјаѝих Аѝосѝол Пеѝра и Павла], у ѝорѝи чело ољѝара.

Маја 4. ѝресѝави се младенец Георѝије, с[и]н Јоана Илиноѝ, и ѝоѝребен ѝри храмѝ С[вја]ѝих Аѝ[осѝо]л Пеѝра и Павла, у ѝорѝи вище ољѝара, с десне сѝране. Буди јему вечна ѝамейѝ.

Тоѿо же [маја] 14. пресѣави се Василиј, с[и]н [осѿо]д[а]ра Јоана Василиевича, бирова арадс[ко]ї, недеље вечера у једанаестї сайи ношци, и поѿребен ѿри храмѣ С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л Пеѿра и Павла, у ѿорѿи прѿиив оліѿара с леве сѿране, у каменїѿој ѿробници, ѿѿо же м[есја]ца 16. дан. Буди јему вечна ѿамей.

Тоѿо же [маја] 16^о, пресѣави се Миѿаїѿ Ђурчија, ѿѿа Јоана оѿ[а]ц младоѿа, и поѿребен ѿри вищереченом храмѣ С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л, у ѿорѿи с леве сѿране прѿиив оліѿара, ѿѿо же м[есја]ца 17. дна.

Тоѿо же [маја] 25^о, пресѣави се Милиѿ Пеѿровиѿ, Марка Вукиноѿ братї, и поѿребен ѿри храмѣ С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л Пеѿра и Павла, у ѿорѿи прѿиив оліѿара, с леве сѿране, ѿѿо же м[есја]ца 26. дан. Буди јему вечна ѿамей.

Јуна 1^о, пресѣави се младеница Екаѿѿерина, дѿчи блаѿороднаѿо [осѿо]д[а]ра Јоана Текелича, и поѿребена ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л Пеѿра и Павла у црквији, у женској ѿреѿраїи, с десне сѿране, ѿѿо же м[есја]ца, во 2. [фтори] дан.

Ијуна 8^о, пресѣави се младеница Марија, дѿчи ѿѿа Пеѿра Крсѿича, в ѿјайѿок увече осмоѿа часа, и поѿребена ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л Пеѿра и Павла, у ѿорѿи у роѿѿу оліѿара с десне сѿране, ѿѿоже м[есја]ца 9^м дан. Буди јей вечнаја ѿамјайѿ.

Ијула 17. пресѣави се младецеѿ Пеѿар, с[и]н Сѿефана Сѿовраїѿов, и поѿребен ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л Пеѿра и Павла, у ѿорѿи вище оліѿара ѿод ѿарабом, у каменој ѿробници и дје же ѿочивајей Бѿжа Вуич и ѿрѿча фамилија их. Буди им вечнаја ѿамей.

Авѿ[усѿа] 10. пресѣави се младецеѿ Михаил, с[и]н Пеѿра Гавриловича, и поѿребен ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л Пеѿра и Павла, у ѿорѿи вище оліѿара, надесно близу ѿарабе. Буди јему вечнаја ѿамей.

1761. [јенуарија] 16^о, пресѣави се младецеѿ Пеѿар, с[и]н Саве Јоановѿ, и поѿребен ѿри вищереченом храму [Свја]ѿиих Ай[осѿо]л Пеѿра и Павла], у ѿорѿи са северне сѿране, прѿиив оліѿара.

Марѿа 23. пресѣави се сѿарац Дука и поѿребен ѿре вищереченом храму С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л, левују сѿрану вище оліѿара, у ѿорѿи.

Аѿри[ли]ја 26. пресѣависја Ана, ѿздарица Јоана Телечанина, и поѿребена ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л, левуј оліѿара, прѿиив црковни враїѿ.

Ијунија 3. пресѣависја оѿрок Пеѿар Ивана Сабова и поѿребен ѿри вищереченом храму [Свја]ѿиих Ай[осѿо]л Пеѿра и Павла], у ѿорѿи с северне сѿране, прѿиив оліѿара.

Ијулија 14. пресѣави се младеница Алка, дѿчи Јоана Саїунције, и поѿребена ѿри храму С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л, у ѿорѿи прѿиив оліѿара, с десне сѿране, ѿѿо же 14.

[Авѿусѿа] 25. пресѣави се младеница Ана, дѿчи Пеѿра Васича, и поѿребена ѿри храмѣ С[вја]ѿиих Ай[осѿо]л, у ѿорѿи вище оліѿара, у каменїѿој ѿробници, 26^о дна.

[Авѿусѿа] 27^о, пресѣави се младеница Ана, дѿчи Саве Чонѿрадца, и поѿребена ѿри вищереченом храмѣ [Свја]ѿиих Ай[осѿо]л, у ѿорѿи вище оліѿара, с десне сѿране, 28^о дна.

Сеї[її]ем [врија] 4. ѿресїави се младеница Софија, дщчи Павла Сайунције, и ѿѿребена ѿри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л, у ѿрїїи с десне сїране ѿроїив оліѿара, ѿѿѿ же м[есја]ца 5го дна.

[Декемврија] 24. ѿресїави се раба Божија Дока, ѿздарица Боже Сїѿо-враїѿової, и ѿѿребена ѿре вищереченом храмје С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїѿра и Павла, у ѿрїїији на восїочниї врайїији ѿорїѿанскиї, с десне сїране, у ѿробници каменої. Буди жеї вечнаја ѿамейї. Тоѿѿ же месјаца 26го дна.

1762. м[есја]ца јену[арија] 2. ѿресїави се раб Божији Радоїица Сїѿарац и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїѿра и Павла, у ѿрїїи на восїочної врайїи ѿорїѿански, с леве сїране.

Јенуар [ниїе наведен дан] ѿресїави се раб Божији Пеїѿар Поїѿович и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїѿра и Павла, у ѿрїїи на восїочни, с леве сїране.

[Аїрилија] 13го, ѿресїави се младенец Павел, с[ї]н Јанаѿа Консїанїїиновича, и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїѿра и Павла, у ѿрїїи вище оліѿара, са северне сїране, ѿѿѿжеде месјаца 14го дна. Буди јему вјечнаја ѿамейї.

М[есја]ца маја 10. ѿресїави се младенец Георїије, с[ї]н ѿрезвиїѿера Јоана, и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїѿра и Павла, у ѿрїїи са северне сїране, ѿроїив оліѿара.

Декемвија 17го дна, ѿресїави се раб Б[ѿ]жиї младенец Консїанїїин, син Нике Грка новоїа немеша, Алексин браїї, а бивци младенец жив два љейѿа и единаесї м[есја]цѿов, и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїѿра и Павла, у ѿрїїи с леве сїране, ѿроїив оліѿара. Буди јему вечнаја ѿамейї. Сеїѿо месјаца 19го дна.

1763. ѿѿѿжеде [февруарија], 28. ѿресїави се младенец Пеїѿар, с[ї]н Хрисїїифора Сїѿѿановича, и ѿѿребен ѿри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїѿра и Павла, у ѿрїїи вище оліѿара, код врайїи восїочни ѿорїѿански, са северне сїране.

Авї[усїа] 29. ѿресїави се раб Б[ѿ]жиї Блаж, служїїїель Хаїије Јоана, и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїѿра и Павла, у ѿрїїи севернија сїрани.

Ноем[врија] 6. ѿресїави се се раба Б[ѿ]жија Живана, Пеїѿра Торњана ѿздарица, в четїверїѿак в ѿолунощчи, и ѿѿребена ѿри храмје С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїѿра и Павла, у ѿрїїи са северне сїране ѿроїив оліѿара, ѿѿѿжеде м[есја]ца 8го дна. Буди жеї вечнаја ѿамейї.

Декем[врија] 23. дна, ѿресїависја младенец Јоан, ѿсїѿогара Пеїѿра Марковича, и ѿѿребен бисїї [їри храмје Свјаїїих Ай[осїо]л], у ѿрїїи с леве сїране, ѿред врайїа црковни.

1764. Фе[вруара] 7. дна, ѿресїави се раба Б[ѿ]жија Манка, ѿсїѿогара Хрисїїифора Сїѿѿановича ѿздарица, и ѿѿребена бисїї у ѿрїїи ѿри храмје С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїѿра и Павла, наїред с леве сїране код јабуке, и ѿѿребена бисїї сеїѿо месјаца девјаїѿѿѿо числа.

Фев[руарија] 17^о, **ѿресѣвисја** **младенец** **именем Христѣофор**, **оѿрок** **ѿ[осѣо]г[а]ра** **Ивана** **и ѿсѣоже** **Алке** **Текелич**, **и ѿѿребен** **бисѣи** **у ѿорѣи** **ѿри** **храмје** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и Павла**, **с севернија** **сѣране** **ѿри** **оѿтарје**.

Марѣа 20^о, **ѿресѣвисја** **раб** **Б[о]жиј** **Павел** **Марков** **и ѿѿребен** **бисѣи** **ѿри** **храмје** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и Павла**, **с севернија** **сѣрани**.

Аѿр[илија] 2. **ѿресѣви** **се** **младенец** **Бранко**, **ѿлемениѿороднаѿ** **ѿсѣо-**
дара **Јоана** **Текелиј** **с[и]н**, **и ѿѿребен** **ѿри** **храмје** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **у**
ѿорѣи, **у роѣлу** **оѿтара** **са** **северне** **сѣрану**.

Аѿр[илија] 26. **ѿресѣви** **се** **имјенем** **Палков** **и ѿѿребе** **се** **ѿри** **храмје** **С[вја]-**
ѣиѿх **Аѿ[осѣо]л**, **у ѿорѣи** **с** **десне** **сѣране**.

Авѣусѣа 19. **ѿресѣвисја** **ѿсѣодар** **Живан** **Русмиров** **и ѿѿребен** **ѿри** **хра-**
мје **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и Павла**, **ѿолуднија** **сѣрани** **[с јужне** **стране]**.

Ноем[врија] 2^о, **ѿресѣвисја** **младенец** **Фефронија**, **ѿрезвиѣтера** **Пеѣра**
Кресѣича **дѣчи**, **и ѿѿребена** **ѿри** **храмје** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и Па-**
вла, **с десне** **сѣране** **ѿроѣив** **оѿтара**, **ноем[врија] 3^о**.

Ноем[врија] 21^о, **ѿресѣви** **се** **младеница** **на** **име** **Марѣа**, **дашчи** **ѿре-**
звиѣтера **Максима** **Пойовича**, **и ѿѿребена** **бисѣи** **ѿри** **храмје** **С[вја]ѣиѿх**
Аѿ[осѣо]л **Пеѣра** **и Павла** **у ѿорѣи**, **одеснују** **сѣрану** **ѿроѣив** **оѿтара**.

Декем[врија] 12^о, **ѿресѣвисја** **раб** **Б[о]жиј** **Георѣиј**, **с[и]н** **ѿсѣодара** **Кон-**
сѣаниѣина **Калиновича**. **Поѿребен** **бисѣи** **ѿри** **храмје** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра**
и Павла, **ѿри** **оѿтарје**. **Максим** **[Потпис** **свештеника]**

1765. **аѿр[илија] 3^о**. **ѿресѣви** **се** **раба** **Б[о]жија** **Екаѣерина**, **дѣчи** **ѿ[осѣо]-**
г[и]на **оца** **Јоана** **Маринковича**, **и ѿѿребена** **бисѣи** **ѿри** **храмје** **С[вја]ѣиѿх**
Аѿ[осѣо]л **Пеѣра** **и Павла**, **у ѿорѣи** **ѿри** **оѿтарје**, **одесну** **сѣрану**.

Марѣа 4^о, **ѿресѣви** **се** **ѿ[осѣодин]** **Арсениј** **Сабов** **и ѿѿребен** **ѿри** **храмје**
С[вја]ѣиѿх **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и Павла**, **у ѿорѣи** **оѿи** **[нечитко]** **сѣрану**.

Аѿр[илија] 27. **ѿресѣви** **се** **младенец** **Кумрија** **Пеѣра** **Јанича** **и ѿѿребена**
ѿри **храмје** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и Павла**, **у ѿорѣи**.

Јунија 16^о, **ѿресѣвисја** **младеница** **Јелисавеѣа**, **дѣчи** **јереја** **Максима**
Пойовича. **Поѿребена** **ѿри** **храмје** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и Павла**, **у ѿорѣи**
одеснују **сѣрану**, **ѿроѣив** **оѿтарја**.

Авѣ[усѣа] 28. **ѿресѣвисја** **младенец** **Михаил**, **син** **Осѣоје** **Неѣича**, **и ѿ-**
ѿребен **ѿри** **храмје** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и Павла**, **у ѿорѣи** **ѿроѣив**
оѿтарја, **одесну** **сѣрану**.

Сейѣ[емврија] 27. **ѿресѣвисја** **раба** **Б[о]жија** **Марѣа**, **дѣчи** **Јоана**
Осѣојича **или** **Сайунѣије**, **наѿрасноју** **смерѣију**. **Сије** **јесѣи** **оѿи** **коња** **убије-**
на **и ѿоживе** **всеја** **жизни** **својеја** **13** **лѣтѣа** **и 8** **месѣацов**. **Поѿребена** **же** **бисѣи**
ѿри **храмје** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и Павла**, **с јужнија** **сѣрани** **близ**
оѿтарја. **Вјечна** **јеј** **буди** **ѿамјѣи**.

Ноем[врија] 4^о, **ѿресѣви** **се** **раб** **Б[о]жиј** **Марко** **Вуич** **и ѿѿребен** **бисѣи**
у ѿорѣи **ѿри** **храмје** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и Павла**, **с** **чело** **оѿтарја**, **близ**
ѿтарабе.

1766. **[јануарија] 18**. **ѿресѣви** **се** **раба** **Б[о]жија** **Јелена**, **суѣруѣа** **ѿресѣав-**
лѣѣосја **Павла** **Вукича**, **и ѿѿребена** **ѿри** **храму** **С[вја]ѣиѿх** **Аѿ[осѣо]л** **Пеѣра** **и**

Павла у њорѣи, оѣ севернија сѣрани ѡроѣив оѣара, близ ѣарабе. Буди јеј вјечна ѣамјай.

Јану[арија] 29^о, ѣресѣави се раб Б[о]жѣи Никола Грк и ѡѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, с левија сѣрани оѣарја. Буди јему вјечнаја ѣамјай.

[Јануарија 29^о], ѣресѣави се младенец Марија, дѣчи Георѣија, и ѡѣребена бисѣи ѣри храму С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла. [Није наведено на ком гробљу.]

Аѣр[илија] 9^о, ѣреѣсвисја раба Б[о]жѣи Сара, бивѣца Николаја Јаковљевоѣ ѣаздарица, и ѡѣребена бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у ѡроѣи виѣе оѣара, с севернија сѣрани, ѡѣоѣде м[есја]ца 10. дна. Буди јеј вјечнаја ѣамјай.

26^о аѣр[илија], ѣресѣави се младенец Георѣија, с[и]н Саве Кјурскоѣа, и ѡѣребен ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у ѡроѣи с јужнија сѣрани, ѡроѣив враѣа црковнији, ѡѣоѣде м[есја]ца 27^о. Буди јему вечнаја ѣамеѣ.

Аѣр[илија] 27^о, ѣреѣсвисја младенец Марија, дѣчи Георѣија Мијайѡвѣича, и ѡѣребена бисѣи ѣри храмѣ С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла у ѡроѣи.

Аѣр[илија] 31^о, ѣреѣсвисја младенец Јоан, с[и]н Павла Кљаѣиѣа, и ѡѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла. [Није наведено на ком гробљу.]

Ијулија 8^о, ѣресѣависја раб Б[о]жѣи младенец Пеѣр, син ѡѣа Макасѣма, и ѡѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, близ оѣара с јужнија сѣрани.

Ијулија 18^о, ѣреѣсвисја раб Б[о]жѣи младенец Лазар, син ѡѣа Пеѣра Крсѣича, и ѡѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, с десне сѣране.

Ноем[врија] 19^о, ѣресѣависја раб Б[о]жѣи Пеѣар Јанич и ѡѣребен ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла у ѡроѣи, левоју сѣрану оѣарја. Буди јему вјечнаја ѣамјай.

Ноем[врија] 19^о, ѣреѣависја раб Б[о]жѣи Павел Новаковѣич и ѡѣребен ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла у ѡроѣи, одеснују сѣрану оѣари. Буди јему вјечнаја ѣамјай.

1767. ѣреѣависја раб Б[о]жѣи Михаѣл Гојков. Поѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л, с чело оѣарја с јужнија сѣрани, јануарија 3^о. Вјечна јему буди ѣамјай.

Преѣависја раб Б[о]жѣи Михаѣл Чачиѣ и ѡѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла у ѡроѣи, с левија сране оѣарја, феѡруарија 11^о. Вјечна јему ѣамјай буди.

Преѣависја раба Б[о]жѣија младеница женска ѡѣа ѣмја јеј Маѣдалина, дѣчи Сѣеѡфана Вуѣича, и ѡѣребена бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л у ѡроѣи близ ѣарабе, счело оѣарја, 27^о феѡр[уара].

Аѡусѣа 12. ѣресѣави се раба Б[о]жѣија Ружа, домаѣица Радојчина, и ѡѣребена бисѣи у ѡроѣи виѣе оѣара с леве сѣране, код сина својеѣо.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Димитриј, син Луке Миѣрића, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, у ѿорѣи с леве сѣране олѣара, авѣ[усѣа] 13^о. Вјечна јему буди ѿамјай.

Сейѣ[емврија] 9^о, ѿресѣависја раба Б[о]жсија Нега, ѣздарѣца Клужа-нова, и ѿребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л у ѿорѣи, са севернија сѣране од враѣа заѣадни, код ѿарабе, сейѣ[емврија] 9^о дна.

Пресѣависја младеница Софија, дѣчи Николе Конѣанѣиновича, и ѿребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л у ѿорѣи, са северне сѣране ѿроѣив женских враѣа, сейѣ[емврија] 13^о дна.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Павел Клаич и ѿребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л у ѿорѣи, с леве сѣране близ ѿарабе, ноемврија 27^о.

Пресѣависја раба Б[о]жсија Марија, суѣруѣа ѣ[осѣо]г[а]ра оѣи ѿле-менѣиородне фамилије Текелијеве, и ѿребена бисѣи во храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л у ѿрейраѣи, с јужније сѣрани. Вјечна јей ѿамјай буди. Декемврија 3^о.

1768. јену[арија] 29. ѿресѣави се раб Б[о]жсиј Илија Каѣрал и ѿребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л у ѿорѣи, на уѣлу цркве оѣи заѣада са северне сѣране, ѿоѣожде месјаца 30^о дна. Буди јему вјечнаја ѿамей.

Пресѣави се раб Б[о]жсиј Маѣеј Каѣлар и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла у ѿорѣи, с левија сѣране близ ѿарабе, јану[арија] 10.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Јоан, син ѿоаѣодара Георѣија Чачића, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла у ѿорѣи, с леве сѣране олѣарја, февр[уарија] 4^о.

Пресѣависја раба Б[о]жсија Елена, суѣруѣа Георѣија Михајловича, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, с левија сѣране олѣарја, в ѿорѣи. Вјечна јей буди ѿамјай. Февр[уарија] 24^о, јереј Михаил Јоанов[ич].

Пресѣависја раба Б[о]жсија младеница Елена, дѣчи Пеѣра Крекича, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, у ѿорѣи близ ѿарабе, с чело олѣарја. Поживе же во всјех својих љей 6 ѿодина и 6 месјац. Февр[уарија] 25^о, Мих[аил] Јоанов[ич] [свештеник који је обавио опело].

Марѣа 1^о, ѿресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Георѣиј, син Николаја, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿорѣи с чело олѣарја, с деснија сѣрани, близ ѿарабе.

Пресѣависја младенец Јоан, син Јоана Миѣича, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿорѣи с деснија сѣране олѣарја. Вјечна јему ѿамјай буди. Мар[ѣа] 7^о.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Преда и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿорѣи с леве сѣране, близ ѿарабе. Мар[ѣа] 11^о.

Пресѣависја раба Б[о]жсија Пеѣра, суѣруѣа Саве Мезароѣа, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла у ѿорѣи близ ѿарабе, с чело олѣарја, мар[ѣа] 22^о.

Ијунија 30^о дна, ѿресѣави се младенец Лазар, син Пеѣра Савича, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, виѣе олѣара оѣи јужнија сѣрани, м[есја]ца ијулија 1^о дна.

Пресѣависја раб Б[о]жиј младенец Сѣефан, син Симеона Арнауѣина, и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л у ѿорѣи, с леве сѣране оліѣарја близ ѣарабе, авѣ[усѣа] 8^ѿ.

Пресѣависја раб Б[о]жиј младенец Јоан, син Сѣефана Секреѣара, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿорѣи с чело оліѣарја, близ ѣарабе, авѣ[усѣа] 21^ѿ.

Пресѣависја раба Б[о]жија Јелка, Миѣе Малаѿо суѣруѣа. Поживе же всѣех љѣѣ в жизни својеј 74 и 4 м[есја]цеј и 18 днеј. Поѿребена же бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л [Пеѣра] и Павла у ѿорѣи, с јужнија сѣрани оліѣарја, авѣ[усѣа] 21^ѿ. Буди жеј вѣчнаја ѣамјаѣ и со Свјаѣими уѿокојеније.

Пресѣависја раб[а] Б[о]жиј[а] Јефѣѣимија, дѣчи Павла Миѣича, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, в ѿорѣу с јужнија сѣране оліѣарја, м[есја]ца окѣ[омврија] 9^ѿ. Буди жеј вѣчнаја ѣамјаѣ.

Ноемврија дна 7^ѿ, ѿресѣави се младенец именов Пеѣар, родилѣел жеѿо Теодор Мијаѣлов, и ѿѿребе се ѿри храму С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, здесне сѣране у ѿорѣи.

М[есја]ца окѣ[омврија] 12^ѿ дна, ѿресѣави се младенец Јоан и ѿѿребен бисѣѣ у ѿорѣи чело оліѣара, ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л. Родилѣели жеѿо Јевѣѣимије Сѣанкович.

Пресѣави се раба Б[о]жија Теодосија, дѣчи Николаја Калиновича, и ѿѿребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, у ѿорѣи оѣ севернија сѣрани ѿреѣраѣи, ѿѿѿо же м[есја]ца [декемврија] 21.

1769. ѿресѣависја раба Б[о]жија Јулијана, дѣчи Јоана Миѣича, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿорѣи с јужнија сѣране счело оліѣарја, јануар[ѣа] 30^ѿ.

Пресѣависја младенец женска ѿола на име жеј Марија, дѣчи Јоана Грчкоѣ, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿорѣи счело оліѣарја севернија сѣрани, февр[уарија] 28^ѿ.

Пресѣависја раб Б[о]жиј младенец Симеон, син Јоана Димѣѣријевича, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿорѣи с јужнија сѣрани оліѣарја, мар[ѣа] 1^ѿ.

Пресѣависја раб Б[о]жиј Павел, иже ѿживе љѣѣ 86, и ѿѿребе се ѿри храмје Пеѣра и Павла, севернија сѣрани, мар[ѣа] 20^ѿ. Буди жеѿу вечнаја ѣамјаѣ.

Пресѣави се раб Б[о]жиј младенец Јелена, дѣчи ѣ[осѣо]г[а]ра Хажи Јоана Васиљевича, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿорѣи счело оліѣара с деснија сѣрани, мар[ѣа] 22^ѿ.

Пресѣависја раба Б[о]жија младенец Маѣдалина, дѣчи Пеѣра Арсича, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿорѣи с леве сѣране женске ѿреѣраѣе, айриѣа 2^ѿ.

Пресѣависја раба Б[о]жија младенец Софија, дѣчи Пеѣра Арсича, и ѿѿребена в ѣом мјѣѣѣе виѣереченом, айриѣа 4^ѿ.

Пресѣависја раб Б[о]жиј младенец Конѣѣаниѣин, син Насѣѣсија Георѣѣевича, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿорѣи с левија сѣрани оліѣарја, айр[ѣа] 25^ѿ.

Пресїависја раб Б[о]жиј младенец Георїиј, син іресїавлцаіосја Павла Кљаїи҃а, и іоїребен бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л, у іорїи с левија сїрани, близ іарабе. Поживе лєї 10. Айри[ла] 28^о.

Тоїо дна [4. маја], іресїависја раб Б[о]жиј младенец Михаил, син Николе Брацована, и іоїребен бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л у іорїи, с левија сїране іреїрайше.

Пресїависја раб Б[о]жиј Михаил, син Николе Поїова, и іоїребен бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л у іорїи, с левија сїране іреїрайше, близ іарабе. Буди јему вјечнаја іамјайї. Маја 10^о.

1770. јануарија 16^о, іресїави се раба Б[о]жија младенец Софија, дщчи Павла Божина, и іоїребена іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у іорїи близ іарабе.

Тоїо же дна [3. марїа] іресїависја раб Б[о]жиј младенец Павел, син Јоана Симеонова, и іоїребен бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л, у іорїи с деснија сїране, счело оліїарја.

[23^о айрила] іресїави се младенец Пеїр и іоїребен у іорїи іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л. Вјечна му іамјайї. Син Анастїаса Грка.

Пресїависја раб Б[о]жиј младенец Николај, син Георїија Дунђера, и іоїребен бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у іорїи близу іарабе, с деснија сїрани оліїарја, айрила 26^о.

Пресїависја раб Б[о]жиј Косїа Луїшиї, и іоїребен бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л у іорїи, с деснија сїрани, счела оліїарја близ іарабе, маја 1^о.

Пресїависја раба Б[о]жија Ева, майи іосїодара Хаїији Јоана Васиљевича, и іоїребена бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л Пеїра и Павла, с левија сїрани оліїарја. Вјечна јей іамјайї. Јунија 10^о.

Пресїависја раба Б[о]жија Алка, суїруїа Саве Ђермекова, и іоїребена бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л, у іорїи с деснија сїрани оліїарја, авї[усїа] 26^о.

Пресїави се раба Б[о]жија Сара, суїруїа Павла Мишича, м[есја]ца сеїїемврија 20^о. в іонеделник, в іервиј час іо іолу[д]їнија, и іоїребена бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л, у іорїи с деснија сїрани оліїарја, ііоїо [месјаца] 21^о. Вјечна јей буди іамјайї.

Декем[врија] 31^о, іресїави се младенец Јоан, с[и]н Мијаља, Николичиної зейїа, и іоїребен іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л, у іорїи са северне сїране, к враїиїја іорїанскими восїочној сїрани, декем[врија] 31^о. Парох јереј Пеїар Крсїи҃ч.

1771. іресїависја мл[а]д[енец] Василије, внук Јоана Текелича. Поїребен бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л у іорїи, 2^о мар[їа]. Поживе лєї 4 и 10 м[есја]ц.

Тоїо дна, [26. марїа], іресїависја раба Б[о]жија Марија Габорова и іоїребена іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л, у іорїи.

Јануарија 6^о, іресїависја раб Б[о]жиј Живан Вуїичин и іоїребен бисїї іри храмје С[вја]їи҃их Ай[осїо]л у іорїи, с јужнија сїрани оліїарја. Вјечнаја јему іамјайї буди.

Пресѣави се раб Б[о]жѣ Анастѣас Георѣевич и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи с левија сѣрани олѣарја, јулија 27.

Авѣ[усѣа] 25^ѿ, ѿресѣави се младеница Ђурђија, дѣчи Јоана Саѣунѣје, и ѿѿребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи вище олѣара, с јужне сѣране.

Сейѣ[емврија] 5^ѿ, ѿресѣави се младенец Сѣефан, с[и]н Максима Лазаровича, и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣтра и Павла, у ѿриѣи с десне сѣране, чело олѣарја. Соѣвори јему, Г[осѣо]д[и], вечнују ѣамей.

Пресѣависја раб Б[о]жѣ Теодор Михајлов и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л у ѿриѣи, с јужнија сѣране олѣарја. Вјечна јему буди ѣамјай. Сейѣмврија 6^ѿ.

Пресѣависја раб Б[о]жѣ Димѣѣриј Георѣевич и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л у ѿриѣи, близ ѣарабе счело олѣарја, с јужнија сѣране. И ѿжѣве љей 37, ѿресѣависја же сейѣмврија 11.

Пресѣависја раб Б[о]жѣ Сѣефан Вуич, ујуѣуру у 8 сѣѣи, декемврија 6^ѿ, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи счело олѣарја, близ ѣарабе. Поѿребен же бисѣѣ декемврија 8^ѿ. Вјечна јему ѣамјай буди.

1773. *ѿресѣависја раб Б[о]жѣ Пеѣтр Крекиѣ, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи востѣочнија сѣрани, близ враѣи ѿриѣенски, с деснија сѣрани. Буди јему вјечнаја ѣамей. Јану[арија] 18^ѿ.*

Пресѣависја раба Б[о]жѣ Марија, суѣруѣа Нике Куѣуса, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи счело олѣарја, јану[арија] 3^ѿ.

Пресѣависја младенец Георѣѣ, син Сѣефана Арсича, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи севернија сѣране близ ѣреѣраѣе, феѣру[арија] 16^ѿ.

Тоѿо дна [марѣа 8^ѿ], ѿресѣависја раб Б[о]жѣ Јоан Сѣарац и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи счело олѣарја, с десне сѣране.

Пресѣависја раб Б[о]жѣ Георѣѣ Чачиѣ, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи с левија сѣране олѣарја, марѣа 25. Вјечнаја јему ѣамјай буди.

Маја 3^ѿ, ѿресѣависја раб Б[о]жѣ младенец Георѣѣ, син ѿресѣавлѣаѣосја Теодора Михаилова, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи с јужнија сѣрани.

Пресѣависја раб Б[о]жѣ Гаврил Лазарев и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи с јужнија сѣране олѣарја, 22. маја.

Пресѣависја раба Б[о]жѣ Илка Клисара⁷, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи с јужнија сѣрани, маја 23^ѿ.

Декемврија 28^ѿ, ѿресѣависја младенец Консѣанѣѣин, син Акима Косѣѣна, и ѿѿребен бисѣѣ у ѿриѣи, счело олѣарја.

1774. *20^ѿ јануарија, ѿресѣависја раба Б[о]жѣ Теодосѣја, суѣруѣа Пеѣтра Телечанина, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л у ѿриѣи, с севернија сѣрани.*

⁷ Клисара – старија жена која меси поскурице, хлѣпчиѣе за наѣору.

Маја 1^о, пресѣависја раба Б[о]жија младеница Кумрија, дѣчи Сѣефа-на Вуича, и ѿѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи счело олийарја, близ ѣарабе.

Пресѣави се раб Б[о]жиј Лука Дмѣѣров и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у ѿриѣи оѣи јужнија сѣирани ѿроѣив олийара, маја 13^о дна.

Пресѣави се младениоца Јелена, дѣчи Симе Арнауѣа, и ѿѿребена у ѿриѣи виѣе олийара, на севернују сѣирану, маја 13^о дна.

Старо гробље

Одмах по досељењу у Арад, у јесен 1698. године, граничари капетана Јована Поповића Текелије саградили су малу цркву брвнару посвећену Светом Николају.⁸ По тадашњем обичају, око цркве настало је гробље, прво гробље новоосноване Српске вароши. Пола века касније, за њене житеље било је то Старо гробље, на коме је, према матичној књизи, у периоду 1727–1774. године, обављено највише погребенија.

Болдом су истакнути уписи особени по дубокој старости покојника, стогодишњака рођених пре Велике сеобе, по именима (Утва, Дафина, Кумрија), ретким презименима или надимцима (Витлореп, Армадски, Балаћев, Бећар, Ругова), описом узрока и околности напрасне смрти и др. Из уписа се могу сазнати имена свештеника, који су тада служили при Петропавловској цркви. Значајни су, такође, места и географске области порекла појединих житеља Српске вароши: Бодрог, Чичир, Мандорлак, Вилагош, Кенез, Батања, Чонград, Белењеш⁹ Банат, Ердељ, Хрватска – *Арвајска*. Ретко, бележи се локација Старог гробља – у *Сербској вароши*.

Судећи према једном упису из 1758. године, по којем је покојница погребена у *Гробљу сѣаром ѣје била сѣара црква*, и мапи Емерика Руткаја на којој су обележена гробља Српске вароши, може се закључити где се налазила Црква Светог Николаја – око 200 м северозападно од Петропавловске цркве.¹⁰ У лето 1707. године, куруци генерала Шандора Карољија топовима су тукли Српску (Текелијину варош, Civitas Thökoliana) у опседнутом Араду.¹¹ Тада је, по свој прилици, уништена Светониколајевска црква. Звоно старе цркве, преливено, најмање је од шест звона у торњу Петропавловске цркве. На њему је натпис: *Обновљено звоно сѣароѣ храма Свейѣоѣ оца Николаја. Срби Арађани 1932.*

1755. јенуар 26. Пресѣави се младенец Анѣоније, син Јоана Палинкаѣа, и ѿѿребен бисѣи ѿри храму С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.

⁸ Сава Текелија, *Оисаније живоѣа*, Београд 1966: 45.

⁹ Veiuş – Бејуш, град у Ердељу.

¹⁰ Данас је то простор око средишњег дела Улице Петра Иљича Чајковског и западног краја следе Улице Трибуна Бутјануа. Није случајно што су Николајевска и Петропавловска црква саграђене на западном, односно, јужном рубу простране баште – „вертограда” Јована Поповића Текелије. По његовој вољи, и породична кућа саграђена је у близини Петропавловске цркве.

¹¹ Lakatos Ottó, *Arad Története*, део први, Arad 1881: 54–55.

Фер[фара] 9. *ѿресѣави се Арсеније, Сѣеѣана Момировоѣ син, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмѣ у Сѣарому ѿробљу.*

Мар[ѣа] 24. *ѿресѣави се младеница Јулијана, дѣчи Јоана Неѣиноѣ, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмѣ С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.*

Тоѣ же [месјаца марѣа] 31. *ѿресѣави се Пеѣар Гранайѣиров и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмѣ С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.*

Тоѣ же [месјаца ијунија] 19^ѣ дна, *ѿресѣави се младенница Ана, дѣчи Сѣѣојана Иѣѣайѣовѣѣ и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмѣ С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л Пеѣара и Павла.*

Тоѣ же [месјаца ијунија] 23^ѣ, *ѿресѣави се младеница Ана, дѣчи Величка Черниноѣ, и ѿѿребена код храма С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л Пеѣара и Павла, у Сѣарому ѿробљу.*

Ијула 9^ѣ *ѿресѣави се младеница Ана, дѣчи Раде Саѣунѣѣје, и ѿѿребена бисѣѣ ко[г] храма С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л, у Гробљу сѣаром.*

Окѣѣом[врија] 9^ѣ, *ѿресѣави се младенец Пеѣар, с[и]н Роѣ Тођера, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л Пеѣара и Павла, у Сѣаром ѿробљу.*

Тоѣ же дна [окѣѣомврија 9^ѣ], *ѿресѣави се младеница Ана, дѣчи Иѣѣайѣа Саѣунѣѣје, и ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.*

1756. *ѿѣѣ же [месјаца јенуарија] 17^ѣ, ѿресѣави се Јоан Влах и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л П[еѣара] и П[авла], у Гробљу сѣаром.*

Мар[ѣа] 8. дна, *ѿресѣави се младеница именем Алка, дѣчи Павла, Пеѣара Савича браѣѣ[а], и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.*

Тоѣ же [месјаца марѣа] 10. дна, *ѿресѣави се младенец Пеѣар, с[и]н Николе Палинкаѣа, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л Пеѣара и Павла, у Сѣаром ѿробљу.*

Арил[ија] 2. *ѿресѣави се младенец именем Михаил, с[и]н [нечитко], крч-мара Јанађева, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л Пеѣара и Павла, у Гробљу сѣаром.*

Тоѣ же [месјаца айрилија] 3. *ѿресѣави се младенец именем Сава, с[и]н Буре Дунђера, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.*

Тоѣ же [месјаца айрилија] 4^ѣ, *ѿресѣави се младеница Марѣа, дѣчи Максима Ђермекова, и ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л, у Гробљу сѣаром.*

Дек[е]м[врија] 18^ѣ, [17]56. *ѿресѣави се Пеѣара, Субе Балађевоѣ ѣаздарица, и ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л у Гробљу сѣаром, ѿживѣѣѣ љеѣа живѣѣѣа својеѣѣ виѣѣе ѿѣ 100.*

1757. *јену[арија] 11^ѣ, ѿресѣави се младенец Михајло, с[и]н Иѣѣайѣа Саѣунѣѣје, и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л, у Гробљу сѣаром.*

[Јенуарија] 12^ѣ, ѿресѣави се младеница Ана, код Павла Касайѣина бивѣѣѣѣ сирѣѣѣѣ, и ѿѿребена бивѣѣѣѣ ѿри храму С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л, у Гробљу сѣаром.

Јену[арија] 18^ѣ, ѿресѣави се младенец Павел, с[и]н Николаје Палинкаѣа, и ѿѿребен [ѿри храму] С[вја]ѣѣих Аѣ[осѣѣо]л, у Гробљу сѣаром.

[Марѿа] 13го, *ѿресѿави Ђука, Хаднађа Мијаѿа с[и]н, и ѿѿребен ѿре вищереченом храму [Свјаѿиѿх Аѿосѿо]л, у Сѿаром ѿробљу.*

[Марѿа 27] *ѿресѿави се Марко Буѿарин и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у Гробљу сѿаром.*

Тоѿоже м[есја]ца [марѿа] 29. *ѿресѿави се Пеја Дунђер и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у Гробљу сѿаром.*

Аѿр[ил] 5. *Пресѿави се Санда, ѿздарица Адама Киѿбирова, ѿѿребена ѿри храме С[вја]ѿиѿх Аѿосѿолов, у Сѿарому ѿробљу.*

Маја 3го, *ѿресѿави се Милић Роми и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л Пеѿра и Павла у Гробљу сѿаром, маја 3го.*

Ијуна 21. *ѿресѿави се младецец Пеѿар, с[и]н Аврама Симиѿије, и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л Пеѿра и Павла, у Сѿарому ѿробљу.*

[Ијуна] 8. *ѿресѿави се младецец Димиѿирије, с[и]н Тођера Вакара¹², и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у Гробљу сѿаром.*

Ав[гусѿа] 7. *ѿресѿави се младеница Јосима, дѿчи Ара Армадскоѿ, и ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л Пеѿра и Павла, у Гробљу сѿаром.*

[Авгусѿа] 11го. *ѿресѿави се младецец Иван, с[и]н Илије Милића, и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у Гробљу сѿаром.*

[Авгусѿа] 19. *ѿресѿави се младеница Марија, дѿчи Павла Туѿиноѿ, и ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у Гробљу сѿаром.*

Тоѿо же [месјаца окѿомврија] 9го, *ѿресѿави се Георѿије Слаѿинаѿкиј и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у Сѿаром ѿробљу.*

Тоѿо же [месјаца окѿомврија] 28. *ѿресѿави се младеница Ана, дѿчи Георѿија Мијашловоѿ, и ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у Гробљу сѿаром.*

[Окѿомврија] 29. *ѿресѿави се младецец Николаје, с[и]н Сѿефана Мунђа[на], и ѿѿребен ѿри вищереченом храму [Свјаѿиѿх Аѿосѿола], у Сѿаром ѿробљу.*

1758. ѿѿо же дна [марѿа 17], ѿресѿави се Сѿојка, Лекина ѿздарица, и ѿѿребена ѿри вищереченом храмје [Свјаѿиѿх Аѿосѿо]л, у Гробљу сѿаром ѿје била сѿара црква, на десно.¹³

Аѿр[ил]ија 11го, *ѿресѿави се младецец Павел, Осѿоје Неѿића с[и]н, и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у Сѿаром ѿробљу.*

Тоѿо же [месјаца аѿрилија] 18. *ѿресѿави се младецец Пеѿар, с[и]н Осѿоје Неѿића, и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л Пеѿра и Павла, у Гробљу сѿаром.*

Аѿр[ил]ија 8. *ѿресѿави се младеница Соф[р]онија, дѿчи Осѿоје Неѿића, и ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у Сѿаром ѿробљу.*

Тоѿо же [месјаца аѿрилија] 18. *ѿресѿави се Сава Јездивојеѿ и ѿѿребен ѿри храм С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у Гробљу сѿаром.*

Тоѿо же [месјаца аѿрилија] 27го, *ѿресѿави се младецец Николаје, с[и]н Неце Влајиновоѿ, и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿиѿх Аѿ[осѿо]л, у ѿробљу вищереченом [Сѿаром ѿробљу].*

¹² Вакар – кравар (говедар) на румунском.

¹³ Локаѿија Цркве Светог Николаја, прве цркве арадских граничара.

Маја 6^о, *їресїави се младенец Лука, с[и]н Павла Нецића, и їоїребен їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л, у Сїаром їробљу.*

Ијула 7^о, *їресїави се младеница Јелисавейїа, дїчи Николаја Палинкаща, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у Гробљу сїаром.*

Ноем[врија] 1^о, *їресїави се младеница Софија, дїчи Пеїра Груича, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л, у Сїаром їробљу.*

Тоїо же [ноемврија 1^о], *їресїави се младеница Булијана, дїчи Адама Кицбицова, и їоїребена їри вищереченом храму [Свјайїих Айосїол], у Гробљу сїаром.*

Декем[врија] 27. *їресїави се младенец Теодор, с[и]н Дамјана, зейїа Дракулиної, и їоїребен їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л, у Гробљу сїаром.*

1759. јенуарија 12. *їресїави се Јоан муїула¹⁴ и їлухи [глувонем] и їоїребен їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у Сїаром їробљу.*

Тоїо же [месјаца фебруарија] 26^о, *їресїави се младеница Марїа, дїчи Лазара Поїової, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїра и Павла у Гробљу сїаром, 27^о гна.*

Мар[їа] 25. *їресїави се младеница Марија, дїчи Николе Палинкаща, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л, у Гробљу сїаром, їоїо же [месјаца], 26.*

Тоїо же [месјаца марїа] 31. *їресїави се младенец Иїїайїије, с[и]н Пеїра Кулунције, и їоїребен їри храму С[вја]їїих [Аїосїол] у Сїаром їробљу, 31.*

[Окїомврија] 26. *їресїави се Русана Влаїна, їаздарица Аврама Водевичара, и їоїребена бисїї їри храму С[вја]їїих Ай[о]сїї[о]л Пеїра и Павла у Сїаром їробљу, їоїожеде [месјаца], 30. гна.*

Тоїо же [месјаца ноемврија] 7^о, *їресїави се младеница Марїа, дїчи Гаврила Ромоїа Мијаїла син[а], и їоїребена їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л, у Сїаром їробљу.*

[Месјаца декемврија] 24. *їресїави се Иїїайїиј, ї[осїо]г[и]на Приове бивщиј кочищ, и їоїребен їри храму С[вја]їїих Ай[о]сїї[о]л, у Сїаром їробљу.*

1760. [јенуарија] 16. *їресїави се Јоана, маїїа Јоана Палинкаща, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л, у Гробљу сїаром.*

1760. *їоїо же [месјаца јенуарија] 20. *їресїави се Пеїруц Валах¹⁵ и їоїребен їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у Сїаром їробљу.**

Тоїо же [аїрилија] 11. *їресїави се младеница Ана, дїчи Иїїайїа Саїунције, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л, у Сїаром їробљу.*

[Јуна] 25. *їресїави се Илка, їаздарица Јоана Теодорчевої, и їоїребена їри храму С[вја]їїих Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у Сїаром їробљу.*

[Недагирано, јуна/јула], *їресїави се Милица, Павла Лїїирчиної їаздарица, и їоїребена їри вищереченом храму [Свјайїих Айосїол Пеїра и Павла], у Гробљу сїаром.*

¹⁴ Мутул – мутавко на румунском.

¹⁵ Валах – Влах на румунском. Овде, могуће и да је пореклом из Влашке кнежевине – Valahia.

Декем[врија] 31. ѿрестѡви се [нечитко] Лека, Павлов син, и ѿѡребен ѡри храму С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л Пеѡра и Павла, у Сѡаром ѡробљу. Буду јему вечнаја ѡамей.

1761. ѡѡѡ же [месјаца јенуарија] 15. ѿрестѡви се младенец Пеѡар, с[ѡ]н Јоана Миоковоѡ, и ѿѡребен ѡри храму С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л Пеѡра и Павла, у Сѡаром ѡробљу.

[Јенуарија] 29. ѿрестѡви се младенец Гриѡриј, с[ѡ]н Панѡелија Живановича, и ѿѡребен ѡре вищереченом храму С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л, у Сѡаром ѡробљу.

Марѡа м[есја]ца 2. ѿрестѡви се младенец Сава, с[ѡ]н Пеѡра Савина, и ѿѡребен ѡре вищереченом храму С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л, у Сѡаром ѡробљу.

Ијулија 14. ѿрестѡвисја младеница Алка, дѡчи Арсе Ђуциноѡ, и ѿѡребена ѡри храму С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л, у Сѡаром ѡробљу.

[Ијулија] 15^ѡ, ѿрестѡви се младенец Симеон, син Јоана Рошула, и ѿѡребен ѡри вищереченом храмје [Свјаѡиих Аѡосѡл], у Сѡаром ѡробљу.

[Ијулија] 17^ѡ, ѿрестѡви се младеница Пеѡра, дѡчи Јевремова, и ѿѡребена у Сѡаром ѡробљу С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л.

Авѡ[усѡа] 18^ѡ, ѿрестѡви се раб Б[ѡ]жѡиј Гриѡриј, с[ѡ]н Павла Чонѡрадца, и ѡаковују смерѡ имел, чѡѡ в субѡѡу вчера ѡѡищал во водје куйаѡи се и ѡаки ѡѡрезнул во водје, и сеѡ месјаца 20^ѡ обрешен, а 21^ѡ ѿѡребен ѡри храмје С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л, у Сѡаром ѡробљу. Буду јему вечнаја ѡамей.

[Авѡусѡа] 31. ѿрестѡви се младенец Пеѡар, с[ѡ]н Гриѡрија Лукина, и ѿѡребен ѡре вищереченом храмје [Свјаѡиих Аѡосѡл], у Сѡаром ѡробљу.

Окѡ[омврија] 6^ѡ, ѿрестѡви се младенец Димѡирије, с[ѡ]н Павла Шѡѡошевоѡ, и ѿѡребен ѡри вищереченом храмје [Свјаѡиих Аѡосѡл], у Гробљу сѡаром, 7^ѡ дна.

Тоѡ же дна, [окѡомврија 6^ѡ], ѿрестѡви се младеница Алка, дѡчи Јоана Неѡиноѡ, и ѿѡребена ѡри храмје С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л Пеѡра и Павла, у Сѡаром ѡробљу.

Окѡ[омврија] 27. ѿрестѡви се младенец Јоан, с[ѡ]н Пеѡра, и ѿѡребен ѡри храму С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л, у Сѡаром ѡробљу.

Тоѡ же [месјаца окѡомврија] 29. ѿрестѡви се Чава, Кеѡренѡичина кѡи, и ѿѡребена ѡре вищереченом храмје [Свјаѡиих Аѡосѡл], у Сѡаром ѡробљу.

Окѡ[ѡ]мврија] 10. ѿрестѡви се младенец раб Бѡжѡији Флора, син Јоана Палинкаѡа, и ѿѡребен ѡри храмје С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л, у Сѡаром ѡробљу.

Дек[емврија] 4. ѿрестѡви се раб Бѡжѡији Миладин, ѡѡа Јѡанѡв браѡи, и ѿѡребен ѡри храмје С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л Пеѡра и Павла, у Сѡаром ѡробљу.

[Декемврија] 16^ѡ, ѿрестѡви се младеница Софија, дѡчи Мије Чѡѡије, и ѿѡребена ѡре вищереченом храмје, у Сѡаром ѡробљу.

[Декемврија] 17^ѡ, ѿрестѡви се раб Бѡжѡији Рака Керѡев и ѿѡребен ѡри храмје С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л Пеѡра и Павла, у Сѡаром ѡробљу. Буду јему вечнаја ѡамей.

1762. фев[руара] 18. ѿрестѡви се младенец Симеон, с[ѡ]н Јоана Рошула, и ѿѡребен ѡри храму С[вја]ѡиих Аѡ[осѡ]л, у Сѡаром ѡробљу.

Тоѿо [месјаца февруара] 20. ѿресѿави се младенец Живан, с[и]н Јоана Милићевоѿ, и ѿѿребен ѿри вищереченом храмје [Свјайѿих Ай[осѿѿо]л], у Сѿшаром ѿробљу.

Мар[ѿиа] 13. ѿресѿави се сѿшрац Осѿѿоја Колар и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л Пеѿшра и Павла, у Гробљу сѿшаром. Вечна јему ѿамјайѿ.

Аѿр[илија] 6. ѿресѿави се раба Божија Марѿиа Миладиновица и ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л Пеѿшра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу, ѿѿѿожде м[есја]ца 8^ѿ гна. Вечна јеј ѿамјайѿ.

Аѿр[илија] 10. ѿресѿави се раба Б[о]жија Кумрија, ѿаздарица Павлова, и ѿѿребена ѿре вищереченом храмје [Свјайѿих Ай[осѿѿо]л], у Сѿшаром ѿробљу.

[Аѿрилија] 11^ѿ, ѿресѿави се раба Б[о]жија Марѿиа, ѿаздарица бивца Јоана Пеѿшричковоѿ, и ѿѿребена ѿри храмје С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л, у Сѿшаром ѿробљу.

[Аѿрилија] 12^ѿ, ѿресѿави се раб Б[о]жиј Михаил Роми, роѿшар¹⁶, и ѿѿребен ѿри храмје вищереченом [Свја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л, у Сѿшаром ѿробљу.

Аѿр[илија] 26. ѿресѿави се раба Б[о]жија Марија, ѿаздарица Јоана Миоковоѿ, и ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л Пеѿшра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Тоѿо же [аѿрилија 26], ѿресѿави се младенец Павел, син Мије Чоаце, и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л, у Сѿшаром ѿробљу.

[Авѿусѿиа] 31. ѿресѿави се младенец Филимон, с[и]н Василија Вла, и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л Пеѿшра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу, ѿѿѿожде 31. гна м[есја]ца авѿ[усѿиа].

М[есја]ца сеѿѿѿем[врија] 12. ѿресѿависја младенец Илија Вла и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л Пеѿшра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Сеѿѿѿем[врија] 26. ѿресѿави се раб Б[о]жиј Јефрем и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л Пеѿшра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Ноем[врија] 1. ѿресѿави се младенец Ана Михајла Ергељана и ѿѿребена ѿри храмје С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л, у Сѿшаром ѿробљу.

Ноем[врија] 16. ѿресѿависја [није наведено име], ѿаздарица Јоана Ергељана, и ѿѿребена ѿри храмје С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л, у Сѿшаром ѿробљу.

Ное[мврија] 25. ѿресѿави се раб Б[о]жиј Георѿије Кулунѿија и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л Пеѿшра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу. Буду јему вечнаја ѿамейѿ.

Ноем[врија] 30. ѿресѿависја младенец Јоан, Доге Воденичара зейѿа, и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л Пеѿшра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Декем[врија] 28. ѿресѿависја млaденица именов Сара, Радула Влаха дщчи, и ѿѿребена бисѿѿ ѿри храмје С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л Пеѿшра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Декем[врија] 12. ѿресѿави се чловјек именов Нега Комлоушанин и ѿѿребен бисѿѿ во храмјех С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л Пеѿшра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

М[есја]ца ноеврија 29. гна, ѿресѿави се именов Марија, ѿосѿѿодара Косѿшаниѿина Калиновича баба сѿшара. Поѿребена у Сѿшаром ѿробљу.

Тоѿо [месјаца декемврија] 10. ѿресѿави се раб Б[о]жиј Георѿије Кујунѿија и ѿѿребен ѿри храму С[вја]ѿѿих Ай[осѿѿо]л, у Сѿшаром ѿробљу.

¹⁶ Ротар – колар на румунском.

[Месјаца декемврија] 18. *пресѣави се раба Б[о]жсија Марија, Ромоѿа Ја-ноша ѿздарица, и ѿѿребена ѿре вищереченом храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л, у Сѿшаром ѿробљу.*

1763. *јенуар 17. Пресѣави се [није наведено име], ѿздарица Осѿѿје Ма-рикиноѿ, и ѿѿребена ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.*

Јен[уарија] 18. пресѣави се младеница Ијулијана, дщчи Јоана Вла Ро-щула, а ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Февру[арија] 21. пресѣави се младенец [није наведено име], Ђуке Крбал-ѿиноѿ, и ѿѿребен у Сѿшаром ѿробљу ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л.

Мар[ѿија] 2. пресѣави се младенец Павел, с[ѿ]н Јоана Субаще, и ѿѿребен ѿри вищереченом храмје [Свја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л, у Сѿшаром ѿробљу.

[Марѿија] 6. пресѣави се Рајна, Пеѿра Циѿанина ѿздарица, и ѿѿребена ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л, у Сѿшаром ѿробљу.

[Марѿија] 22. пресѣави се младеница Софија, дщчи Павла Белина, и ѿ-ѿребена ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Аѿрил[ѿија] 16. пресѣави се раб Б[о]жсиј Николај, син Луке Марковоѿ, и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л, у Сѿшаром ѿробљу.

[Аѿрилија] 16. пресѣави се раб Б[о]жсиј Пеѿшар Рус, и ѿѿребена ѿри хра-мје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л, у Сѿшаром ѿробљу.

Ијунија 3. дне, пресѣави се младенец Живан Нинка Илиѿа. Поѿребе се ѿри храме С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

[Ијунија] 18. пресѣависја раб Б[о]жсиј Пеѿшар Беѿар и ѿѿребен бисѿѿ ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Авѿ[усѿија] 4. пресѣави се младеница Ана, дщчи Јоана Неѿиѿа, и ѿѿрбе-на ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Сейѿ[емврија] 29. пресѣави се се раб Б[о]жсиј Павел Димѿѿриев и ѿѿ-ѿребен ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Окѿ[омврија] 2. пресѣави се се раб Б[о]жсиј Нинко Туѿѿин и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Тоѿѿже [месјаца ноемврија] 8^ѿ дна, пресѣави се се раба Б[о]жсија Марија, Гриѿѿрија Бодрожсана ѿздарица, и ѿѿребена ѿри вищереченом храме [Свја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л, у Сѿшаром ѿробљу.

Ноем[врија] 9^ѿ, пресѣави се раба Б[о]жсија Вида, Јоана Милиѿева ѿзда-рица, и ѿѿребена ѿри храму С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

[Ноемврија] 14^ѿ, пресѣави се раб Б[о]жсиј Теодор Палинкаѿ и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л, у Сѿшаром ѿробљу.

1764. *јенуа[рија] 8^ѿ дна, пресѣависја младеница Живана, дщчи Пеѿра Лекича, и ѿѿребена бисѿѿ ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.*

Фев[руар] 16. пресѣави се раб Б[о]жсиј Јоан Лончаров, и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѿиѿх Ай[осѿѿ]л Пеѿра и Павла, у Сѿшаром ѿробљу.

Февру[ара] 21. иресѣависја раба Б[о]жија Савка, љаздарица Берара Сѣарої, и ѿиѣребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

Мар[їа] 4. иресѣависја младеница Марїа, дщчи Павла Белиної, и ѿиѣребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л, у Сѣаром іробљу.

Марїа 5^ю, иресѣависја младеница именованем Јоана, дщчи Воїина, и ѿиѣребена бисїи у Сѣаром іробљу.

Марїа 26^ю, иресѣависја раб Б[о]жиј Лазар ѿиѣ Михаилов, и ѿиѣребен бисїи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

Марїа 29^ю, иресѣависја раб Б[о]жиј Андреј Влах и ѿиѣребен бисїи у Сѣаром іробљу ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла. Буди јему вјечнаја ѿамей.

Марїа 30^ю, иресѣависја раба Б[о]жија Јана, майїи Јоана Аїваза и Јанка Каїце, и ѿиѣребена бисїи у Сѣаром іробљу ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла.

Аїр[илија] 16. иресѣави се младеница Бурђија, дщчи Јоана Виїлорейа, и ѿиѣребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

[Аїрилија] 17. иресѣави се младенец Иван, с[и]н Павла Туїина, и ѿиѣребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

Аїр[илија] 24. иресѣави се раб Б[о]жиј Јоан Бећар из Арвайске, и ѿиѣребен бисїи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

Маја 30^ю, иресѣависја младенец именованем Лазар, син Михаила Габорової, и ѿиѣребен бисїи у Сѣаром іробљу. Буди јему вечнаја ѿамјай.

Авїусїа 2^ю, иресѣависја раб Б[о]жиј Гаврил Бећар, из Ергеља родом, и ѿиѣребен бисїи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

Авїусїа 4. иресѣависја младенец Пеїтар, син Пеїтра Пуїкової, и ѿиѣребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

Авїусїа] 22. иресѣави се Блаїоје, жиїтель бивщи мандрлочки, и ѿиѣребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л, у Сѣаром іробљу.

Окї[омврија] 2. иресѣави се младенец Јоан, син Веселина Дунђерина, и ѿиѣребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

Тоїожеде [окїомврија 2], иресѣависја младенец Барбура, шчер Теодора Ергељана, и ѿиѣребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

Декем[врија] 3. иресѣави се раба Б[о]жија Живана и ѿиѣребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

Декем[врија] 4. иресѣави се раба Б[о]жија Ана, љаздарица Консїанїина Вла, и ѿиѣребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

1765. јулија 13^ю, иресѣависја раба Б[о]жија Аница, ѿиљарица бивщи заје а сродсївом јесїи из Беленоща, и ѿиѣребена бисїи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осїо]л Пеїтра и Павла, у Сѣаром іробљу.

Сеј[ш]емврија] 19го, иресѣави се младенец Пеѣтар, син Симе Покршѣеника, и иоѣребен ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу.

Сеј[ш]емврија] 26. иресѣави се раб Б[о]жиј Арсениј и иоѣребен бисѣи ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу.

Сеј[ш]емврија] 27. иресѣави се раба Б[о]жија младеница Марѣа и иоѣребена бисѣи ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу.

Ноем[врија] 23го, иресѣави се раб Б[о]жиј младенец Мојсеј, син јереја Михаила Секулича, и иоѣребен бисѣи у Сѣаром иробљу. Вјечна јему иамјай.

Ноем[врија] 25го, иресѣави се раба Б[о]жија младеница Алка, дѣчи Павла Павлезанова, и иоѣребена бисѣи у Сѣаром иробљу.

1766. јенуар 11. Пресѣави се раб [Божји] Јеремија и иоѣребен бисѣи у Сѣаром иробљу.

Јенуара 26го, иресѣави се раба Б[о]жија Јованка, суѣруѣа вишеименаѣо Јеремији, и иоѣребена бисѣи у Сѣаром иробљу.

[Јенуарија] 16. иресѣави се раб [Божји] Сѣојан Беѣар. Иоѣребен ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу.

Јенуарија 18го, иресѣави се раба Б[о]жија Марија из Ердѣља и иоѣребена бисѣи ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу. Буди јѣј вјечнаја иамјай.

Марѣа 2го, иресѣави се раба Б[о]жија Марија, суѣруѣа Георѣија Секериѣа, и иоѣребена бисѣи ири храму С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу.

Марѣа 5го, иресѣави се раб Б[о]жиј Радул из Ердѣља и иоѣребен бисѣи ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу.

Марѣа 19го, иресѣави се раба Б[о]жија Пеѣтра, иаздарица Арсе Божиноѣ, и иоѣребена бисѣи ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу.

Тоѣо [месјаца марѣа] 30го, иресѣави се раб Б[о]жиј Сѣанко Новаков и иоѣребен ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу. Вјечна јему буди иамјай.

Аѣрилија 4го, иресѣави се младеница Ана, дѣчи Сѣѣфана Ердѣљана из Новоѣа ирада¹⁷, и иоѣребена бисѣи ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла у Сѣаром иробљу. Ј(ереј) Мих(аил) Јоан(ович).

Аѣр[илија] 23го, иреѣсвисѣасја два оѣрочишѣѣа близнеци женска иѣолу именем Марѣа и Марија, дѣчи Саве Димѣиријевича, и иоѣребени бишча ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу, иѣоѣо м[есјаца] 24го.

Аѣрилија 27го, иресѣави се раб Б[о]жиј Василије Ердѣљан из Нова ирада, и иоѣребен бисѣи ири храмје С[вја]ѣих Ай[осѣ]ол Пеѣтра и Павла, у Сѣаром иробљу.

¹⁷ Реч „град“ – тврђава у ондашњем говору. Године 1763, у великој окуци Мориша са банатске стране, почела је двадесетогодишња градња тврђаве која и сада постоји. Овде је, по свој прилици, реч о досељенима из Ердѣља, који су радили на градњи тврђаве и у близини градилишта живели у „Новом граду“. У непосредној близини тврђаве, са јужне стране, налази се данашња арадска четврт Subcetate (Подграђе).

Маја 10. *пресѣави се Осѣоја Јовичин, ѡвач, и ѡѡребен бисѣи у Сѣаром ѡробљу.*

Маја 12. *пресѣави се раб Б[о]жсиј Давид из Банайа и ѡѡребен бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѡробљу.*

Ијулија 8^о, *пресѣависја раб Б[о]жсиј Сава, жсиѣель из Банайа, из села Кенеза, и ѡѡребен бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѡробљу. Вјечна јему буди ѡамјайѣ.*

Тоѡо [ијулија 8^о] пресѣависја младенец Сѣефан, син Јоана Живан, и ѡѡребен бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѡробљу.

Ијулија 10^о, *преѣсвисја раб Б[о]жсиј Андреј и ѡѡребен бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Гробљу сѣаром.*

Ијулија 15^о, *пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Теодор, син Габора Солдаѣа, и ѡѡребен бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѡробљу. Ми же свещѣеници ѡроходихом јеѡ: ѡѡи Јоан Михаѣлович, ѡѡи Пеѣар Живанович и аз ѡѡи Михаѣл Јоанович. Вјечна јему буди ѡамјайѣ.*

Пресѣависја раба Б[о]жсија Уѣва, дѣчи Јована Сокериѣа, и ѡѡребена бисѣи у Сѣаром ѡробљу ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, сеѣѣ[емврија] 5^о.

Тоѡо дна, [сеѣѣемврија 5^о], пресѣависја младенец Јулијана, дѣчи Јаноѣа Ердельан, зѣта Марка Војича, и ѡѡребена бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣару ѡробљу.

Пресѣависја младенец Ана, дѣчи Пеѣра Клајича, и ѡѡребена бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣару ѡробљу, сеѣѣ[емврија] 26^о.

Пресѣависја раба Б[о]жсија младеница Марѣа, дѣчи Пеѣра Руѡова, и ѡѡребена бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣару ѡробљу, окѡмврија 11^о.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Илија, син Пеѣра, и ѡѡребен бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣару ѡробљу, окѡмврија 11^о.

Пресѣависја младенец Јулијана, дѣчи Саве Гавриѣлова, и ѡѡребена бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла у Сѣару ѡробљу, ноем[врија] 9^о.

1767. *Пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Анѣониј, син Марка Паѡова, и ѡѡребен ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л, у Сѣаром ѡробљу, јан[уарија] 20.*

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Михаѣл и ѡѡребен ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѡробљу, јан[уарија] 20.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Тодор, крчмар Дамаскинов. Поѡребен бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѡробљу. И ѡѡребох јеѡ аз јереј Михаѣл Јоанович Туне¹⁸, фев[руарија] 6.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Михаѣл Свеѣар и ѡѡребен бисѣи ѡри храмје С[вја]ѣих Аѣ[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѡробљу. И ѡѡребох јеѡ аз јереј Михаѣл Јоанович Туне, фев[руарија] 7^о.

¹⁸ Туне – можда надимак јереја Михаѣла Јоановича.

Пресѣависја раба Б[о]жсија Јоана, суѣруѣ Георѣија Ердѣлана. Смерѣ же жеј бисѣи оѣи краве, ѣронзеноју чрез уѣробоју. Поѣребена бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л Пеѣира и Павла, у Сѣаром ѣробљу, фев[руарија] 8^о. И ѣоѣребох ју аз жејерѣ Михаил Јоанович Туне.

Мар[ѣиа] 1. ѣресѣависја младеница Јелена, дѣчи Аврама Влах, и ѣоѣребена ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу.

Преѣависја раб Б[о]жсиј Јоан Беѣар и ѣоѣребен беѣе ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу, марѣиа 10^о.

Пресѣави се раб Б[о]жсиј Јанко, зѣи Солаков, и ѣоѣребен бисѣи у Гробљу сѣару ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, аѣр[илија] 10.

Марѣиа 22^о. ѣресѣависја раб Б[о]жсиј Гриѣорѣј Ердѣлан и ѣоѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу. И ѣоѣребох жеѣо аз жејерѣ Михаил Јоанович Туне.

Тоѣо дне [марѣиа 22], ѣресѣависја младенец ѣженска ѣола Марија, дѣчѣер Јоана Вла, и ѣоѣребена бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу.

Пресѣависја раба Б[о]жсија Каѣѣерина, суѣруѣа Јоана Паулова, и ѣоѣребена бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу, марѣиа 23^о.

Пресѣави се раб Б[о]жсиј Живан Новаков, и ѣоѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу, аѣрилија 17^о. Вјѣчна жејму буди ѣамјайѣи.

Пресѣави се раб Б[о]жсиј Илија Ракин и ѣоѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу, аѣрилија 9^о.

Пресѣави се раба Б[о]жсија Милица Ракина и ѣоѣребена бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу, аѣрилија 15^о.

Аѣр[илија] 28. ѣресѣави се раб Б[о]жсиј именем Теодор и ѣоѣребен у Сѣаром ѣробљу.

Пресѣави се раб Б[о]жсиј Недељко Мезинкин и ѣоѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу, маја 4^о.

Маја 5^о, ѣресѣави се раб Б[о]жсиј Сава, сѣѣиѣн Кузмана Новаковоѣ, и ѣоѣребен ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу.

[Маја 5^о], ѣресѣави се раба Б[о]жсија Санда, Јоана Роѣула ѣаздарица, и ѣоѣребена ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу, а ѣоѣребивиј их [жејерѣ] Пеѣтар Крсѣиѣч. [Оба опеѣа обављена истог дана].

Пресѣависја младенец Марија Буке Ракиноѣ и ѣоѣребена бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу, маја 12^о.

[Недатирано месѣц и дан], ѣресѣависја младенец Михаил, син Пеѣира Пеѣѣковоѣ, и ѣоѣребен бисѣи у Сѣаром ѣробљу.

Пресѣави се раб Б[о]жсиј Рака Шарени и ѣоѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу, маја 8^о.

Пресѣави се раб Б[о]жсиј Јанко Грек, и ѣоѣребена бисѣи у Сѣаром ѣробљу ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л Пеѣира и Павла, ѣјулија 10^о.

Ијулија 23^о, ѣресѣависја раб Б[о]жсиј Пеѣѣр Кулуѣѣија и ѣоѣребен бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣаром ѣробљу. Поѣребовиј жеѣо ми жејерѣи Јоан Сѣариј, Пеѣѣтар Крсѣиѣч, Михаил Пеѣѣтар Живанов.

Пресѣави се раба Б[о]жсија младеница Дафина, дѣчи Павла Клаѣча, и ѣоѣребена бисѣи ѣри храмје С[вја]ѣиѣх Аѣ[осѣи]л, у Сѣару ѣробљу, јулија 27^о.

Пресѣависја раб Б[о]жиј Дамјан Марков. Поживе всјех својих љей 32. Поѣребен же бисѣй ѣрих храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѣробљу, авѣ[усѣа] 4^о. Вјечна јему буди ѣамјайѣ.

Авѣ[усѣа] 26^о, ѣресѣависја младенец Жоан, с[и]н Саве Димѣѣријевича, и ѣоѣребен бисѣй ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу, ѣоѣо же м[есја]ца 26^о.

Ијунија 1^о гна, ѣресѣависја раб Б[о]жиј Пеѣар, Пеје Комлаушанина зейѣ, и ѣоѣребен ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу, ијунија 1^о гна, 1767^о лейѣа.

Пресѣави се раб Б[о]жиј Михаил, син Марка Паулова, и ѣоѣребен ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павлал у Сѣаром ѣробљу, јунија 15^о. Вјечна јему буди ѣамјайѣ.

Пресѣависја младеница Јелена, дѣчи Марка Паулова, и ѣоѣребена бисѣй ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла у Сѣаром ѣробљу, јунија 26^о.

Ијулија 17^о, ѣресѣависја раб Б[о]жиј Сѣојан Беѣар и ѣоѣребен бисѣй ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу. Вјечна јему ѣамјайѣ.

1767. [недатирано месец и дан] ѣресѣави се младенец Михаил, син Пеѣра Пеѣиковоѣ, и ѣоѣребен бисѣй у Сѣаром ѣробљу.

Пресѣави се младенец Жоан, с[и]н Саве Димѣѣријевича, и ѣоѣребен ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу, ѣоѣо же м[есја]ца [авѣ[усѣа] 26^о.

Сейѣ[емврија] 4^о, ѣресѣависја раб Б[о]жиј Кузман и ѣоѣребен бисѣй ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѣробљу.

Тоѣо [месјаца сейѣемврија] 13^о гна, ѣресѣависја раба Б[о]жија Кумрија, девица, кѣи Арсе Божѣна, и ѣоѣребена ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу.

Сейѣемврија 15^о, ѣресѣави се раба Б[о]жија именем Санда, дѣчи Лазе Дамѣановоѣ, и ѣоѣребена бисѣй у Сѣаром ѣробљу.

Сейѣ[емврија] 28^о, ѣресѣави се раб Б[о]жиј Георѣиј Беѣар и ѣоѣребен ѣри храму С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу.

Тоѣо же [сейѣемврија 28], ѣресѣави се раба Б[о]жија Живана, Осѣоје Колара ѣздарица, и ѣоѣребена ѣри храму С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу, 29. гна.

Пресѣави се младенец Јелка, дѣчи Миѣра Дамјанова, и ѣоѣребена бисѣй у Сѣару ѣробљу, окѣ[емврија] 7^о.

Пресѣави се раб Б[о]жиј Павле Шиѣошев и ѣоѣребен ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу, ѣоѣо же месјаца [окѣ[емврија] 18^о.

20. [окѣ[емврија], ѣресѣави се раб Б[о]жиј Пеѣар Бумба и ѣоѣребен у Сѣаром ѣробљу ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л.

Ноем[врија] 3^о, ѣресѣави се раб Б[о]жиј Теодор Шимандан и ѣоѣребен ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу.

Пресѣависја раба Б[о]жија Жоана, суѣруѣа Павла Баѣаѣца, и ѣоѣребена бисѣй ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу, ноем[врија] 25^о.

1768. ѣресѣави се раб Б[о]жиј Гаврил Шимандан и ѣоѣребен бисѣй ѣри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣару ѣробљу, јенуарија 17^о. Вјечна јему буди ѣамјайѣ.

Пресѣави се раб Б[о]жсиј Лазар Сѣоич и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣару ѿробљу, јенуа[рија] 14.

Пресѣави се раб Б[о]жсиј Иѣнаѣиј, син Јоана Миочева, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѿробљу, јану[арија] 30.

Февр[уарија] 12^о, ѿресѣависја раба Б[о]жсија Емонија, суѣруѣа Јоана Пивара, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, в Сѣарому ѿробљу. Вјечна јеј буди ѣамјай.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Сѣојко Солак и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, февр[уарија] 29. [преступна година]

Пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Марко, син Јоана Павлезанова, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, марѣа 3.

Тоѣо дне [5. марѣа], ѿресѣависја раба Б[о]жсија Мара Туѣа и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу.

Пресѣависја младенец Панѣелејмон, син Михајла Дељана, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, марѣа 6^о.

Пресѣависја раба Б[о]жсија, [није наведено име] суѣруѣа Михаила Ергељана, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, марѣа 15.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Андреј, син Јоана Гојкова зейа, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, марѣа 25.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Павел, син Јоана Момчилова, и ѿѿребен бисѣѣ у Сѣару ѿробљу, айр[ила] 4^о.

Пресѣависја раба Б[о]жсија Ана, суѣруѣа Пеѣра Руса, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла, у Сѣаром ѿробљу, айрила 8^о.

Пресѣави се младенец Јулијана, дшчи Јоана Николина, и ѿѿребена бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, јулија 17^о.

Пресѣависја раба Б[о]жсија Марѣа, слушкѣња Пеѣра Крекича, и ѿѿребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, авѣ[усѣа] 1^о дна.

Авѣ[усѣа] 2^о, ѿресѣависја раб Б[о]жсиј Цветѣко, жсѣѣл вилаѣошкѣј, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу. Јереј Михаил Јоанович.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Јоан Бећар код ѿѣа Пеѣра Крсѣича и ѿѿребен ѿри више реченом храмје [Свјаѣих Айосѣол], у Сѣаром ѿробљу, ѿѣоѣжде м[есја]ца [авусѣа] 3^о дна.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Илија, слуѣа Нинка Клаича. Поѿребен же бисѣѣ у Сѣаром ѿробљу С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, авѣ[усѣа] 16^о.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Василиј, син Консѣанѣина Кишбирова, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, авѣ[усѣа] 30^о. Вјечна јему буди ѣамјай.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Јоан Поѣович из Фолкменошца, бившѣј шеѣрѣѣ код ѣосѣо[г]а[ра] Пеѣра Васича¹⁹, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, сеѣѣмврија 2^о. Вјечна јему буди ѣамјай.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Илија, син Василија Дунћерина, и ѿѿребен бисѣѣ ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, окѣ[омврија] 19^о. Буди јему вјечнаја ѣамјай.

¹⁹ Петар Васич – крштени кум Саве Текелије.

Пресїави се младецец Димийрије, с[и]н Јована Нешића, и поїребен при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у Сїаром іробљу, окїї[омврија] 22го.

Пресїави се младецец Димийрије, с[и]н Јоана Влаѣ, и поїребен при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л, у Сїаром іробљу, окїї[омврија] 28го. Поїреб[ох] јеїо јереј П[ейтар] К[рсїиѣ].

Пресїависја раб Б[о]жїиј Прокоїиј Ердельан и поїребен бисїи при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л, у Сїаром іробљу, ноем[врија] 3го.

Тоїо дна [ноемврија 3го], пресїависја раба Б[о]жїија Јоана, суїруїа Пеїра, и поїребена бисїи при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л, у Сїаром іробљу.

Пресїависја раба Б[о]жїија Марија, бившија суїруїа Јереминца, иже поживе 67 лєїи, и поїребе се у Сїаром іробљу, 4го ноем[врија]. Буди јеј вјечнаїа іамјайї.

Ноем[врија] 25го, пресїави се раб Б[о]жїиј Јанко Михаїлов и поїребен при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у Сїаром іробљу.

Декем[врија] 4го, пресїави се млaденица именована Екаїтерина, дїччи Георїија, Пеїранова зейїа, и поїребена бисїи у Сїаром іробљу. Буди јеј вјечнаїа іамјайї.

М[есја]ѣа декем[врија] 21го, пресїави се раба Б[о]жїија Марїарїиїа, суїруїа Максима Радивојева, и поїребена при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у Сїаром іробљу.

Декем[врија] 28го, пресїави се раба Б[о]жїија младецец Јелена, дїччи Георїија Сокерича, и поїребена бисїи при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л, у Сїаром іробљу.

Пресїави се раба Б[о]жїија Ана, суїруїа Сїїојана Михаїловича, и поїребена бисїи при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л, у Сїаром іробљу, декем[врија] 9го.

Декем[врија] 12го, пресїави се раба Б[о]жїија Ана, іаздарица Сїїојана Михаїловича, и поїребена при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л, у Сїаром іробљу 13го дна. Буди јеј вјечнаїа іамјайї. Јереј Пеїтар Крсїиѣ.

1769. јануарија 5го, пресїависја раб Б[о]жїиј младецец Павел, син Јанка Чизмаша, и поїребен бисїи при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у Сїаром іробљу.

Пресїависја раба Б[о]жїија Февронија, дїччи јереја Михаїла Јоановича, и поїребена бисїи при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л, у Сїаром іробљу, јануар[їја] 27го.

Пресїависја раб Б[о]жїиј младецец Василије, син Пеїра Груїича, и поїребен при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л Пеїра и Павла, у Сїаром іробљу, февруара 2го.

Пресїависја раба Б[о]жїија Теодора, маїи јереја Михаїла, іароѣа и жиїїельа чичирскої²⁰, и поїребена бисїи при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л, у Сїаром іробљу, февруара 5го.

М[есја]ѣа ферфара 3, пресїави се младецец именован Михаїл, Николе Тодорової син, и поїребен бисїи у Сїаром іробљу.

Пресїависја раба Б[о]жїија Ана, дїччи Пеїра Свирца, и поїребена бисїи при храмје С[вја]їиѣх Ай[осїо]л, у Сїаром іробљу, јануар[їја] 24го.

²⁰ Чичир – румунски Сісіг, село удаљено 9 км источно од Арада.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј младенец Димитриј, син Јоана Сокерића, и ѿ-
ребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, февруара 9^о.

Пресѣависја младенецѣ Пеѣар и Павел, сини Пвла Неце Влајковоѣ, и ѿребѣасја у Сѣаром ѿробљу ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Пвла. Буди им вјечнаја ѿамјайѣ. Февруарија 16^о.

Пресѣависја младенецѣ женска ѿола на име жеј Кумрија, дѣчи Ивана Скерича, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, февр[уарија] 25.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Пеѣр Циркин и ѿребен бисѣи у Сѣару ѿробљу ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, февр[уарија] 28^о.

Мар[ѣа] 3^о, пресѣависја раб Б[о]жсиј младенецѣ Михаил, син Лазе Воденичара, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Пвла, у Сѣаром ѿробљу.

[Недатурани месец и дан], пресѣависја раб Б[о]жсиј Сѣефан, ѿасѣорак Јовучин, и ѿребен бисѣи у Сѣаром ѿробли. Буди јему вечнаја ѿамейѣ.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Лаза, ѿасѣорак Сѣейана Палинкаца, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, мар[ѣа] 19^о.

Пресѣависја раба Б[о]жсија младенецѣ Софија, дѣчи Јоана Јеркова, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, аѣрила 25^о.

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Николај Калајѣија и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, маја 4^о. Туне

Пресѣависја раб Б[о]жсиј Сава Бераревѣи и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Пвла, у Сѣаром ѿробљу, маја 5^о. Буди јему вјечнаја ѿамјайѣ.

Декем[врѣа] 17^о, пресѣависја раб Б[о]жсиј Лука Едељан и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, ѿоо м[есја]ца 18.

1770. јануарија 17^о, пресѣависја се младенецѣ Маѣдалина, дѣчи Теодора Палинкаца, и ѿребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.

Мар[ѣа] 3^о, пресѣависја раб Б[о]жсиј Јефѣимѣи, син Гаврила Чокѣвѣева, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.

23^о [мар[ѣа]], пресѣависја раб Б[о]жсиј Гриѣорѣиј Воденичар и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.

Мар[ѣа] 27^о, пресѣависја се раб Б[о]жсиј Јоан Милићевѣи и ѿребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу. Буди јему вјечнаја ѿамјайѣ. Парох јејерѣ Пеѣр Крѣсѣич.

[Мар[ѣа] 29^о, пресѣависја младенецѣ женска ѿола именем Мар[ѣа], дѣчи Симе Туркула²¹, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу.

6^о [аѣрила] пресѣависја раб Б[о]жсиј Луѣул Бећар и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.

Тоѣо дна [6. аѣрила] пресѣависја раба Б[о]жсија младенецѣ Марија, дѣчи Пвла Бендина, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.

²¹ Туркул – Турчин на румунском.

Айрила 9го, иресѣависја раб Б[о]жиј Павел Јанин и иоѣребен бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу. Буди јему вјечнаја ѣамјаѣи.

Тоѣо гна [1. маја] иресѣависја раб Б[о]жиј младецец Арсениј и иоѣребен бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣтра и Павла, у Сѣару ѣробљу. Син Јоана Арсенија Живкова.

Пресѣави се раб Б[о]жиј младецец Димийрије, син Павла Чонича, и иоѣребен бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣтра и Павла, у Сѣаром ѣробљу, маја 15го. [јереј] Пеѣтар] К[рсѣич].

Пресѣави се младеница Марија, кѣи Павла Чониѣа, и иоѣребена бисѣи у вишеченом ѣробљу [Сѣаром ѣробљу], маја 16го.

Пресѣави се младеница именем Екаѣшерина и иоѣребе се у Сѣаром ѣробљу. Вјечна јеј ѣамјаѣи. Јул[ѣја] 20го.

Пресѣависја раб Б[о]жиј младецец Георѣје, син Јоана Миокова, и иоѣребен бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣтра и Павла, у Сѣаром ѣробљу, [јула, ? 1770].

Пресѣависја раба Б[о]жија Јованка, суѣруѣа Црвена Николе, и иоѣребена бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣтра и Павла, у Сѣаром ѣробљу, јулија 20го.

Пресѣависја раба Б[о]жија младецец Марија, дѣчи Радула Вла, и иоѣребена бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣтра и Павла, у Сѣаром ѣробљу, авѣ[усѣа]14го.

Тоѣо гна [26. авѣусѣа], иресѣависја раба Б[о]жија Ана из Нова ѣрада, и иоѣребена бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу.

Пресѣависја раба Б[о]жија Санда, Павла Гриѣорѣје суѣруѣа, и иоѣребена бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѣробљу, 28. [авѣусѣа].

Тоѣо же [17. сеѣѣемврија], иресѣависја младецец Павел, син Павла Туѣиноѣ, и иоѣребен љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѣробљу. Парох јереј Пеѣтар Крсѣиѣ.

Сеѣѣемврија] 17го, иресѣависја раба Б[о]жија младеница Марија, дѣчи Курѣичан Сѣефана, и иоѣребена бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л у Сѣару ѣробљу. Из Нова ѣрада.

Пресѣависја младецец Марија, дѣчи Теодора Павлова, и иоѣребена бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу, сеѣѣемврија 28го.

Пресѣави се младецец Илија, син Видула Палинкаѣа, и иоѣребен љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу. Парох јереј Пеѣтар Крсѣич, сеѣи[емврија] 28го.

Пресѣави се раба Б[о]жија Екаѣшерина, Алексина маѣи, и иоѣребена љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѣробљу, окѣ[омврија] 9го.

Тоѣо же гна [9. окѣомврија], иресѣави се младецец Сѣефан. Родѣѣели јеѣо именем Максим Луѣѣин и иоѣребе се у Сѣаром ѣробљу.

Тоѣо же гна [9. окѣомврија], иресѣави се младецец именем Сѣефан. Родѣѣели јеѣо именем Павао Осѣојин и иоѣребе се у Сѣаром ѣробљу.

Ноемврија 1го гна, иресѣави се младецец именем Пеѣтар. Родѣѣели јеѣо именем Павле Осѣоиново и иоѣребен бисѣи у Сѣаром ѣробљу.

Пресѣависја раба Б[о]жија Марија, Неце Влајкова маѣи, и иоѣребена бисѣи љри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѣробљу, окѣ[омврија] 29го.

Пресѣависја раб Б[о]жиј младенец Јулијана, дѣчи Јоана, сина Максима Ревкина, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, ноем[врија] 8^о.

Пресѣависја раб Б[о]жиј Теодор Бошњак и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, ноем[врија] 10^о.

Пресѣависја раба Б[о]жија Марија, суѣруѣа ѿресѣавлѣаѣосја Пеѣра Циркина, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, ноем[врија] 19^о.

Пресѣависја раб Б[о]жиј младенец Јанко, син Филија Клајића, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, ноем[врија] 24^о.

Пресѣависја раб Б[о]жиј младенец Сѣефан, син Пеѣра Сокерића, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, ноем[врија] 29^о.

Пресѣави се раб Б[о]жиј Гаврил, син Косѣе Јоана, који ѿживе љеѣи 15, и ѿребе се у Сѣаром ѿробљу ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣра и Павла. Буди јему вјечнаја ѿамеѣи. Ноем[врија] 30^о.

Декем[врија] 25^о, ѿресѣави се раб Б[о]жиј Пеѣар Рус и и ѿребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, декем[врија] 26^о дна. Парох јереј Пеѣар Крсѣич.

Пресѣави се младенец Алексиј, с[и]н Илије Борше, и ѿребен у вищереченом ѿробљу [Сѣаром ѿробљу], декем[врија] 30^о. Парох јереј Пеѣар Крсѣич.

1771. ѿресѣави се раба Божија Ђурђија, ѿздарица Хаднађа Мирка, и ѿживе љеѣи 95, и ѿребена у Сѣаром ѿробљу код С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, јан[уарија] 22. Вјечна јеј ѿамјаѣи.

[Февруарија] 6^о, ѿресѣави се раб Б[о]жиј Сѣефан Виѣлорейов и ѿребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу. Парох јереј Пеѣар Крсѣич.

Тоѣ же, [6. фебруара], ѿресѣави се раба Б[о]жија Илка, Пеје Комлеушанина суѣруѣа, и ѿребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу. Парох јереј Јоан Сѣари.

Пресѣависја раба Б[о]жија Јолијана, дѣчи Павла Бокоњића, иже ѿживе љеѣи 9, и ѿребе се у Сѣаром ѿробљу Сербској вароши, февруарија 11^о.

Пресѣави се младенец Пеѣар, с[и]н Марјана Коларовоѣ, и ѿребен ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, марѣа 16^о дна.

Пресѣави се младеница Ана, дѣчи Марјана Коларовоѣ, и ѿребен у вищереченом ѿробљу [Сѣаром ѿробљу], марѣа 17^о дна.

Пресѣависја раба Б[о]жија Пеѣра, суѣруѣа Јерка Шумара, и ѿребена ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, марѣа 26^о.

Марѣа 26. ѿресѣависја раб Б[о]жиј Јоан Рус и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу.

Тоѣ дна [26. марѣа], ѿресѣависја раб Б[о]жиј Георѣиј Бећар и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу.

Пресѣависја раба Божија Јелка, суѣруѣа Јоана Јеркова, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, 1^о айрила.

Тоѣ дна, [1. айрилија], ѿресѣависја раба Б[о]жија Алка, суѣруѣа Јоана Ердѣлана, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу.

Тојо дна, [7. априлија], пресџависја раба Б[о]жџија Јованка, суџруџа Јоана Чониџа, и џоџребена бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџару џробљу.

[Јануарија] 13^{џо}, пресџависја раб Б[о]жџиј Нега Чворов и џоџребен џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџару џробљу.

Јануарија 17^{џо}, пресџависја раба Б[о]жџија Живана, маџи Сџоџка Шумара, и џоџребена бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџаром џробљу. Вџечна јеј буди џамџаџи.

Фев[руарија] 4^{џо}, пресџавис се раб Б[о]жџиј Јоан Осџоин и џоџребен џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџаром џробљу. Поџребе јеџо Пеџар Крсџиџ.

Тојо дна [11. фебруара], пресџависја раба Божџија Марија, дџџи Ердџлан Луџула, и џоџребена бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџару џробљу.

12. [февруарија], пресџависја раб Божџиј Михаил, син Јоана Јеркова, и џоџребен бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџару џробљу. Пожџиве џџџа 2.

20. [февруарија], пресџависја раб Б[о]жџиј Николај Беџар и џоџребен бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџару џробљу.

Пресџависја раба Б[о]жџија Сара, Јоана Роџула суџруџа, и џоџребена бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџару џробљу, фев[руарија] 22.

Февруарија 27^{џо}, пресџависја раб Б[о]жџиј Јоан Јеркан и џоџребен бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџару џробљу. Пожџиве џџџа 27.

Тојо же [27. февруарија], пресџависја раба Б[о]жџија Марџа, суџруџа Лазеа Керџева, и џоџребена бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџару џробљу.

Пресџавис се раба Б[о]жџија Савина, Пеџра Руса џаздариџа, и џоџребена у Сџаром џробљу, марџа 6^{џо} дна.

Пресџавис се раб Божџиј младенеџ Павел, син Пеџра Руса, и џоџребен џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџаром џробљу, мар[џа] 13^{џо} дна.

Декем[врија] 13^{џо}, пресџавис се раба Б[о]жџија Санда, Лукина џаздариџа, и џоџребена бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџаром џробљу.

Пресџавис се раб Б[о]жџиј Аврам Воденичар и џоџребен бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџаром џробљу, дек[емврија] 17^{џо} дна.

Тојо же [декемврија 17^{џо}], пресџавис се раб Б[о]жџиј Сџејеа Коларов и џоџребен џре виџереченом храмје [Свјаџиџих Аџосџол], у Сџаром џробљу.

Пресџависја раба Б[о]жџија Убавка, џаздариџа виџереченоџ Сџејеа, и џоџребена у Сџаром џробљу.

1772. пресџависја раба Б[о]жџија Марија, суџруџа Захарије из Баџаџе, и џоџребена бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџаром џробљу, јануа[рија] 6^{џо}.

Пресџависја раб Б[о]жџиј Јоан Субин и џоџребен бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџаром џробљу, јануа[рија] 7^{џо}.

Пресџависја младениџа [није наведено име], дџџи Онула Браџована, и џоџребе се у Сџаром џробљу. Б[о]џи да ју уџоџи с џраведними. Мар[џа] 24.

Пресџавис се раб Б[о]жџиј младенеџ Георџије, син Георџија Симиџије²², и џоџребен бисџи џри храмје С[вја]џиџих Аџ[осџо]л, у Сџару џробљу, априла 3^{џо}.

²² Симиџије – пекари фурунџије.

Пресѣави се раба Б[о]жија младенец Софија, дщчи Живана Сѣеина, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, айр[ила] 6^о.

Пресѣависја раба Б[о]жија Сѣоја, майи Теодора Милинкової, и ѿживе 55 лей. Поїребесја же у Сѣаром ѿробљу, 10^о айрил[а]. Буди жеј вјечнаја ѿамјай.

Айрил[а] 12^о, ѿресѣависја раб Б[о]жиј Нинко Јовин. Поїребен же у Сѣаром ѿробљу, а ѿживе 38 лей. Буди јему вјечна ѿамјай.

Айрила 30^о, ѿресѣависја раба Б[о]жија Насѣа, Лазе Дамјанової сна, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л Пеѣира и Павла, у Сѣару ѿробљу. Пре[звѣиер] Пеѣиар Крсѣич.

Пресѣави се раб Б[о]жиј Сѣојан Беѣар и ѿребен у Сѣаром ѿробљу ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, сѣѣи[емврија] 10.

Пресѣависја раб Б[о]жиј Милуѣин Дунѣер и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, декемврија 9^о. Вјечна јему ѿамјай.

1773. ѿооо дне, [јануарија 4^о], ѿресѣависја раба Б[о]жија Ана, суѣруѣа Симе Турчина. Поїребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу.

Пресѣависја раба Б[о]жија Сѣоја, суѣруѣа Јоана Павлеза, и ѿребена бисѣи ѿри храму С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, јану[арија] 17.

Пресѣависја раб Б[о]жиј Јоан Миоков и ѿребен бисѣи ѿри храму С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, јану[арија] 23.

Пресѣависја раб Б[о]жиј Блажи Беѣар, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, јану[арија] 21.

Пресѣависја раба Б[о]жија Марија, унука Арсе Маринкова, и ѿребена бисѣи у Сѣару ѿробљу, јану[арија] 22.

Пресѣависја раб Б[о]жиј Михаил Беѣар и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу [недатирано, између два уписа јануара-февруара 1773].

Пресѣависја раб Б[о]жиј Ненад, син Јерка Шумара. Поживе лей 19 и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, февру[арија] 16^о, у ѿнеделник.

Пресѣависја раба Б[о]жија Анђа, суѣруѣа Јосе [нечитко], иже ѿживе 58 лей и ѿребесја у Сѣаром ѿробљу, марѣа 5^о.

Пресѣависја младенец Лука, син Саве Божиної, иже ѿживе 3 лей, и ѿребен бисѣи у Сѣаром ѿробљу ѿри х[рамје] С[вја]ѣих А[ѿосѣо]л, марѣа 1^о.

Пресѣависја раб Б[о]жиј Сѣројко Шумар и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣаром ѿробљу, марѣа 8^о. Вјечна јему ѿамјай.

Пресѣависја раба Б[о]жија Сара, Јоана Миѣина суѣруѣа, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, марѣа 26^о.

Пресѣави се раб Б[о]жиј Величко и ѿребен у Гробљу сѣаром ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, ѿооо м[есја]ца [маја], 6^о дне.

Пресѣависја раба Б[о]жија младенец Марѣа, дщчи Димѣирија Формана, и ѿребена бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, маја 22^о.

Пресѣависја раб Б[о]жиј Арсениј Павлезанов, и ѿребен бисѣи ѿри храмје С[вја]ѣих Ай[осѣо]л, у Сѣару ѿробљу, маја 29^о.

22^{io} [авіусіа], ірестіависја раб Б[о]жсиј слуга оца Пеітра Сітара и іоіребен бисіт у Сітаром іробљу.

Сейііемврија 11^{io}, ірестіависја раба Б[о]жсија Екаітерина, суіруіа Павла Осііоина, и іоіребена бисіт іри храмје С[вја]ііих Ай[осіі]л, у Сітару іробљу.

Престіависја раб Б[о]жсиј Павле Халас²³ [нечитко] и іоіребен бисіт іри храмје С[вја]ііих Ай[осіі]л, у Сітару іробљу, ноевра 15.

21. ноеврија, ірестіависја раба Б[о]жсија Сара, Васе Крбалііе суіруіа, и іоіребена бисіт іри храмје С[вја]ііих Ай[осіі]л, у Сітару іробљу.

1774. 19. јануарија, ірестіависја раба Б[о]жсија Рокса и іоіребена бисіт іри храмје С[вја]ііих Ай[осіі]л, у Сітару іробљу.

26^{io} [јануарија], ірестіависја раба Б[о]жсија м[а]г[е]н[е]ц Февронија, дшчи іоіа Георіја Ранисављевича, и іоіребена бисіт іри храмје С[вја]ііих Ай[осіі]л, у Сітару іробљу, 29^{io} [јануарија].

Престіави се раба Б[о]жсија Ружа, Арсе Маринкова іаздарица, и іоіребена іре вишечеченом храмје [Свјаііих Айосііл], у Сітаром іробљу. Буди јеј вечнаја іамейі. Маја 15^{io}.

Ново гробље у Прњавору

По развојачењу Поморишке војне границе, 1751/52. године из Арада крећу сеобе граничара у Русију. Део граничара, који су из поморишких војних шанчева дошли у Арад с намером да се придруже сеобарима, из различитих разлога остао је у Араду и трајно се населио на западном крају Српске вароши. Тако је настао арадски квартал Прњавор (немачки Regnauog, румунски Râgneava)²⁴ са гробљем које постоји и данас. Од када је настало средином XVIII века, носило је назив Ново гробље у Прњавору, у XIX веку, према евиденцији угарске администрације – Alsó temető (Долње гробље), а од XX века носи румунски назив Cimitirul Romeniăea (Помен-гробље). Данас је то најстарије градско гробље.

1754. іоіо же м[есја]ца [маја], 29^{io} дна, ірестіави се Марііа, Рагулаћа Малоіа свасііика, и іоіребена бисіт у Гробљу новом у Прњавору.

1755. іоіо же [12. јенуарија], ірестіави се младенец Јоан, Раке Керићевоі син, и іоіребен бисіт у Прњавору, у Гробљу новом.

1759. іоіо же дна [февруарија 28], ірестіави се младенец Јоан, с[и]н Ивана Секерушкоі, и іоіребен у Прњавор[с]ком іробљу, 28. дна.

1760. јену[арија] 22. ірестіави се младенец Сава, с[и]н Николит[ин], и іоіребен у Прњаворском іробљу.

1760. маја 29. ірестіави се младеница Марија, дшчи Пеітра Бумбе, и іоіребена у Прњаворском іробљу.

²³ Халас (halász) – рибар на мађарском.

²⁴ Horia Medeleanu, „Aradul în secolul al XVIII-lea pe baza concriptiei străzilor din anul 1783”, Ziridava XIV, 1982: 158.

1761. јену[арија] 4. дна, њресѣави се Ана, ѣззарица Јеце Турсиноѣ, и ѡѡребен ѡри храму С[вѣја]ѣих Ай[осѣо]л, у Прњаворском ѡробљу.

1761. ијунија 3. ѡресѣависја Јела, ѣззарица Бумбе, и ѡѡребена у Прњаворску ѡробљу.

1761. ноем[врија] 29. ѡресѣави се Тома Бодрожанин и ѡѡребен ѡри храмје С[вѣја]ѣих Ай[осѣо]л, у Гробљу ѡрњаворском.

1762. [сеѣѣемврија] 26. ѡресѣави се младенец Алка, Јанка Чоковљева, и ѡѡребена у Перњаворском ѡробљу. Буди жеј вјечна ѡамјаѣ.

1763. февру[арија] 16. ѡресѣавиласја ѣззарица Филија Колара и ѡѡребена бисѣѣ у Прњаво[р]ском ѡробљу. Буди жеј вјечнаја ѡамјаѣ.

1764. [февруара] 20. ѡресѣави се младеница Марија, дѣцци Лазе Сѣоиноѣ, и ѡѡребена у Гробљу ѡрњаворском.

Пресѣави се младеница, дѣцци Георѣја Секерушевоѣ сина, и ѡѡребена у Прњаворском ѡробљу, айрила 2. 1765.

1765. декем[врија] 23го, ѡресѣави се младенец Несѣор и ѡѡребен бисѣѣ у Прњаворском ѡробљу.

1766. јенуарија 10го, ѡресѣави се раб Б[о]жѣѣ Михаил и ѡѡребен бисѣѣ у Прњаворском ѡробљу.

1766. маја 14го, ѡреѣсвисја раб Б[о]жѣѣ младенец Алексиј, син Јоанов, и ѡѡребен бисѣѣ у Прњавору.

1767. ѡресѣависја раба Б[о]жѣѣ Анасѣасѣја и ѡѡребена бисѣѣ у Прњаворском ѡробљу, ијулија 31го.

1767. ѡресѣависја раба Б[о]жѣѣ младенец Марија, дѣцци Филија Понђе, и ѡѡребена бисѣѣ у Прњавоском ѡробљу, авѣ[усѣа] 5. Вјечна жеј ѡамјаѣ.

1767. ѡѡѡ же [сеѣѣемврија 28], ѡресѣави се младенец Јеремија, с[и]н Пеѣра Бумбе, и ѡѡребен бисѣѣ у Прњаворском ѡробљу.

1768. јенуар[ија] 6го, ѡресѣави се раба Б[о]жѣѣ Марија, дѣцци Павла Дамјаноѣ, и ѡѡребена у Прњаворском ѡробљу, јенуар[ија] 8го.

1770. ѡѡѡ дна [29. марѣа], ѡресѣависја раб Б[о]жѣѣ Теодор и ѡѡребен бисѣѣ у Прњаворском ѡробљу.

1770. авѣ[усѣа] 2го, ѡресѣави се раб Б[о]жѣѣ Пеѣар, Мије Сѣанкова шоѡор, и ѡѡребен у Гробљу ѡрњаворском. Парох јереј Пеѣар Крсѣѣич.

1771. [јануарија] 6го, ѡресѣависја раб Б[о]жѣѣ Јоан Бимбин и ѡѡребен бисѣѣ у Прњаворском ѡробљу.

1771. авѣ[усѣа] 27го, ѡресѣависја раба Б[о]жѣѣ Параскева и ѡѡребена бисѣѣ у Прњаворском ѡробљу.

1773. ѡресѣависја раба Б[о]жѣѣ младенец Јелена, дѣцци Давида Орлова, и ѡѡребена бисѣѣ у Прњаворском ѡробљу, 24. јулија.

Гробље под градом

Сиротињско гробље – Гробље под градом – налазило се на десној обали Мориша, на југозападном крају старе тврђаве²⁵, порушене у време градње

²⁵ Тврђава коју су саградили граничари Јована Текелије 1698–1702. године.

нове, у другој половини XVIII века, на супротној обали Мориша, са банатске стране. Према данашњој мапи Арада, Гробље под градом налазило се на простору око јужног краја Улице Муцијуса Сцеволе (Strada Mucius Scaevola).

1756. ѿоѿ же [месјаца авѿусѿа] 5го, ѿресѿави се младеница Сара, кћи Илије Циѿанина, и ѿѿребена ѿод ѿраод.

1757. ѿоѿ же [месјаца маја] 4. ѿресѿави се младенец Јоан, Илије Циѿанина с[и]н, и ѿѿребен ѿод ѿраодом у ѿробљу.

1762. окѿ[омврија] 4. ѿресѿави се младенец Михајло, с[и]н Миока Циѿанина, и ѿѿребен ѿри храмје С[вја]ѿѿих Ай[осѿо]л, у Гробљу ѿод ѿраодом.

1769. ѿресѿависја раба Б[о]ѿѿија младенец Марина оѿ Великоѿ Варада, и ѿѿребена бисѿ ѿод ѿраодом. Смерѿ же имјели оѿ води. Айрила 8го. Туне

1770. февруарија 22го, ѿресѿави се раб Б[о]ѿѿиј Теодор Беѿар. Поѿребен бисѿ ѿод ѿраодом, близ ѿарабе, код Консѿанѿѿина Калиновича.

*

Свештеници Петропавловске цркве служили су опела и ван Српске вароши, у другим мањим насеобинама, приградским насељима тадашњег Арада (Шеги, Буцаку и Гају), у Новом граду (код градилишта нове тврђаве), такође, и парохијанима погребеним на гробљима у Влашкој вароши, Пулгерској вароши на општем градском гробљу, у порти Светојованске цркве, саборне цркве Арадске епархије, и на гробљима у другим местима ван Арада. О томе – у другом делу овог рада.

CIMITIRE ARADENE DIN SECOLUL AL XVIII-LEA CONFORM CELUI
MAI VECHI REGISTRU DE STARE CIVILĂ AL BISERICII SFINŢILOR
APOSTOLI PETRU ŞI PAVEL

Prima parte, Cimitire din oraşul sarbesc

Božidar Panić

Rezumat

Cel mai vechi Registru de stare civilă al Bisericii Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel din Arad, Biserica Sârbească, datează din prima jumătate a secolului XVIII. Înregistrările sunt în limba sârbă cu însemnată influenţă a limbii slave – limba slavonă bisericească, în grafie chirilică, realizate de preoţii care au slujit la altarul bisericii în perioada anilor 1727-1774. Registrul se păstrează la Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale – Arad, Fond – Colecţia Registre de Stare Civilă, Oficiul Parohial Ortodox Sârb – Arad, Registrul 85/1727-1774, botezaţi/decedaţi/cununăţi.

Din înregistrările decedaţilor rezultă lucruri mai puţin cunoscute din istoria Aradului: apariţia Cartierului Pârneava şi a cimitirului din noul cartier, actualul Cimitir Pomenirea, locaţia Bisericii Sfântului Nicolae cu cimitirul de lângă această, care au dispărut de-a lungul vremii. Deasemenea, sunt relevate date biografice despre personalităţile arădene din rândul nobilimii, membrii ai magistratului oraşului cameral Arad, numele preoţilor Bisericii Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel. Însemnările, de regulă sumare, rareori detaliate, oferă un bogat şi divers material documentar referitor la populaţia Oraşului sârbesc (Civitas Rascianica) în majoritate sârbi, precum şi la convieţuirea lor cu românii şi alte etnii de

religie ortodoxă. Este relevantă, de asemenea, diversitatea onomastică: nume proprii, nume de familie sau porecle pe baza originii etnice, ocupației, a unor trăsăturilor fizice sau a locului de origine a familiilor, unele chiar înainte de Marea migrație a sârbilor sub Patriarhul Arsenie al III-lea Ćarnojević, din anul 1690.

SERBIAN GRAVEYARDS IN ARAD FROM THE 18TH CENTURY
ACCORDING TO THE OLDEST REGISTRY OF VITAL RECORDS
FROM THE CHURCH OF SAINT APOSTLES PETER AND PAUL
Part One, cemeteries in the Serbian City

Božidar Panić

Summary

The oldest registry of vital records from the Church of Saint Apostles Peter and Paul in Arad – the Serbian Church – dates from the first half of the 18th century. The records are written in Serbian, with a significant influence of Slavonic – the Church Slavonic language, with Cyrillic characters, by the priests who served there between 1727–1774. The registry is preserved at the County Service of the National Archives in Arad, in the fund Collection of Registries of vital records, Serbian Orthodox Parish of Arad, Registry no. 85/1727–1774, baptisms/deaths/weddings.

The records of deaths reveal less known facts from the history of Arad: the appearance of the Prnjavor (Pârneava) quarter and the cemetery in this new quarter, the current Pomenirea cemetery, the location of the Church of Saint Nicholas with its surrounding cemetery, which perished in time. Biographical data about the Arad's important figures among nobles, members of the city magistrate and the names of the priests serving in the Church of Saints Peter and Paul are also revealed. The usually concise (rarely detailed) notes offer rich and diverse information on the population of the Serbian City (Civitas Rascianica), mostly consisting of Serbs, as well as on their cohabitation with Romanian and other orthodox ethnic groups. The onomastic diversity is also relevant: first names, family names or nicknames based on the ethnic origin, occupation, physical characteristics or the place of origin of the families, some even before the Great migration led by Patriarch Arsenije III Ćarnojević, in 1690.

Детаљи мапе картографа Емерика Руткаја (Rutkay Emeric), 1752. године:

Арадска тврђава (А), Српска варош (С) и Петропавловска црква (14). Крстићима су обележена два гробља Српске вароши: Гробље под градом, тик уз југозападни део тврђаве и Старо гробље, северозападно од Петропавловске цркве, где се раније налазила Црква Светог Николаја. Прњавор тада није постојао.

Božidar Panić

DIN TRECUTUL CETĂȚII ARADULUI

ABSTRACT: S-au împlinit 260 de ani de la demararea lucrărilor pentru construcția Cetății Aradului, unul din cele mai importante monumente istorice ale orașului. În lucrare sunt prezentate documente inedite în care este înregistrată data la care au început primele săpături pe șantierul de construcție, precum și data când a început punerea fundației. Se face, de asemenea, referire la evenimentele importante din istoria cetății: inspecțiile șantierului de construcție de către împăratul Iosif al II-lea și Cetatea Aradului – lagăr de concentrare austro-ungar pentru detenția civililor și prizonierilor sârbi în timpul Primului Război Mondial.

CUVINTE CHEIE: Cetatea Aradului, începuturile construcției, Biserica „Sfântul Ioan Botezătorul”, vizita împăratului Iosif al II-lea, cetatea – lagăr de concentrare.

În Evul Mediu au existat mai multe cetăți arădene, care au dispărut de-a lungul vremii. Cetatea construită în a doua jumătate a secolului XVIII împlinește anul acesta 260 de ani de existență și este unul din cele mai importante monumente istorice ale Aradului. Fortificația bastionară în forma de stea cu șase colțuri, în stil Vauban-Tenaille, a fost construită în marea buclă a râului Mureș, după planurile generalului Ferdinand Philipp von Harsch. În lucrările istoricilor arădeni sunt prezentate evenimentele importante din îndelungata sa existență și rolul ei însemnat în istoria Aradului.¹ Privind perioada de construcție, se precizează faptul că a fost construită între anii 1763–1783, pe vremea împărătesei Maria Terezia și a fiului ei, împăratul Iosif al II-lea.

De-a lungul întregii sale existențe, Cetatea Aradului a fost un obiectiv militar, al cărui importanță depășește cadrul local, implicând evenimente istorice care au avut un larg ecou european, precum evenimentele din anii 1848–1849, sau cele din timpul Războiului Mondial 1914–1918.

---

¹ Din numeroase referințe bibliografice cităm: Márki Sándor, *Aradvármegye és Arad szabad királyi város története*, Arad 1892; Lakatos Ottó, *Arad története*, Arad 1881; Adrian Andrei Rusu, *Cetăți medievale din județul Arad*, Arad 1999; Gh. Lanevschi, *Repertoriul cetăților medievale din județul Arad (I)*. Ziridava VIII, Arad 1977.

Începuturile construcției cetății

Data exactă când au demarat lucrările de construcție a cetății este consemnată de un martor ocular, într-unul din documentele vremii păstrat la Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale. Este vorba de primul Registrul de stare civilă – Matricola botezați/decedați a vechii Biserici „Sfântul Ioan Botezătorul”² care se afla pe locul clădirii actualului Colegiu Național „Moise Nicoară”, iar din anul 1706 fusese biserica catedrala a Episcopiei Aradului.

Documentul-manuscris din anul 1730 este redactat în limba sârbă și grafie chirilică.

Matricola este scrisă pe două coloane pe pagină, cu evidența cronologică a botezaților, respectiv, decedaților din parohie.³ Pentru că botezurile au fost mai numeroase decât decesele, pe multe pagini pe coloanele decedaților au rămas spații libere, în care preoții au făcut diferite adnotări referitoare la evenimente importante din viața cotidiană a Aradului. Astfel, pe fila 85 verso, preotul Mihail Ioanovici a notat cu acribie data exactă când au început primele lucrări pentru construcția Cetății Aradului: 17 iunie 1763, într-o zi de marți, la ora 9 dimineața (anexa 1).⁴ Autorul notei a semnat-o, adăugând la sfârșit un asterisc. Pe fila următoare (86 verso), a repetat pe scurt notația (anexa 2). Doi ani mai târziu, pe măsura avansării lucrărilor de construcție, același preot notează (fila 118 verso) data când a fost așezată fundația cetății: 9 martie 1765 (anexa 3).

Împăratul Iosif al II-lea la Arad

În timpul celor două călătorii întreprinse în Banatul Timișan, în anul 1768, apoi în 1770, împăratul Iosif al II-lea a vizitat Aradul.⁵ De fiecare dată a inspectat șantierul viitoareii cetăți, și a rămas nemulțumit de ritmul lent în care avansa construcția. Încetineala se datora, în mare măsură, deselor inundații ale Mureșului, care, nu numai că afectau lucrările de construcție a cetății, ci puneau în pericol orașul.⁶ Lucrările de construcție a cetății s-au încheiat de abia în anul 1783.

Referitor la cea de a doua vizita a împăratului Iosif al II-lea la Arad, arădeanul Sava Tekelija, atunci la vârsta de 9 ani, notează în cartea sa de memorii faptul că împăratul Iosif al II-lea a vizitat orașul, a inspectat șantierul de construcție a noii cetăți, după care a vizitat vechea cetate.⁷ Aceasta fusese construită între anii 1698–1702, pe ruinele unei cetăți otomane, după planurile arhitectului militar Johan Georg Harukern. Inspectarea vechii cetăți este dovada faptului că atunci, în anul 1770, aceasta încă mai exista.

² Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, Fond: Colecția Registre de Stare Civilă, Oficiul Parohial Ortodox Român Arad Centru, Matricola botezați/decedați, Nr. 25/1730–1764.

³ În secolul al XVIII-lea, în Arad au existat două paraohii ortodoxe: cea a Bisericii „Sfântul Ioan Botezătorul” și cea a Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”.

⁴ Datarea este conform Calendarului Iulian.

⁵ Costin Feneșan, *A doua călătorie a împăratului Iosif al II-lea în Banat (1770)*, *Analele Banatului-arheologie-istorie-IX-2001*: 437.

⁶ *Ibidem*: 443.

⁷ Сава Текелија, *Описаније живојџа*, Београд 1966: 56–57. Notă: Vechea cetate a existat pe locul dintre actuala Piața Romană și râul Mureș, Calea Romanilor și Strada Mucius Scaevola.

Cetatea Aradului – Lagăr de concentrare austro-ungar

Un episod tragic din istoria Cetății Aradului se referă la perioada Primului Război Mondial (1914–1918), când într-o parte a cetății a funcționat lagărul de concentrare austro-ungar (anexa 5), în care au fost deținuți mii de prizonieri de război sârbi și civili din Serbia, din Bosnia și Herțegovina și chiar din provincii istorice locuite de sârbi, cetățeni ai Austro-Ungariei. În urma condițiilor de detenție, în lagărul din Arad au decedat 4317 deținuți.

*

În decursul întregii sale existențe Cetatea Aradului a fost obiectiv militar. În prezent găzduiește Batalionul 191 Infanterie „Colonel Radu Golescu”. Se preconizează în viitor reconversia cetății și trecerea ei în circuitul civil. Cetatea și întinsa zona adiacentă ar urma să adăpostească structuri administrative, instituții de cultură, școli, teatre, muzee, centre de conferințe, hoteluri pentru promovarea turismului, zone de agrement, baze sportive, oferind astfel multiple posibilități de dezvoltare urbanistică a orașului.

ИЗ ПРОШЛОСТИ АРАДСКЕ ТВРЂАВЕ

Божидар Панић

Резиме

Тврђава саграђена у другој половини XVIII века један је од значајних историјских споменика Арада. Саграђена је у великој окуци Мориша, са бедемима у облику шестокраке звезде, по систему Вобан–Тенај, према плановима генерала Фердинанда Филипа Харша, у периоду 1763–1783. године, за време владавине Марије Терезије и Јосифа II. Тврђава је током свог постојања служила као војни објекат непосредно укључен у многе значајне историјске догађаје, као што је било ратних година 1848–1849. и током Светскога рата 1914–1918, када је у њој био аустроугарски логор за Србе, цивиле и ратне заробљенике.

У раду су представљени факсимили до сада необјављених докумената о тачном датирању почетка градње Арадске тврђаве – прва ископавања и полагање фундамента. Наведене догађаје је, у првој, најстаријој матичној књизи арадске Светојованске цркве (1730–1764), вођене на српском језику ћириличним писмом, забележио очевидац свештеник Михаил Јоановић (Прилози).

Током обиласка Тамишког Баната 1768. и 1770. године, цар Јосифа II посетио је и град Арад и обишао градилиште нове тврђаве. О посети 1770. године, Сава Текелија у својим мемоарима бележи да је тада Јосифа II посетио и стару тврђаву (саграђену 1698–1702, за време владавине Леополда I), што је доказ да је тада још увек постојала.

Током свог постојања Арадска тврђава била је, и сада је, војни објекат.

У једном делу тврђаве је, за време Великога рата, постојао аустроугарски логор за ратне заробљенике и цивиле Србе. Услед нехуманих, сурових услова, у логору је умрло 4.317 интернираца, мушкараца, жена и деце свих узраста. Покопани су на градским гробљима, неколико стотина на Доњем гробљу (сада „Поменереа”), а више од 3.000 – крај тврђаве на обали Мориша, на простору између градског купалишта „Нептун” и саобраћајног моста преко Мориша у кварту Микалака.

Сада је у тврђави смештен 191. пешадијски батаљон „Пуковник Раду Голеску”. Предвиђеним измештањем војне јединице на другу локацију, тврђава би прешла у градско власништво. Тиме би се отвориле нове могућности за даљи урбанистички развитак града.

FROM THE PAST OF THE ARAD CITADEL

Božidar Panić

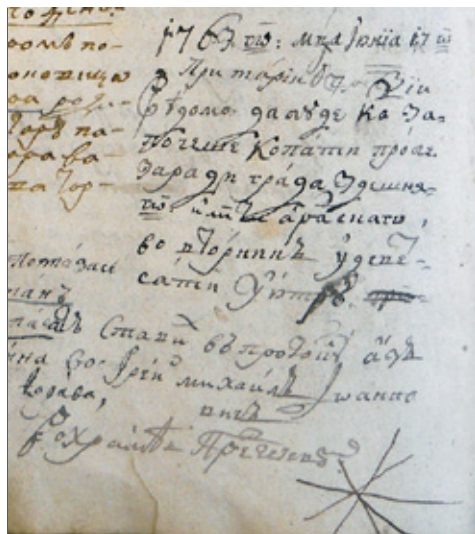
Summary

Since the start of the construction works for the Arad Citadel, one of the most important landmarks of the city, 260 years have passed. The article presents documents containing records of the date when the first diggings took place in the construction site, as well as the date when the foundation was laid. The article also mentions the important events in the Citadel's history: the inspections of the construction site by Emperor Joseph II and the Arad Citadel – Austro-Hungarian concentration camp for the detention of Serbian civilians and prisoners during the First World War.

ANEXE

1. Лист 85, полеђина, детаљ

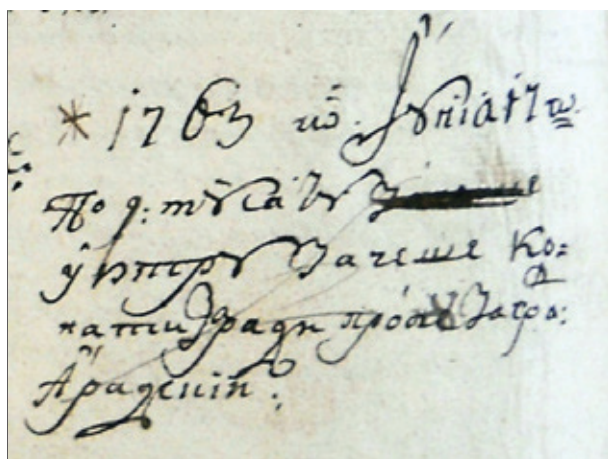
Transcriere/Препис:

1763го м[есяц]а ијунија 17го, при Марији Терезији, вједомо да буде кад започеше копати пробе заради града здјешњаго илити арадскаго, во вторник у девет сати ујутру. Ставих в протокул аз јереј Миха-ил Јоанович, во Храме Предтечевом.*

Traducere/Превод:

În 1763, luna iunie 17, pe timpul Mariei Tereza, să se știe când începuseră să sape probe pentru construcția cetății de aici, respectiv arădene, marți, la ora nouă dimineață. Am consenmat în Protocol, eu preotul Mihail Ioanovici, la Biserica Înaintemergă-torului.*

2. Fila 86 verso, 3. Лист 86, полеђина, детаљ

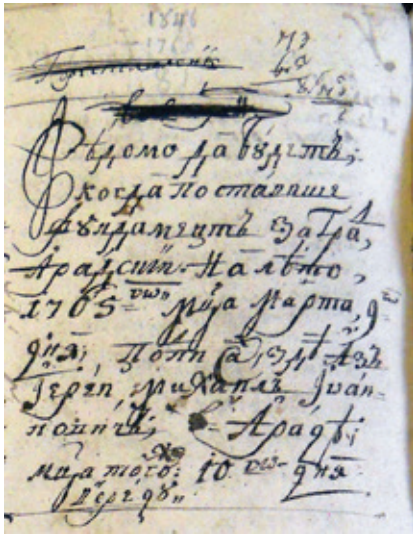
Transcriere/Препис:

*1763го, јунија 17го, по 9-му сату ујутру, зачеше копати заради пробу за Град арадскиј.

Traducere/Превод:

* În 1763, iunie 17, după ora 9 dimineața începură să sape de probă, pentru Cetatea Aradului.

3. Fila 118 verso, Лист 118, полеђина, детаљ

Transcriere/Препис:

Вједомо да будетъ когда поставише фундамент за Град арадскиј, на љето 1765^о, месјаца марта 9^о дња. Подписа здје аз, јереј Михаилъ Иоановичъ, в Арадје, месјаца тогоже, 10^о дња, в среду.

Traducere/Превод:

Să se știe când au așezat fundația pentru Cetatea Aradului, în anul 1765, luna martie, ziua 9. Am notat aici eu, preotul Mihail Ioanovici, la Arad, aceeași luna, ziua a 10-ea, miercuri.

Стеван Бујарски

ПРИЛОГ РОДОСЛОВУ ПЛЕМИЋКЕ ПОРОДИЦЕ ДАМАСКИН ОД НЕМЕТА¹

САЖЕТАК: Напис је настао поређењем података из разних изворника са подацима из примарних изворника сачуваних у парохији Немета, места које је породица Дамаскин имала у поседу почев од 1800. године. Чланови породице учествовали су у друштвеном и политичком животу Срба у Банату, заузимали су значајна места у друштву, изузетно су служили у војсци а најчешће су заузимали важне положаје у државној администрацији, стигавши чак до представништва у Угарском државном сабору. Имали су и ине поседе (Хајдучица, Велики Гај), али су посебно били везани за Немет. У селу су имали дворац, а живели су и у Темишвару, где су поседовали двоспратницу на Главном тргу и Хотел „Јелен”, такође и по иним метрополама Царевине. Иако су склапали и национално и верско мешовите бракове, остали су привржени и својој нацији, и својој вероисповести. Допринесли су економском напретку свога поседа и заслужни су за изградњу нове цркве у Немету средином XVIII века, у којој је озидана и њихова породична гробница.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: породица Дамаскин, родослов Дамаскинових, село Немет, гробови по црквама.

Немет. Немет је село у Тамишкој жупанији, у општини Сакалаз, петнаестак км западно од Темишвара. Поменуто је у документима из 1317. године. Предање памти насеље са три засеока југоисточно од садањег, камо је премештено почетком XVIII века. За Србе је Немет знаменит, јер је у њему боравио патријарх пећки Калиник I и ту 18. маја 1710. издао потврдну грамату за избор Софронија (Подгоричанина) на достојанство митрополита крушедолског; логична је претпоставка да је тада у месту већ било трага православно-га црквеног живота, иако се организована парохија помиње тек 1767. године.

¹ У раду су коришћени општи изворници које наводим овде, да се не би понављали код сваке особе: Lendvai Miklós, *Temes vármegye nemes családai*, II, Budapest 1899: 86–87; *Рад Епархијске управе темишварске од 1872–1905*, Друга књига, Велика Кикинда 1906: 57–58; Душан Ј. Поповић, *Срби у Војводини 3*, Нови Сад 1990: 84; Стеван Бугарски, Љубомир Степанов, *Историјски и културни сјоменици Срба у румунском Банату*, Темишвар 2008: 75–76; Парохија Немет, Диптихон. Пун наслов документа гласи: „Диптихон чланова породице Сефана од Дамаскина од Немета, великог црквено-народног добротвора”. У ствари, то је само свешчница с помеником породице (читуља) и у наставку су разне белешке. Постојећи примерак започео је Христифор Перић, који је био парох у месту 1939–1969, а не зна се одакле га је преписао; даље су дописивали потоњи месни свештеници.

На месту старе цркве од плетера, која се налазила негде у опсегу садање порте, зидана је 1855–1861, уз помоћ породице Дамаскин, садања, од тврдог материјала. Иконостас из 1870. године резбарио је Арађанин Лазар Јанић, а осликао га Душан Алексић из чувене арадске сликарске породице, сем престоних икона које су дело Љубомира Александровића, родом из Српског Семартона.²

Породица Дамаскин. Према породичном поменику, породица Дамаскин је дошла из Арада, где су њени стари боравили у XVIII веку; тамо су сахрањивани у порти старе арадске Светојованске цркве и при арадгајском Храму Светога Симеона Столпника. Најстарији члан породице уведен у Диптихон звао се Стефан и означен је као протојереј.

Зачетник племићког родослова је Стефан Љубомировић Дамаскин, по свој прилици Дамаскинов син и унук протојереја Стефана. Он је са својим потомством уведен у посед Немет. Као и ини племићи, Дамаскинови су становали на поседу, где им је био дворач, а живели су и у Темишвару, где су имали у власништву двоспратницу на Главном тргу и Хотел „Јелен”, такође и по иним метрополама Царевине. Свуда су учествовали у животу српског живља, уписивали су се као пренумеранти на српске књиге. Као „земљедержци” и „притјажатељи”, Дамаскинови су имали повољност да се могу сахрањивати већ у унутрашњости Старе цркве; ипак то није назначено у сваком упису смрти. У новој цркви испод олтара озидана је посебна гробница, са улазним вратима споља, у коју су пренети посмртни остаци до тада преминулих чланова породице и полагаани ковчези Дамаскинових који су потом умирали. Касније су имали у поседу Хајдучицу и део Великога Гаја, а били су везани за Немет толико да су ту сахрањивали и особе које су тек удадбом доспеле у породицу Дамаскин, као и особе из породице Дамаскин које су удадбом прешле у ине породице.

Када се породично стабло Дамаскинових, особито по мушкој линији, отањило, они су продали неметско имање 1880. године, али су се и даље сахрањивали у породичној гробници или, у најмању руку, вероватно ради помена, саопштавали парохији смрт својих чланова сахрањених на иним местима; последњи унос у гробницу убележен је 1942, а последње обавештење о нечијој смрти 1983. године. У месној парохији се чува поменик упокојених чланова породице; ту је уписано 30 особа, од којих је 16 сахрањено у Немету. То је разумљив порив људи да сачувају трагове својих предака, али време чини своје. Немет је током година претурио преко главе ратове, поплаве и ине невоље, тако да су се људи морали привремено склањати у суседна села. Влага, а по свој прилици и вода, докопала се гробнице у цркви, уметнички резбарени ковчези, размештени у просторији, почели су трунути и распадати се. Поглавито због тога, око 2000. године ковчези, односно посмртни остаци, зазидани су у три постојеће, у ту сврху од самога почетка озидане и засвођене нише. Улаз у простор гробнице стражаре тешка метална замандаљена врата и племићки грб Дамаскинових израђен у рељефу изнад њих. У Диптихону

² Стеван Бугарски, *Српско правослађе у Румунији*, Темишвар – Београд – Нови Сад 1995: 128–129; Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветиої до двадесетїої века*, Београд–Подгорица–Крагујевац 1996: 273.

породице који се чува у парохији уписано је да у породичној гробници у цркви почивају следећи:

Стефан Љубомировић Дамаскин. Он је зачетник племићког породичног родослова. Диплому на племство са грбовницом, њему и деци коју је имао с Маријом Зако, племенитом од Бајше (Александар, Антоније, Симеон, Сав а, Пулхерија, Терезија, Екатерина и Ана), доделио је краљ Фрања I у Бечу 20. децембра 1799. Диплома је обнародована у редовној седници Торонталске жупаније 28. јуна 1800. Донациона диплома на посед Немет додељена је 20. децембра 1799, а диплома на предикат „неметски” 19. септембра 1800; обе ове дипломе обнародоване су у Тамишкој жупанији 1. децембра 1800, у Торонталској 30. априла 1801. и у Арадској 11. септембра 1801.

Стефан је обављао дужност судије Вишег суда у Тамишкој и Торонталској жупанији. Шест пута је уписан као пренумерант на српске књиге. Био је посланик на Црквено-народном сабору у Темишвару 1790. године,³ и то врло активан. Залагао се за инартикулацију српских привилегија, односно за остварење грађанске равноправности за православце у Угарској. Изабран је и у Саборски одбор за припрему захтева православаца и одржавање непрекидне везе с царским комесаром. Заједно с Марком Сервијским поднео је Сабору жалбу због запостављања православних племића у државним службама и изразио забринутост због захтева Тамишке жупаније да се пониште донације на поседе купљене под царем Јосифом II. При избору митрополита био је гласовит против епископа Петра (Петровића) и гласао је одмах за епископа Стефана (Стратимировића).

Пред смрт је основао новчану задужбину од 15.250 форинти с наменом да се од камате исплаћује годишње: неметском парохиу 100 форинти, капелану 100 форинти, учитељу 20 форинти, староарадском православном свештенству 80 форинти, стипендија за ученика из места, независно од народности, 350 форинти, припомоћ за 8 свештеничких удовица 80 форинти и за месну сиротињу 180 форинти.

Умро је у Темишвару (Граду) 16. јуна 1817. На самрти га је исповедио, причестио, затим и опојао парохијски свештеник Јован Васић. Пренет је 18. јуна и сахрањен у цркви села Немета. Његова смрт није уписана у матичном протоколу умрлих неметске цркве, али у Диптихону породице Дамаскин, који се чува у неметској парохији, стоји да почива у породичној гробници, што значи да је првобитно сахрањен у Старој цркви и касније пренет у гробницу озидану у новој цркви.

Изворници: Парохија Темишвар (Град), Матични протокол умрлих 1808–1825, упис бр. 482/1817; Парохија Немет, Опис Закладе и прилога Стефана пл. Дамаскина; Списак ктитора и приложника; Slavko Gavrilović, Nikola Petrović, *Temišvarski sabor 1790*, Novi Sad – Sremski Karlovci 1972: 48, 213–214, 248, 266, 279–280, 516, 519, 542, 544; Божидар Ковачек, „Два књижевна изненађења из породице Дамаскин”, *Темешварски зборник* 3, Нови Сад 2002: 128–129.

³ Занимљиво је да већ тада слови као делегат од стране племићког staleжа, а диплома на племство обнародована је десет година позније.

Марија Дамаскин. Родом из породице Зако племените од Бајше, била је удата за Стефана Дамаскина племенитог од Немета, и с њим је имала децу: Терезију (рођену 17. фебруара 1786), Александра (рођеног 17. марта 1788, †1842), Алку (рођену 3. априла 1814), Антонија (†1849), Симеона (†1857), Саву (†1863), Пулхерију (†1866), Терезију (†1835), Екатерину (†1876) и Ану.

Према упису у неметском матичном протоколу, умрла је 9. августа 1832; на самрти је исповедио и причестио, затим и опојао месни парохијски свештеник Василије Поповић.

У упису смрти није преправљан штампани образац, него је остала назнака да је погребена „во гробије”. Ипак, у Диптихону породице Дамаскин, који се чува у неметској парохији, стоји да се њен ковчег налази у новој цркви, у породичној гробници испод олтара.

Изворници: Парохија Немет, Матични протокол умрлих 1818–1837, упис бр. 602/1832.

Антоније Дамаскин. Издањак племићке породице Дамаскин, син Стефана и Марије, био је ожењен Јеленом рођеном Текелија, ћерком Петра Текелије, сина Јовановог, племића визешког и кевермешког, и с њом имао потомство (Алка рођена 3. априла 1814; Стеван 1812–1866; Георгије 1815–1867; Јован 1817–1892; Екатерина рођена 28. августа 1818; Марија 1819–1864; Антонија 1821–1871; Јелена 1827–1886; Терезија 1829–1882). У државној управи обављао је дужност начелника Сентандрејског среза, касније дужност асесора у Тамишкој жупанији. Претплаћивао се на књиге правничког садржаја али и на дела Вука Караџића. Живео је поглавито у Темишвару; тамо је и умро. Његова смрт је уписана и у Темишвару и у Немету.

Према темишварском упису био је земљопоседник неметски а житељ темишварски, умро је 10. септембра 1849. При самрти га је исповедио, причестио и 12. септембра опојао парохијски свештеник Саборне цркве Георгије Николић; затим је пренет и сахрањен у породичну гробницу у цркви места Немета.

Према неметском упису датуми су исти, али стоји да га је опојао неметски парох Василије Поповић; у том упису није преправљан штампани образац, него је остављена назнака да је сахрањен на гробљу. Ипак, у породичном Диптихону, који се чува у неметској парохији, стоји да почива у породичној гробници у цркви, што значи да је пренет у гробницу озидану у новој цркви.

Изгледа да су и породица Дамаскин, и Антоније као личност, били широко познати у својој средини: оглас о смрти дала је у своје име и у име деце његова супруга Јелена Дамаскин рођена Текелија, не наводећи му име, него само да је њихов вољени супруг и отац умро у 60 години живота, што претпоставља да су читаоци знали о коме је реч.

Изворници: Божидар Ковачек, „Два књижевна изненађења из породице Дамаскин”, *Темишварски зборник* 3, Нови Сад 2002: 128–129; Парохија Темишвар (Град), Матични протокол умрлих 1842–1852, упис бр. 713/1849; Објава о смрти; Парохија Немет, Матични протокол умрлих 1838–1850, упис бр. 801/1849.

Пулхерија. Одмах после Антонија у Диптихону породице Дамаскин уведена је, без даљих података, Пулхерија, ћерка Стефана Дамаскина и Марије рођене Зако. О Пулхерији се зна само да је била удата за Миклоша Хербаија племенитог од Харцвара.

Симеон Дамаскин. Изданак племените породице Дамаскин, син Стефана и Марије рођене Зако, школовао се, колико се зна, у Пијаристичкој гимназији у Темишвару. Био је ожењен Пулхеријом Палик-Учевни племенитом от Фрљуга, и с њом провео у браку 33 године и имао ћерку Анђелку. У државној администрацији обављао је дужност сосједатеља при више вармеђа.

Цркви у Немету поклонио је *Еванђеље*, тротомну Библију, *Триод*, свештеничко одејање и велику литију. Умро је 15. новембра 1857, када је имао 63 године.

Његова смрт је уписана у матични протокол умрлих неметске цркве; уписао га је парох Василије Поповић и није назначио место погребња. У породичном Диптихону, који се чува у неметској парохији, стоји да почива у породичној гробници у цркви.

Изворници: Парохија Немет, Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 251/1857; Списак ктитора и приложника; Божидар Ковачек, „Два књижевна изненађења из породице Дамаскин”, *Темишварски зборник* 3, Нови Сад 2002: 128–129.

Сава Дамаскин. Изданак племените породице Дамаскин, син Стефана и Марије рођене Зако, почео се школовати у Пијаристичкој гимназији у Темишвару: у школској матичној књизи уписан је 1806. као једанаестогодишњак, што би значило да је рођен око 1795. године. На друштвеној лествици стигао је до положаја саветника Апелационог суда.

Са потписом Саве Дамаскина издата је у Темишвару, а штампана у Бечу 1819. године, позоришна трагедија у стиховима, на немачком језику, насловљена *Херос*; да ли оправдано или не, појединци стављају под сумњу његово ауторство.

Био је ожењен Екатерином Теодоровић и с њом је оставио потомство. Према тексту објаве о смрти, коју су дале његове ћерке Лаура и Ема 11. фебруара 1863, умро је у Деблингу (Döbling) 7. фебруара. Ковчег с његовим посмртним остацима пренет је у Немет у породичну гробницу и опојан 13. фебруара 1863. У Матични протокол умрлих неметске цркве уписао га је месни парох Василије Поповић, уз назнаку да је поживео 65 година, а у браку 37 година. Гробно место није назначено, али недвосмислено произлази из осталих изворника.

Изворници: Божидар Ковачек, „Два књижевна изненађења из породице Дамаскин”, *Темишварски зборник* 3, Нови Сад 2002: 128–129; Парохија Немет, Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 3/1863; Списак ктитора и приложника.

Марија Дамаскин удаџа Николић. Изданак неметске племићке породице, ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођене Текелија, рођена је у Немету 29. октобра 1819. Била је удата за Петра Николића племенитог от Рудне, сина Јована Николића и Алке рођене Текелија; с њим у браку провела је 26 година

и оставила потомство. Сава Текелија помиње да је 1827. била на сахрани свога брата Георгија у Фибишу; означио је као „Николићка”.

Умрла је у Немету 24. маја 1864; на самоти њу је исповедио, причестио, затим и опојао месни парохијски свештеник Василије Поповић. Сахрањена је 26. маја. У упису смрти стоји да је имала 45 година, а гробно место није назначено. Према Диптихону који се чува у неметској парохији, сахрањена је управо у цркви.

Изворници: Парохија Немет, Матични протокол крштених 1806–1827, упис бр. 516/1819; Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 28/1864.

Пулхерија Дамаскин. Изданак племените породице Палик-Учевни от Фрљуга, ћерка Јована Палик-Учевног, рођена око 1800. у Трсту, одакле је породица касније дошла у Банат, била је удата за неметског племића Симеона Дамаскина. У браку је провела 33 године; имали су ћерку.

Према матичном протоколу темишварске Саборне цркве, умрла је као удовица 15. октобра 1866. у Темишвару. Имала је 66 година. Опојана је у породичној кући у Темишвару 17. октобра. Опело је служио епископ темишварски Антоније (Нако).

Објаву о смрти дала је њена ћерка Анђелка, удата за грофа Рихарда Шметова, уз назнаку да ће покојница бити опојана у месту упокојења, а сахрањена у породичној гробници у Немету.

Њена смрт је убележена и у матичном протоколу неметске цркве, и то 18. октобра, када је пренета у породичну гробницу. И у Диптихону који се чува у неметској парохији назначено је да почива у породичној гробници.

Изворници: Парохија Темишвар (Град), Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 48/1866; Објава о смрти; Парохија Немет, Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 29/1866; СБР 7.

Ана, кћи Стефана Дамаскина и Марије рођене Зако, последње њихово дете, уписана је у поменик породице Дамаскин који се чува у неметској цркви, уз једину напомену да је умрла у раном детињству.

Стефан Дамаскин. Изданак неметске племићке породице, син Антонија Дамаскина и Јелене рођене Текелија, рођен је у Вилагошу (сада Ширија) 25. фебруара 1812. Студирао је права у Дебрецину и Кежмарку. Од 1837. био је члан Матице српске. Почетком буне 1848/49. кратко је био мајор у мађарској војсци, а убрзо је постављен у државној администрацији на дужност среског начелника у Вршцу. Био је ожењен Емом племенитом од Вашархеја, с којом је имао троје деце: Јелену (1886–1938), Маргарету (1888–1891) и Стефана (1893–1969). Приложио је 6.000 форинти и 100.000 цигала за нову цркву, која је и изграђена 1855–1861.

Умро је у Бечу 9. августа 1866. Имао је 54 године. Сахрањен је 14. августа. Опојао га је епископ темишварски Антоније (Нако). У упису смрти у Матичном протоколу неметске цркве стоји назнака да је и рођен у Немету, а гробно место није наведено. Према Диптихону породице који се чува у неметској парохији, сахрањен је у породичној гробници у цркви.

Изворници: Парохија Немет, Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 23/1866; Божидар Ковачек, „Два књижевна изненађења из породице Дамаскин”, *Темишварски зборник* 3, Нови Сад 2002: 128–129; Списак ктитора и приложника.

Георгије Дамаскин. Изданак племићке породице Дамаскин, син Антонија Дамаскина от Немета и Јелене рођене Текелија, рођен је 2. јула 1815. Завршио је Војну инжењеријску академију у Бечу и био у активној војној служби: 1840. имао је чин батаљонског ађутанта Леополдовског пука у Петроварадину, 1843. потпоручник је у истом пуку, 1845. натпоручник у Темишвару. Јуна 1848, током грађанског рата, пришао је мађарској војсци и напредовао у чину до потпуковника, заповедника војног округа Бистрица у Ердељу. По слому мађарске буне 1849. нашао се на списку осуђеника и на суђењу у Араду осуђен је на 12 година затвора. Помилован је 1850. Био је ожењен Етелком Фелдвари племенитом од Фелдвара и Бернатфалве (рођеном 1823). Имали су децу: Маргарету (1853–1942; мазили су је именом Маргит), Арсенија (1854–1914) и Стевана (1861–1933).

Према објави о смрти коју потписује многобројна породица, Георгије је умро у Темишвару (Граду) 26. септембра 1867. Опело је служено у покојниковој породичној кући у Темишвару (Граду) 28. септембра, а сахрањен је у породичну гробницу неметске цркве 29. септембра. У упису у Матичном протоколу умрлих неметске цркве, парох Василије Поповић забележио је да је поживео 52 године, а гробно место није назначено. Према објави о смрти и према поменику породице Дамаскин који се чува у неметској парохији, сахрањен је у породичној гробници у цркви.

Изворници: Објава о смрти; Парохија Немет, Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 35/1867; Божидар Ковачек, „Два књижевна изненађења из породице Дамаскин”, *Темишварски зборник* 3, Нови Сад 2002: 128–129.

Анџонија Дамаскин. Изданак неметске племићке породице, кћи Антонија Дамаскина и Јелене рођене Текелија, рођена је 11. априла 1821. Изгледа да се није удала. Поклонила је неметској цркви четири престолна сребрна чирака и чаршав за престо.

Умрла је у Бегеј Светом Ђурђу (сада Житиште) 16. октобра 1871. (у објави о смрти, коју је дала породица 17. октобра 1871, забележено је: након тешке болести), када је имала 50 година. У месту смрти њу је опојао 18. октобра Стефан (Михаловић), архимандрит манастира Светога Георгија на Брзави, тада епископски местобљуститељ.

Сахрањена је 20. октобра у Немету. У неметском упису смрти назначено је да је „в крипту фамилијарнују погребена”, а то је потврђено и у Диптихону породице Дамаскин који се чува у неметској парохији.

Изворници: Објава о смрти; Парохија Немет, Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 32/1871; Списак ктитора и приложника.

Јелена Дамаскин. Изданак арадске породице Текелија, племените од Визеша и Кевереша, кћи Петра Текелије сина Јованова и Екатерине рођене Саплонцаи, била је удата за Антонија Дамаскина племенитог од Немета, с

којим је оставила потомство. Сава Текелија помиње да је 1827. присуствовала сахрани свога брата Георгија у Фибишу; означио је као „Дамаскиновицу”. Била је почаствована позивом на прославу стогодишњице Саве Текелије у Новом Саду 1861. године.

Неметској цркви поклонила је 1867. године „сав украс у Светом олтару, *Еванђеље, Минеј ойшишак*, иконе за целивање, два барјака и 100 форинти у готовом за позлату иконостаса”. Кратак натпис о томе остао је и на престоном крсту са дарохранилницом.

Последње године живота провела је у Бегеј Светом Ђурђу код своје ћерке Антоније и доживела је трагику да ћерку сахрани. Читавих двадесет година била је скоро слепа али до смрти свесна. Умрла је од старачке слабости у Бегеј Светом Ђурђу 12. новембра 1874, када је имала 86 година. Објаву о смрти потписују: Јован Дамаскин, син, власник Хајдучице, и Никола Киш, зет, власник Итебеја и Бегеј Светог Ђурђа. У објави о смрти стоји, помало нејасно, да ће бити пренета у Хајдучицу ради вечног починка, а да ће бити сахрањена у породичној гробници у Немету.

У упису смрти у неметском протоколу умрлих није назначено место рођења, а као место становања уписано је: Темишвар, Немет и Хајдучица; погрешно је наведен узраст: 73 године; гробно место није назначено, а у Диптихону породице Дамаскин, који се чува у неметској парохији, стоји да је сахрањена управо у цркви, у породичној гробници.

Неподударност је и са датумима: у објави о смрти назначено је да је умрла у зору 12. новембра, а у упису у црквеном протоколу – да је умрла 8. а сахрањена 11. новембра. Није наведено име свештеника који је обавио сахрану, вероватно их је било више, па су служили саборно.

Изворници: Парохија Немет, Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 46/1874; Списак ктитора и приложника; Сава Текелија, *Описаније живојѿа*, Београд 1966: 241; *Temesi Lapok* 271 / 26. 11. 1874: 3; Божидар Ковачек, „Два књижевна изненађења из породице Дамаскин”, *Темешварски зборник* 3, Нови Сад 2002: 128–129.

Терезија Хермина Клементиѿина Дамаскин, удата **Фогараци**. Изданак неметске племићке породице, ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођене Текелија, рођена је у Темишвару 24. априла 1829. На крштењу је добила име: Терезија Хермина Клементина, краће су је звали Терезијом. Била је удата за Тодора Фогарација Жидоварског, из лугошке племићке породице из које је извесни Тома, солгабиров Крашовске жупаније, био делегат од стране армалиста на Темишварском сабору 1790.

Умрла је у Немету 27. јануара 1882. При самрти њу је исповедио, причестио, затим и опојао месни парохијски свештеник Арсеније Предић. Сахрањена је 29. јануара. У упису смрти гробно место није назначено. Према Диптихону породице Дамаскин, који се чува у неметској парохији, погребена је у породичној гробници у цркви.

Изворници: Парохија Темишвар (Град), Матични протокол крштених 1820–1843, упис бр. 266/1829; Парохија Немет, Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 3/1882; Slavko Gavrilović, Nikola Petrović, *Темешварски сабор 1790*, Нови Сад – Sremski Karlovci 1972: 214, 516, 568.

Јован Дамаскин. Изданак неметске племићке породице, син Антонија Дамаскина и Јелене рођене Текелија, рођен је 8. јуна 1817. Школовао се у Темишвару и Пешти.

У једном списку пренумераната на књиге из 1847. означен је као поручник, али војна каријера му није била животно опредељење. У државној администрацији обављао је дужност тамешког жупана, а био је запажен као посланик на Црквено-народном сабору у Карловцима 1861, где се као члан повереништва Тамешке жупаније противио закључцима сабора. Као један од једанаесторице српских представника у Угарском државном сабору заступао је Стари Арад. Уписан је међу пуноправне чланове Црквене општине при Саборној цркви у Темишвару (Граду) 1869. године.

Неметској цркви поклонио је свештеничку одежду, шест рипида, шест чирака с крстом и икону.

Умро је у Темишвару (Граду) 10. новембра 1892. У месту смрти опојао га је парохијски свештеник Кузман Станић, а затим је 13. новембра пренет у породичну гробницу у цркви места Немета. У неметском матичном протоколу умрлих није уписан.

Изворници: Парохија Немет, Списак ктитора и приложника; Парохија Темишвар (Град), Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 20/1892; Божидар Ковачек, „Два књижевна изненађења из породице Дамаскин”, *Темишварски зборник* 3, Нови Сад 2002: 128–129; Стеван Бугарски, Љубомир Степанов, *Срби у Темишвару. Град*, Темишвар 2011: 96.

Еšelка Дамаскин, рођена **Фелдвари.** Изданак породице Фелдвари, племените од Фелдвара и Бернатфалве, рођена 1823. године, била је удата за Георгија Дамаскина и с њим имала децу: Маргарету (1853–1942), Арсенија (1854–1914) и Стевана (1861–1933).

Није уписана у матични протокол умрлих неметске цркве; према постојећем поменику, умрла је 20. јануара 1908. а сахрањена је у цркви у породичној гробници Дамаскинових.

Изворници: Парохија Немет, Диптихон породице Дамаскин.

Марјарейта Дамаскин удата **Дадањи.** Изданак неметске племићке породице, кћи Георгија Дамаскина и Етелке Фелдвари, племените од Фелдвара и Бернатфалве, Маргарета је рођена у Темишвару 2. маја 1853. Из милоште су је звали Маргитом. Удала се 20. фебруара 1872. за Евгена Дадањија от Ђулвеза и с њим оставила потомство. Изгледа да су становали више у Темишвару него на поседу у Ђулвезу.

Према упису у неметској матичној књизи умрлих, који је забележио парох Христифор Перић, умрла је у Темишвару (Фабрики) 9. маја 1942, када је имала 89 година; сахрањена је 12. маја у Немету у породичној гробници својих родитеља.

Изворници: Парохија Темишвар (Град), Матични протокол крштених 1853–1895, упис бр. 17/1853; Парохија Немет, Матични протокол венчаних 1853–1895, упис бр. 1/1872; Матични протокол умрлих 1936–1979, упис бр. 11/1942.

Узгредни записи о члановима породице Дамаскин који нису сахрањени у породичној гробници у неметској цркви

Најстарије име записано у Диптихону породице јесте *Стефан*; о њему стоји да је био протојереј; његова супруга *Роксанда* умрла је 1. јуна 1771. и сахрањена је у порти Старе светојованске цркве у Араду с десне стране олтара. Тамо је сахрањена и нека *Рахила*, која је умрла 1. јула 1786. О протојереју Стефану није наведено место погребња.

Скоро истовремено помиње се у Арад-Гају *Дамаскин* са супругом *Алком*. Дамаскин је умро 20. децембра 1788. а Алка 21. марта 1797; сахрањени су при Храму Светога Симеона Столпника, задужбини арадског епископа Синесија (Живановића).

У Диптихону породице записане су затим две особе без икаквих података: *Софија Кировић* и *Марија Борђевић*.

Следе *Стефан* и *Марија* рођена Зако. Њихови први потомци рођени у Немету јесу *Александар* (рођен 17. марта 1788) и *Терезија* (рођена 17. фебруара 1794); кум на крштењу код обоје био је Константин Стојанов из Арада, што допунски упућује на чињеницу да је породица претходно живела у Араду. Стефан и Марија остали су у Немету до смрти и оставили су потомство.

Александар, син Стефана Дамаскина и Марије рођене Зако, обављао је дужност асесора у Темишварском и затим у Торонталском комунитету. Био је пренумерант на књиге, а по избору књига очитује се његова наклоност ка поезији. Умро је 1842. године и сахрањен је у порти цркве у Бузјашу, чело олтара, где му се још чува надробник са читким натписом.

Терезија, ћерка Стефана Дамаскина и Марије рођене Зако, била је друга супруга Петра Маленице племенитог од Стамора и с њим оставила потомство (Георгије рођен 1803, Анастасија 1804–1805, Петар рођен и умро 1806, Антоније рођен 1808, Марија рођена 1810, Павле рођен и умро 1814; сва деца су рођена у Темишвару). Терезија је умрла 6. децембра 1835. и сахрањена је, вероватно, уз супруга Петра, у породичној гробници Маленица у цркви у Великом Гају.

Изворници: Парохија Темишвар (Град), Матични протокол рођених 1800–1808, упис бр. 211/1803; упис бр. 271/1804; упис бр. 348/1806; упис бр. 465/1808; упис 84/1810; упис 231/1814; Анђелко С. Максимовић, *Породица Маленица. Велики Гај*, Вршац 2013.

Екаџерина, ћерка Стефана Дамаскина и Марије рођене Зако, била је удата за Јована Ђику племенитог од Дежана. Умрла је у Дежану 1. августа 1876, када је имала 85 година. Опојали су је пароси Великог Гаја. Рубрика за место погребња у протоколу није предвиђена, па нема правог уписа, а вероватно је сахрањена у породичној гробници породице Ђика у Дежану.

Изворник: Парохија Дежан, Матични протокол умрлих 1853–1895, упис бр. 11/1876.

Јелена, ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођене Текелија, рођена 29. децембра 1827, била је удата за Николу Киша од Итебеја. Била је у животу

када је умрла њена сестра Антонија 1871. године. У објави о сестриној смрти назначена је као супруга Николе Киша. Када је пак она умрла 1886, назначена је као мати Николе Киша. Отуда следи закључак да су у питању две особе са истим именом: Никола Киш (старији), супруг Јелене рођене Дамаскин, ћерке Антоније, означен као зет Јелене Дамаскин рођене Текелија, при таштиној смрти 1874; и Никола Киш (млађи), син Јелене рођене Дамаскин и Николе Киша (старијег), крштен очевим именом, назначен у огласу о материној смрти 1886. године. Јелена Дамаскин је умрла након дугог боловања у Бечу 17. јануара 1886. Опело је служено у грчкој цркви у Бечу, затим је одслужен помен при преносу ковчега у Бегеј Свети Ђурађ.

Према Диптихону, сахрањена је у Бегеј Светом Ђурађу, а према новинским огласима – у Каталинфалви (сада Равни Тополовац), и то је вероватније.

Изворници: Парохија Немет, Диптихон породице Дамаскин; *Délmagyarországi Lapok*, 1886, бр. 17, стр. 3 и бр. 18, стр. 3; *Temesvarer Zeitung* 22. 1. 1886, стр. 2.

Арсеније, син Георгија Дамаскина и Етелке Фелдвари, рођен 9. октобра 1854, живео је углавном у Темишвару. Био је страстан ловац, предузимао је ловачка путовања, најдуже, деветомесечно, предузео је 1903. године у Африку: лов на лавове. О својим ловачким догодовштинама издао је у Будимпешти 1906. године књигу *На Масајској висоравни*, додуше, на мађарском језику; књига је доживела два издања. Своје најбоље трофеје поклонио је Пештанском музеју. У старости се преселио из Темишвара у Пешту и тамо је умро 7. новембра 1914; сахрањен је на Фаркашредском гробљу.

Изворник: Божидар Ковачек, „Два књижевна изненађења из породице Дамаскин”, *Темишварски зборник* 3, Нови Сад 2002: 128–129.

Диптихон породице Дамаскин који се чува у неметској парохији препишао је однекуд парох Христифор Перић, који је опслуживао парохију од 1939. до 1969. и од 1990. до 1992. године. С његовим рукописом има 29 позиција. Накнадно је неко под редним бројем 30 унео извесну *Ренајту*, с јединим податком да је умрла 22. октобра 1983. и да почива у Темишвару.

Узгредни записи о члановима породице Дамаскин који нису поменути у Диптихону

Алка, ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођене Текелија, рођена је у Темишвару 3. априла 1814. Крштена је у Саборној цркви. Кум је био градски физикус Василије Бајић.

Изворник: Парохија Темишвар (Град), Матични протокол рођених 1808–1820, упис бр. 240/1814.

Екаџерина, ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођене Текелија, рођена је у Темишвару 28. августа 1818. Крштена је у Саборној цркви. Кум је био градски физикус Василије Бајић.

Изворник: Парохија Темишвар (Град), Матични протокол рођених 1808–1820, упис бр. 392/1818.

Емилија Лаура, ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођене Текелија, рођена је у Темишвару 13. јануара 1823. Крштена је у Саборној цркви. Кум је био градски физикус Василије Бајић.

Изворник: Парохија Темишвар (Град), Матични протокол рођених 1820–1843, упис бр. 85/1823.

CONTRIBUȚII LA GENELOGIA FAMILIEI DAMASKIN DIN BEREGSĂU MIC

Stevan Bugarski

Rezumat

Articolul este dedicat familiei nobiliare Damaskin și legăturilor acesteia cu satul Beregsău Mic, pe care l-a avut în posesie începând cu anul 1800. Membrii acestei familii au ocupat poziții importante în administrația de stat, ajungând chiar la Dieta Ungariei, au participat la viața socială și politică a sârbilor din Banat, având și alte posesiuni (Hajdučica, Veliki Gaj), fiind totuși legați în mod special de Beregsău Mic. În sat au avut un conac, însă au locuit la Timișoara, unde erau proprietari ai unei clădiri în actuală Piața Unirii și a hotelului „Cerbul”, având de asemenea proprietăți și în alte metropole ale imperiului. Deși au încheiat căsătorii mixte atât din punct de vedere etnic, cât și național, au rămas puternic legați atât de națiunea, cât și de religia lor. Și-au adus o contribuție însemnată la progresul economic al localității aflate în posesie, având totodată un merit însemnat în construcția noii biserici la jumătatea secolului XVIII, în care și-a găsit locul și cripta familiei. Chiar dacă familia a dobândit ulterior și alte posesiuni, ea a fost legată de Beregsău Mic într-atât, încât aici au fost înmormântate atât persoane care abia prin căsătorie au ajuns să facă parte din familia Damaskin, cât și persoane din familia Damaskin care s-au căsătorit în alte familii. În parohia din localitate se păstrează pomelnicul răposaților din această familie; sunt înscrise 30 de persoane, din care 16 sunt înmormântate la Beregsău Mic. Prima persoană înmormântată în criptă a fost Stefan Damaskin în anul 1817, ultima fiind Margareta, căsătorită Dadanyi în anul 1942. Articolul redă principalele informații cu privire la persoanele înmormântate în biserica din Beregsău Mic, cât și informații succinte legate de persoanele înmormântate în alte locuri. Sunt completate informațiile personale găsite în izvoare necercetate până acum.

CONTRIBUTIONS TO THE GENEALOGY OF THE NOBLE FAMILY DAMASKIN OF NEMET (BEREGSĂU MIC)

Stevan Bugarski

Summary

The article is dedicated to the noble family Damaskin and their ties to the village of Nemet (Beregsău Mic), which was in their possession starting with 1800. The members of this family occupied significant positions in the state administration, reaching even the presidency of the National Assembly of Hungary. They also participated to the social

and political life of the Serbs in Banat. Although they held other possessions as well (like Hajdučica, Veliki Gaj), they were particularly tied to Beregsău Mic. Here they had a manor house, but they lived in Timișoara, where they owned a two-storey building on the Main Square, as well as the hotel „The Stag”. They remained faithful to their religion and nation, contributing significantly to the economic progress of their village, where they built a church, in which the family crypt is located. Many family members are buried here, a fact which proves the family’s attachment to this place. In the local parish, a family memorial book is kept, containing names of 30 deceased members, out of which 16 are buried in Beregsău Mic. The first person to be buried in the crypt was Stefan Damaskin in 1817, while the last one was Margareta, married Dadanyi, in 1942. The article provides data on the family members buried in the crypt of the church in Beregsău Mic, as well as on those buried in other places. Additional information on several persons is provided from sources consulted for the first time.

Дејан Јакшић

ИСТОЧНИ БАНАТ У РАДУ ДРУШТВА ЗА СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

САЖЕТАК: Фонд Архива Војводине *Друштво за Српско народно позориште* (Ф. 35), који садржи документациону грађу истоимене важне националне и културне организације, омогућава нам широки увид у разне сегменте друштвеног живота у другој половини XIX и првој половини XX века, и обиље података о знаменитим личностима и јавним делатницима из овог за националну културу и историју важног времена. Унутар фонда посебно је занимљива, жива и садржајна, обимна преписка оснивача и управника Српског народног позоришта Јована Ђорђевића везана за све аспекте позоришне делатности. Овај рад, ослањајући се на документе фонда, посебно преко Ђорђевићеве преписке, приказује организовање и проблеме позоришног живота по местима источног Баната, расветљава неке односе и улогу појединаца, преноси ставове, цитате, мишљења и расположења. Уводни део рада говори о Позоришту, Друштву и његовим органима, структури, садржају и изворној вредности фонда,

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Српско народно позориште, Друштво за Српско народно позориште, Јован Ђорђевић, Јован Кнежевић, Позоришна дружина, глумци, Темишвар.

Српско народно позориште (СНП) у Новом Саду је најстарије стално професионално позориште код Срба. Основано је 1861. године из потребе за неговањем националне културе, књижевности и језика. Имало је јасан циљ и друштвену функцију, културну мисију, уз чврст ослонац у широком политичком и националном покрету српског народа. Иако здушно прихваћено и помагано од народа, СНП се упорно борило, не само са државним званичницима него и са опонентима и расколима у својој средини. СНП је било нарочит, јединствен духовни покрет заједништва који је упркос свим поделама, сукобима, различитим интересима, спајао социјалне и класне групе српског друштва. Било је углавном путујуће позориште које је, после краће сезоне у Новом Саду, одлазило на гостовања по разним местима да врши своју националну мисију. До Првог светског рата вољена народна институција, после рата ради у веома тешким, потпуно новим политичким и друштвеним условима нове заједничке јужнословенске државе која је тежила брисању националне одреднице. Међуратни период је најнеповољније раздобље у

историји СНП-а, када је радило под више имена и организационих облика и када није успело да достигне ниво предратног. После Другог светског рата СНП добија статус државне установе.

За старање о СНП-у, Српска читаоница на Оснивачкој скупштини 1862. године установљава Друштво за Српско народно позориште (ДСНП). Главни органи су били Главна скупштина и Управни одбор који су чинила два бројем једнака одсека – Позоришни и Економски. Главни задатак скупштине био је да води надзор над иметком СНП-а, да се брине о умножавању фонда. Друштвене послове обављали су Главна скупштина и Управни одбор.

Позоришни одсек је руководио књижевно-уметничким пословима и управљао СНП-ом, постављао редитеља и глумце и одређивао им плате; утврђивао репертоар и распоред представа, разматрао и подмиривао потребе Позоришне дружине (ПД); набављао оригинална и преведена дела за потребе репертоара и одобравао комаде који се могу узимати у припрему; пратио рад на пробама, уметнички развитак и понашање глумаца и спроводио над њима дисциплину; изрицао глумцима казне у дисциплинском поступку итд. Редитељ и ПД били су под непосредном управом и надзором Позоришног одсека, особито његовог председника.

Економски одсек се бавио материјалним пословима и био је добро повезан са месним одборима који су прикупљали средства и чланарине. Фонд ДСНП-а био је намењен финансирању рада, подизању зграде СНП-а и набавци намештаја и опреме, обезбеђивању репертоара али и другим потребама. Чинили су га чланарина, прилози појединаца, новчана помоћ организација, закладе и легати. Ипак, највише готовинских прихода доносила је ПД од приређених представа.

Српска народна ПД, глумачка екипа и стручни сарадници, била је основа СНП-а. На самом почетку, из јасних разлога мисије, предвиђено је било да буду посећена места насељена Србима широм Монархије. Било је неопходно да се организује добро разграната мрежа месних позоришних одбора која би се у локалним срединама бавила организацијом представа и разним питањима везаним за организацију рада у локалу али и целини. Одбори су радили повремено, по потреби, док су људи који су се прихватили нелеке дужности повереника били стално у функцији.

ДСНП је у пуном обиму своје мисије радило до почетка Првог светског рата, када је настао привремени прекид у његовом раду, као и у раду позоришне трупе. ДСНП је опет радило у периоду Краљевине СХС/Југославије, али са далеко мањим значајем и утицајем на рад ПД-а. ДСНП је престало да ради почетком Другог светског рата.

*

Документациону грађу важне националне и културне организације чува фонд (Ф. 35) Архива Војводине *Друштво за Српско народно позориште*. Грађу фонда чине: документа о оснивању ДСНП-а и позоришне трупе СНП-а, записници са годишњих скупштина и акта Главне скупштине, записници и акта Управног одбора, записници и акта Позоришног одбора, записници и акта Економског одбора, грађа о раду других позоришта, нормативна акта и др.

Тематика списка целог фонда обухвата многе теме: рад ДСНП-а и СНП-а, обезбеђење материјалних и правних услова, живот и статус глумаца, репертоар, гостовање, извођење представа, документи о културним и политичким питањима, преписка итд. Ова врста документације је есенцијална за историчаре уметности и театрологе, јер према садржају упућује на историјски развој позоришне уметности у нашој држави и у суседним државама.

Фонд садржи обиље података о многим знаменитим личностима и многим јавним делатницима тога времена, који су били непосредно везани за ДСНП или су с њим сарађивали. Актери збивања у вези са СНП-ом и ДСНП-ом легендарни су глумци и јавне личности. Прошлост им је дала патину, али се у документима виде и људи „од крви и меса”, са манама и врлинама. Сматрамо да је овај фонд добар и још неискоришћен извор за биографске податке о личностима из овог за националну културу и историју важног времена. Документи овог фонда пружају нам својеврстан увид у разне сегменте живота у другој половини XIX и првој половини XX века: односи у друштву, стремљења, размимоилажења, вредности, политичке вододелнице. Посебно је занимљива, жива и садржајна, обимна преписка оснивача и управника СНП-а Јована Ђорђевића (кутије 9 и 10).¹

Садржај докумената може се посматрати и користити на различите, међусобно испреплетене начине.² Овога пута у фокусу су нам места и личности из источног, сада румунског дела Баната. Овај рад, ослањајући се на документе фонда, посебно преко Ђорђевићеве преписке, има за циљ да прикаже организовање и проблеме позоришног живота по местима источног Баната, расветли неке односе и улогу појединаца, пренесе ставове, цитате, мишљења и расположења.³

*

¹ Јован Ђорђевић (1826–1900) био је неуморни јавни радник, књижевник, новинар и уредник, професор, политичар и много тога још. Сматрајући да је улога позоришта незамењива у очувању народног језика и културе, велики део живота и енергије посветио је театру. У Позоришту и Друштву обављао је све управне и артистичке дужности. Има претежне заслуге за оснивање СНП-а као установе са професионалним континуитетом. Пословно и приватно дописивао се са многим јавним делатницима, глумцима, мрежом повереника, представницима цркве и власти. Значајан део импозантне преписке, наравно највише везане за позоришну делатност, сачуван је у Фонду ДСНП Архива Војводине.

² Дејан Јакшић, „Међунационални односи кроз списе Друштва за српско народно позориште”, *Сјоменица Историјској архиви „Срем”* бр. 19, Сремска Митровица 2020: 26–41; Дејан Јакшић, „Преписка Јована Ђорђевића у списима Друштва за Српско народно позориште”, *Сјоменица Историјској архиви „Срем”* бр. 20, Сремска Митровица 2021: 215–232.

³ Препоручујемо да се за цели фонд користе књиге искусног, недавно преминулог, архивског радника Ненада Предојевића (1951–2023), архивског саветника, који је исцрпно пренео садржај целог фонда преко подробних аналитичких описа: Н. Предојевић, *Друштво за Српско народно позориште (1861–1941)*, Аналитички инвентар, св. 1, Нови Сад 2016; Н. Предојевић, *Друштво за Српско народно позориште – Нови Сад (1861–1941)*, Аналитички инвентар, св. 2, Нови Сад 2018, електронско издање, електронски оптички диск (CD-ROM); Н. Предојевић, *Друштво за Српско народно позориште – Нови Сад (1861–1941)*, Аналитички инвентар, св. 3, Нови Сад 2020, електронско издање, електронски оптички диск (CD-ROM); Н. Предојевић, *Друштво за Српско народно позориште – Нови Сад (1861–1941)*, Аналитички инвентар, св. 4, Нови Сад 2021, електронско издање, електронски оптички диск (CD-ROM).

Темишвар

Рад Позоришне дружине под вођством **Јована Кнежевића** сматра се прекретницом у развоју позоришног живота међу Србима. Покушао је Кнежевић 1857. да оформи трајну дружину у Банату али им је то забранио гувернер Врховне земаљске управе у Темишвару. У Српском Чанаду је крајем септембра 1860. основана позоришна трупа под управом Стевана Протића, Андрије и Јована Путића. Врло брзо, октобра 1860, Кнежевић је преузео ту дружину, постао је њен директор, потпуно је професионализовао и са њоме путовао по Банату, Срему и Бачкој. Пионирски рад Јована Кнежевића на стварању професионалног позоришта, одушевљење публике и глумачки састав, Ђорђевић је искористио за стварање СНП-а, не бирајући начине да оцрни конкурента. Кнежевић испрва доживљава Ђорђевића као сарадника, извештава га о свом успешном раду и тражи помоћ, али примећује да је дошло до извесног размимоилажења и пита да ли га је нечим ненамерно увредио.⁴ Из Темишвара се жали што му је, као пријатељ, нанео штету пишући писмо тамошњој општини против њега и његове позоришне дружине. Каже да је тиме себе највише осрамотио, тим пре што никада његове представе није ни видео нити познаје његов позоришни персонал.⁵

Организовање гостовања у Темишвару текло је дуже време. **Коста Гердановић**, адвокат из Темишвара, јавља Ђорђевићу 1863. године да је директор Темишварског позоришта пристао, ако жели, с њим да се упозна, али да мора доћи у Темишвар. Арена је, иначе, савршено готова, шиндром покривена, и у њој се могу давати представе.⁶ Следеће године **Јован Деметровић** и диригент **Александар (Шандор) Николић** јављају да се проноси глас да ће Позориште почетком августа гостовати, чему се сви унапред радују.⁷ Са **Матијасом Отепом (Оттеп)**, директором Темишварског позоришта,⁸ сачињен је уговор о закупу сале у темишварском предграђу Фабрика, у времену од 1. јуна до 15. јула 1867. године. Уговором је предвиђено да Отеп о свом трошку среди арену, а Ђорђевић се обавезује да салу користи само за потребе трупе и да је не може издавати другим корисницима, да се строго придржава полицијских прописа и да власнику сале **Панићу** и још неким лицима обезбеди места у ложи или седишта у партеру.⁹

Управитељ ПД **Антоније Хаџић** извештава 1871. године о проблемима око гостовања у Темишвару и Чакову, где се истиче да гостовање у Темишвару није могуће, јер тамо не могу да обезбеде одговарајуће приходе док гостује немачко друштво, и предлаже да се иде у Чаково.¹⁰ Ипак, Хаџић је прескочио

⁴ Архив Војводине, Нови Сад, Ф. 35, Друштво за Српско народно позориште, 9/4. (у даљем тексту: ДСНП)

⁵ ДСНП, 9/152.

⁶ ДСНП, 9/209.

⁷ ДСНП, 9/307, 313.

⁸ Отеп је био цењени директор немачких путујућих позоришта и 1868. директор тзв. Накиног дворског позоришта у банатском Комлошу. Вид.: Алојз Ујес, „Чињенице и претпоставке о дворском позоришту Јована племенитог Наке у Банатском Комлошу”, *Темишварски зборник* бр. 3, Нови Сад 2001: 273–311.

⁹ ДСНП, 15/103.

¹⁰ ДСНП, 5/111.

гостовање у Чакову и Темишвару, јер оданде није могао да добије гаранције да ће добро проћи.¹¹ Закључено је 1875. године да се подигне зајам и ПД упути на гостовање у Темишвар, а одатле иде за Чаково.¹² Позориште је стигло у Темишвар и прва представа била је 15. августа 1875. године, а посета је била сјајна.¹³ Тадашњи управитељ ПД **Димитрије Ружић** обавештава Управни одбор 1879. године да Темишварци желе да им ПД дође са 12 представа, и моли да се затражи концесија за Тамишку и Торонталску жупанију, што је и урађено.¹⁴

Темишварци су радо прилагали за Позориште, новчано и материјално. **Младен Петров Ивковић**, правник из Темишвара, прикупио је 56 форинти прилога на венчању своје сестре.¹⁵ Били су и писци позоришних комада и глумци. **Јован Деметровић** из Темишвара обавештава Ђорђевића да је подстакнут гостовањем СНП-а у Темишвару и сам написао једну драму, о чему му је говорио приликом његовог боравка у Темишвару.¹⁶ **Лукијан Тривунов Бранковић** моли да се његови оригинални позоришни комади откупе једном засвагда.¹⁷ Сведоци смо и неуспелих глумачких покушаја свестраног **Косте Јорговића** из Мехале (предграђе Темишвара) и одбијања сарадње са глумцем и писцем **Недељком Недељковићем**.¹⁸

*

Трошкови гостовања Дружине у Темишвару 1863. године нису се могли годинама наплатити. Трговац из Темишвара **Димитрије Београдац** доставио је рачуне за дуговања која су глумци направили у његовој трговини по одобрењу господе Ђорђевића и Телечког. Приликом одласка ПД-а из Темишвара он је позајмио 500 форинти готовог новца за дугове како би отклонио „сваку неприлику”, из чистог родољубља, и тај му је новац у три пута враћен, али је остао дуг који већ неколико месеци не може да добије упркос томе што је више пута инсистирао, а било му је обећано да ће се глумцима од плате одузимати и њему дуг исплаћивати. Глумци су направили дугове и у другим дућанима у Темишвару, а трговце упућивали на њега и он је и те дугове подмиривао. Даје рок од десет дана да се укупан дуг намири, у противном ће бити принуђен да тужи СНП, а о свему ће обавестити и *Темишварске новине*.¹⁹ Ђорђевићу пак захваљује на помоћи, јер он није ништа крив што истерује дугове које су направили чланови ансамбла СНП-а, те моли да им уручи писма у којима их опомиње да му новац врате, прикупи новац и пошаље му.²⁰ Трговац **Стојановић** из Темишвара, који је раније јављао о могућностима гостовања, захтевао је више пута да му се исплате трошкови које је имао за барут и свеће, које су код њега направили глумци приликом гостовања у

¹¹ ДСНП, 5/113.

¹² ДСНП, 5/162.

¹³ ДСНП, 5/163.

¹⁴ ДСНП, 5/188.

¹⁵ ДСНП, 5/159; 8/341, 409.

¹⁶ ДСНП, 9/305; 10/36.

¹⁷ ДСНП, 6/44.

¹⁸ ДСНП, 8/5, 154, 173.

¹⁹ ДСНП, 9/224.

²⁰ ДСНП, 9/249.

Темишвару. Он разуме несташицу о којој му пише Ђорђевић, али он своје трошкове мора да наплати, макар и другим путем, ако не редовно.²¹

Ђорђе Јовановић („Ђура учитељ“) из Темишвара пише Ђорђевићу на хартији са жигом **Марка Београдца** да је Београдац, зајмодавац СНП-а, веома озлојеђен што му се не враћа дуг од 500 форинти, за који су му обећали да ће вратити чим у Чаково глумци оду. Цитира речи Београдца да он као трговац не може себи допустити да му се већ пет недеља нико око тога дуга не јавља, јер му је свака крајцара нужна, а и спрема се на пут у Беч, крајем месеца, до када сва дуговања мора наплатити. Уколико му ових дана не врате дуг, спреман је да читаву ствар објави у *Темишварским новинама*. Пита се шта би на све то рекли непријатељи позоришта који „гледе на ово наше дете у колевци са запетом пушком“, шта би у том случају донео лист *Најпредак*, шта *Комарац*, а шта би причале њихове присталице. Моли да се дуг што пре врати како не би дошло до нежељених последица.²² Другим писмом га опет моли да се дугови глумца Београдцу што пре измире. Препоручује да се почне с мањим дуговањима, која се лакше могу истерати, а потом да и онима већим. Београдац се чуди да већ пет месеци нису могли да та дуговања врате, а да ће други Темишварци у овоме помоћи не треба ни мислити, пише, јер „овде су сви Срби, ал само дотле, кад се не мора шта давати“.²³

Идуће године Јовановић опет пише да је, након годину дана, крајње време да се измири дуг трговцима из Темишвара, браћи Београдац, који су ову суму из „чистог родољубија“, а без интереса или некаквог очекивања зараде, позајмили ПД-у приликом његовог гостовања у Темишвару. У противном, познајући их, они ће бити приморани да ствар предају адвокату и туже.²⁴ Ни 1865. године дугови нису решени. Ђорђевић, „поборник и радник васцелог Српства“, обавештен је о негодовању браће Београдац због неисплаћених дугова, а које је Јовановић успео да смири да не предузимају мере које су озбиљно били намерни да покрену. Јовановић моли Ђорђевића да на сваки начин настоји да „ове поштене и добре људе“ најскорије намири, како он код њих не би изгубио поверење, и како би Друштво било поштеђено евентуалних невоља и неприлика.²⁵

Чаково

Већ 1862. године **Димитрије Воинов** (Мита Војиновић), из Чакова, моли да му се јави да ли би СНП могло за време лета гостовати у Чакову са десет представа. Обећава да ће житељи Чакова обезбедити члановима Позоришног друштва плаћен пут од Титела до Чакова, и од Чакова до Новог Сада, смештај бесплатан за глумце, локал, осветљење, музику, као и другу техничку помоћ, уколико се укаже потреба. Наводи пример позоришне трупе Кнежевића, која је у Вршцу давала представу „Зидање Раванице“ и имала преко 1.000 посетилаца, и вели да такву светину изван бечког Пратера нигде

²¹ ДСНП, 9/138, 214.

²² ДСНП, 9/216.

²³ ДСНП, 9/232.

²⁴ ДСНП, 9/259, 260, 322; 10/46.

²⁵ ДСНП, 10/71.

није видео.²⁶ Након гостовања СНП-а у Чакову 1865. године повереник Друштва **Димитрије Замфировић** извињава се Ђорђевићу што касни са доставом позоришних рачуна и осврће се на писање извесног Мите Рајковића, кабаничарског мајстора, који је у листу *Найредак* нападао (извређао) госпођицу Марију Брнић, глумицу, и њега, и нада се да ће му Ђорђевић одговорити на оптужбе.²⁷ Удовице покојних повереника Друштва **Јована Дајевића** и **Петра пл. Боте** оставиле су завештања и прилоге.²⁸

Димитрије Поповић, трговац из Чакова, наводи да себе не сматра књижевником и да је своје дело написао када је прочитао један смешан позоришни комад и после тога је одлучио да и он напише позоришни комад, јер сматра да је и он способан за то.²⁹ **Лука Георгије Тодоровић** из **Петромана** описује да га је после гледања позоришних представа у Чакову обузела велика љубав према позоришту и да би радо у Дружину СНП-а ступио, не толико због егзистенције колико због жеље да се за српску и народну ствар жртвује.³⁰ Из Чакова су били глумци Путуюћег позоришта **Ђуре С. Протића**³¹ **Зорка** и **Михаило Марковић** који су поднели неприхваћену молбу да гостују у три представе.³² СНП је гостовало у Чакову 1906. године са позоришним комадом „Балканска царица“.³³

Српски Чанад и Велики Семиклуш

Како смо навели, у Српском Чанаду је 1860. основана позоришна трупа под управом Стевана Протића. Један од највећих српских глумаца **Димитрије Мита Ружић**, који је рођен у Српском Чанаду, први пут је дошао у везу са позориштем у том месту крајем 1859. и почетком 1860, за време гостовања немачке позоришне дружине, у чијим представама је и статирао. Подстакнути овим гостовањем на наговор Ружића, Протић је основао у Чанаду српску дилетантску позоришну дружину, са којом је 1860. Ружић први пут изашао на сцену као глумац. Дружина је затим гостовала у Великом Семиклушу (Велики Сент Миклош) и у Великој Кикинди, где ју је, после распада, Јован Кнежевић прихватио, поново организовао и одвео на гостовање.

Глумци су поштовали Протића и залагали да он добије неко место у Позоришту (1862). **Емилија Стефановић** из Великог Семиклуша се залагала да се за управника позоришта прими Протић из Српског Чанада, који је, каже, установио Позоришно друштво у Чанаду, и да њега није још би Срби без позоришта били.³⁴ **Драгиња Поповић Ружић**, Митина супруга, залагала се да се у ПД прими Протић, за којег сматра да је способан и спреман на

²⁶ ДСНП, 9/130.

²⁷ ДСНП, 10/126. Наиме, Брнићка је јавно прозвана због скандалозно лоше глуме.

²⁸ ДСНП, 8/363, 384.

²⁹ ДСНП, 9/200; 10/129, 200.

³⁰ ДСНП, 10/19.

³¹ То Позориште је са прекидима деловало од 1878. до 1914. године. Протић га је у сваком погледу одлично водио и окупљао изврсну глумачку екипу. Александра Милошевић, *Путуюћа њозоришта у Србији од грује њоловине XIX века до 1945*, Београд 2014: 41–42.

³² ДСНП, 1894 8/120.

³³ ДСНП, 7/5.

³⁴ ДСНП, 9/116.

жртве за позоришну ствар и да је „израдио” да Дружина буде позвана у Семиклуш.³⁵

Стеван Протић није одустајао од позоришног посла и наставио је рад у Великом Семиклушу. Разговарао је са Ђорђевићем о својој Дружини, тврдећи да му у Семиклушу, где је сада (1865), доста добро иде организовање представа. Хтео је да се ускладе око гостовања две трупе јер није хтео да се замери Ђорђевићу. Такође му јавља да нема проблема са обезбеђењем глумца, јер се многи јављају да желе да раде у његовој Дружини и да се он труди да изабере најбоље.³⁶

У исто време глумац **Дионизије Јанковић** (Печка) одговара Ђорђевићу да је добио његово писмо које му пружа наду да ће можда постати члан ПД-а. Уједно га пита да ли може да глуми у Протићевој Дружини док чека позив за СНП.³⁷ Глумац **Ђура Рајковић** моли Ђорђевића да ПД по могућству гостује у Великом Семиклушу у току маја или јуна 1865. године и обећава да ће им обезбедити бесплатан квартир и подвоз. Што се тиче посете на представама, сматра да има најмање 100 људи који су заинтересовани из места и околних села.³⁸

Занимљив је случај глумца **Васе Марковића** који се родио и умро у Српском Чанаду. Припадао је групи омладинаца који су суделовали у представама немачког путујућег позоришта у Српском Чанаду 1859. и који су иницирали представе на српском језику исте године, а од следеће чинили глумачко језгро Кнежевићевог путујућег позоришта. Касније је био глумац више различитих позоришта, имајући различите проблеме. Афирмисао се као одличан интерпретатор негативних ликова, а нарочито интриганата, међу којима му је Вук Бранковић у Стеријином *Боју на Косову* доносио неприлике и у приватном животу, јер га мештани приликом гостовања у мести-ма Војводине нису позивали у своје куће, гледајући у њему издајника. Стога је све слободно време проводио у гостионицама одавши се алкохолу и напослетку је душевно оболео („тихо меланхолично лудило”). Повукавши се у родно место, живео је од помоћи Друштва.³⁹

BANATUL DE EST ÎN ACTIVITATEA SOCIETĂȚII PENTRU TEATRUL NAȚIONAL SÂRBESC

Dejan Jakšić

Rezumat

Fondul Arhivelor Voivodinei *Societatea pentru Teatrul Național Sârbesc* (F. 35), care conține materiale documentare ale acestei importante instituții naționale și culturale, ne oferă o privire de ansamblu asupra diverselor segmente ale vieții sociale din a doua

³⁵ ДСНП, 9/85.

³⁶ ДСНП, 10/127.

³⁷ ДСНП, 9/137.

³⁸ ДСНП, 10/94.

³⁹ ДСНП, 4/24–28; 5/120, 165, 169, 193, 198–199; 6/6–7, 14.

jumătate a secolului al XIX-lea și din prima jumătate a secolului al XX-lea, cât și o serie de date cu privire la personalități publice marcante ale acestei perioade însemnate pentru cultura și istoria națională. Printre documentele menționate, este deosebit de interesantă corespondența bogată a lui Jovan Đorđević, fondatorul și directorul Teatrului, cu privire la numeroase aspecte ale vieții teatrale. În lucrarea de față, accentul cade pe informațiile reflectate în corespondența menționată care se referă la organizarea și problemele vieții teatrale din localitățile Banatului de Est. Acestea clarifică anumite relații și roluri ale anumitor persoane, redă atitudini, citate, gânduri și dispoziții. Partea introductivă vorbește despre Teatru, Societate și organizarea ei, despre structura, conținutul și valoarea documentară a fondului.

THE EAST BANAT IN THE ACTIVITY OF THE SOCIETY FOR THE SERBIAN NATIONAL THEATRE

Dejan Jakšić

Summary

The fund of the Archives of Vojvodina *The Society for the Serbian National Theatre* (F. 35), comprising documentary sources of this significant national and cultural organisation provides a broad image on different segments of the social life in the second half of the 19th century and in the first half of the 20th century, as well as rich data on famous figures and public workers during this significant cultural and historical period. Especially interesting is the rich correspondence of Jovan Đorđević, the founder and first director of the Theatre, related to various aspects of the theatre activity. In this article, based on the documents from this fund, especially the mentioned correspondence, a particular attention is granted to the organisation and problems of theatre life in several places of Eastern Banat, clarifying at the same time the relationship and role of certain figures, reproducing attitudes, quotes and opinions. The introductory part provides information on the Theatre, on the Society and its organisation, on the structure, content and documentary value of the fund.

Љиљана И. Пузовић

ТЕМИШВАРСКИ ВЛАДИКА НИКОЛА (ДИМИТРИЈЕВИЋ) НА САБОРУ У СРЕМСКИМ КАРЛОВЦИМА (1731). СЛИКЕ ИЗ СВАКОДНЕВНОГ ЖИВОТА

САЖЕТАК: У раду се кроз анализу трошкова темишварског владике Николе (Димитријевића) током трајања народно-црквеног сабора у Сремским Карловцима 1731. године, даје приказ његових свакодневних активности, на првом месту навика везаних за исхрану. Евиденција издатака, коју је водио његов служитељ Јосиф Стојанов, сачувана је у Архиву Српске академије наука у Сремским Карловцима, у фонду „Б” Митрополитско-патријаршијског архива, бр. 1731/125.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: темишварски епископ Никола (Димитријевић), српски народно-црквени сабори, 1731, свакодневни живот.

Народно-црквени сабор у Сремским Карловцима, који је трајао од 4. фебруара до 22. марта 1731. године, сазван је, између осталог, ради избора новог митрополита Београдско-карловачке митрополије, упражњене након смрти Мојсија (Петровића, † 1730).¹ Митрополијом је као администратор, до избора новог митрополита, управљао темишварски владика Никола (Димитријевић, 1728–1744). Због тога је за време трајања Сабора био смештен у карловачком митрополитском двору. Заједно с њим у двору су боравили егзарх Петар (монашко име Павле Ненадовић) и неколико служитеља.

Служитељ Јосиф Стојанов том приликом пописао је издатке настале у периоду од 24. јануара до 25. марта 1731. године.² Како је документ на неколико места оштећен, није могуће утврдити тачну висину трошкова, али је извесно да је потрошио више од 176 форинти и 96,5 новчића. На првој страници Стојанов пише да је од владике за трошкове добио 144 форинте и 3,5 новчића, па се поставља питање на који начин је дошао до још 32 форинте, колика је разлика између потрошене и добијене суме.³

¹ Детаљније о српским народно-црквеним саборима вид.: И. Точанац, *Српски народно-црквени сабори (1718–1735)*, Београд 2008.

² Сви датуми су дати према јулијанском календару, како је и у документу.

³ Документ се чува у Архиву Српске академије наука у Сремским Карловцима, Митрополитско-патријаршијски архив, фонд Б, под сигнатуром 1731/125 (даље: АСАНУК, МП, „Б”, 1731/125).

Карловачки двор је био знатно скромније опремљен од београдског, те су придворни служитељи морали одмах по доласку да се побрину око уређивања соба за смештај. Прозори нису били застакљени, већ заштићени папиром, који је требало променити, због чега су забележени трошкови за „артију за пенцер” у износу од 9½ новчића. Купљен је и катанац за улазна врата за 15 новчића. Изгледа да у двору није било довољно чирака, јер су набављени чирак и мумаказе за 25 новчића. За почетак су купљене две лојане свеће, чиме је решен проблем са осветљењем просторија. Поред лојаних, касније су коришћене и воштане свеће, које су коштале 20 новчића и биле за 2½ новчића скупље од лојаних. У склопу припрема за огрев и спремање хране, купљена су троја кола дрва. Дрва су се продавала на „кола” или „таљиге”, чија је цена зависила од количине дрва спакованих на њима. Тако су једна плаћена 50 новчића, „другоја за 90 нов., третија за 100 нов.”, што је укупно износило 2 форинте и 40 новчића. Људи који су их исекли добили су 12 новчића. Дрва су купована сваки десети дан, јер се свакодневно спрема мала храна, а део је одлазио и на грејање, јер је зима још увек трајала.⁴ Поред осталих трошкова, неколико пута је забележен износ од 15 до 30 новчића за сапун „жени што господинове кошуље пере”.

Судећи према овом попису трошкова, трпеза Николе (Димитријевића) била је прилично богата и разноврсна. Највећи део новца потрошен је на храну и пиће, што је и разумљиво, пошто је трпеза била заједничка за све који су с њим становали у двору. Скоро сваки дан куповано је неколико врста рибе, а често и месо, иако би се могло закључити да владика лично или није јео месо или га је узимао у мањим количинама. Од меса је најскупље било живинско, јер је кокош коштала између 20 и 30 новчића. Цена прасета кретала се између 35 и 40 новчића, колико је требало издвојити и за већу гуску. Јаја су била скупа, и у више наврата су забележени издаци од 10 или 30 новчића за њихову куповину. На поврће се мало трошило, јер га је владика ретко јео, изузев купуса и лука који су коришћени у већим количинама. Купус је скоро сваки други дан био на трпези, и у посту и кад се мрсило. Зачињаван је бибером, а од зачина помиње се и шафран. Пасуљ, грашак, сочиво и боб забележени су у посту по једном. Од млечних производа куповано је млеко, јер су забележени издаци за „пресно” млеко, а врло често и за сир. Хлеб, уписан као „хлеб” и „хлеб црни”, купљен је 23 пута, док су девет пута забележени издаци за брашно, које је могло да се употреби за прављење хлеба и за запржавање куваних јела од поврћа. Земичке, као посебна посланица, купљене су чак 17 пута. Вода је купована двапут седмично по цени од 2 новчића за чабар. Пиво, вино или ракија често су конзумирани уз храну.

Понуда за ручком била је богатија суботом и недељом, а нарочито када је владика имао госте. Иначе, скоро сваки дан ван поста, владика Никола је јео рибу, чак више врста у једном дану – штуку, шарана, моруну и гргеча, затим црни хлеб, црни и бели лук, со, кавијар (ајвар), бибер и масло. Купус и сирће свакодневно су били заступљени у исхрани. Сир, млеко и јаја били

⁴ Према попису из 1733. године, у Карловцима у „соби штукаторли зеленога шпалира, постављена даскама” била је једна фуруна „здрава”. Вид.: Р. Грујић, *Прилози за историју Србије у доба аустријске окупације (1718–1739)*, Споменик СКА, 52, 1914: 144.

су ретко саставни део оброка, а од меса се најчешће на трпези нашло кокошије, и то цела кокошка, затим говеђе, овчије и прасеће, а неколико пута припремљена је зечетина. Вечера је била скромна, владика је обично јео рибу и хлеб, мада често не би ни вечерао. Изгледа да је имао само два оброка, пошто су углавном бележени издаци за ручак или за вечеру. Понедељком и средом у време Великог (Васкршњег) поста, постио је строго. Тада је јео само хлеб и пио воду, или чак само пио воду. Занимљиво је да скоро ништа слатко није јео, док је, рецимо чоколада, била врло често део оброка митрополита Вићентија (Јовановића, 1731–1737). Неколико пута је забележено да је пио ракију за ручак, исто толико и вино. Пиво је пио много чешће, скоро сваки дан, осим када је строго постио.⁵

Први дан боравка у Карловцима забележени су издаци за неколико врста рибе – штуку, шарана, моруну и греча. Уз рибу јео се црни хлеб и црни лук, земичке и говеђе месо. Уз месо и рибу сервиран је кувани кисели купус који је био зачињен бибером и маслом. У уторак и четвртак, поред рибе, спремано је и месо, свињско и говеђе, а у среду и петак се постило, али је риба била дозвољена. У суботу је спреман зец, али су купљене још 3 оке свињског меса. Сутрадан је, уместо зеца, за ручак спремљена кокошка, а „1 феб. в понеделник когда владике биша” није коришћено месо, већ пет врста рибе – штука, шаран, сом, кечига и греч. Следеће недеље спремана је храна као и претходне, све до недеље 7. фебруара када је на ручку било неколико гостију.

У недељу 7. фебруара трпеза је била богата, јер су на ручку били римнички владика Иноћентије Васиљевић,⁶ са два игумана, Стефаном из манастира Бистрице и Дионисијем из манастира Хуреза, и са једним млађим служителем. Поред гостију из Влашке дошли су и свештеници: Данило Зделаревић и Стојан Терзић из Северина, кнез Михаило из Мале Мучне (Вараждински генералат, Карловачко-сењска епархија),⁷ војвода Вуја и заставник Алекса Краичуновић из Карловачког генералата, као и капетан Кеза Радивојевић из Гроцке⁸. На вечери тога дана гости су били: оберкапетан Јосиф Монастерлија⁹, капетан Шаин Филиповић¹⁰, подунавски капетан Исак Димитријевић¹¹, Васа Продановић из Ковиља¹², Секула Витковић из Паланке¹³, барјактар Гавра и протопоп Крста из Ковиља¹⁴. За припрему ова два оброка било је потребно 7 кокошака, патка, гуска, прасе, јаја, 5 ока говеђег меса, два зеца, сир, сирће, масло, лук и бибер. Пили су се вода и пиво. За десерт су послужене урме. Све је коштало 5 форинти и 91 новчић.

⁵ Д. Поповић, Богдановић, *Грађа за историју Београда од 1717. го 1739*, Београд 1958; 6–10, 53–69, 76–87, 223–224.

⁶ Иноћентије Васиљевић, римнички владика (1728–1731).

⁷ Учесници Сабора 1731. године. Уп.: И. Точанац, *Српски народно-црквени сабори*: 260, 269, 272.

⁸ Исто: 265.

⁹ Оберкапетан Посавске крајине. Уп.: И. Точанац, *Српски народно-црквени сабори*: 266.

¹⁰ Капетан из Посавске Крајине. Уп.: И. Точанац, *Српски народно-црквени сабори*: 272.

¹¹ Из Черевиха. Уп.: И. Точанац, *Српски народно-црквени сабори*: 259.

¹² Исто из Подунавске Крајине. Уп.: И. Точанац, *Српски народно-црквени сабори*: 268.

¹³ Најпре капетан из (Бачке) Паланке, па оберкапетан Подунавске Крајине, учесник Сабора 1731. године. Уп.: И. Точанац, *Српски народно-црквени сабори*: 257.

¹⁴ Исто: 44.

У суботу 13. фебруара ручак је био разноврстан – уз кувани купус, поред рибе, послужени су прасе, две кокошке и гуска. Поред тога пило се млеко, а од жестоких пића ракија. У четвртак 18. фебруара „когда владика Нићифор бил”,¹⁵ трпеза је била скромна, уз рибу и салату пило се пиво. Покладни ручак, у недељу 28. фебруара, пред Велики пост, чинило је неколико врста рибе, сир и слатко млеко, земичке, пиво и хлеб. Није се јело месо, пошто је то била Сиропусна недеља.

У понедељак 1. марта, први дан поста, владика ништа није јео, пио је само воду. И наредних дана држао је строг пост, тримирје, а рачуни за храну су осетно смањени. Други дан поста спреман је посни купус, а сутрадан су на трпези били кувани пасуљ, сочиво и грашак уз маринирани рен, хлеб и шербет. Ово се јело наредна два дана, до суботе, када је служена посна храна спремљена на уљу. За тај дан забележен је први пут издатак за пиринач, који се спремао на уљу, али и за ајвар, односно кавијар, који се продавао на оке, и коштао 80 новчића. У недељу се јео опет купус спремљен на уљу, а као прилог служен је кавијар. Као десерт послужено је морско грожђе, купљено за 15 новчића.

На ручку, за празник Младенце, у уторак 9. марта, били су арадски владика Вићентије (Јовановић)¹⁶, затим вршачки Максим (Несторовић)¹⁷, славонски Максим (Гавриловић)¹⁸ и костајнички Стефан (Љубибратић)¹⁹. Заједно с њима дошли су оберкапетани Живан Зорић²⁰ и Остоја Поповић Текелија²¹ са неколико официра. За госте је тога дана спремана богата посна храна на уљу. Кувани су пиринач, купус и боб, зачињени бибером и измирном, белим и црним луком. Салата је била од паприка и лука, уз кавијар и маринирани рен. Као десерт послужене су смокве, бадеми, суво грожђе, ораси и лешници. Пили су се вино, пиво и *ракија бечка*. Ово је, чини се, био врло важан ручак, јер се владика Никола баш трудио да почасте своје госте. Како није имао прикладне чаше за служење пића, морао је купити 28 „ступичастих”, неколико „столских”, једну велику за пиво и 7 малих. Све га је коштало као пола ручка, па је укупан трошак за тај дан износио чак 10 форинти и 77 новчића, колико је владика Никола сам, у просеку, трошио за десет дана.²²

Сутрадан је јео само хлеб са шербетом и водом. У суботу, 13. марта, на ручку му је био владика Стефан (Љубибратић). Трпеза је била као и претход-

¹⁵ Пакрачки епископ Нићифор (Стефановић, 1721–1743, † 1750). Уп.: С. Вуковић, *Српски јерарси: од девејој до двадесетјој века*, Београд–Подгорица–Крагујевац 1996: 360–361.

¹⁶ Вићентије (Јовановић), арадски епископ (1726–1731), а потом београдско-карловачки митрополит (1731–1737). Уп.: С. Вуковић, *Српски јерарси*: 70–73.

¹⁷ Максим (Несторовић), вршачки владика (1728–1738). Уп.: С. Вуковић, *Српски јерарси*: 304.

¹⁸ Мохачко-сигетски епископ Максим (Гавриловић, 1721–1732). Уп.: С. Вуковић, *Српски јерарси*: 304.

¹⁹ Стефан (Љубибратић), епископ костајничко-зринопольски (1728–1738). Уп.: С. Вуковић, *Српски јерарси*, 468.

²⁰ Живан Зорић, капетан жабаљски, потом оберкапетан папуковник Потиске Крајине. Уп.: И. Точанац, *Српски народно-црквени сабори*: 260.

²¹ Стефан (Остоја) Поповић Текелија, оберкапетан Поморишке Крајине (1722–1731). Уп.: И. Точанац, *Српски народно-црквени сабори*: 272; В. Гавриловић, „Породица Текелија”, *Насијава историје: часопис Савеза историјара Јуџославије* 15, 2002: 57.

²² Просечно је, на дан, за храну, воду и остала пића трошена око једна форинта, док је за огрев и свеће одлазило још толико.

не суботе, са пиринчем и ајваром на столу, а од пића се пило само пиво. Све до 23. марта динамика спремања хране била је устаљена. Претходног дана, арадски епископ Вићентије (Јовановић, 1726–1731) изабран је за митрополита, па се у двору славило, јер је забележен трошак од 40 новчића „за мали бокал што су капетани поразбијали”. Много се пило и алкохолних пића, али и шербета, а од хране служио се кавијар са хлебом и луком. Трошак за тај дан је био огроман, чак 20 форинти и 93 новчића.

Владика Никола (Димитријевић) је по завршетку Сабора остао у Сремским Карловцима још три дана. Последњег дана, 25. марта 1731. године, забележени су трошкови превоза за повратак у Београд – „капаре кочијашом” 57 новчића и за превоз ракије скелом 20 новчића.

Забележени подаци, поред значаја за сагледавање свакодневних навика једног српског црквеног великодостојника из прве половине XVIII века, могу да послуже и као изор за историју цена и економских кретања у поменутом периоду.

EPISCOPUL TIMIȘOAREI NIKOLA DIMITRIJEVIĆ LA ADUNAREA DE LA SREMSKI KARLOVCI (1731). ASPECTE DIN VIAȚA COTIDIANĂ

Ljiljana I. Puzović

Rezumat

Prin prisma cheltuielilor episcopului Timișoarei Nikola Dimitrijević pe durata participării sale la adunarea național-bisericească de la Sremski Karlovci din anul 1733, în lucrare sunt prezentate activitățile sale cotidiene, în special aspectele cu privire la obiceiurile culinare. Evidența cheltuielilor, ținută de slujitorul său Josif Stojanov, s-a păstrat la Arhiva Academiei Sârbe de Științe de la Sremski Karlovci, în Fondul „B” al Arhivei Mitropolitane-Patriarhale, sub numărul 1731/125. Datele păstrate sunt importante atât pentru a ilustra viața cotidiană a înalților prelați sârbi din prima jumătate a secolului al XVIII-lea prin prisma cheltuielilor zilnice a unui episcop, cât și ca sursă pentru studiul prețurilor pieței și al tendințelor economice din perioada respectivă.

THE BISHOP OF TIMIȘOARA NIKOLA DIMITRIJEVIĆ AT THE COUNCIL IN SREMSKI KARLOVCI (1731). PICTURES FROM EVERYDAY LIFE

Ljiljana I. Puzović

Summary

By analyzing the expenses of the bishop of Timișoara bishop Nikola Dimitrijević during the Serbian Church-National Councils in Sremski Karlovci in 1731, the paper presents an account of his daily activities. Records of expenditures, which were kept by his servant Josif Stojanov, are kept in the Archives of the Serbian Academy of Sciences in Sremski Karlovci, in fund “B” of the Metropolitan and Patriarchal Archives, no. 1731/125. The recorded data are primarily important because they shed light on the daily life of Serbian church dignitaries from the first half of the 18th century, through the prism of the expenses of one bishop, but they can also serve as a source for the history of prices and economic trends in the mentioned period.

Мара Шовљаков*

СТРАДАЊЕ МАНАСТИРА ЗЛАТИЦЕ У ВРЕМЕ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОКРЕТА 1848/9.

САЖЕТАК: Положај свештенства и монаштва у народном покрету остао је у сенци деловања истакнутих личности, политичких и војних догађаја. У средишту овога написа налази се страдање манастира Златице. Изнето је образложење игумана Гедеона (Живановића) и приказано грубијанско уништење (пљачкање и паљење) манастирског иметка према спису сачињеном по сећању игумана у септембру 1848. године. Грађа је прилог за уклањање празнина у историји манастира.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: манастир, Златица, Месић, игуман Гедеон Живановић, Банат.

Водећу улогу у Српском народном покрету 1848. имали су Главни одбор и митрополит а затим патријарх-управитељ Јосиф (Рајачић). Патријарх је имао осетљив положај верског и политичког вође лојалног Хабзуршкој монархији, с најбољом намером да очува народна права гарантована привилегијама. Приклањање Мађарима водило је губитку националности, а пристајање уз Беч значило је српско војно ангажовање у гушењу мађарске буне.

Манастири су на Мајској скупштини 1848. у Сремским Карловцима имали два депутирца, у сваком месту основан је одбор са председатељем и пет чланова. Срби су на Мајској скупштини прекинули политичке односе са Мађарском. Конституисање народне власти на подручју где су живели Срби започело је 22. маја 1848. Ослонац у организацији народне војске биле су црквене општине на челу са свештенством јер су свештеници имали средства и искуство у вођењу народног живота.

Помађаривање српских имена утицало је да народ насилно улази у цркве и спаљује матичне протоколе вођене, по заповести, на мађарском језику: у Новом Саду, Старом Бечеју, Мољу, Ади, Старој Кањижи, Сентомашу... Србе су, по казивању учесника буне омладинца Ђорђа Радака из Велике Кикинде, Мађари гурнули у револуционарни вртлог. Увођење преког суда ради гушења народног покрета и именовање Петра Чарнојевића за мађарског комесара са

---

* marasovljakov@yahoo.com

неограниченом влашћу у жупанијама Тамишкој, Арадској, Торонталској и Бачкој, требало је маја 1848. да зауставе развој српског народног покрета. Српско свештенство нашло се између државне лојалности и политике народних интереса. Изложен инструкцијама магистрата, великокикиндски прота Павле Влаховић говорио је на недељној служби против народних тежњи, а парох Софроније Јаконић примио је омладинца Радака на ручак, што говори о притиску мађарске власти и народном расположењу у Банату.¹ Незадовољство Срба жупанијском влашћу довешће до мађарске одмазде над народом и храмовима: страдало је током 1848/9. године 115 храмова (46 у Бачкој епархији, 57 у Темишварској, 11 у Вршачкој; подаци за Будимску епархију нису наведени), 150.000 душа из Баната и Бачке остало је без домова. Патријарх Рајачић упутио је 1850. молебно писмо руском цару Николају у којем је молио помоћ од 1.308.157,27 ф. за обнову страдалих храмова. Штета нанета манастиру Златици износила је 17.144.000 ф., а манастиру Кусићу 15.192 форинте.²

Манастир Златица је поред црквено-историјског добра поседовао организовану пољопривредну производњу. На манастирској економији производили су се ракија, вино, пиво, узгајане су племените сорте грожђа, воћа, различите расе животиња, ратарске културе. Живот братства, иако је поред молитве подразумевао рад на економији, указује на благостање монашке заједнице пољуљане немирима у време ратних дејстава 1848/9. године.

Инвентар уништених ствари манастира Златице сведочи о изузетној вредности предмета у трпезарији, кухињи, оруђа за рад, ствари у комори, по келијама, у качари и подруму, у пивари, ракијиници, шталама, шупама, амбарима, о два манастирским воденицама, црквеним стварима, готовом новцу, игумановом власништву, стварима куварице Цвијановић, све у вредности од 5.826,53 форинте. У Инвентар су унети подаци везани за 33 комада црквених књига у кожном повезу, арондирање пиваре, упис да је произведено 130 акова ракије, 320 акова кљука, обрађено 8 ланаца винограда, остао је пун амбар кукурузни, амбар житни, 20 пуних кошница, 4 вола у штали, 20 манастирских свиња, 12 комада оваца, 24 пара патака, 28 пари кокошака, 3 пара гусака...³ Игуман златички избегао је прво у манастир Месић, затим се склонио у Србију и молио помоћ од патријарха, јер му је непријатељ све уништио: остао је и без рубља, одеће и обуће. Почетком августа 1849. Епархијска конзисторија вршачка изнела је тегобе манастира Златице, и утврдила да од манастира неће остати ништа, ако се не обнови рад, и да су средства за вођење економије укинута. Окружни одбор панчевачки у сагласности са Српском банатском региментом донео је одлуку о обнови манастира.⁴ Потпуна обнова, међутим, уследила је тек након дванаестак година.

¹ Урош Станковић, *Осам рукојиса о револуцији*, Нови Сад 2021: 107, 115, 148.

² РОМС М.4.376. Представка руском цару ради помоћи оштећеним, погорелим, порушеним црквама, дати су списак и процена штете у новцу.

³ АСАНУК, Фонд Српски народни покрет, 16. 1. 1849, кутија 2, инв. бр. 682.

⁴ АСАНУК, Фонд Српски народни покрет, 3. 8. 1849, кутија 7, инв. бр. 2119.

Прилог-грађа

1. Писмо игумана Гедеона (Живановића) патријарху Јосифу (Рајачићу)

Ваца Свјатосї,

Госїодине и архїиасїирју милосїивејшиј!

По височајшему налоју Ваце Свјатосїи оїи 12. јануарија ш.л. мени даном, да би ја о свима їрикљученијама Манасїира Злаїице и мене касајућим се релационирао, сїецим должесїивено у дубокој їокорносїи извесїије моје їоднеїи.

У време оно, када је Пододбор кусићкиј у месїу усїановљен био, извесїиен будем оїи неки жиїеља кусићки и злаїички да се на мене неко їодо-зреније возродило, као да би ја, скоро из Провинцијала шамо їремешїиен, с Мађарима у їоразуменију био. Тако извесїиен, за не даїи им већеї їовода о мени зло мислиїи, нисам се уїуциїао о новоусїановљеној уредби њивовој чїо їовориїи, мноїо мање чїо исїиїиваїи, но обїерећен делом монасїирским сїарао сам се їакова у миру извершаваїи. Присїјевшу їак времени ливаде косиїи, и не имајући оїи Перњавораца їомоћи, їоћем у Кусић 4. јунија їр. ї. косаче искаїи, їди мимо їої код месїиної команданиа оберлаїиенаниа Бурича у їризренију воденица монасїирски свраїиим, и їо окончанију дела їої, оїи оної из канцеларије їраћен, окружен будем од їамошњи їраничара, који су ме злим їредусрели, їоворећи ми да ја у доїовору с їроїоїресвїиером белоцркванским намеран јесам њи Мађарима їродаїи. На їаково їредусреїиеније їравдајући се, оїиїуциїиен будем, с їиим їридогаїиїком да се из Монасїира никуд не смем креїаїи.

Оїи оної времена у монасїиру мојем їребивајући, разне їрожиїелне весїи сваки дан, нарочиїо средсїивијем оїимени жиїеља злаїички слушајући, сам, оїи браїсїива наїуцчен, сїрахом одержим, с їолским делом обїерећен, у оскудосїи, не имајући чим живиїи, колми їак дела монасїирска исїословаїи, у країјеј оїасносїи, нужди и немиру живоиї мој до їришесїивија Сїанимировича с воїнсїивом їроведем, који ме ободри да се ничеї не боїм, но да їледим дела монасїирска извершаваїи.

Док се Сїанимирович (їо казивању њеїовом народниј комесар) у врачевїајском сїану задржавао, донде миран био јесам, чим је їак їредречени їо їредању [!предаји] Беле Цркве у Алибунар оїишцао, 19. јунија їо їолудне, їри їраничара из Злаїице к мени доћу и кажу ми да се уклоним, јер иначе зло ми їредсїиоїи, будући да су неки маловажни људи вознамерили везаїи ме. Тај исїиї дан између 11. и 12. часа у їолноћи неколико вооружани обколе монасїир, оїи куда їомоћију їивара монасїирскої, који и је їримеїио, кроз їивару їреко верїиа їешице до Беле Цркве беїсїивом сїасем се, їди не имајући кому їоїуїжиїи се или їомоћи искаїи, јер у оно време свака је власїи важносїи своју изїубила била, намеран у Карловци сїасеније своје искаїи, лицен їак свакої средсїива и їодвоза, јер кола и коње монасїирске уїоїребили били Срби на їослуїу Лаїера, їринужден будем из Беле Цркве следујућеї дана їриликом неком до Верцица доћи, оїи онуд їак у Монасїир Месић. Из Месића будем їреко белоцркванскої їодїолковника Гд. Драјхана, у оно време,

када је Гд. њолковник оиџ уларена Бломберџ Белу Церкву њод своје зашчищиче-
није љримео, наџраџ у Монашџир Злаџиџу њозван.

У Монашџиру Злаџиџи мирно чрез џеченије 14 дана љроведем, но у оно
време, чим се реџулираџа џруџа Цесарева из Беле Церкве кренула, на самиџ
љраздник Свеџоџ Илије љроџласи се да разбеџнуџи љраничари хоџеду на Белу
Церкву ударџиџи, и џаџ истиџи дан њо љолудне најоменуџи будем оџи неки љра-
ничара љовореџи ми: Беџи куд џе двоје очи воду, јер џивоје месџо неје овде
да се задержаваш, оџеду џе нељриџаџеџи убиџи. Осиџавџиџи џамо јеромо-
наха Авџусџина⁵, у Монашџир Месиџ наново избеџнем, љди до данас кроме
љреџиџаниџа и обиџалиџиџа, лищен свакоџ блаџодеџаниџа, у величаџеџеј оску-
досџи жрџебије будуџиџеџи џчасџиџа или неџчасџиџа мојеџ очекиваџуџи, у оџа-
сносџи живоџа, близ свирейџиџи нељриџаџеџа маџарски, с љрочима овде
живуџима живоџи моџ љроводио јесам.

За џо време љребиваниџа мојеџ у Месиџу, љолучим налоџ оџи Гдина еџско-
џа да имам неоџложно у Белу Церков оџиџи и о неџчасџиџом љриклџчениџу
Монашџира Злаџиџе известџиџи се. Присџевџу ми џамо 1. сеџџемвриџа љр. љ.,
оџи џамоџеџеџе команданиџа Магерџаха известџим се да је он Монашџира Зла-
џиџе сва зданиџа куџно с церковним, из узрока џоџ, џџио се џамо Србиџани
задержавали, љожаром оџусџоџиџи дао, далџе додаваџуџи и џо, да је наред-
бу учинио да се имаџу сваке сџруке љодови земни совокуџиџи и у Белоџ Церкви
љринеџи. На љроџеније моје да би моџао оџи разџрабџеноџ монашџирскоџ
добра џџио добиџи, љолучим овде љод љ. љриложеноу џегуду само за марву
монашџирску, о којеџ у Маџисџираџу џамоџеџем оџвџеџи добиџем да је марва
монашџирска љоклана и да џе се временем своџим љо џакси исплаџиџи, за
сада немам џџа искаџи.

По казиваџу белоцерквански жиџеџа наџеџи исповеданиџа уразуео
сам да је љод љредводиџелсџивом каџеџана некојеџ Раџа, Мобилна маџарска
џарда соџужена с Гардом белоцерквански Немаџа, монашџирске вџџи како
церковне, џако и домовне најџре разџрабила и љо оџџенениџу заџалила. Даџе
сказуџу да су џиџи истиџи уџивари и одџеџаниџа церковна на баџонеџама најак-
нуџа и барџаком церковним на соблазн хрисџиџана љо Белоџ Церкви разно-
сили. Јеромонаха џак Авџусџина и некојеџ љензионираџоџ каџеџана именов
Живанов, коџи се џамо находио, везане до Маџисџираџа доџраџили; џџреџиџ
дан џак љредаџи се Маџаром, Кусиџко и Злаџичко общесџиво јеромонаха
Авџусџина себи, свџаџченосеџивџиџа ради, из љриџвора испросило је.

Колика је џџеџа Монашџиру Злаџиџи љрабеџом и љожаром соџворе-
на, из љриклџченоџ овде љод љ. инвенџариџума монашџирскоџ, у коџему само
двиџиме вџџи находу се, и које ја оџи љрилике љреџенио⁶ јесам, увидџиџи се
моџе. Шџио се џак љоџорелоџ и сруџеноџ зданиџа монашџирскоџ каса, које се
сасџиџи из церкве, келиџа, џџале, џуџе с љрочим домаџним намеџџаџима
куџно и џиваре монашџирске, које ја љреџениџи не моџу, и будуџи лищен свакоџ
љрихода, љреџениџи даџи нисам био у сџаџу, џо љкорџеџе љросим да би

⁵ По своџ прилици, ово је Августин (Његреџ), поменуџ у манастиру Базџашу још 1811. године.

⁶ Овде и даџе, свакако треба: проценено.

Ваши Свјайосїи средсївијем славної Окружної оїбора белоцеркванскої и оїи искусни у ііом іредмеїу лица милосїивјеїше ірецениїи даїи блаіоизволили.

Две воденице монасїирске на миру осїале су, но будући да су оба воденичара везана у сербски лаїер оїведена, ііо сверху сївару воденични никакво извещїеније даїи моїу.

Нещасїина судба моја у овом народном іокреїу ужасно је са мношћу ііо сїуїала, јер је мене, кроме ірочиїи собраћа, с две сїране невиним начином, као щїіо свак безїрисїрасїан, којему је сїраданије моје іознаїіо, засведоचितїи може, љуїіо іонила; бежајући оїи љуїи моїи сербски іонїїеља, на ірозније неїриїаїеље маїарске наїїем, іде свакої маїновенија ока смерїї іред очима имао сам; но када іомислим на Свеїіо іисмо, іди каже: „Прейерїи-виї до конца, ііої сїасейсја“, онда се дуца моја уїеїшава. Нарочїіо када іомислим на іиродно Боїом дано милосїивјеїше чувсївованије серца Ваше Свјайосїи, оїи куду сваком щчасїије іривременої ової свеїа зависи, ііо совершєну надежду имаю да ћєду Ваши Свјайосїи и мени изубљєному и у дублини нещасїиїа низверженому часїи неку оїи іреизобилни блаїодеїанија милосїивјеїше уделїиїи, који с ілубочаїшїм сїрахо и високоїочїиїаниїем љубљеїи Свјайеїшу іаїриїаршєску десницу всеїда јєсам у Монасїиру Месићу 16 јануарија 1849.

Покорњеїиї Гєдеон Живановїћ, ііумен М. Злаїице.

2. Извод из пописа монастирске штете, према инвентару који је саставио игуман Гєдеон (Живановїћ)

Присовокуїленије всїех вєщєј и число новєц

		Фор.	Кр.
1	Вєщчи іірайєзариїи касаїуїчиїасја, износїаїи	247	56
2	Вєщчи кухињи	175	46
3	Орудїа за коїање, сечиво и иниїа вєщчи	41	23
4	Вєщчи у щїаїс-камари	62	28
5	Вєщчи ііо келиїама	627	
6	Вєщчи у качари и у іодруму	813	52
7	Вєщчи у ракиженици	170	8
8	Вєщчи у щїїале, щїїе и хамбара и ірочи	2.077	48
9	Церковни уївару	961	42
10	У ііоїовом новїу и у коїниїама	102	
11	Собсїивени ііуменови вєщчи износїаїи	392	2
12	Вєщчи кухарке Цвоїановїћ	154	48
	Главна сума	5.826	53

Знаменовано у Монастиру Месићу 9. септемврија 1848.

Напомена: У овај збирни списак нису унета непокретна добра, па ни сама црква, келије, домаїинске зграде, воденице и слично.

2. Извод из списка страдалих храмова, према писму патријарха Јосифа (Рајачића), упућеног руском цару 1850.

A handwritten document listing the damage to churches in the Balkans, dated 1850. The text is written in Cyrillic and includes the following entries:

Епархія Новосадско-Баџка.	898239.40.
— Мелитинска.	273400.33.
— Вршачка.	103747.14.
— Будапештска.	32750 ..
Сума свѣтаб сѣмѣ.	1308137.27.

CALVARUL MĂNĂSTIRII ZLATIȚA ÎN TIMPUL MIȘCĂRII NAȚIONALE SĂRBE DIN 1848/9

Mara Šovljakov

Rezumat

Mișcarea Națională Sârbă din anii 1848/9 a luptat pentru atingerea unor interese naționale și confesionale a sârbilor în cadrul Ungariei. În Mitropolia de Karlovci, conflictul s-a extins pe teritoriul a patru dieceze: Bačka, Timișoara, Vârșet și Buda. Un număr de 309 de preoți au fost aduși în pragul sărăciei, 115 biserici au fost distruse, iar circa 150.000 de oameni din Banat și Bačka au rămas fără locuințe. Preoții, alături de oamenii de rând au fost forțați să trăiască din milostenii și din ajutorul din bugetul public, majoritatea în exil.

Dauna provocată bisericilor din Banat and Bačka s-a ridicat la valoarea de 1.308.137 f. Distrugerea nu a ocolit nici mănăstirea Zlatița. Patriarhul a estimat o daună de 17.144 f. Starețul mănăstirii Zlatița, Gedeon Živanović, a reușit să se refugieze la mănăstirea Mesić, de unde a trimis patriarhului Rajačić un inventar al bunurilor deteriorate. Valoarea economică a mănăstirii Zlatița arată o comunitate monastică organizată care avea la vremea respectivă o activitate agricolă diversificată.

THE CALVARY OF THE ZLATICA MONASTERY DURING THE SERBIAN NATIONAL MOVEMENT IN 1848/9

Mara Šovljakov

Summary

The Serbian National Movement in 1848/9 fought for the achievement of national interests: the recognition of Serbian in Hungary. In the Metropolitanate of Karlovci the conflict spread across four dioceses: Bačka, Timișoara, Vršac and Buda. Three hundred

and nine priests were impoverished, 115 churches were destroyed and about 150,000 people from Banat and Bačka remained homeless. Priests, together with ordinary people, were forced to live on alms and help from the public treasury, mostly in exile.

The damage caused to the churches in Banat and Bačka was 1,308,137 f. The destruction did not bypass the Zlatica monastery either. The patriarch estimated that the damage was 17,144 f. The hegumen of the Zlatica monastery, Gedeon Živanović, escaped to Mesić monastery, from where he sent Patriarch Rajačić an inventory list of damaged goods. The economic value of Zlatica monastery shows an organized monastic community with diverse agricultural production.

Божидар Панић

О РОДНОЈ КУЋИ САВЕ ТЕКЕЛИЈЕ

САЖЕТАК: У раду је обрађен историјат родне куће Саве Текелије, великог родољуба, задужбинара и народног добротвора. Кућа је најстарија стамбена зграда у граду на Моришу. У раду су представљени историјске околности у којима је кућа саграђена почетком XVIII века и њен положај у тада основаној Српској војној вароши. Током XVIII и у првој половини XIX века, у њој је живело неколико генерација племићке породице Текелија, међу њима значајне личности српске историје и културе: оберкапетан Поморишке војне границе Јован Поповић Текелија, његов унук генерал руске царске војске Петар Текелија и праунук Сава Текелија. У овој кући Сава Текелија је рођен и одрастао. Враћао јој се увек са студија, дугих путовања по свету, службовања у великим градовима. Вратио се коначно у Арад и у родној кући проживео највећи део свога дуговечног живота, испуњеног великим остварењима. У тој кући Сава је и умро. После гашења породице Текелија кућа је променила више власника. У раду је представљено садашње стање зграде.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Сава Текелија, родна кућа, културно-историјски споменик, неодрживо стање.

У Араду постоје значајни српски верски и културно-историјски споменици. Пре свих, то су Петропавловска (Текелијина) црква с почетка XVIII века, најстарије здање у Араду, и Преображенска црква (XIX век) у градској четврти Гај. Ту се налази и некадања летња резиденција арадских епископа са црквом Симеона Столпника (XVIII век), задужбина арадског епископа Синесија (Живановића).¹ У централном делу града, староарадском Ћуковцу, у непосредној близини места где је некада била стара Светојованска црква, саборна црква Арадске епархије, налази се породична кућа сликара иконописца Стефана Тенецког. Недалеко од Петропавловске цркве, у некадашњој Српској вароши, постоје породичне куће неколико знаменитих српских уметника: кућа у којој су живели и стварали сликари Никола Алексић, његов син Душан и унук Стеван, кућа списатељице Еустахије Арсић и кућа архитекте Милана Табаковића, у којој су рођени и одрасли његови синови Ђорђе, познати новосадски архитекта, и Иван, академски сликар. На градском гробљу

¹ Синесије (Живановић), епископ арадски (1751–1768). Јерархијском поделом, црква је припала Румунима. Сада је то манастир Симеона Столпника, у надлежности Арадске архиепископије Румунске православне цркве.

Ромеџеа (Помен) налази се споменик страдалим српским интернирцима у аустроугарском логору у Араду током Првог светског рата. Скромно обеље је постављено је недавно и на обали Мориша крај Арадске тврђаве, где је покопано неколико хиљада интернираца.

1.

Уз наведене зграде, од посебног значаја је спомен-кућа племићке породице Текелија,² уједно и најстарија стамбена зграда, јединствена у архитектонском пејзажу града. Током безмало сто педесет година, неколико генерација чувене арадске племићке породице Текелија живело је у њој.

Кућу је саградио родоначелник породице Јован Поповић Текелија, заповедник граничара Поморишке Крајине. На размеђи XVII и XVIII века, на речном острву крај средњовековног Арада, саграђена је тврђава, ново насеље – Српска варош (Civitas Rascianica) са Петропавловском црквом. Тада је саграђена и кућа породице Текелија. О томе, у својим мемоарима, Сава Текелија бележи:

*Јевџеније, љринц Саваудије, љрођеравци Турке из Мађарске љосле бићке љод Сенћом, овде у Араду имао војено ложе, уредио љу да се усћроји крејосћ и љосћавио љу за кајџџана или коменданћа моћа љрадега, љолковника сас љри сћојине љџака и две сћојине кођаника... Текели Јован, добивци налођ арадску крејосћ љосћројићи, љрищелци љод щайором живили и љокрај љосла на крејосћи једва себи мало домова моћи љодићи... Текелина сћара кућа на димнику имала 1705. љодину најисану; љај дом и сада сћоју...*³

И данас се исто може рећи: тај дом и сада постоји.

Није случајно што се породична кућа Текелија налази у непосредној близини Петропавловске цркве. Локацију за цркву и породичну кућу, на јужном рубу своје велике баште (вертограда), одредио је Јован Поповић Текелија. На мапи картографа Емерика Руткаја (Сл. 1), североисточно од Петропавловске цркве уцртане су породична кућа Текелија и до ње помоћна зграда. Иза куће, омеђена са источне и северне стране Малим Моришем, на великој површини простирала се башта породице Текелија.⁴

На мапи, улице и тргови обележени су латиничним словима. Ото Лакатош је у својој *Исћорији Арага* навео називе тих улица и тргова на мађарском језику.⁵ Поједини називи, из времена када су граничари Јована Поповића Текелије основали Српску варош, остали су непромењени наредних двеста година. Слободни простор источно од цркве („h”) добио је тада назив Трг Светог Петра (Szent Péter tér). Улица с јужне стране цркве („a”) носила је назив Крајишка, односно, Поморишке крајине улица (Határ utca). Била је то главна

² Садашња адреса: Улица Саве Текелије, 2.

³ Сава Текелија, *Описаније живоћа*, Београд 1966: 45, 57.

⁴ Почев од средине XVIII века, на северном крају Текелијине баште налазила се такозвана „Арена”, сцена под ведрим небом, где су путујућа позоришта изводила прве позоришне представе у Араду (Lizica Mihuč, *Aradul și teatrul transilvănean până la Marea Unire*, Arad 1993: 20).

⁵ Lakatos Ottó, *Arad története*, Arad 1881, том II: 13.

улица Српске вароши, пролазила је кроз средину насеља, од једног до другог краја. Напоредно са Крајишком је Багремова улица („m”, Akás utca).⁶

На плану опсаде Арада 1707. године, од стране куруца, који је израдио генерал Шандор Кароји, скицирани су главни топографски детаљи: Мориш са рукавцем Малим Моришем, тврђава⁷, Текелијина варош – Civitas Thököliana (Српска варош), Петропавловска црква и у непосредној близини – Текелијина породична кућа са помоћном зградом и баштом (Сл. 2).

После гашења породице Текелија, на простору њихове баште проширио се град са неколико улица, тргова и значајних грађевина.⁸

2.

Архитектонским решењем, обликовањем, димензијама, Текелијина кућа је јединствена стамбена зграда у савременом урбаном пејзажу Арада. То је приземна грађевина основе у облику обрнутог ћириличног слова П. Дужина зграде је око 40 м, са бочним крилима окренутим према дворишту. Средњи део уличне фасаде са три велика прозора је избочен, излази из pročелја по целој висини зграде.⁹ Друга два симетрична дела фасаде су са по четири прозора. Према дворишту дуж целе зграде простире се ходник (конк), отворен наткривен простор ослоњен на зиданим стубовима – карактеристичан детаљ српског народног неимарства. У средини је степениште централног улаза. Споредни улаз је с леве бочне стране зграде.

Испред главне фасаде постављена је висока зидана ограда са решеткама од кованог гвожђа између стубова. Капија, такође од кованог гвожђа, налази се на левом крају ограде. По конструкцији, кућна ограда је веома слична огради порте Петропавловске цркве, саграђене почетком XIX века. Према натпису на капији са источне стране црквене ограде: *Цркви Св. Пејтра и Павла Сава Тјокјули дарова 1819*, могло би се претпоставити да је, тада, обе ограде дао саградити Сава Текелија.

У кућу, довољно пространу за бројну патријархалну породицу, уселили су се Јован Поповић Текелија са супругом Еуфросином (Роксом) и децом, и Јованов млађи брат Остоја (Стеван) са супругом Аном и децом. Сменом

⁶ Некадашњи Трг Светог Петра данас је слободни простор са источне стране Петропавловске цркве. Крајишка улица сачувала је стари кривудасти облик и положај – до цркве, с јужне стране. Данас су то две градске улице: Hunedoarei и Dornei. Постоји и некадања Багремова улица, данас Јакоба Кардоша (Iacob Cardoş), у којој се налази породична кућа сликара Алексића.

⁷ Срушена је у другој половини XVIII века, у време изградње нове тврђаве (1763–1783) у великој окуци Мориша.

⁸ Тај простор омеђују садашње улице: Paul Chinezul, Gheorghe Bariţiu и Vasile Goldiş, трг Piaţa Catedralei, улица Ecaterina Teodoroiu, сквер Parcul Reconcilierii, улице Piotr Ilci Ceaikovski, Mihail Kogălniceanu и Preparaandiei. Ту су у другој половини XIX века саграђени Светојованска црква, тада нова саборна црква Арадске епархије (Prot. Dr. Gheorghe Liţiu, „Începuturile Catedralei din Arad”, *Mitropolia Banatului* nr. 13, Timişoara 1968: 89; Horia Medeleanu, „Catedrala Aradului în veacul al XVIII-lea”, *Mitropolia Banatului* nr. 7–8, Timişoara 1983: 447), Водоторањ старог арадског водовода (сада Ватрогасни музеј) и зграда садашње румунске Православне богословије.

⁹ Избочени средњи део фасаде (ризалит), као важан елемент грађевинских конструкција, карактеристичан је за уметнички правац класицизма у европској архитектури.

генерација, после обрштара (пуковника) Јована Поповића Текелије (†1722), старешине породице били су редом његов млађи брат Остоја (†1731) и капетан Ранко (†1749), најстарији син обрштара Јована.

Развојачењем Поморишке војне границе средином XVIII века, крећу сеобе граничара у Русију. Од бројног мушког потомства обрштара Јована Поповића Текелије, остао је у Араду његов најстарији унук Јован, да са породицом продужи лозу Текелија.¹⁰

После Јованове смрти (1791), у кући су остале његова удовица Марта и кћи Алојзија (Алка). Јованови и Мартини синови Петар и Сава били су државни службеници Чанадске вармеђе.¹¹ Од 1792. године, Сава Текелија је секретар Угарске дворске канцеларије у Бечу. Незадовољан својим положајем у високом државном надлештву, он подноси оставку и 1798. године враћа се у Арад „на утеху мајке своје”. Била је то судбоносна животна прекретница, која је одредила његов даљи живот.

3.

По повратку из Беча, више од четири деценије, све до краја живота, Сава је живео у родној кући у Араду, успешно водио економију на породичном имању – пустарама у Визешу и Кевермешу, виноградима у Кувину и Галши и иним добрима. Путовао је по целом царству, често послом у Будим, Беч и Пешту, посећивао чувене бање, још двапут боравио у Русији, посетио Срем, Београд, али се увек враћао у Арад свом родном дому. Био је у току политичких, друштвених, културних збивања у Монархији и шире у Европи. На размеђи XVIII и XIX века, са посебним интересовањем пратио је догађања у Србији, наслућујући наговештај ослобођења од турског ропства. Из Арада упутио је меморандуме Наполеону и аустријском цару Францу I о потреби обнављања српске државности, саставио је географску карту српских земаља и превео књигу енглеског историчара Ватсона *Римљани у Штирији*, наменивши је Карађорђевим устаницима, како би савладали вештине герилског ратовања.

У духу просветитељске идеје, сходно којој је образовање темељ развоја и напретка сваког друштва, 1798. године објављује *Једнога Арађанина начертаније*, свој пројекат о оснивању у Араду Фондације за школовање српске

¹⁰ Јованова браћа или нису имала потомство или су се одселила из Арада: Димитрије, под именом Исаија, помиње се у братству манастира Ходоша, Петар се одселио у Русију и са собом одвео малолетног брата Лазара, Павле је, не оставивши потомство, умро око 1748. године. Константин, Јованов брат од стрица, умро је млад, 1755. године. Његов малолетни син Јован се после очеве смрти, са мајком, такође, одселио у Русију (Александар Форишковић, *Текелије. Војничко илемство XVIII века*, Нови Сад 1965: 268–269, 278, 286, 306, 348).

¹¹ Петар је био вицесолгабирова а Сава вицеишпан Чанадске вармеђе са седиштем у граду Мако. Алка је склопила други брак 1791. са Аврамом Путником, генералом Панчевачке граничарске регементе. Нема података о томе да ли је Алка пратила супруга на дужности у Панчеву. Аврам Путник умро је 1795. године у Араду и погребен је у Петропавловској цркви (Ђорђе Рајковић, „Генерал Путник и његово време”, *Летопис Мајице српске* књ. 130, свеска друга, Нови Сад 1882: 1–11).

деце.¹² Ту замисао остварио је 1810. године, када је са групом сународника Арађана основао Фонд за школовање арадске српске деце и омладине.¹³

За верско просвећивање суграђана, за побољшање материјалног стања православног свештенства и у друге добротворне сврхе основао је:

- при Петропавловској цркви, 1811. године, Предикалну фондацију за награђивање свештеника који држе проповеди;
- 1814, Свештеничку фондацију за побољшање материјалног стања свештеника;
- 1822, посебну Свештеничку фондацију за материјалну помоћ православног свештенству града Арада;
- 1831, посебан Легат за стипендирање Срба студената Инжењеријске академије;
- 1841, заједно са Арађанима Лазаром Сечанским и Петром Стојановићем – Закладу названу Благодјетелно основаније за помагање старим незбринутим особама српске заједнице у Араду.

Овим се не исцрпљују сва добротворна дела Саве Текелије намењена верским, просветним, књижевним и иним установама и појединцима.¹⁴

Посебну бригу водио је о Петропавловској цркви, задужбини свога прадеде Јована Поповића Текелије. О свом трошку, 1822. године, дао је да се повиси торањ, да се покрије барокном капом од бакарног лима и на њему поставе позлаћена јабука и руски крст, а платио је и да се салију четири нова звона пред постојећа два.¹⁵

Сава Текелија био је активан учесник у друштвеном животу града и шире околине. Године 1834. када је Арад добио привилегију слободне краљевске вароши, изабран је за градског Wahlbürger-a. Његово име налази се на почасном списку приложника за почетни капитал при оснивању, 1840. године, прве штедионице у историји Арада, која је, у другој половини XIX века, одлучујуће допринела економском развоју града. Помагао је и православним Румунима Галшанима у Арадском подгорју да се супротставе унијаћењу.

Из Арада је водио преписку са познатим интелектуалцима, књижевницима, црквеним великодостојницима: Теодором Павловићем, првим секретаром Матице српске, Петром (Петровићем), епископом темишварским,

¹² „Нека Арађани, хотја и најкрајни у сербском народу, први буду који су се на овај начин почели за обште добро старати, који су први камен стене нерушиме метули, от ког ће се зраци на цео народ повраћати” (Сава Текелија, *Једнога Арађанина начерџаније основанија за обученије сербске деце у Араду уредиши*, Будим 1798: 38).

¹³ Владимир Симић, „Патриотизам Саве Текелије. Прилог проучавању културе просветиљства код Срба”, у: *Сава Текелија и његово доба*, Будимпешта 2013: 184.

¹⁴ Помагао је новчаним прилозима српске гимназије у Сремским Карловцима и Новом Саду, Угарску академију наука, Реформаторски колегијум у Дебрецину. У бањи Мехадији (Херкулес) финансирао је изградњу пута кроз шуму. У Араду је дао да се повиси торањ Петропавловске цркве и покљонио звоно (Стеван Бугарски, „Сава Текелија Арађанин”, у: *Сава Текелија и његово доба*, Будимпешта 2013: 39); Владимир Симић, *наведено дело*: 184–186; Nicolae Stoica de Hațeg, *Српска Banatului*, Timișoara 1981: 307.

¹⁵ Драгутин Остојић, „Из прошлости српске православне цркве у Араду”, *Билтен Српској православној викаријата у Темишвару* бр. 4, Темишвар 1974: 7.

Лукијаном (Мушицким), епископом горњокарловачким и песником, Платоном (Атанацковићем), епископом будимским, Милованом Видаковићем, књижевником. Дописивао се, такође, са Вуком Караџићем. Новчано је помогао штампање Вуковог *Српског рјечника*, али је био против Вукове језичке реформе. Заступао је славеносрпски језик у науци и књижевности.

У једној од кућних просторија, у „књижохранилници”, налазила се Савина библиотека, једна од тада највећих библиотека, много ширег значаја од локалног. Велики књигољубац сабрао је током деценија више хиљада књига из најразличитијих домена: теологије, егзактних наука, књижевности, историје (између осталог, један од ретких преписа Душановог законика), књиге на петнаестак језика, класичних и модерних, укључујући и све што је тада штампано на српском језику.

Године 1838. Сава Текелија оснива своју најзначајнију задужбину – Заведеније Текелијанум за стипендирање на факултетима Универзитета у Пешти најбољих српских студената из породица слабијег материјалног стања, и ставља је под старатељство Матице српске.¹⁶

Тестаментом (Пешта, 6. септембар 1840), своје велико имање, пустаре Визеш и Кевермеш, више кућа у Араду, винограде у Галши и Кувину, готов новац, обвезнице и друга добра у укупној вредности од преко 400.000 форинти, завештава Текелијануму, а Матицу српску одређује за администратора целокупне своје заоставштине.¹⁷ Изузетак је кућа породице Текелија, Савина родна кућа, коју је преписао на братанца Петра: „Што се тиче резидијалног дома, у којем је Текелија живео и умро, и дома поред њега, тзв. ’Путниковог дома’, они су, као и још једна кућа са магацином, још за Текелијиног живота преписани на Петра Текелију, а овај их је продао барону Сини”.¹⁸

После смрти Саве Текелије (21. септембар / 3. октобар 1842), Матица српска је, као извршитељ његовог завештања, преко својих изасланика у Араду приступила преузимању покретне Текелијине имовине. Уз много правних тешкоћа, оспоравања Текелијиног тестамена од стране претендента на наследство, борба Матице српске за покретну имовину Саве Текелије окончана је крајем марта 1843. године. Из Текелијине куће пренети су у Текелијанум: „све примљене покретне ствари, обвезнице, драгоцености, готов новац, нумизматика, сва акта, породична писма и друга документа. Саопштено је такође да су пуномоћници предали и целу библиотеку Текелијину, пренесену из Арада у 25 сандука”.¹⁹ У правним и практичним пословима око преузимања Текелијине покретне имовине, изасланицима Матице српске помагао је тада тридесетогодишњи правник Петар Чарнојевић.

¹⁶ „Основателно писмо Саве Текелије”, *Српски лейџоис* 97, I, Будим 1858: 189–192.

¹⁷ „Главним мојим наследником постављам ја грађанско моје у Пешти ’Заведеније’ ради воспитивања учеће се младежи српске, под управом Књижевног друштва ’Матице Српске’...” („Тестамент Саве Текелије”, *Српски лейџоис* 97, I, Будим 1858: 192.

¹⁸ Живан Милисавац, *Борба Матице српске за баштину Саве Текелије*, Београд 1977: 744. Напомена: Бечки барон Simon Georg von Sina (1810–1876), био је грчко-цинцарског порекла. Његово име и ранг додатно потврђују да је кућа била међу репрезентативним зградама у Араду.

¹⁹ Живан Милисавац, *наведено дело*: 741, 745–746. Борба за непокретну Текелијину имовину трајала је даље годинама.

4.

Вођење земљишњих књига у Араду започето је средином XIX века. Грунтовница са редним бројем 143 некадашње Текелијине куће гласи на име бечког барона Симона Сине.²⁰ Из даљих уписа у грунтовници, на немачком, мађарском и румунском језику произлази да је после барона Сине, од 1865. до 1963. године, купопродајом, кућа променила неколико власника.

Према упису датираним 05. 12. 1963, национализована је и од Арадске епархије Румунске православне цркве, тадањег власника, прешла је у државно власништво. Кућа је касније, након друштвених промена започетих 1989, враћена ранијем власнику – Арадској епархији Румунске православне цркве, којој и сада припада.

Током времена, власници куће користили су је као зграду за изнајмљивање, уз минималну заинтересованост, заправо небригу, за њено одржавање. Данас у њој, као подстанари, живе шест породица. Од 2002. до 2023. у два просторија налазили су се експонати сталне изложбе Музеја Војводине посвећене Сави Текелији и његовом добу.

Већ више деценија зграда је оронула, запуштена. Последњи пут фасада је кречена 1992. године, када је постављена спомен-плоча, дар Матице српске, поводом обележавања сто педесет година од смрти Саве Текелије. Кров је на више места оштећен. Од влаге, таваница једне просторије, у којој су се налазили експонати изложбе, урушена је. На фасади су упадљиви трагови влаге, на више места отпада малтер. На горњем делу фасаде станари су пробили зид, инсталирали сателитску антену и клима-уређај, ходник према дворишту делимично су преградили, у дворишту изградили импровизоване помоћне просторије. Такво је данашње крајње запуштено, неодрживо стање зграде.

*

Кућа племићке породице Текелија убраја се у ред прворазредних српских културно-историјских споменика. У њој је живео и умро родоначелник чувене племићке породице обрштар Јован Поповић Текелија. Ту је рођен, одрастао и до одласка у Русију живео Петар Текелија, прослављени генерал руске царске војске. То је родна кућа Саве Текелије, једног од најобразованијих Срба свога доба, родољуба, задужбинара и народног добротвора, у којој је провео највећи део свог живота. Кућу су, у разним приликама, посећивали: печкански капетан Пера Јовановић Сегединац и племић Михајло Чарнојевић од Маче, саборци обрштара Јована Поповића Текелије, митрополит карловачки Павле Ненадовић (1750), прота Матија Ненадовић (1805), митрополит карловачки Стефан Стратимировић (1816). Најзад, реч је о најстаријој стамбеној згради у Араду, те има довољно разлога да се не препусти пропадању, коначном уништењу.

Поводом 275-годишњице смрти Јована Поповића Текелије (1997), прота Стеван Рајић, тада старешина Петропавловске цркве, поднео је представку

²⁰ Улица у којој се зграда налази носила је тада име барона Сине.

Арадском жупанијском музеју са предлогом да кућа породице Текелија добије статус историјског споменика.²¹ Није познато да ли је добио одговор.

Од свих заборављено, наслеђе славних Текелија дотрајава. Неизвесно докле. Крајње је време да се благодарно потомство заузме код надлежних власти да Текелијина кућа добије правни статус историјског споменика и буде заштићена од даљег пропадања.

---

²¹ „Текелијино звоно”, *Лист Православне српске црквене оштинe арадске* бр. 5 (14), Арад 1997: 8.

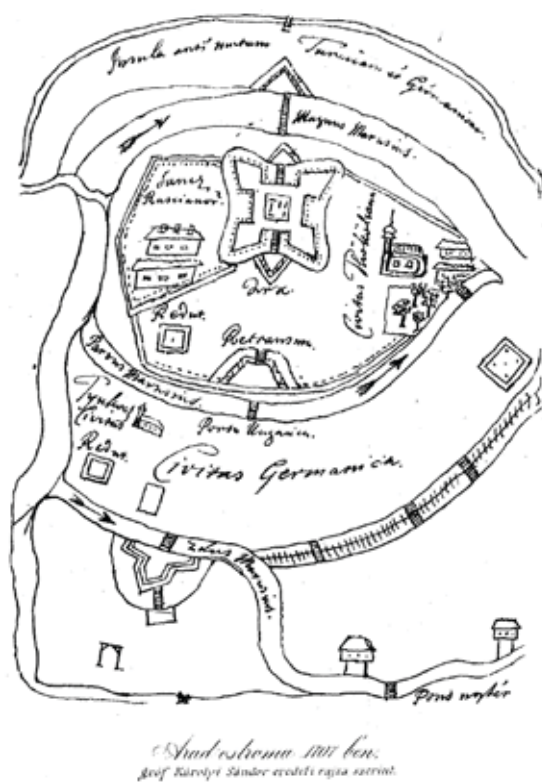

ПРИЛОЗИ

Слика 1. Детаљ мапе Емерика Руткаја, 1752.

Између Мориша и Малог Мориша: Арадска тврђава (А), Српска варош (С), Петропавловска црква (14). Крстићима су обележена два гробља Српске вароши: Гробље под градом и Старо гробље, где се раније налазила Црква Светог Николаја.

Слика 2. План генерала Шандора Каројија за опсаду Арада 1707. године

Слика 3. Главна улична фасада Текелијине куће; садање стање

Слика 4. Главна улична фасада Текелијине куће; садање стање, детаљи

CASA NATALĂ A LUI SAVA TEKELIJA

Božidar Panić

Rezumat

În lucrare este prezentată istoria casei natale a lui Sava Teelija, cea mai veche casa familială din Arad, construită în primii ani ai secolului XVIII, în imediata apropiere a Bisericii Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Sunt prezentate condițiile istorice în urma cărora a fost creat Confiniul Militar de pe Mureș cu centrul de comanda la Arad. În perioada 1698-1702 grănicerii sub comanda căpitanului Jovan Popović Tekelija au înființat aici o nouă așezare, Civitas Rascianica – Orașul Sârbesc, au construit Biserica Sfinților Apostoli Petru și Pavel, iar în anul 1705 a fost construită casa familiei Popović Tekelija.

Sunt redate câteva caracteristici arhitectonice ale clădirii în care au locuit, timp de circa un secol și jumătate, mai multe generații ale acestei familii nobiliare, începând cu întemeietorul ei, Jovan Popović Tekelija, până la strănepotul său Sava Tekelija, iubitor de neam, filantrop și mecena al culturii.

După moartea lui Sava Tekelija casa a trecut succesiv în posesia diferiților proprietari, devenind în cele din urmă, proprietate a Episcopiei Aradului a Bisericii Ortodoxe Române; a fost naționalizată în 1963 și retrocedată după evenimentele din 1989. Folosită pentru închiriat, clădirea se află în prezent într-o stare de degradare avansată.

Construită la începutul secolului XVIII, casa familiei nobiliare Tekelija, este, fără îndoială, de o importanță deosebită și merită să fie declarată monument istoric.

THE BIRTH HOUSE OF SAVA TELEKIJA

Božidar Panić

Summary

The article describes the history of the birth house of Sava Tekelija, great patriot, founder and national philanthropist. The house is the oldest lodging in the city on the Mureş. An overview of the historical context in which the house was erected at the beginning of the 18th century is given, as well as its position in the newly established Serbian City. During the 18th and in the first half of the 19th century, a few generations of the noble family Tekelija lived in it, among them important figures of Serbian history and culture: captain of the Military border Jovan Popović Tekelija, his grandson general of the Russian Imperial Army Petar Tekelija and great grandson Sava Tekelija. In this house Sava Tekelija was born and raised. He returned to it from his studies, from his long trips across the world, from his services in big cities. He finally returned to Arad and spent most of his long and accomplished life in this house, where he also passed away. Upon the end of the Tekelija family, the house changed a few owners. The article presents the current state of the building.

Зоран Марков

ПЕЧАТЊАЦИ СРПСКИХ НАСЕЉА СА ПОДРУЧЈА ТАМИШКОГ БАНАТА У XIX ВЕКУ

Збирка Националног музеја Баната у Темишвару

САЖЕТАК: Колекција старих печатњака спада у највредније збирке Националног музеја Баната у Темишвару. Заснована крајем XIX века, збирка, која данас обухвата око 700 музејских јединица, веома је значајна за историју сеоских насеља Тамишког Баната. Током нашег истраживања идентификовали смо све постојеће печатњаке српских насеља са подручја Банатске области: на територији Румуније имамо 22 насеља, док је на подручју Србије идентификовано чак 37 насеља. Када саберемо сва српска насеља из Румуније и Србије, у темишварској музејској збирци постоји данас 120 печатњака, груписаних у 59 градских, општинских и сеоских насеља, сви датовани у XIX век. Имајући у виду територијално-административну ситуацију Баната у XIX веку, идентификовани печатњаци приписани су следећим административним јединицама: Тамишкој жупанији (Угарска, Аустријско царство), Темишварском округу (Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство), Тамишкој жупанији, Торонталској жупанији, Карашкој/Караш-северинској жупанији (Аустроугарска), Банатској војној крајини (Немачко-банатска регимента и Српско-банатска регимента).

КЉУЧНЕ РЕЧИ: збирка печатњака, српска насеља у Банату, XIX век, Тамишки Банат, Банатска војна крајина, Тамишка жупанија, Национални музеј Баната у Темишвару.

Историјско одељење у оквиру Националног музеја Баната у Темишвару обухвата драгоцене музејске збирке, веома значајне за прошлост банатског подручја и за националне мањине које вековима овде коегзистирају. Међу значајнијим музејским збиркама, историјског карактера, помињемо фонд старих докумената¹, фонд старих књига², збирку фотографија и фотографских

¹ Године 1960, на основу Уредбе Државног архива у Букурешту број 353/1957, целокупна збирка старих докумената Регионалног музеја Баната у Темишвару предата је Темишварском одсеку Државног архива Румуније. У оквиру тог архива створен је том приликом архивски фонд „Збирка докумената Музеја Баната”, бр. фонда 117, који обухвата 859 архивских јединица и покрива временски период од 1353. до 1948. године. Што се тиче музејске збирке старих докумената, након 1960. године, Темишварски музеј организује нову колекцију, која обухвата данас углавном архивску грађу из XIX века, у којој је најзначајнија документација везана за догађања 1848/49. године.

² Фонд старих књига обухвата данас преко 2.000 јединица и подељен је у две инвентарске збирке, обе у оквиру Историјског одељења: у Музејској библиотеци чува се 2.100 старих књига, док је неколико примерака регистровано у Фонду књига Историјске збирке.

клишеа³, збирку старог оружја⁴, збирку старих застава и текстила⁵, колекцију старих мапа⁶, колекцију плаката⁷ итд.

Међу највреднијим збиркама темишварског музеја је и колекција печатњака, веома значајна за историју градских занатлијских удружења, за прошлост темишварских установа, али поготово за прошлост сеоских насеља са подручја историјског Баната. Збирка печатњака основана је као засебна колекција и обухвата данас око 700 музејских предмета, што је међу румунским музејима једна од већих сачуваних колекција таквог профила. Збирка обухвата једино печатњаке и штамбиље, док отисци у воску или тушу не сачињавају посебну колекцију, него су део поменуте збирке старих докумената. Анализирајући стари инвентар музеја из предратног периода, од самог оснивања музеја па до Великога рата, произлази да је највећи део збирке печатњака регистрован управо у том раздобљу. Иако су поједини печатњаци инвентарисани у првим годинама постојања музејске установе,⁸ највећа група печатњака регистрована је 1893. године, када је Жупанијска управа Тамишког комитата предала музеју чак 396 печатњака.⁹ Имамо у виду да су то стари печатњаци, тада већ ван употребе, који су припадали углавном општинским уредима са подручја тадашње Тамишке жупаније. Неколико година касније, 1901, музејска збирка се повећава за још 37 старих печатњака.¹⁰ То су општински печатњаци са подручја Тамишке жупаније из периода 1828–1836, по нашој процени можда најлепши и најзанимљивији печатњаци сеоског порекла. После дужег периода, тек почетком XXI века, инвентарисано је нових 50 печатњака и штамбиља из фонда предратног Историјског и археолошког музејског друштва у Темишвару,¹¹ који су очувани у архиву поменутог друштва и регистровани тек 2006. године.¹² Након две године, у јесен 2008,

³ Иако је збирка старих фотографија скромна, имајући у виду сличне музејске колекције у Румунији, збирка фотографских клишеа на стаклу је обимна и веома вредна. Обухвата око 1.400 фотографских клишеа и покрива временско раздобље од друге половине XIX века до међуратног периода.

⁴ Zoran Markov, Dragutin Petrović, *Cold Arms*, Vršac 2012; Zoran Marcov, Sergiu Galiş, *Pistoale și revolvere – Colecția de arme a Muzeului Banatului din Timișoara*, Timișoara 2014.

⁵ Hedy M-Kiss, *Textile istorice din colecția Muzeului Banatului Timișoara, secolele XVIII–XX*, Timișoara 2009.

⁶ Обухвата преко 1.400 музејских предмета. Највећи део збирке сачињавају карте банатског региона у XIX веку. Постоји велик број карата српских банатских насеља са територије данашње Србије.

⁷ Ова збирка још увек није регистрована и користи се надаље као документарни фонд. Садржи неколико хиљада плаката, највећим делом из периода Социјалистичке Републике Румуније.

⁸ *Прва инвентарска књига Националног музеја Баната у Темишвару*, стари инв. бр. 126, регистрован 29. XI 1876; стари инв. бр. 318, регистрован 24. IX 1879; стари инв. бр. 398, регистрован 27. IV 1881; стари инв. бр. 423, регистрован 30. XI 1881. итд.

⁹ Исто, стари инв. бр. 1043, регистровани су 6. V 1893.

¹⁰ Исто, стари инв. бр. 1705, регистровани су 30. X 1901.

¹¹ Историјско и археолошко музејско друштво у Темишвару основано је 25. VII 1872. на иницијативу темишварских интелектуалаца, на челу са Ормошем Жигмондом (Ormós Zsigmond), тадашњим префектом Тамишке жупаније. Друштво је имало као главни циљ оснивање једне музејске установе у граду на Бегеју (Florin Medeleț, Nicoleta Toma, *Muzeul Banatului, File de cronică I, 1872–1918*, Timișoara 1997: 13–15).

¹² *Четврта инвентарска књига Националног музеја Баната у Темишвару*, инв. бр. 27.858–27.907, регистровани су 2006.

инвентарисана је збирка од 66 печатњака и штамбиља, међу којима се идентификују разне општинске управе, јавна бележничтва, културни центри итд. Ова серија печатњака и штамбиља поклон је управе Савета Тамишког округа и садржи сигилографске предмете са подручја поменуте административне јединице.¹³ Последња већа серија штамбиља инвентарисана је током 2019. године, када је у музејском инвентару регистровано 14 предмета, тада ван употребе, али доскоро у служби Банатског музеја. Године 2016, Музеј Баната у Темишвару је одлуком румунске владе унапређен у ранг музеја народног значаја, па је и преименован у Национални музеј Баната у Темишвару. Штамбиљи који су до 2016. године били у употреби музејске институције сада су регистровани у музејском инвентару и су тако постали део банатске историје.¹⁴

Збирка печатњака је доскоро била мање позната широј јавности, с обзиром на то да су истраживани, излагани, ређе и објављивани једино темишварски печатњаци, и то углавном они који су припадали занатлијским удружењима,¹⁵ старим градским или жупанијским установама, Темишварској војној команди итд.¹⁶ Сеоски печатњаци се први пут појављују у литератури поводом објављивања каталога збирке печатњака Музеја Баната у Темишвару, током 2007. године.¹⁷ Тадашње руководство Музеја, с намером да објави до тада непознате музејске збирке, запошљава госпођу Марију Вертан (Maria Vertan), тада већ пензионисану, бившу управницу Тамишке управе Државног архива Румуније. Током 2006. године госпођа Вертан је у оквиру Темишварске управе Државног архива објавила каталог збирке сеоских, општинских и варошких печата са подручја историјског Баната,¹⁸ па је том приликом и привукла пажњу музејске управе. Тада су стари печатњаци предати Лабораторији Банатског музеја за рестаурацију и конзервацију, па су очишћени и након тога фотографисани дигиталном техником, што је омогућило лакше рашчитаванье натписа и печатних поља. Каталог збирке печатњака објављиван је до овог тренутка у два издања, 2007. и 2008.¹⁹ године, друго издање обухвата и печатњаке и штамбиље које је поклонила управа Савета Тамишког округа, током 2008. године. Као што и сама ауторка пише, највећи значај објављивања каталога је у томе што је овом приликом целокупна збирка печатњака постала доступна стручној литератури и широј јавности.²⁰ Каталог

¹³ Исто, инв. бр. 30.381–30.446, регистровани су 2008.

¹⁴ Исто, инв. бр. 31.044–31.060, регистровани су 2019.

¹⁵ Lajos Kakucs, *Breslele, manufacturile și dezvoltarea industrială a Banatului între anii 1717–1918*, Timișoara 2008. (рад Лајоша Какуча обухвата музејске печатњаке приписане темишварским занатлијским удружењима).

¹⁶ У сталној поставци Музеја Баната, отвореној до 2006. године у замку Хуњаде у Темишвару, били су изложени бројни печатњаци темишварских цивилних и војних установа, управе Тамишке жупаније итд. Због радова започетих 2006. године у виду консолидације и рехабилитације замка, стална поставка музеја је укинута, па су предмети смештени у депонима и тамо ће остати до завршетка грађевинских радова.

¹⁷ Maria Vertan, *Colecția de matrice sigilare a Muzeului Banatului*, Timișoara 2007.

¹⁸ Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX)*, Timișoara 2006; Исто, *Sigiliile târgurilor și localităților rurale din Banatul istoric (1760–1919)*, Timișoara 2014.

¹⁹ Maria Vertan, *Colecția de matrice sigilare a Muzeului Banatului*, Ediția a II-a adăugită, Timișoara 2008.

²⁰ Исто: 12–13.

је скроман што се тиче објављених података, али самим тим што обухвата рашчитане натписе, димензије печатњака и фотографије свих каталожских јединица, веома је значајан за историју банатске сигилографије.

Наш рад се заснива у великој мери на поменутом каталогу збирке печатњака али обухвата и допуне: датирање сваког печатњака засебно и успостављање територијално-административног оквира за сваки представљени печатњак; стручни опис печатних поља и натписа, опис држаја; назнака коришћеног метала и легуре у изради печатњака, установљена апаратом XRF²¹, који је у употреби музејске лабораторије.

У раду смо желели да објавимо све постојеће печатњаке српских насеља са подручја историјског Баната или Тамишког Баната, како би их учинили приступачним. Као српска насеља, за територију данашње Румуније, идентификујемо градска и сеоска насеља у којима постоји српска црква или богомоља, насеља у којима је српска заједница верски, била или је још увек, релативно добро организована. Међу тим српским насељима у Румунији, у збирци печатњака темишварског музеја идентификујемо свега 22 сеоска, општинска и градска насеља, а највећи број се односи на села и општине са територије некадашње Тамишке жупаније у XIX веку (Варјаш, Дежан, Дента, Дета, Кетвел, Кнез, Краљевац, Лукаревац, Мали Бечкерек, Манастир Свети Ђурађ, Мехала, Моноштор, Мунара, Наћвала, Парац, Петрово Село, Станчево, Фенлак, Чаково, Шенђурац). Сем поменутих печатњака са територије Тамишке жупаније, „залутало” је неколико предмета и са подручја Торонталске жупаније (Толвадија и Чанад). Након Великога рата и увођења румунске администрације у североисточном делу Баната, банатска територија је у румунској држави претрпела бројне административне поделе, тако да се у овом тренутку печатњаци српских насеља у Румунији деле на два управна округа: Тамишки, са 18 насеља (Варјаш, Дежан, Дента, Дета, Кетвел, Кнез, Краљевац, Лукаревац, Мали Бечкерек, Манастир Свети Ђурађ, Мехала, Парац, Петрово Село, Станчево, Толвадија, Чаково, Чанад и Шенђурац) и Арадски, са 4 насеља (Моноштор, Мунара, Наћвала и Фенлак). Што се тиче српских насеља са територије данашње Србије, овде уносимо сва градска, општинска и сеоска насеља која се данас административно налазе на територији Јужнобанатског округа, у Републици Србији, свега 37 насеља. Од тих печатњака, велики део припадао је некада општинским уредима са подручја Банатске војне крајине, свега 21 насеље (Баваниште, Бела Црква, Гај, Гребенац, Делиблато, Дубовац, Дупљаја, Загајица, Избиште, Јасеново, Ковин, Крушчица, Кусић, Мраморак, Николинци, Орешац, Острово, Парта, Плочица, Црвена Црква и Чешко Село), а након укидања Војне границе, највећи део поменутих насеља се нашао у Тамишкој жупанији, док је мањи део у Карашкој, а касније у Караш-северинској жупанији. Сем насеља са подручја бивше Војне крајине, налазимо и групу од 16 насеља са територије Тамишке жупаније,

²¹ Захваљујемо и овом приликом колегиници Дијани Варзару, хемичару у Лабораторији Темишварског музеја за рестаурацију и конзервацију, за стручну анализу печатњака спектрометром XRF, модел BRUKER TRACER, уз помоћ којег су сви идентификовани печатњаци (120 комада) скенирани. За сваки печатњак постоји аналитички извештај, у којем су наведени проценти коришћених метала.

која се данас налазе на територији Републике Србије, исто у Јужнобанатском округу (Банатски Карловац, Ватин, Велико Средиште, Влајковац, Војводинци, Вршац, Јабука, Куштиљ, Локве, Мали Жам, Мало Средиште, Марковац, Месић, Павлиш, Потпорањ и Ритишево). Свега, када саберемо сва српска насеља из Румуније и Србије, у темишварској музејској збирци постоји чак 120 печатњака, груписаних у 59 градских, општинских и сеоских насеља, сви датовани током XIX века. Треба ипак напоменути чињеницу да темишварски печатњаци, иако и за Темишвар можемо рећи да је српска средина, нису представљени у нашем раду из простог разлога што је број свих темишварских печатњака сачуван у музејској збирци веома велик.²² Међу темишварским печатњацима има предмета приписаних старим градским занатлијским удружењима, градским административним установама, војној команди, културним и социјалним установама, стрељачким удружењима, верским заједницама итд.²³ Засада међу темишварским печатњацима нема ниједног који би могао бити приписан некој српској установи, па смо одлучили да темишварску грађу не укључимо у ово саопштење. Треба ипак напоменути да је, према старом инвентару Музеја године 1902, Општинско веће Темишвара предало музеју свега 10 печатњака,²⁴ међу којима је за нашу тему најзначајнији био онај из 1719. године, који је припадао Српском магистрату у Темишвару.²⁵ Печатњак Српског магистрата био је један од најстаријих печатњака музејске збирке, али нажалост није сачуван. У бурно време након Великога рата, када је војска Краљевине Србије боравила у Темишвару, губи се траг печату Српског магистрата. Крајем маја и почетком јуна 1919, војна Комисија за реквизиције предвођена официром Алексом Стефановићем конфискује и преузима из музејског инвентара 186 музејских предмета, окарактерисаних као део српског културног наслеђа.²⁶ Међу заплењене предмете убраја се и печатњак Српског магистрата у Темишвару.²⁷

Када је реч о административној подели банатске територије у XIX веку, за лакше разумевање приказа и коришћене терминологије, вреди напоменути неколико чињеница. Од свих административних јединица са банатског подручја у XIX веку највише смо анализирали развој Тамишке жупаније у периоду угарске администрације. Пошто је највећи број постојећих печатњака управо са подручја ове административне јединице, о старом Тамишком комитату (жупанији) може се рећи следеће: у првој половини XIX века, жупанија је била подељена у 4 среза (Сентандрејски, Темишварски, Липовски

²² Maria Vertan, *Colecția de matrice sigilare a Muzeului Banatului*, Ediția a II-a adăugită, Timișoara 2008: 17–21, 56–60, 62–65.

²³ Исто.

²⁴ *Прва инвентарска књига Националног Музеја Баната у Темишвару*, стари инв. бр. 1764–1768, регистровани су 7. маја 1902.

²⁵ У првој инвентарској књизи музеја, код инв. броја 1.764, стоји следећи опис: „Печатњак Магистрата тврђаве Темишвар из 1719. године, са легендом 'Sigillum magistratus Rascienici Temesvariensi 1719'. Печатњак је израђен од сребра. Инв. број из градског архива био је 19”.

²⁶ Florin Medeleț, Vasile Rămneanțu, *Muzeul Banatului, File de cronică II, 1918–1948*, Timișoara 2003: 7.

²⁷ Vasile Rămneanțu, „Demersurile diplomației românești pentru recuperarea bunurilor de patrimoniu ridicat de trupele sârbești din Banat în 1919”, *Analele Banatului*, S. N., Arheologie-Istorie, VII–VIII, Timișoara 2000: 685.

и Вршачки), и сваком срезу директно су се подређивале одређене општине;²⁸ након укидања круновине Војводство Србија и Тамишки Банат и поновног оснивања жупанија, Тамишка административна јединица подељена је у 5 срезова (Централни, Новоарадски, Липовски, Чаковски и Вршачки), а срезovima су подређени дистрикти и дистриктима општине;²⁹ у последњим деценијама XIX века, након укидања Војне крајине, Тамишка жупанија је подељена у 11 срезова (Централни, Новоарадски, Липовски, Рекашки, Бузјашки, Чаковски, Деђански, Вршачки, Белоцрквански и Ковински), а срезovima су подређене општине.³⁰ У периоду Војводства Србије и Тамишког Баната, територија круновине подељена је у почетку у три управна округа, а касније у пет управних округа (Лугошки, Темишварски, Бечкеречки, Новосадски и Сомборски), окрузима су подређени срезovi а срезovima општине.³¹ Конкретне податке за административну поделу Банатске војне крајине имамо само из 1793. године, када је Банатска војна граница била подељена у две регименте (или два кантона): Немачко-банатски и Влашко-илирски. Први је имао један једини батаљон (Панчевачки), са 12 дивизија, док је други имао 4 батаљона (Бела Црква, Бозовић, Мехадија и Карансебеш), са 16 дивизија.³² У првој половини XIX века, због велике територије коју је имао у надлежности, Влашко-илирски пук је подељен оснивањем Илирско-банатског батаљона, који преузима и део српских насеља са подручја Немачко-банатске регименте. Касније је овај батаљон уздигнут у ранг пука (регименте), а након тога је и преименован у Српско-банатску регименту, са седиштем у Белој Цркви. Од остатка Влашко-илирског пука, основана је Влашко-банатска регимента, касније Румунско-банатска регимента са седиштем у Карансебешу. Војна крајина је укинута 1872. године. Након тога општине са подручја бивше Војне границе подређене су постојећим угарским жупанијама.³³

Што се тиче датирања постојећих печатњака, након истраживања стручне литературе, можемо тврдити да су сви датовани од почетка па до осамдесетих година XIX века. Има ипак неколико детаља које треба поменути. Најстарији печатњак је приписан селу Моноштору³⁴, данас у Румунији у Арадском округу, који се, иако нема на печатном пољу годину израде, може релативно лако датирати компаративном анализом. Печатно поље

²⁸ Вид. карту Тамишке жупаније (Temes Vármegye / Comitatus Temesiensis) из 1802. године: <https://maps.hungaricana.hu/en/MegyeiTerkepek/4355/?list=eyJxdWVyeSI6ICJ0ZWl1cyB2YXJtZWd5ZSJ9>, приступљено сајту 6. августа 2023. године.

²⁹ Вид. карту Тамишке жупаније (Temes Megye) из 1862. године: <https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkepar/1574/?list=eyJxdWVyeSI6ICJ0ZWl1cyBtZWd5ZSAXODYyIn0>, приступљено 6. августа 2023.

³⁰ Вид. карту Тамишке жупаније (Temes Megye) из 1884. године: <https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkepar/562/?list=eyJxdWVyeSI6ICJ0ZWl1cyBtZWd5ZSAXODg0In0>, приступљено 6. августа 2023.

³¹ Вид. карту круновине Војводство Србија и Тамишки Банат (1849–1860): <https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkepar/628/?list=eyJxdWVyeSI6ICJ3b2p3b2RzY2hhZnZlQ>, приступљено 6. августа 2023.

³² Јелена Илић-Мандић, *Банатска Војна Крајина (1764–1800)*, Београд 2020: 79–83.

³³ <https://www.muzejvojvodine.org.rs/banatska-vojna-krajina-1764%E2%88%921872/>, приступљено 6. августа 2023.

³⁴ Каталогска јединица бр. 38, типолошки бр. I.

моношторског печатњака представља у горњем делу мотив анђеоске главе, у центру монограм Тамишког комитата (или жупаније), а у доњем делу угравирани је натпис са називом села. Идентична печатна поља, само са одговарајућим натписима назива насеља, појављују се у бројним насељима са подручја северног дела Тамишке жупаније³⁵ и сви су датовани крајем XVIII и почетком XIX века.³⁶ Примера ради, најстарији варјашки печат, идентификован у једном документу из 1799. године,³⁷ који приказује идентичну сцену на печатном пољу, указује на то да је моношторски печатњак највероватније израђен у истом периоду (између Варјаша и Моноштора је свега 15 км удаљености) и употребљаван у првим деценијама XIX века, можда чак и раније, али за ову другу претпоставку немамо још писаних доказа. Следи група печатњака датована тридесетих година XIX века, која по нашој процени обухвата најзанимљивије сеоске печатњаке. У ову групу улазе печатњаци који на печатном пољу приказују изузетне угравираних мотиве и сцене, специфичне за свако насеље појединачно. Најчешће се појављују мотив снопа пшенице, мотив трске, приказ цркве, мотив винове лозе, разне сеоске сцене итд. Углавном имамо печатно поље подељено у више делова, обично четири, а око печатног поља, у уксергу, угравирана је легенда или натпис. Сви ови печатњаци садрже у натпису и годину израде. Можда најрепрезентативнији печатњак из овог периода је онај приписан селу Ритишеву³⁸, данас насеље у оквиру града Вршца, који приказује типичну банатску сеоску сцену: кућа са родом на димњаку, испред куће сноп пшенице и сељак који држи на рамену виле а у устима лулу. Ритишевски печатњак датован је 1832. године. Следе печатњаци датовани у другој половини XIX века, и они се групишу у две категорије: из периода круновине Војводство Србија и Тамишки Банат и из раздобља након укидања круновине (имамо у виду овде и аустроугарски период). У ову категорију печатњака улазе углавном предмети са једноставним печатним пољем, који садрже једино натпис на мађарском језику, без гравираних мотива и сцена. У овој групи је и највећи број печатњака, док је главна њихова карактеристика печатно поље израђено изгравирањем, то што значи да је отисак у овом случају у тушу, а не у воску. Група печатњака коју смо датовали генерално у другој половини XIX века, састоји се од предмета приписаних Банатској војној крајини. Због недостатка стручне литературе, датација у случају граничарских насеља је оријентативна и заснива се више на комплементарним доказима (типологија коришћеног метала, типологија држака итд.).

У погледу материјала коришћеног у изради печатњака, поменути апарат XRF омогућио је да дођемо до неколико занимљивих закључака. Као прво, констатовали смо да је у периоду круновине Војводство Србија и Тамишки Банат део коришћених печатњака највероватније старије израде, али је преправљен и остао у употреби у наставку, педесетих година XIX века.

³⁵ Вид. фусноте бр. 47–55.

³⁶ Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX)*, Timișoara 2006: 79–92.

³⁷ Исто, 91, каталожка јединица бр. 661.

³⁸ Каталожка јединица бр. 51, типолошки бр. I.

До таквог закључка стигли смо анализирајући легуру и метале од којих су печатњаци израђени. Скенирањем апаратом XRF приметили смо да је део изгравираниог натписа, и то обично текстови на немачком језику, израђен од бакра, док је све остало (печатно поље с натписом на мађарском језику, доњи део печатњака и део који се спаја са дрвеном дршком) од месинга. То указује да је натпис на немачком језику касније припојен на већ постојеће печатно поље, а да је у међувремену печатно поље „очишћено” од постојећих мађарских натписа. Од мађарског текста остао је само назив општине, а између мађарског и немачког текста види се разлика и у величини и у облику коришћених фонтова.³⁹ Сем овог занимљивог податка, скенирањем метала констатовали смо и то да поједини печатњаци имају печатно поље израђено од месинга, док је остатак печатњака од гвожђа.⁴⁰ Има и случајева где је печатно поље од месинга или бакра, па је припојено калајем за дршку од месинга.⁴¹ Један једини печатњак има поље од олова,⁴² док је само у једном случају целокупни печатњак од дрвета, а натпис од месинга је фиксиран инкрустацијом.⁴³ Ако анализирамо збирку од 120 печатњака у зависности од коришћеног материјала, онда имамо следеће податке: најстарији печатњаци, из првих деценија XIX века, ливени су од гвожђа или челика, а печатно поље угравирано им је након ливења⁴⁴; печатњаци из друге половине XIX века ливени су од месинга у већ изгравираним калупима⁴⁵. Најстарији печатњаци имају гвоздене дршке, ливене уцело са печатним пољем, а у другој половини XIX века дршке су углавном од дрвета, и ређе од месинга.⁴⁶ Апарат XRF је за сваки скенирани печатњак издао аналитички извештај, што значи да постоји за сваки предмет процентуална анализа коришћене легуре. Свакако је занимљиво да су у случају месинга резултати доста различити, проценти бакра и цинка приказују велику разлику у композицији легуре. Бакар се понекад јавља у огромним количинама, док се у другим случајевима примећује у нормалним процентима. То нам указује да су највероватније печатњаци израђивани у већем броју радионица. Можда је ова процентуална несагласност и резултат немарности или аматерства тадашњих радионица.

Кад смо већ код радионица, треба истаћи да у току истраживања 120 печатњака темишварске збирке нисмо пронашли име или потпис ниједног гравера, нити жиг аутора/радионице. На основу анализе постојећих печатњака и очуваних печата, може се закључити да су најстарији печатњаци по

³⁹ У ову групу спадају следећи печатњаци: Дента (каталожка јединица бр. 14, типолошки бр. II); Дета (каталожка јединица бр. 15, типолошки бр. I); Манастир Свети Ђурађ (каталожка јединица бр. 34, типолошки бр. II); Парац (каталожка јединица бр. 46, типолошки бр. II); Станчево (каталожка јединица бр. 52, типолошки бр. I) и Шењурац (каталожка јединица бр. 59, типолошки бр. II).

⁴⁰ Од 120 анализираних печатњака, само један се састоји од месинганог печатног поља и гвоздене дршке: Мехала (каталожка јединица бр. 37, типолошки бр. I).

⁴¹ Печатњак насеља Банатски Карловац (каталожка јединица бр. 2, типолошки бр. I и III).

⁴² Печатњак насеља Јабука (каталожка јединица бр. 20, типолошки бр. II).

⁴³ Печатњак насеља Велико Средиште (каталожка јединица бр. 6, типолошки бр. II).

⁴⁴ Maria Vertan, *Colecția de matrice sigilare a Muzeului Banatului*, Ediția a II-a adăugită, Timișoara 2008: 10.

⁴⁵ Исто: 10–11.

⁴⁶ Исто.

свему судећи израђени у истој радионици, да их је израдио исти гравер. Идентична печатна поља, са приказом анђеоске главе и монограма Тамишког комитата, која се разликују једино по називу локалитета, специфична су за северозападни део Тамишке жупаније. Такви се печатњаци појављују у следећим насељима: Варјаш⁴⁷, Велики Берексов⁴⁸, Задарењ⁴⁹, Карањ⁵⁰, Мали Бечкерек⁵¹, Мали Семиклуш⁵², Моноштор⁵³, Немачки Семпетар⁵⁴, Фантанеле⁵⁵ итд. Што се тиче каснијих печатњака, тешко је утврдити радионицу, имајући у виду да су резултати анализе метала бескорисни: практично нема никаквог симиларитета у композицијама анализираних легура. Иако ниједан гравер није потписан на анализираним печатњацима, прилика је да се помене име једног познатог темишварског гравера, који је живео и радио у Темишвару током XIX века. Реч је о Михаелу Швевелбергу (Michael Schwefelberg),⁵⁶ који је у граду на Бегеју израђивао печатњаке за музичка друштва, занатлијска удружења, за Темишварски музеј.⁵⁷ Веома су импресивни печатњаци рађени за темишварског српског владику Самуила Маширевића и за српског кнеза Александра Карађорђевића.⁵⁸ Имајући у виду високи ниво Швевелбергових дела, тешко је поверовати да се међу скромним сеоским печатњацима налазе његови радови.

За лакше и течније ишчитавање каталожких јединица, треба напоменути детаље о поступку приказивања. Као прво, каталожке јединице су наведене азбучним редоследом, у зависности од назива насеља из којег потичу. Анализирани печатњаци груписани су у свега 59 градских, општинских и сеоских насеља. За свако од 59 поменутих насеља, имамо бар једну типолошку јединицу, док је највише варијанти печатњака, тј. типолошких јединица,

⁴⁷ Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX)*, Timișoara 2006: 91, каталожка јединица бр. 661; идентификован у документима 1799. године.

⁴⁸ Maria Vertan, *Colecția de matrice sigilare a Muzeului Banatului*, Ediția a II-a adăugită, Timișoara 2008: 27, каталожка јединица 150 (у даљем тексту скраћено: Vertan 2008: стр., бр. каталожке јединице).

⁴⁹ Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX)*, Timișoara 2006: 92, каталожка јединица бр. 689; идентификован у документима 1797. године.

⁵⁰ Vertan 2008: 26, 132.

⁵¹ Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX)*, Timișoara 2006, 79, каталожка јединица бр. 36; идентификован у документима 1804–1831. године.

⁵² Исто, 89, каталожка јединица бр. 543; идентификован у документима 1846. и 1853. године.

⁵³ Maria Vertan 2008, 26, 134; Исто, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX)*, Timișoara 2006: 86, каталожка јединица бр. 387; идентификован у документима 1871. године.

⁵⁴ Исто: 89, каталожка јединица бр. 545; идентификован у документима 1786–1798. године.

⁵⁵ Исто: 83, каталожка јединица бр. 236.

⁵⁶ Михаел Швевелберг (Лемберг, 1810. – Темишвар, 1880) био је један од најистакнутијих темишварских гравера. После 1838. године долази из Арада и остаје у Темишвару (Граду) све до смрти. Међу његовим делима је и сребрни печатњак рађен за Ормоша Жигмонда, године 1862, поводом рођендана темишварског жупана. Након смрти гравера, удовица Швевелберг поклања Темишварском музеју збирку од 157 отисака у воску, као сведочанство ауторског рада Михаела Швевелберга (Elena Miklosik, вид. фусноту бр. 57).

⁵⁷ Elena Miklosik, „Botezuri, cununii și înmormântări. Însemnări manuscrise și informații tipărite dezvăluind prezența artiștilor în cetatea Timișoarei în prima jumătate a secolului al XIX-lea”, *Analele Banatului*, S.N., Arheologie-Istorie, XXV, Timișoara 2017: 363.

⁵⁸ TRÉT, н.с., XXV, 1909, III–IV: 124–126.

идентификовано за насеље Кусић, данас у општини Бела Црква, са чак 7 различитих типолошких варијанти. У оквиру сваког насеља, типолошке јединице су наведене хронолошким редоследом, а у случајевима где не постоје тачни подаци у виду датовања постојећих печатњака, стављени су у први план они израђивани урезивањем, па затим следе печатњаци са изрезиваним пољем. У случају Банатске војне крајине, пошто нам стручна литература око датације печатњака није приступачна, у типолошком редоследу приоритет имају печатњаци са немачким натписима, па затим они са српским текстовима. За сваку каталожку јединицу печатњака написали смо следеће информације: место, датирање, материјал и технику, опис и натписе, димензије, инвентарски број у збирци и постојећу литературу. Пошто је оригинална терминологија на мађарском и немачком језику, у раду смо наводили следеће преводе: *vármegye* или *megye* (мађ.) = жупанија; *járás* (мађ.) = срез; *kerület* (мађ.) = дистрикт; *község* (мађ.) = општина; *helység* (мађ.) = локалитет/село; *Kreis* (нем.) = округ; *Bezirk* (нем.) = срез; *Gemeinde* (нем.) = општина; *szolgabírói* (мађ.) = преторски; *jegyzőség* (мађ.) = бележништво; *körjegyzőség* (мађ.) = бележништво дистрикта; *hivatal* (мађ.) = канцеларија. Осим терминологије, користили смо и следеће знаке у приказивању печатних натписа: знак / означава размак између редова, а знак // користили смо у приказивању легенде у ексергу, у случајевима где не постоји континуитет кружног текста гравираног око печатног поља.

Каталожке јединице

1. Баваниште

Типолошки број: I.

Печатњак општине Баваниште.

Место: насеље у Банатској војној крајини, Аустријско царство / данас насеље у општини Ковин, у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље овалног облика; сви угравирани натписи на немачком. На средини печатног поља, у два реда легенда: „GEMEINDE / BAVANISTIE”, а у ексергу, око печатног поља: „K[aiserlich]: K[öniglich]: DEUTSCHBANATER // GRENZ RGMT. No. 12”.

Свољне димензије: висина 110 мм, пречник 32 x 36 мм.

Збирка: Националног музеја Баната у Темишвару (у даљем тексту скраћено: *Инв. број у збирци:*) 20.628.

Литература: Vertan 2008: 46, 400.

Типолошки број: II

Печатњак општине Баваниште.

Место: Текст под *Типолошким бројем* I.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка није сачувана. Печатно поље кружног облика; сви угравирани натписи на српском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „БАВАНИШКА / ОПШТИНА”.

Свољне димензије: пречник 28 мм, дршка недостаје.

Инв. број у збирци: 20.431.

Литература: Vertan 2008: 32, 205.

Тилолошки број: III

Печатњак општине Баваниште.

Месѿо: Текст под *Тилолошким бројем I*

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напѿиси: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на српском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „БАВАНИШКА / ОПШТИНА”.

Свољне димензије: висина 95 мм, пречник 28 мм.

Инв. број у збирци: 20.582.

Литература: Vertan 2008: 43, 355.

2. Банатски Карловац

Тилолошки број: I

Печатњак општине Банатски Карловац.

Месѿо: насеље у Тамишкој жупанији, Аустроугарска / данас градско насеље у општини Алибунар, у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, бакар, дрво; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и напѿиси: израђен од месинга; печатно поље од бакра, залепљено за подлогу од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; сви угравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, угравиран је грб Мађарске краљевине. У ексергу, око печатног поља легенда: „TEMES MEGYE KAROLYFALVA KÖZSÉG *”.

Свољне димензије: висина 105 мм, пречник 32 мм.

Инв. број у збирци: 20.530.

Литература: Vertan 2008: 39, 304.

Тийолоцки број: II

Печатњак преторског среза Банатски Карловац.

Место: Текст под *Тийолоцким бројем I*.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; сви угравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „JÁRÁS / SZOLGABIROI”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KÁROLYFALVI // HÍVATAL”.

Свољне димензије: висина 101 мм, пречник 32 мм.

Инв. број у збирци: 20.499.

Литература: Vertan 2008: 37, 273.

Тийолоцки број: III

Печатњак преторског среза Банатски Карловац. *Место:* Текст

под *Тийолоцким бројем I*.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, калај, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга, печатно поље од месинга, залепљено калајем; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „JÁRÁS / SZOLGABIROI”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KÁROLYFALVI // HÍVATAL”.

Свољне димензије: висина 105 мм, пречник 30 мм.

Инв. број у збирци: 20.479.

Литература: Vertan 2008: 35, 253.

Тийолошки број: IV

Печатњак јавног бележництва у Банатском Карловцу.

Месѿо: Текст под *Тийолошким бројем I*.

Датирање: друга половина XIX века.

Маѿеријал, шехника: месинг; ливење, гравирање, изрезавање.

Ошс и наѿиписи: израђен од месинга; дршка није сачувана. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „KAROLYFALVA / KÖZSÉGI”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „TEMES MEGYEI // JEGYZŐSÉG”.

Сѿолне димензије: пречник 29 мм, дршка недостаје.

Инв. број у збирци: 20.492.

Литература: Vertan 2008: 36, 266.

3. Бела Црква

Тийолошки број: I

Печатњак преторског среза Бела Црква.

Месѿо: насеље у Тамишкој жупанији, Аустроугарска / данас градско насеље у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Маѿеријал, шехника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезавање.

Ошс и наѿиписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „JÁRÁS / SZOLGABIROI”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „FENÉRTÉMPLOMI // HIVATAL”.

Сѿолне димензије: висина 115 мм, пречник 31 мм.

Инв. број у збирци: 20.799.

Литература: Vertan 2008: 58, 558.

4. Варјаш

Типолошки број: I

Печатњак општинског уреда Варјаш.

Место: Темишварски округ, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас општина Варјаш (Variaş), жупанија Тимиш (Timiș), Румунија.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; изгравирани натписи на немачком и мађарском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / VARJAS”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS – TEMESVAR”.

Свољне димензије: висина 116 мм, пречник 30 мм.

Инв. број у збирци: 20.425.

Литература: Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX)*, Catalog, Editura Brumar, Timișoara 2006, стр. 92, каталожка јединица број 662 (објављен је отисак у тушу, идентификован у документима 1858. године); Vertan 2008: 31, 199.

Типолошки број: II

Печатњак дистрикта Варјаш.

Место: насеље у Тамишкој жупанији, Аустријско царство / данас општина Варјаш (Variaş), жупанија Тимиш (Timiș), Румунија.

Датирање: друга половина XIX века (после 1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у четири реда, легенда: „TEMES / MEGYE / VARJASI / KERÜLETE”.

Свољне димензије: висина 93 мм, пречник 27 мм.

Инв. број у збирци: 20.554.

Литература: Vertan 2008: 41, 327.

5. Ватин

Типолошки број: I

Печатњак општинског уреда Ватин.

Место: Темишварски округ, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас насеље у граду Вршцу, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; изгравирани натписи на немачком и мађарском језику. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / VATTINA”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS TEMESVAR”.

Свољне димензије: висина 90 мм, пречник 32 мм.

Инв. број у збирци: 20.627.

Литература: Vertan 2008: 46, 399.

6. Велико Средиште

Типолошки број: I

Печатњак општинског уреда Велико Средиште.

Место: насеље у Темишварском округу, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас насеље у граду Вршцу, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; изгравирани натписи на немачком и мађарском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / GR. SZREDISTYE”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS TEMESVAR”.

Свољне димензије: висина 105 мм, пречник 32 мм.

Инв. број у збирци: 20.441.

Литература: Vertan 2008: 32, 215.

Тилошки број: II

Печатњак дистриктног бележництва Велико Средиште.

Место: насеље у Тамишкој жупанији, Аустријско царство / данас насеље у граду Вршцу, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века (после 1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; резбарење, изрезивање.

Опис и написи: израђен од дрвета, натпис од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајасто-овалног облика. Печатно поље овалног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. У ексергу, око печатног поља, легенда: „NAGY SZREDISTYEI // KÖRJEGYZŐSÉG”.

Свољне димензије: висина 79 мм, пречник 22 x 34 мм.

Инв. број у збирци: 20.561.

Литература: Vertan 2008: 41, 334.

7. Влајковац

Тилошки број: I

Печатњак општинског уреда Влајковац.

Место: Темишварски округ, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас насеље у граду Вршцу, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и написи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног је облика; изгравирани натписи на немачком и мађарском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / VLAJKOVECZ”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS TEMESVAR”.

Свољне димензије: висина 104 мм, пречник 31 мм.

Инв. број у збирци: 20.410.

Литература: Vertan 2008: 30, 184.

8. Војводинци

Типолошки број: I

Печатњак општинског уреда Војводинци.

Место: насеље у Темишварском округу, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас насеље у граду Вршцу, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; изгравирани натписи на немачком и мађарском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / VOJVODINCZ”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS TEMESVAR”.

Свољне димензије: висина 102 мм, пречник 32 мм.

Инв. број у збирци: 20.508.

Литература: Vertan 2008: 37, 282.

Типолошки број: II

Печатњак дистриктног бележничтва Војводинци.

Место: насеље у Тамишкој жупанији, Аустријско царство / данас насеље у граду Вршцу, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века (после 1860).

Материјал, техника: месинг, ливење, гравирање, изрезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка није сачувана. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у једном реду, легенда: „VOJVODINCZI”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „TEMES MEGYE // KÖRJEJYZŐSÉG”.

Свољне димензије: пречник 36 мм, дршка недостаје.

Инв. број у збирци: 20.585.

Литература: Vertan 2008: 43, 357.

9. Вршац

Тилолошки број: I

Печатњак дистрикта Вршац.

Место: градско насеље у Тамишкој жупанији, Аустријско царство / данас град у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века (после 1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у четири реда, легенда: „TEMES / MEGYE / VERSETZI / KERÜLETE”.

Свољне димензије: висина 90 мм, пречник 28 мм.

Инв. број у збирци: 27.888.

Литература: Vertan 2008: 61, 591.

Тилолошки број: II

Печатњак преторског дистрикта Вршац.

Место: Текст под *Тилолошким бројем I*.

Датирање: друга половина XIX века (после 1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; сви угравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља угравиран је стари вршачки грб. У ексергу, око печатног поља, легенда: „VERSETZI KER. SZOLGABIRÓI PECSÉT *”.

Свољне димензије: висина 95 мм, пречник 30 мм.

Инв. број у збирци: 20.412.

Литература: Vertan 2008: 30, 186.

10. Гај

Тилолошки број: I

Печатњак општине Гај.

Место: насеље у Банатској војној крајини, Аустријско царство / данас насеље у општини Ковин, у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка од месинга, са кружним пресеком. Печатно поље кружног облика; сви угравирани натписи на српском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „Општина / Гаја”.

Свољне димензије: висина 41 мм, пречник 24 мм.

Инв. број у збирци: 20.770.

Литература: Vertan 2008: 57, 536.

Тилолошки број: II

Печатњак општинског уреда Гај.

Место: Текст под *Тилолошким бројем* I.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље овалног облика; сви изгравирани натписи на српском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „ОПШТИНСКИ / уред / Гаја”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „Срез Делиблато”.

Свољне димензије: висина 108 мм, пречник 31 x 34 мм.

Инв. број у збирци: 20.592.

Литература: Vertan 2008: 43, 364.

11. Гребенац

Тилолошки број: I

Печатњак општине Гребенац.

Место: насеље у Банатској војној крајини, Аустријско царство / данас насеље у општини Бела Црква, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље овалног облика; сви угравирани натписи на немачком. На средини печатног поља, грб Хабзбуршке царевине. У ексергу, око печатног поља легенда: „GEMEINDE GREBENATZ”.

Свољне димензије: висина 103 мм, пречник 35 x 33 мм.

Инв. број у збирци: 20.573.

Литература: Vertan 2008: 42, 346.

12. Дежан

Тилолошки број: I

Печатњак општинског уреда Дежан.

Место: Тимишварски округ, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас село Дежан (Dejan), у општини Моравица (Mogavița), жупанија Тимиш (Timiș), Румунија.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; изгравирани натписи на немачком и мађарском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / DEZSANFALVA”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS TEMESVAR”.

Свољне димензије: висина 93 мм, пречник 32 мм.

Инв. број у збирци: 20.631.

Литература: Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX), Catalog*, Editura Brumar, Timișoara 2006, стр. 82, каталожка јединица број 188 (објављен је отисак у тушу, идентификован у документима 1855–1856. године); Vertan 2008: 46, 403.

13. Делиблато

Типолошки број: I

Печатњак општинског уреда Делиблато.

Место: насеље у Банатској војној крајини, Аустријско царство / данас насеље у општини Ковин, у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље овалног облика; сви угравирани натписи на српском. У доњем делу печатног поља, у једном реду, легенда: „ДЕЛИБЛАТО”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „ОПШТИНСКИ УРЕД”.

Свољне димензије: висина 110 мм, пречник 30 x 32 мм.

Инв. број у збирци: 20.415.

Литература: Vertan 2008: 30, 189.

Типолошки број: II

Печатњак општинског уреда Делиблато.

Место: Текст под *Типолошким бројем* I.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље овалног облика; сви изгравирани натписи на српском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „ОПШТИНСКИ / уред / Делиблато”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „Срез Делиблато”.

Свољне димензије: висина 109 мм, пречник 32 x 34 мм.

Инв. број у збирци: 20.484.

Литература: Vertan 2008: 35, 258.

14. Дента

Типолошки број: I

Печатњак трговишта Дента.

Месџо: насеље у Тамишкој жупанији, Аустријско царство / данас општина Дента (Denta), жупанија Тимиш (Timiș), Румунија.

Датирање: 1832. године.

Материјал, техника: гвожђе; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и напписи: израђен од гвожђа; дршка гвоздена, са квадратним пресеком. Печатно поље овалног облика; сви угравирани натписи на мађарском. У горњем делу печатног поља угравирана је библијска сцена, а у доњем делу мотив цркве; с леве стране цркве приказани су биљни и цветни мотиви. Испод доње сцене угравирана је година „1832”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „DENTA T. TEMES MEGYEI PRIV. M[ező]. VAROS PETSETTYE”.

Свољне димензије: висина 100 мм, пречник 40 x 43 мм.

Инв. број у збирци: 20.302.

Литература: Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX), Catalog*, Editura Brumar, Timișoara 2006, стр. 82, каталожка јединица број 192 (објављен је отисак у воску, датован 1832. године, идентификован у документима 1867. и 1888. год.); Vertan 2008: 22, 77.

Типолошки број: II

Печатњак општинског уреда Дента.

Месџо: насеље у Темишварском округу, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас општина Дента (Denta), жупанија Тимиш (Timiș), Румунија.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, бакар, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга, натпис на немачком од бакра; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; изгравирани натписи на немачком и мађарском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / DENTA”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS – TEMESVAR”.

Свољне димензије: висина 117 мм, пречник 30 мм.

Инв. број у збирци: 20.439.

Литература: Vertan 2008: 32, 213.

15. Дета

Тилолошки број: I

Печатњак општинског уреда Дета.

Место: насеље у Темишварском округу, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас град Дета (Deta), жупанија Тимиш (Timiș), Румунија.

Датирање: друга половина XIX (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, бакар, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и наћици: израђен од месинга, натпис на немачком од бакара; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; изгравирани натписи на немачком и мађарском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / DETTA”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS –TEMESVAR”.

Свољне димензије: висина 110 мм, пречник 30 мм.

Инв. број у збирци: 20.451.

Литература: Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVII–XIX)*, Catalog, Editura Brumar, Timișoara 2006, стр. 82, каталожка јединица број 194 (објављен је отисак у тушу, идентификован у документима 1858–1860. год.); Vertan 2008: 33, 225.

Тилолошки број: II

Печатњак дистрикта Дета.

Место: насеље у Тамишкој жупанији, Аустријско царство / данас град Дета (Deta), жупанија Тимиш (Timiș), Румунија.

Датирање: друга половина XIX века (после 1860).

Материјал, техника: месинг; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и наћици: израђен од месинга; дршка није сачувана. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у четири реда, легенда: „TEMES / MEGYE / DETTAI / KERÜLETE”.

Свољне димензије: пречник 26 мм, дршка недостаје.

Инв. број у збирци: 20.420.

Литература: Vertan 2008: 31, 194.

Тийолошки број: III

Печатњак Преторског дистрикта Дета.

Месѿо: Текст под *Тийолошким бројем* II.

Датирање: друга половина XIX века (после 1860).

Материјал, шехника: гвожђе, дрво; ливење, гравирање, уривање.

Опис и нађиписи: израђен од гвожђа; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; сви угравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „TEMES / MEGYEI”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „DETTA KERÜLETI SZOLGABIRÓSÁG”.

Сѿолне димензије: висина 73 мм, пречник 25 мм.

Инв. број у збирци: 20.594.

Литература: Vertan 2008: 44, 366.

Тийолошки број: IV

Печатњак трговишта Дета.

Месѿо: Текст под *Тийолошким бројем* II.

Датирање: друга половина XIX века (после 1860).

Материјал, шехника: месинг; ливење, гравирање, изривање.

Опис и нађиписи: израђен од месинга; дршка није сачувана. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља изгравирана је круна Угарске краљевине, а испод круне, у једном реду, легенда: „DETTA?”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „TEMES VÁRMEGYE // M. VÁROS”.

Сѿолне димензије: пречник 30 мм, дршка недостаје.

Инв. број у збирци: 20.624.

Литература: Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX), Catalog*, Editura Brumar, Timișoara 2006, стр. 82, каталожка јединица број 195 (објављен је отисак у тушу, идентификован у документима 1865–1876. год.); Vertan 2008: 46, 396.

16. Дубовац

Тилолошки број: I

Печатњак општинског уреда Дубовац.

Место: насеље у Банатској војној крајини, Аустријско царство / данас насеље у граду Ковину, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље овалног облика; сви угравирани натписи на немачком. На средини печатног поља, у једном реду, полукружно, легенда: „GEMEINDE”, а у ексергу, око печатног поља, легенда: „DUBOVATZER // *AMT*”.

Свољне димензије: висина 106 мм, пречник 26 x 30 мм.

Инв. број у збирци: 20.403.

Литература: Vertan 2008: 30, 177.

Тилолошки број: II

Печатњак општинског уреда Дубовац.

Место: Текст под *Тилолошким бројем* I.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље овалног облика; сви изгравирани натписи на српском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „ОПШТИНСКИ / уред / Дубовац”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „Срез Делиблато”.

Свољне димензије: висина 106 мм, пречник 30 x 33 мм.

Инв. број у збирци: 20.413.

Литература: Vertan 2008: 30, 187.

17. Дупљаја

Тилолошки број: I

Печатњаk општине Дупљаја.

Место: насеље у Банатској војној крајини, Аустријско царство / данас село у општини Бела Црква, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; сви угравирани натписи на српском. У ексергу, око печатног поља, легенда: „ОБШТИНА // ДУПЛАЈА.”

Свољне димензије: висина 95 мм, пречник 32 мм.

Инв. број у збирци: 20.597.

Литература: Vertan 2008: 44, 369.

Тилолошки број: II

Печатњаk општине Дупљаја.

Место: Текст под *Тилолошким бројем I*.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље овалног облика; сви изгравирани натписи на српском. У ексергу, око печатног поља, легенда: „ОБШТИНА // ДУПЛАЈА.”

Свољне димензије: висина 100 мм, пречник 30 x 33 мм.

Инв. број у збирци: 20.798.

Литература: Vertan 2008: 58, 557.

18. Загајица

Типолошки број: I

Печатњак јавног бележничтва у Загајици.

Место: насеље у Тамишкој жупанији, Аустроугарска / данас насеље у граду Вршцу, у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво, ливење, гравирање, урезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; сви угравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „ZAGAJICZA / KÖZSÉGI”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „TEMES MEGYEI // JEGYZŐSÉG”.

Свољне димензије: висина 113 мм, пречник 30 мм.

Инв. број у збирци: 20.575.

Литература: Vertan 2008: 42, 348.

19. Избиште

Типолошки број: I

Печатњак општине Избиште.

Место: насеље у Банатској војној крајини, Аустројско царство / данас насеље у граду Вршцу, у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво, ливење, гравирање, урезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; сви угравирани натписи на српском. У ексергу, око печатног поља, легенда: „ОПШТИНА // ИЗБИШТЕ”.

Свољне димензије: висина 98 мм, пречник 32 мм.

Инв. број у збирци: 20.574.

Литература: Vertan 2008: 42, 347.

Тийолошки број: II

Печатњак јавног бележництва у Избишту.

Месџо: насеље у Тамишкој жупанији, Аустроугарска / данас насеље у граду Вршцу, у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка није сачувана. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „JSBISTE / KÖZSÉGI”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „TEMES MEGYEI // JEGYZŐSÉG”.

Свољне димензије: пречник 32 мм, дршка недостаје.

Инв. број у збирци: 20.616.

Литература: Vertan 2008: 45, 388.

20. Јабука

Тийолошки број: I

Печатњак општинског уреда Јабука.

Месџо: Темишварски округ, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас насеље у граду Панчеву, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на немачком. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / JABUKA”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS TEMESVAR”.

Свољне димензије: висина 115 мм, пречник 32 мм.

Инв. број у збирци: 20.411.

Литература: Vertan 2008: 30, 185.

Тийолошки број: II

Печатњак дистриктног бележништва Јабука.

Месѿо: насеље у Тамишкој жупанији, Аустријско царство / данас насеље у граду Панчеву, Јужнобанатски округ, Србија.

Датирање: друга половина XIX века (после 1860. године).

Материјал, техника: олово, месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и наћииси: израђен од месинга, печатно поље од олова; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у једном реду, легенда: „JABUKA”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „TEMES MEGYE // KÖRJEGYZŐSEG”.

Свољне димензије: висина 73 мм, пречник 33 мм.

Инв. број у збирци: 20.552.

Литература: Vertan 2008: 40, 326.

21. Јасеново

Тийолошки број: I

Печатњак општине Јасеново.

Месѿо: насеље у Банатској војној крајини, Аустријско царство / данас насеље у општини Бела Црква, у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и наћииси: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на немачком. На средини печатног поља, у једном реду, легенда: „AMT”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „GEMEINDE // JASSENOVA”.

Свољне димензије: висина 113 мм, пречник 30 мм.

Инв. број у збирци: 27.887.

Литература: Vertan 2008: 61, 590.

Тийолошки број: II

Печатњак јавног бележништва Јасеново.

Месѿо: насеље у Карашкој жупанији, Аустроугарска / данас насеље у општини Бела Црква, у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезавање.

Опис и наћииси: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке лоптасто-овалног облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „JASSENOVAI / JEGYZŐSÉG”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KRASSÓ * MEGYE * FENERTEMPLOMI * JARÁS *”.

Свољне димензије: висина 95 мм, пречник 34 мм.

Инв. број у збирци: 20.551.

Литература: Vertan 2008: 40, 325.

22. Кетвељ

Тийолошки број: I

Печатњак општинског уреда Кетвељ.

Месѿо: Темишварски округ, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас село Кетвељ (Gelu), општина Варјаш (Vărgiaș), жупанија Тимиш (Timiș), Румунија.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезавање.

Опис и наћииси: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље кружног облика; изгравирани натписи на немачком и мађарском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / KÉTFÉL”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS – TEMESVAR”.

Свољне димензије: висина 113 мм, пречник 30 мм.

Инв. број у збирци: 20.751.

Литература: Vertan 2008: 55, 519.

23. Кнез

Типолошки број: I

Печатњак села Кнез.

Месѿо: насеље у Тамишкој жупанији, Аустријско царство / данас општина Кнез (Satchinez), жупанија Тимиш (Timiș), Румунија.

Датирање: 1831.

Материјал, шехника: гвожђе; ливење, гравирање, урезивање.

Опис и наћииси: израђен од гвожђа; дршка гвоздена, са октогоналним пресеком. Печатно поље овалног облика; сви угравирани натписи на мађарском. Средина печатног поља, подељена у четири дела, приказује следеће мотиве: у горњем делу коњ с леве, а трска са десне стране; у доњем делу винова лоза лево и сноп пшенице десно. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KNEZ TE. V. HELYSEG PECSETIE 1831.”.

Свољне димензије: висина 106 мм, пречник 31 x 35 мм.

Инв. број у збирци: 20.333.

Литература: Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul Istoric (secolele XVIII–XIX), Catalog*, Editura Brumar, Timișoara, 2006, стр. 89, каталожка јединица број 527 (објављен је отисак у воску, датован 1832.⁵⁹ године); Vertan 2008: 24, 108.

Типолошки број: II

Печатњак општинског уреда Кнез.

Месѿо: Темишварски округ, Војводство Србија и Тамишки Банат, Аустријско царство / данас општина Кнез (Satchinez), жупанија Тимиш (Timiș), Румунија.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, шехника: месинг; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и наћииси: израђен од месинга; дршка није сачувана. Печатно поље кружног облика; изгравирани натписи на немачком и мађарском. На средини печатног поља, у три реда, легенда: „GEMEINDE / AMT / KNÉZ”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „KREIS – TEMESVAR”.

Свољне димензије: пречник 30 мм, дршка недостаје.

Инв. број у збирци: 20.405.

Литература: 30, 179.

⁵⁹ Датован је погрешно на основу сачуваног отиска у воску; датирање исправљено годину дана касније, приликом објављивања печатњака.

Тийолошки број: III

Печатњак општине Кнез.

Месѿо: Текст под *Тийолошким бројем* II.

Датирање: друга половина XIX века (1849–1860).

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезавање.

Опис и наћииси: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; изгравирани натписи на немачком. На средини печатног поља, у једном реду, легенда: „GEMEINDE”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „TEMESER KREIS // KNEZ”.

Свољне димензије: висина 105 мм, пречник 31 мм.

Инв. број у збирци: 20.667.

Литература: Vertan 2008: 49, 438.

24. Ковин

Тийолошки број: I

Печатњак општине Ковин.

Месѿо: насеље у Банатској војној крајини, Аустријско царство / данас општина у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезавање.

Опис и наћииси: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке јајастог облика. Печатно поље овалног облика; сви угравирани натписи на немачком. На средини печатног поља, у два реда, легенда: „GEMEINDE / KUBIN”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „K. K. DEUTSCHBANATER // * GRENZ RGMT No. 12 *”.

Свољне димензије: висина 105 мм, пречник 32 x 36 мм.

Инв. број у збирци: 20.595.

Литература: Vertan 2008: 44, 367.

Тилолошки број: II

Печатњаk општинског звања Ковин.

Место: Текст под *Тилолошким бројем* I.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке лоптастог облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на српском. На средини печатног поља, у једном реду, легенда: „КОВИН”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „ОБШТИНСКО ЗВАНЈЕ // *У БАНАТУ*”.

Свољне димензије: висина 112 мм, пречник 36 мм.

Инв. број у збирци: 20.419.

Литература: Vertan 2008: 31, 193.

Тилолошки број: III

Печатњаk општине Ковин.

Место: насеље у Тамишкој жупанији, Аустроугарска / данас општина у Јужнобанатском округу, Србија.

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, урезавање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; сви угравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у једном реду, легенда: „KUBIN KÖZSÉGE”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „TEMES VÁRMEGYE // KUBINI JÁRÁS”.

Свољне димензије: висина 110 мм, пречник 31 мм.

Инв. број у збирци: 27.889.

Литература: Vertan 2008: 61, 592.

Тийолошки број: IV

Печатњак општине Ковин.

Место: Текст под *Тийолошким бројем III.*

Датирање: друга половина XIX века.

Материјал, техника: месинг, дрво; ливење, гравирање, изрезивање.

Опис и напписи: израђен од месинга; дршка дрвена, глава дршке печуркастог облика. Печатно поље кружног облика; сви изгравирани натписи на мађарском. На средини печатног поља, у једном реду, легенда: „KUBIN KÖZSÉGE”. У ексергу, око печатног поља, легенда: „TEMES VÁRMEGYE // KUBINI JÁRÁS”.

Свољне димензије: висина 110 мм, пречник 31 мм.

Инв. број у збирци: 20.547.

Литература: Vertan 2008: 40, 321.

MATRICI SIGILIARE ALE LOCALITĂȚILOR SÂRBE DIN
BANATUL TIMIȘAN ÎN SECOLUL AL XIX-LEA.
COLECȚIA MUZEULUI NAȚIONAL AL BANATULUI DIN TIMIȘOARA

Zoran Markov

Rezumat

Colecția de matrici sigilare se numără printre cele mai valoroase colecții din patrimoniul Muzeului Național al Banatului din Timișoara. Constituită la sfârșitul sec. al XIX-lea, colecția de matrici sigilare a muzeului, care cuprinde astăzi cca. 700 de piese, este foarte importantă pentru istoria așezărilor rurale de pe cuprinsul Banatului istoric.

Pe parcursul cercetării noastre am reușit să identificăm în colecția muzeului toate matricile sigilare referitoare la localitățile sârbe de pe cuprinsul spațiului Bănățean: pe teritoriul României am identificat 22 de localități, în timp ce pe teritoriul Serbiei am identificat chiar 37 de așezări.

Dacă adunăm toate așezările de sorginte sârbă atât din România, cât și din Serbia, în actuala colecție muzeală de la Timișoara există 120 de matrici sigilare, grupate în 59 de așezări urbane și rurale, toate date în cuprinsul sec. al XIX-lea.

Având în vedere situația politico-administrativă a Banatului în sec. al XIX-lea, matricile identificate pot fi atribuite următoarelor unități teritorial-administrative: Comitatului Timiș (Ungaria, Imperiul austriac), Cercului Timișoara (Voievodatul Serbia și Banatul Timișan, Imperiul Austriac), Comitatului Timiș, Comitatului Torontal, Comitatului Caraș/Caraș-Severin (Austro-Ungaria), Graniței Militare Bănățene (Regimentul germano-bănățean și Regimentul sârbo-bănățean).

SEAL MATRICES OF THE SERBIAN LOCALITIES FROM
THE TIMIȘ BANAT IN THE 19TH CENTURY. THE COLLECTION OF
THE BANAT NATIONAL MUSEUM IN TIMIȘOARA

Zoran Markov

Summary

The collection of seal matrices represents one of the most valuable collections belonging to the Banat National Museum in Timișoara. Established at the end of the 19th century, the collection of the seal matrices comprising today about 700 pieces is extremely important for the history of the rural settlements across the historical region of Banat.

During our research, we have managed to identify in the museum's collection all the seal matrices referring to the Serbian localities across Banat: on the territory of Romania, we have identified 22 localities, while on the territory of Serbia, even 37 localities.

If we gather all originally Serbian settlements both in Romania and in Serbia, in the current museum collection in Timișoara there are 120 seal matrices, grouped in 59 urban and rural settlements, all dated during the 19th century.

Taking into account the political and administrative situation of Banat in the 19th century, the identified matrices can be attributed to the following territorial-administrative units: Timiș County (Hungary, Austrian Empire), Timișoara Circle (Voivodeship of Serbia and Timiș Banat, Austrian Empire), Timiș County, Torontal County, Caraș/Caraș-Severin County (Austria-Hungary), Banatian Military Frontier (German Banatian Regiment and Serbian Banatian Regiment).

Адријана Сига Мањеа

ИЗДАВАЧКИ ПОДУХВАТ САВЕЗА СРБА У РУМУНИЈИ 2018–2022.

САЖЕТАК: У наставку библиографије Савеза Срба у Румунији, започете у *Темишварском зборнику* бр. 6/2012, која је доведена до године 2017. (исто, бр. 10/2018), овде следи библиографија за раздобље 2018–2022. године. Методологија је описана на самом почетку рада у *Темишварском зборнику* бр. 6/2012. Посебно се поново наглашава да се описују монографске публикације које су самостална издања Савеза Срба у Румунији и издања где је Савез Срба у Румунији главни издавач. Годишњаци периодике описују се као монографске публикације.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Савез Срба у Румунији, издаваштво Срба у Румунији, Темишвар, монографске публикације Срба у Румунији, периодика Срба у Румунији.

2018.

Арад кроз време : 18 : зборник радова са осамнаестог симпозијума у Араду: 2017. године ; зборник радова са међународног научног скупа : Арад, 6–7. октобар 2017 / приредио Стеван Бугарски ; [оперативни организатор: Стеван Бугарски] = Aradul de-a lungul timpului: 18 : [culegere de texte de la al XVIII-lea simpozion din Arad în anul 2017 ; organizator operativ: Stevan Bugarski]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 135 стр. : илустр. ; 20,0 цм. – (Научна литература ; Књига 28).

Тема скупа: музички живот Срба у Поморишју.
ISSN 1843–3642 (броширано).

Банатски алманах

Банатски алманах: 2018 / приредили: Славомир Гвозденовић, Горан Мракић, Адријан Николић Шулц. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 409 стр. : илустр. ; 23,8 цм. – (Алманаси и календари ; Књига 8).

ISSN 2069–5845 (броширано).

Бугарски, Стеван

Српски буквари у Румунији : каталог изложбе / Стеван Бугарски (аутор изложбе и каталога). — Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 28 стр. : илустр. ; 21,0 цм.

*Изложба ојворена 8/21. новембра 2018. у Културном центру Савеза Срба у Румунији, на Дан српској језика у Румунији, у оквиру Дана српске културе у Темишвару.

*Прошивено.

Вуксановић, Зоран

Фрагмент : песме = Fragment : poezii / Зоран Вуксановић ; [Илустрације и корице: Сорин Сорошан]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 77 стр. : илустр. ; 20,5 цм (Посебна издања: Књижевност ; Књига 66).

ISBN 978-606-004-010-1 (броширано).

821.163.41

Јашин, Саша

Епископ Пантелејмон Живковић / Саша Јашин. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 330 стр. : илустр. ; 24,0 цм (Посебна издања : Монографије ; Књига 89).

Предговор / Епископ адм. темишварски Лукијан: стр. 5–6. – Rezumat: стр. 315–318. – Zusammenfassung: 319–323. – Summary: стр. 324–327.

ISBN 978-606-8079-98-1 (броширано).

28

Марков, Светозар

Дињаш некад и сад / Светозар Марков ; [Корице: Владислав Берар]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 446 стр. : илустр. ; 25,0 цм (Посебна издања : Монографије ; Књига 90).

Слово на почетку: стр. 11–14. – Изабрана литература (435–442 стр.). – Белешка о аутору (443–444 стр.). – Хвала (445 стр.).

ISBN 978-606-004-014-9 (у тврдом картонском повезу са омотом).

908

Миља 1065

Миља 1065 : зборник књижевног кружока „Жарко Деспотовић” у Белобрешки / Славомир Гвозденовић, Миладин Симоновић (приредили). – Друго, допуњено издање. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 344 стр. : илустр. ; 21,0 цм. – (Посебна издања : Антологије ; Књига 31).

Уредник Октавија Неделку.

Културни светионик на 1065. дунавској миљи / Борислав Д. Крстић Велимиров: стр. 5–8. – Неколико података о писцима: стр. 245–261. – III Сведочанства: стр. 263–331. – Напомена приређивача: стр. 333–335.

ISBN 978-606-004-006-4 (броширано).

821.163.41

Мицић, Милан

Ка Добруци и од ње : српски добровољци на добруцанском фронту 1916. године / Милан Мицић = Spre Dobrogea și înapoi : voluntarii sârbi pe frontul dobrogean în anul 1916 / Milan Micić ; [Traducere: Goran Mrakić ; Корице: Емануел

Чернеску]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 69, 65 стр. ; 20,5 цм (Посебна издања : Научна литература ; Књига 30).

Извори и литература; стр. 64–67.

*У суйројном смеру исїи њекїи на румунском језику.

ISBN 978-606-004-013-2 (броширано).

94

Мракић, Горан

Мој родни крај света / Горан Мракић ; [Корице: Данило Милошев Восток] ; [Карикатуре: Горан Ћеличанин]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 108 стр. : илустр. ; 20,0 цм (Посебна издања : Књижевност ; Књига 64).

Навијачка бакља у терену: стр. 5–7. – **Белешка о ауџору, уз њорїреї:* стр. 107.

*Садржи афоризме.

ISBN 978-606-004-005-7 (броширано).

921.163.41

Мунђан, Иво

Стварање света, дан осми / Иво Мунђан ; [Корице Божица Чоботин Илић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 386 стр. : илустр. ; 20,0 цм (Посебна издања : Књижевност ; Књига 63).

Рекли су о поезији Иве Мунђана: стр. 339–365. – Белешка о писцу стр. 366–375. – Оком карикатуриста: стр. 376.

*Порїреї ауџора на задњој корици.

ISBN 978-606-004-001-9 (броширано).

821.163.41

Мунђан, Иво

Варјашки поклоници лепоречја / Иво Мунђан, Мирослав Росић. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 214 стр. : илустр. ; 20,0 цм (Посебна издања : Антологије ; Књига 30).

Предговор: стр. 5–10. – Додатак: стр.192–211

*Засїуїљени су ауџори коїи су било каг и било којом њриликком боравили у Варјашу.

*Уз свакої засїуїљеної ауџора њорїреї, биобиблиоїрафска белешка и країшак избор из сїваралацїїва.

ISBN 978-606-004-003-3 (броширано).

821.163.41

Обрадов, Миодраг

Вунено време банатског рокенрола / Миодраг Обрадов ; [Корице: Аурелијан Скоробете]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 146 стр. : илустр. ; 20,5 цм (Посебна издања : Књижевност ; Књига 67).

Белешка о аутору [уз портрет]: стр. 142. – Поговор / Горан Мракић: стр. 143–144. – Фото кредит: стр. 145.

ISBN 978-606-004-011-8 (броширано).

821.163.41

Преображењска антологија

Преображењска антологија : добитници Велике Базјашке повеље 1994–2018. / Славомир Гвозденовић, Душан Стојковић [приредили]. – Друго, допуњено издање. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 322 стр. ; 20,0 цм. – (Посебна издања : Антологије ; Књига 32).

Цвеће отргнуто од заборава / Славомир Гвозденовић: стр. 5–7. – Златна књига савремене српске поезије / Душан Стојковић: стр. 8–12.

Tiraj 300 exemplare.

ISBN 978-606-004-008-8 (броширано).

821.163.41

Прокопович, Теофан

Первое учение отроком / Теофан Прокопович ; Стеван Бугарски [приредио]. – Фототипско издање. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 129, [8] стр. ; 15,0 цм. – (Посебна издања : Фототипска издања ; књига 3).

Фототипско издање са примерка Библиотеке Матице српске у Новом Саду
сигнатура: P18 Ср I 75.1

Обнова штампања и издање српских књига у 18. веку у Епископској штампарији у Римнику [двојезичан, српски и наредо румунски текст] / Лазар Чурчић: стр. [1–8].

* *Прво издање издатио у Римнику 1726.*

ISBN 978-606-004-015-6 (броширано).

37

Салчану, Илије

Fenomenul „Svinița”: volumul I : Istoria / Ilie Sălceanu, Nicolae Curici. – Ediția a 3-a, revăzută și îmbunătățită. – Timișoara : Uniunea Sârbilor din România, 2018. – 292 стр. : илустр. ; 24,0 цм. – (Ediții speciale : Monografii ; Cartea 88).

Redactor Ana Maria Belu.

Bibliografie: стр. 265–275. – Сажечи на енглеском и српском језику: стр. 276–283. – Плансе: стр. 284–291.

**Пошлавља 1–2. најисала оба аутора; 3–9. најисао Илије Салчану; 10–11. најисао Николаје Курић.*

ISBN 978-606-004-000-2 (броширано).

**На сѝр. 2: још и ISBN 978-606-004-002-6*

908

Сореску Маринковић, Анамарија

С друге стране границе : југословенска телевизија и друге успомене из свакодневног живота Румуна у Банату / Анамарија Сореску Маринковић ; [Корице: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 159 стр. ; 20,5 цм. – (Посебна издања : Научна литература ; Књига 28).

Реч унапред / Александру Матеј: стр. 5–8. – Увод: стр. 9–12. — Анекс: стр. 131–154. – Сажечи на енглеском и румунском језику: стр. 155–159.

Садржај: Антропологија прекограничне телевизије (13–45 стр.). – Интервјуи (47–129 стр.).

ISBN 978-606-004-012-5 (броширано).

316

Чоботин, Благоје

Поводи : песме / Благоје Чоботин ; [Корице: Емануел Чернеску]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 86 стр. ; 20,0 цм. – (Посебна издања : Књижевност ; Књига 65).

ISBN 978-606-004-009-5 (броширано).
821.163.41

Шарена књига

Шарена књига : зборник српске поезије за децу / Иво Мунђан [приредио]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2018. – 298 стр. ; 20,0 цм. – (Посебна издања : Књижевност за децу ; Књига 17).

Прича: 5–6 стр. – Ближе писцима [биобиблиографске белешке о укљученим ауторима] (245–283 стр.).

*Засиуљено 200 српских ђесника, сваки са ђо једном ђесмом.

*Редослед ауђора хронолошки ђо ђодини рођења.

ISBN 978-606-004-004-0 (броширано).
821.163.41

2019.

Арад кроз време

Арад кроз време : 19 : зборник радова са међународног научног скупа : Арад, 28. септембар 2018. године ; зборник радова са међународног научног скупа : Арад, 28. септембар 2018 / приредио Стеван Бугарски ; [оперативни организатор: Стеван Бугарски] = Aradul de-a lungul timpului: 19 : [culegere de texte ; organizator operativ: Stevan Bugarski]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2019. – 107 стр. : илустр. ; 20,6 цм. – (Научна литература ; Књига 32).

Тема скупа: музички живот Срба у Поморишју.
ISSN 1843–3642 (броширано).

Банатски алманах

Банатски алманах : 2019. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2019. – 264 стр. : илустр. ; 23,9 цм. – (Алманаси и календари ; Књига 9).

ISSN 2069–5845 (броширано).

Марков, Светозар

Дињаш у слици и речи : албум фотографија / Светозар Марков : [корице: Владислав Берар]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2019. – 288 стр. : илустр. ; 17,3 x 24,7 цм. – (Монографије ; Књига 91).

Збирка фотографија Душана Маркова: стр. 9–155. – Фотографије из породичних албума Дињашана: стр. 157–288. – Белешка о аутору.

ISBN 978-606-004-020-0 (у тврдом картонском повезу).
908

На крилима речи

На крилима речи : Крила – 40 / [приредио: Иво Мунђан ; корице: Сенадин Крстић ; илустрације: Божица Чоботин Илић ; Владислава Барзин ; Невена

Јоргован Миреа]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2019. – 258 стр. : илустр. ; 20,5 цм. – (Антологија ; Књига 33).

ISBN 978-606-004-023-1 (броширано).
821.163.41

Николин, Споменка Деса

Капи прошлости : од Иванде до Дињаша / Споменка Деса Николин ; [корице: Емануел Чернеску]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2019. – 58 стр. : илустр. ; 24,0 цм. – (Публицистика, есеји ; Књига 23).

Кроз фотографије: стр. 39–58.
ISBN 978-606-004-021-7 (броширано).
921.163.41

2020.

Арад кроз време

Арад кроз време : 20 : зборник радова са међународног научног скупа : Арад, 20. септембар 2019. / приредио Стеван Бугарски; [оперативни организатор: Стеван Бугарски] = Aradul de-a lungul timpului: 20 : [culegere de texte de la al XIX-lea simpozion din Arad în anul 2019 / organizator operativ: Stevan Bugarski] – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2020. – 121 стр. : илустр. ; 20,3 цм. – (Научна литература ; Књига 33).

[У садржају:] Годишњак Арад кроз време, издавач Савез Срба у Румунији, свеске 1–19 (2000–2019). Садржај по ауторима / Божидар Панић: стр. 58–82.
ISSN 1843–3642 (броширано).

Банатски алманах

Банатски алманах : 2020. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2020. – 302 стр. : илустр. ; 23,9 цм. – (Алманаси и календари ; Књига 9).

ISSN 2069–5845 (броширано).

Бугарски, Стеван

Издавачки подухват Савеза Срба у Румунији 1994–2018. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2020. – 497 стр. : илустр. ; 24,7 цм. – (Књижевност ; Књига 72).

*Хронолошка библиографија монографских публикација и периодике, ISBN 978-606-004-030-9 (у тврдом картонском повезу).

65

Јашин, Саша

Архијереји Темишварске епархије / Саша Јашин ; [корице: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2020. – 310 стр. : илустр. ; 30,7 цм. – (Монографије ; Књига 93).

Предговор : Српска свештена повесница Темишвара / Радован Калабић: стр. 5–21.

ISBN 978-606-004-034-7 (у тврдом картонском повезу).
929

Мед и отров

Мед и отров : антологија румунског афоризма / [Саставио] Александар Чотрић ; [корице: Тошо Борковић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2020. – 303 стр. ; 23,0 цм. – (Антологије ; Књига 34).

Естетика у функцији семантике / Витомир Теофиловић: стр. 283–288 ; Афористички мост преко Дунава / Валерију Бутулеску: стр. 289–290 ; О томе како су Румуни продисали / Миљурко Вукадиновић: стр. 291–293 ; Хумором против гвоздене завесе / Валентин Мик: стр. 294–295 ; Вишеструко значајна књига / Слободан Сињић: стр. 296–297 ; О приређивачу: стр. 299–300.

ISBN 978-606-004-031-6 (броширано).

821.163.41

Миљковић, Бранко

Феникс у пламену / Бранко Миљковић ; [корице: Сенадин Крстић]. – [У супротном смеру:] Phoenix arzând / Branko Miljković ; Traducere în limba română: Ivo Muncian. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2020. – (86 + 87) стр. ; 20,0 цм. – (Преводи ; Књига 28).

Портрет аутора: стр. 7.

ISBN 978-606-004-033-0 (броширано).

821.163.41

Мунћан, Иво

У инат заборавау : белешке о српским писцима из Румуније / Иво Мунћан ; [корице: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2020. – 196+199 стр. : илустр. ; 20,5 цм. – (Публицистика, есеји ; Књига 24).

Зашто ова књига? / Аутор: стр. 5–6. – У супротном смеру исти текст и исте илустрације на румунском језику.

ISBN 978-606-004-032-3 (броширано).

921.163.41

Николин, Споменка Деса

Тренуци прошлости : између Тамиша и Бегеја / Споменка Деса Николин ; [корице: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2020. – 67 стр. : илустр. ; 24,1 цм. – (Публицистика, есеји ; Књига 25).

Фото албум: стр. 43–66.

ISBN 978-606-004-036-1 (броширано).

39

Пантин, Горан

Наша реч : оком објектива / Горан Гога Пантин. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2020. – 81 стр. : илустр. ; 28,1 цм. – (Монографије ; Књига 94).

ISBN 978-606-004-035-4 (броширано).

070

Росић, Мирослав

Варјаш кад понестану речи : албум фотографија / Мирослав Росић : [корице: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2020. – 400 стр. : илустр. ; 17,0 x 24,0 цм. – (Монографије ; Књига 95).

Варјаш – ни варош, ни село / Јаворка Марков Јоргован: стр. 5.
ISBN 978-606-004-037-8 (у тврдом картонском повезу).
39

2021.

Арад кроз време

Арад кроз време : 21 : зборник радова / приредио Стеван Бугарски = Aradul de-a lungul timpului: 21. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2021. – 131 стр. : илустр. ; 20,3 цм. – (Научна литература ; Књига 35).

[У садржају:] Срби у Араду : грађа за биографски речник / Стеван Бугарски: стр. 7–105. – Из историје Арада / Божидар Панић: стр. 107–124.
ISSN 1843–3642 (броширано).

Банатски алманах

Банатски алманах : 2021. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2021. – 291 стр. : илустр. ; 23,9 цм. – (Алманаси и календари ; Књига 10).
ISSN 2069–5845 (броширано).

Бећарац

Бећарац : друго, прегледано издање / приредили Стеван Бугарски, Светозар Марков. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2021. – 232 стр. ; 22,5 цм. – (Књижевност ; Књига 73).

Богорађење за једну болну песму банатску, један једини Бећарац / Стеван Бугарски: стр. 5–16. – Уз ову књигу / Стеван Бугарски, Светозар Марков: стр. 17–20. – Објашњења и мање познате речи: стр. 211–217. – Преглед имена казивача: стр. 219–226. – Преглед имена ученика записивача: стр. 227–229.

ISBN 978-606-004-042-2 (броширано).
821.163.41

Бећковић, Матија

Poveste despre Sfântul Sava / Matija Bećković ; traducere: Goran Mrakić ; [coperti: Senadin Crîstici]. – Timișoara : Uniunea Sârbilor din România, 2021. – 109 стр. ; илустр. ; 19,1 цм. – (Traduceri ; Cartea 31).

Așa a grăit poetul / Slavomir Gvozdenović: стр. 101–103. – Despre autor [уз портрет]: стр. 105–107.

ISBN 978-606-004-048-4 (у тврдом картонском повезу са омотом).
На стр. 2: ISBN 978-606-004-041-5.
821.163.41

Бугарски, Стеван

(С)поменици / Стеван Бугарски, Дејан Попов. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2021. – 268 стр. : илустр. ; 24,6 цм. – (Монографије ; Књига 96).

*Приказани сјоменици са садање територије Румуније додигнутии Србима жрџивама свейских райџова.

Резумат на румунском, немачком и мађарском језику: стр. 261–266.
ISBN 978-606-004-046-0 (у тврдом картонском повезу).
821.163.41

Vitezović, Milovan

Pălăria profesorului Kosta Vujić / Milovan Vitezović ; traducere din limba sârbă Ivo Muncian ; [Coperti Senadin Crîstici]. – Timișoara : Uniunea Sârbilor din România, 2021. – 173 стр. ; 20,0 cm. – (Traduceri ; Cartea 29).

*Наслов ориџинала: *Шешир њрофесора Косџе Вуџића.*

În loc de prefață / Ivo Muncian: стр. 5–8. – Între real și imaginar. Scurte însemnări despre unele personaje reale și unele personalități istorice pomenite în roman / Ivo Muncian: стр. 139–173.

ISBN 978-606-004-041-5 (броширано).

821.163.41

Мунђан, Иво

Из Семпетра читанка / Иво Мунђан, Мирослав Росић. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2021. – 209 стр. : илустр. ; 20,5 cm. – (Антологије ; Књига 35).

ISBN 978-606-004-044-6 (у тврдом картонском повезу).

82.09.

Мунђан, Иво

Сутра после дуге : (песме за децу) / Иво Мунђан ; [корице: Сенадин Крстић ; цртежи: Божица Чоботин Илић и Анка Панић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2021. – 177 стр. ; 20,0 cm. – (Књижевност за децу ; Књига 17).

Белешка о писцу, уз портрет: стр. 169–172.

ISBN 978-606-004-040-8 (броширано).

821.163.41

Обрадов, Миодраг

Отисци снова / Мимо Обрадов ; [корице: Лазар Аћимов ; фотографија Милодраг Константиновић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2021. – 177 стр. ; 20,0 cm. – (Публицистика, есеји ; Књига 27).

Предговор. Досањани снови / Богомир Мијатовић: стр. 5–9 ; Белешка о аутору, уз портрет / стр. 139–140 ; Осврти / Светозар Живанов, Душан Михалек, Милан Влајчић, Горан Мракић, Богомир Мијатовић: стр. 141–146.

ISBN 978-606-004-050-7 (броширано).

821.163.41

Олујић, Гроздана

Basme / Grozdana Olujić ; Versiunea în limba română / Dușan Baiski ; [coperti: Senadin Crîstici ; desen copertă: Cristina-Claudia Lihai]. – Timișoara : Uniunea Sârbilor din România, 2021. – 91 стр. ; 20,5 cm. – (Traduceri ; Cartea 30).

ISBN 978-606-004-039-2 (броширано).

821.163.41

Чоботин, Благоје

Из прошлости Кетфеља : празници, обичаји, свакодневица / Благоје Чоботин ; [корице Сенадин Крстић].

Предговор / Милина Ивановић Баришић: стр. 5–11.

ISBN 978-606-004-045-3 (у тврдом картонском повезу).

39

2022.

Банатски алманах

Банатски алманах: 2022. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2022. – 272 стр. : илустр. ; 24,0 цм. – (Алманаси и календари ; Књига 12).

ISSN 2069–5845 (броширано).

Вуксановић, Алина

Цртице за Мице / Алина Вуксановић ; Зоран Вуксановић ; илустрације: Сорин Сорашан. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2022. – 56 стр. : илустр. ; 22,4 x 20,4 цм. – (Књижевност за децу ; Књига 18).

ISBN 978-606-004-052-1 (у тврдом картонском повезу).

087.5

Граховац, Спасоје

У сенци орошених цветова / Спасоје Граховац ; приредио Иво Мунђан. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2022. – 243 стр. : илустр. ; 20,4 цм. – (Из наше заоставштине ; Књига 9).

Фото-албум : стр. 233–239.

ISBN 978-606-004-051-4 (броширано).

94

Дејанац, Душан

Поглед са западне стране : Кикинда и Срби у Румунији некад и сад / Душан Дејанац ; [корице: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2022. – 231 стр. : илустр. ; 24,6 цм. – (Монографије ; Књига 97).

ISBN 978-606-004-047-7 (броширано).

929

Ивановић Баришић, Милица

Срби у Румунији : том II : етнoлошка истраживања Божића, крсне славе и свадбе / Милица Ивановић Баришић, Ђорђина Трубарац Матић, Бојана Б. Богдановић ; [дизајн корица: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији ; Београд : Етнографски институт САНУ, 2022. – 305 стр. ; илустр. ; 24,1 цм. – (Савез Срба у Румунији : Научна литература ; Књига 36. – Етнографски институт САНУ : Монографска издања ; Књига 101).

Садржај: Божићни циклус празника и обичаја код Срба у Банату – Румунија / Милица Ивановић Баришић: стр. 5–145. – Славски обичаји међу Србима у румунском Банату / Ђорђина Трубарац Матић: стр. 147–225. – Српски свадбени обичаји у румунском делу Баната / Бојана Б. Богдановић: стр. 227–290. – Прилози: стр. 291–305.

ISBN 978-606-004-057-6 (у тврдом картонском повезу).

ISBN 978-606-004-058-3.

ISBN 978-86-7587-118-7.

39

In honorem Octavia

In honorem Octavia Nedelcu : зборник у част универзитетском професору др Октавији Неделку поводом 65. рођендана ; Уредници: редовни проф. др Аксинија Красовски, доцент др Душица Ристин ; [корице: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2022. – 511 стр. : илустр. ; 24,6 цм. – (Научна литература ; Књига 37).

Tabula gratulatoria: стр. 15–18. – Laudatio: стр. 19–42. – Bibliografie: стр. 43–72. – Personalialia: стр. 431–478. – Биографија кроз слике: стр. 479–511.

ISBN 978-606-004-054-5 (у тврдом картонском повезу).

94

Панић, Божидар

Триста двадесет [320] година постојања Петропавловске – Текелијине цркве у Араду 1702–2022 / приредио Божидар Панић. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2022. – 25 стр. : илустр. ; 20,3 цм. – (Монографије ; Књига 96).

Rezumat: стр. 21–25.

ISBN 978-606-004-053-8 (броширано).

726

Перинац, Љубинка

Опруге : нове и изабране песме / Љубинка Перинац Станков = Arcuri : роете noi și alese / Liubinca Perinaț Stancov ; [корице: Лазар Аћимов ; ликовни рад: Горан Кнежевић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2022. – 116 стр. : 20,5 цм. – (Књижевност ; Књига 74).

*Српски њексџови на њарним, румунски њреводи на њејарним сџраницама. – Белешка о аутору = Despre autor: стр. 111– 116.

ISBN 978-606-004-056-9 (броширано).

821.135.1

Попов, Дејан

[Сто осамдесет пет] година хорског певања Срба у Темишшвару (1836–2021) : каталог изложбе = 185 de ani de cânt coral al sârbilor din Timișoara (1836–2021) : catalogul expoziției = 185 years of choral singing o the serbs in Timișoara (1836–2021) : catalogue of exhibition / Дејан Попов, Зоран Марков ; [корице: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2022. – 100 стр. : илустр. ; 20,0 x 20,0 цм. – (Научна литература ; Књига 38).

Списак експоната: стр. 21–52. – Илустрације: стр. 53–99. – Сви текстови тројезично, на српском, румунском и енглеском.

ISBN 978-606-004-055-2 (броширано).

78.087.68

Попов, Игор

Обичаји и игре Срба у Поморишју / Игор Попов ; [корице: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији, 2022. – 335 стр. : илустр. ; 24,6 цм. – (Научна литература ; Књига 34).

Rezumat: стр. 284–301. – Литература: стр. 303–306. – Списак казивача: стр. 309–310. – Фото прилози: стр. 313–323. – Изводи из рецензија: стр. 325–328; . – О аутору: стр. 329–330.

ISBN 978-606-004-038-5 (у тврдом картонском повезу).

39

Тодоровић, Ивица

Срби у Румунији : том I : етнолошка истраживања и синтезе : наслеђе, култура, порекло / Ивица Тодоровић, Нина Аксић ; [дизајн корица: Сенадин Крстић]. – Темишвар : Савез Срба у Румунији ; Београд : Етнографски институт САНУ, 2022. – 193 стр. ; 24,1 цм. – (Савез Срба у Румунији : Научна литература ; Књига 36. – Етнографски институт САНУ : Монографска издања ; Књига 100).

Садржај: Уводна реч / Михај Миља Радан: стр. 5–6. – Судбина на раскршћу / Ивица Тодоровић: стр. 7–125. – Истраживања културе Срба у Румунији / Нина Аксић: стр. 127–192.

ISBN 978-606-004-057-6 (у тврдом картонском повезу).

ISBN 978-606-004-059-0.

ISBN 978-86-7587-117-0.

39

ACTIVITATEA EDITORIALĂ
A UNIUNII SÂRBILOR DIN ROMÂNIA
2018–2022

Adriana Sida Manea

Rezumat

Uniunea Sârbilor, organizația minorității sârbe din România, înființată în anul 1989, a avut o activitate editorială încă din anul 1990, înregistrându-se ca editură în 1994. În continuarea bibliografiei retrospective a Uniunii Sârbilor din România, începută în numărul 6 (2012) al prezentei reviste, care a ajuns la anul 2012, s-a trecut la bibliografia curentă pentru anii 2013–2016, respectiv 2017, continuându-se aici pentru anii 2018–2022. Metodologia de lucru este descrisă detaliat în numărul 6 (2012) al revistei. Se menționează încă odată faptul că sunt descrise publicațiile monografice care reprezintă ediții la care Uniunea Sârbilor din România este singurul sau principalul editor.

THE PUBLISHING ACTIVITY
OF THE UNION OF SERBS IN ROMANIA
2018–2022

Adrijana Sida Manea

Summary

The Union of Serbs, the Serbian minority organisation in Romania, founded in 1989, has had a certain publishing activity since 1990. Its publishing house was registered in 1994. Following the retrospective bibliography of the Union of Serbs in Romania, started in number 6 (2012) of this journal, which reached the year 2012, the conscription of the current bibliography was continued for the years 2013–2016, respectively 2017, while in the current article the bibliography for the period 2018–2022 is provided. The methodology is described in detail in number 6 (2012). It is once again mentioned that only the editions whose single or main editor is the Union of Serbs in Romania are described.

Јована Касац

О ПРОСЛАВЉАЊУ СВЕТОГА САВЕ КОД СРБА У БУКУРЕШТУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

САЖЕТАК: У раду су дати написи из ондашње српске штампе у Румунији у вези са организованим прославама Светога Саве у оквиру српске заједнице у Букурешту између два светска рата.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Свети Сава, Срби у Букурешту, Срби у Румунији

Забава у Букурешћу. Колонија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у Румунији приредила је приликом рођендана српског краља Александра I, 12. децембра забаву у Букурешту. [...]

Изворник: *Гласник. Црквени, школски и друштвени листи*, Темишвар, III, 1923, бр. 1, стр. 7.

О Србима у Букурешћу. Међу нашом браћом Србима у Букурешту опажа се у последње време живље кретање. Недавно смо јавили о забави приређеној 17. децембра 1922, а сад дознајемо да ће се и о Светом Сави одржати народна забава. Посланик српски у Букурешту Бошко Чолак-Антић и генерални конзул Рајко Винтровић живо раде на стварању нових удружења. У првоме реду хоће да оснаже „Братство Срба, Хрвата и Словенаца”, које би послужило као матица око које ће се скупити остала друштва у Румунији. Засад скупљају наш свет на забаве и весеља, а са смером да се браћа упознају и да се дође до јачих новчаних средстава, како би постепено, а све у крилу „Братства” основали читаоницу, књижницу, певачко друштво, тамбурашки оркестар (за који су већ купили инструменте у вредности од 12.000 леја), а доцније и Женско добротворно друштво. [...]

Изворник: *Гласник. Црквени, школски и друштвени листи*, Темишвар, III, 1923, бр. 4, стр. 35.

Наши гојисци. Светога Саву прославила је Колонија Срба, Хрвата и Словенаца у Букурешту на леп начин. Јуче увече приредило је друштво „Братство Срба, Хрвата и Словенаца” забаву са концертном и игранком. Заба-

ва је била сјајно посећена, на њој је било бар 500 наших суграђана. Данас пак одржан је велик збор на коме су *Правила* досадашњег „Братства” проширена и изабрана је нова управа. „Братство” је добило нову основу. Оно убудуће не само што даје помоћи својим сиромашним члановима, него се стара и о њиховом просвећењу и забави. Образована су два фонда, којима рукују одбори састављени од чланова управе друштвене. Први одбор за помоћи помаже сиромашне своје чланове, а сем тога има да се побрине да што пре буде основан азил за наше сиромашне суграђане и да се створе женске подружнице са хуманитарним задацима; а други, просветни, има да се стара о стварању певачког хора, тамбурашког оркестра, библиотеке и читаонице, најзад, да се побрине о приређивању забава и излета о народним празницима. [...] Засад постоје већ: читаоница са малом библиотеком, мешовити певачки хор, а купљени су већ инструменти за оркестар. [...] Жеља је да овдашње „Братство” послужи као матица око које би се скупила сва наша остала друштва која се имају основати у унутрашњости Румуније, јер наших суграђана има свуда растурихен по свим већим варошима у Румунији, који се живо интересују за рад „Братства”. [...] У нову управу изабрани су: за председника г. А. Гавриловић, а за потпредседника Контролног одбора г. Коста Маринковић; за почасног председника друштва изабран је посланик г. Бошко Чолак-Антић, а за почасног потпредседника генерални конзул г. Рајко Винтровић.

Изворник: *Гласник. Црквени, школски и друшћивени листи*, Темишвар, III, 1923, бр. 6, стр. 50–51.

Прослава Св.[ејѠи] Саве у Букурешћу. [...] Прослава је одржана у просторијама Југословенске школе. Богослужио је окр.[ужни] прота темишварски Слободан Костић. На јектенија је одговарао хор ученика Југословенске школе. [...] Присутно је било све чиновништво Југословенског посланства са породицама, чланови Колоније са породицама. Увече је Југословенска школа приредила успелу забаву са песмом, декламацијом и позоришним комадом. Говорио је прота Костић о Србима у румунском Банату. У приређивању ове лепе свечаности нарочито је активно узео учешћа учитељ Југословенске школе г. Коста Првуловић. [...]

Изворник: *Гласник. Црквени, школски и друшћивени листи*, Темишвар, V, 1936, бр. 2, стр. 15–16.

Прослава Св.[ејѠи] Саве у Букурешћу. На дан Св.[етога] Саве у просторијама Југословенске школе прота Слободан Костић обавио је свечано водоосвећење, освећење кољива и резање славског колача. При црквеној свечаности на јектенија је одговарао дечији хор Југословенске основне школе, спреmlен под хоровођством југословенског учитеља г. Косте Првуловића. [...] Свечаности је присутан био југословенски посланик на Кр.[аљевском] румунском двору г. Јован Дучић са целокупним особљем Посланства. [...] Присутна је била и многобројна Колонија наша у Букурешту, а од гостију игуман Ман.[астира] Св.[етога] Георгија о. Пантелејмон, те професор г. Парезанин из Београда. После црквеног обреда ученици Југословенске основне школе су отпевали химну Св.[етога] Саве и изводили разне декламације у помен светитеља.

О прослави Св.[етога] Саве поклонили су за испомагање сиротих ученика: Њ.[ено] Величанство краљица Југославије Марија динара 5.000; посебно су се сетили Југословенске школе у Букурешту са 10.000 леја председник Југословенске владе г. Милан Стојадиновић, са 10.000 леја гувернер Југословенске банке г. Радосављевић, са 10.000 леја посланик Краљевине Југославије г. Јован Дучић и са 2.000 леја саветник Краљевскога југословенског посланства г. А. Авакумовић. Оденили су по двоје деце Југословенске школе секретари Краљевскога југословенског посланства г. Брана Поповић и г. Стеван Павловић. У име Преосвећеног архијереја др Иринеја прота Слободан Костић је сваког ученика (свега 56 ученика) даривао са једном књигом, а одраслима је предао Божићну посланицу Преосвећеног архијереја. Увече истог дана су ученици Југословенске основне школе, поучени од заузимљивог југословенског учитеља Косте Првуловића и госпође, у кафани „Ајнтрахт” успешно приказали позоришно парче: *Шејрић цар Тира*, после чега је настала игранка до дубоко у ноћ.

Изворник: *Гласник. Црквени, школски и друштвени лист*, Темишвар, VII 1938, бр. 2, стр. 37–38.

Светосавска прослава у Букурешћу. Чланови Југословенске колоније прославили су и ове године дан Св.[етога] Саве. Резање колача и освешћење водице, у присуству југословенског амбасадора Јована Дучића, целог Посланства и колониста обавио је [...] прота ставрофор Слободан Костић. [...] Амбасадор г. Јован Дучић у своме говору саветовао је чланове Југословенске колоније да остану верни синови своје отаџбине и Њ. В. Краљу Петру II и да сложено раде на очувању националне свести. Домаћин славе је био Агатон Огњеновић са сином Лазаром, који су после резања колача свима присутнима приредили богату закуску. На богослужењу су одговарала школска деца на јектенија. После резања колача прота Костић поделио је школској деци *Молићвенике*, поклон Св.[етога] арх.[ијерејског] синода Српске цркве, а сваки учесник славе добио је као поклон [...] Божићну посланицу и књигу проте Костића. Увече истога дана у хотелу „Ајнтрахт” југословенски учитељ у Букурешту Коста Првуловић са учитељицом Зорком Првуловић приредио је забаву, на којој су школска деца приказала позоришни комад *Каг су деца сама* од Сретеновића. После забаве настало је народно весеље, започето традиционалним колом Краљево оро, које је повео саветник Амбасаде Александар Авакумовић са домаћицом.

За одевање и помагање сироте школске деце амбасадор Јован Дучић приложио је 10.000 леја, саветник Авакумовић 2.000 леја, секретар Брана Поповић 2.000 леја, војни аташе потпуковник Строцник 2.000 леја, Паулина Костић 500 леја, Београдска берза 4.000 леја, секретар Коста Павловић 2.000 леја [...] поклон домаћина Агатона Огњеновића од 2.000 леја и сина му Лазара са 1.000 леја.

Изворник: *Гласник. Црквени, школски и друштвени лист*, Темишвар, VIII 1939, бр. 1, стр. 12–13.

Прослава Св.[еѣѣѣ] Саве у Букурешѣу. Југословенска основна школа у Букурешту прославила је на сам дан Св.[етоѣ] Саве пре подне у школској дворани своју крсну славу. Чиноејствовао је [...] јереј Рада Фенлачки, који је том приликом пререзао славски колач у присуству саветника Амбасаде, целог особља Амбасаде и великог броја Југословенске колоније. [...] На јектенија је одговарао дечији хор под управом учитеља К. Првуловића. Приликом ове прославе амбасадор Јован Дучић поклонио је 10.000 динара сиромашној школској деци, а особље Амбасаде [...] 5.000 леја. Прота ставрофор Слободан Костић дао је сто комади књига да се поделе школској деци. Увече је приређена у дворани „Ајнтрахт“ лепо успела забава, за коју је програм спремила учитељица г. Првуловић. После програма саветник Амбасаде г. Кулмер отпочео је игранку краљевским колом са домаћицом славе г. Гавриловић.

Изворник: *Гласник. Црквени, школски и друшћивени лисѣи*, Темишвар, IX 1940, бр. 1, стр. 12–13.

DESPRE SĂRBĂTORIREA SFÂNTULUI SAVA
DE CĂTRE SĂRBIILE DIN BUCUREȘTI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Jovana Kasaš

Rezumat

Lucrarea face o trecere în revistă a festivităților prilejuite cu ocazia sărbătorii Sfântului Sava de către sârbii din București în perioada interbelică pe baza reportajelor publicate în presa vremii.

ON THE CELEBRATION OF SAINT SAVA
BY THE SERBS IN BUCHAREST IN THE INTER-WAR PERIOD

Jovana Kasaš

Summary

The article provides an overview of the celebrations organised on the occasion of the feast of Saint Sava by the Serbs in Bucharest during the inter-war period based on the articles published in the newspapers of the time.

Никола Грдинић (ур), *Encyclopedia Dositheana*, Културни центар Војводине „Милош Црњански”, Нови Сад, 2021, 499 стр.
ISBN 978-86-80384-91-7

Научни и уопште културни значај објављивања књиге *Encyclopedia Dositheana* многострук је и завређује пажњу. Енциклопедија о Доситеју уједно је прва „персонална енциклопедија” код нас, како је у првом таласу рецепције најчешће и означена. Остајући на трагу енциклопедијске структуре књиге, речено, као одређујућу особину, не треба пренебрегнути. Наиме, израђивањем ове персоналне енциклопедије прикључило се обичају који је негован у развијеним културама у односу на њихове велике писце, попут Дантеа, Шекспира или Џојса, како наводи уредник др Никола Грдинић (стр. 9), који рачунају са оваквом формом језгровитог и студиозног прегледа. Такође, начињен је значајан помак унутар наше науке о књижевности, јер је ова енциклопедија уједно и покушај да се савладају апорије које постоје у литератури и досадашњим истраживањима, а тичу се како самог Доситеја тако и просветитељства посматраног и у домаћим и у европским оквирима.

Encyclopedia Dositheana читује се као намера да се Доситеј Обрадовић измести из контекста досадашњих интерпретација, бар у оној мери у којој то дозвољава прво издање ове књиге. Већ у „Предговору” уредник упућује читаоце на све тешкоће са којима се, заједно са тимом сарадника, суочавао приликом израде енциклопедије, чија природа, без обзира на тему, захтева континуиран рад, истрајан и усмерен на конкретно проблемско подручје, тим стручњака којем би били обезбеђени нужни истраживачки услови, неупитну институционалну и финансијску подршку, лексикографски завод, итд. Будући да ова енциклопедија није настала у идеалним научним условима, важно је истаћи да је она резултат рада посвећених појединаца, окупљених око једне иницијалне замисли, заметнуте још 1998. године када је објављена

прва свеска *Лексикона Доситеја Обрадовића*. О свим фазама рада и прикупљања грађе за потоњу енциклопедију детаљно обавештава и уредник на првим страницама (стр. 10–11), из чега се јасно чита нешто више од двадесет година неколико пута отпочињаног и прекиданог рада, све док енциклопедија није добила прву званичну верзију у издању Културног центра Војводине „Милош Црњански” из Новог Сада.

Поред препознавања сложености посла израде оваквих капиталних издања и значаја издавачког подухвата, још важнијим се чини апострофирати оне стране енциклопедије које говоре у корист доминантног утиска и оцене коју је добила у културној јавности, а то је да представља нарочит „књижевни догађај”. Наглашено је да је Доситеј напакон сагледан ван оквира устаљене и уљуљкане научне оптике, која је неретко нагињала смештању његовог рада у „шири оквир”. Одмеравања спрам европског просветитељства, те трагања за преузетим идејама, узорима и предлошцима, посебно ако су искључиви а не „један од” могућих погледа, онемогућавају било какво аутентично сагледавање или анализу ослобођену бескрајног списка могућих компаративних увида. Овом енциклопедијом остварен је врло успешан, у ваљаној мери растерећен приказ не само Доситејеве личности већ и оних феномена који су од пресудне важности за читав његов просветитељски програм.

Енциклопедија садржи нешто од базичног духа речника и сличних приручника. Организована је према одредницама које реферишу о проблему на који се упућује у наслову, контекстуализујући га у духу просветитељства и значаја по самог Доситеја. Од пресудне важности јесте и факат да је *само* просветитељство узето ван детерминишућих позити-

вистичких граница – уреднику је, чини се, нарочито стало до пружања извесног дијахронског пресека и погледа на просветитељство као на вредност по себи. Оно јесте и треба бити сагледано као историјска вредност, позната као чедо XVIII века, али тако остаје тек чињеница из исцрпних књига о историји идеја. Допринос ове персоналне енциклопедије о Доситеју огледа се управо кроз уважавање другог пола читавог покрета, а тиче се његове аксиолошке процене и препознавања значаја за савремени тренутак и савременог човека. Овако остварен контактни лук између прошлости и садашњости далекосежнији је научни успех, али и пријемчивији приступ данашњим читаоцима за које др Грдинић на једном месту досетљиво каже: „Образовани, интелектуално радознали нестручњак за ову област пожељан је читалац књиге” (стр. 9).

Код поменутог „духа” ове енциклопедије, ваља додати да структурно почива на дедуктивном методу. Одреднице су груписане по тематским целинама, крећући се од општег ка појединачном, што указује на један систематичан и читалачки узбудљивији, мање очекиван манир. „Општи оквир” отвара ову енциклопедију узимајући за основну преокупацију сам појам просвећености с једне, те елаборацију српског и европског просветитељства с друге стране. Потом, као следећи, у овом случају нижи ступањ општости, јавља се преглед Доситејевог рада, али кроз важна формативна поља. То су поглавља „Дела”, „Места”, „Људи” и „Појмови”, која представљају особен говор из средишта ствари – полазе од природе самог предмета, а не од свикнутог подвођења феномена под биографске куриозитете, жанровске одлике или дух епохе. Тако су Доситејева дела дата у светлу његове индивидуалне, аутентичне поетике, која је свакако у контакту са оновременим просветитељским токовима и развојем идеја, али не представља тек одјек предложака или пример за класицистички миметизам.

Са истородном замисли, да се покаже феноменолошки потенцијал свих укључених одредница, обрађено је и поглавље о местима и Доситејевим путовањима. Примера ради, управо у овом делу енциклопедије постоји запис, раније штампан као посебна свеска, који демонстрира нужност да се Доситеју приступи као оригиналном писцу, а тек је један

у низу многих који сведоче реченоме у корист. Дакле, читаоци се могу упознати са идејама које су скрајнуте под велом императива припајања Доситеја општем контексту просветитељства, или су, чак, остале сасвим непознате. Таква је *есетизијација њујне линије* која, као посебна одредница, сагледава Доситејева кретања у оном кључу у ком је и сам о њима остављао трага, уносећи естетску ноту у нешто што је наизглед лишено сложеније семантике. Кружно путовање он види лепшим од оног које се одвија праволинијски, а др Грдинић то интерпретира на следећи начин: „Линија, права или крива, вредносно је неутрална. Да ли ће једна бити проглашена за лепу насупрот другој зависи од контекста у који се доведу, а не од њих самих. Класицистичка естетика успоставила је паралелизам између науке и уметности, божанских закона у природи и у свему осталом: уметности, друштву. Правила су изван нас, а ми треба да их научимо и препознамо у природи. Лепо је у стварима, квалитет сам по себи који треба спознати, а то значи да је грађен по општим објективним законима који се еманирају у мноштву појединачних ствари. Закон се изводи из мноштва свођењем на један општи принцип. Тако се појам лепог изводи анализом из емпиријске стварности посматрањем. Управо на оцртани начин и Доситеј образлаже своју тврдњу о лепој линији” (стр. 208).

Анализа и интерпретација проблема одлика су претежно свих одредница које нису у служби пуког констатовања познатих чињеница. Оваква њихова унутрашња логика консеквентна је и независна од тога ко је написао одредницу, премда оне неупитно садрже ауторски траг и превазилазе захтев чистог дефинисања ствари. Стога се намеће и један закључак – енциклопедија је у најмању руку двоструко персонална. Поред тога што је посвећена конкретной личности, она је обележена научним интересовањима ауторки и аутора који су на њој радили. Како је енциклопедија изнедрила својеврсну студију о самом Доситеју, тако јој је иманентна и идеја да се српско просветитељство представи као засебан феномен, што је у погледу садржаја ове, за нашу културу неоспориво капиталне књиге, пружило један нарочит квалитет – раскошну анализу обликотворних просветитељских појава.

Предраг Пузић, *Азбучник српских свештеника у Срему 1546–1946.*
Прилози биографијама, Архијерејско намесништво пећиначко
 и Народна библиотека у Пећинцима, Пећинци, 2023, 512 стр.
 ISBN 978-86-85507-12-0

Књига је крцата подацима, савесно презетим из изворника.

У сажетом приступном тексту, објашњавајући углавном само примењени технички поступак, аутор је брижљиво избројао: описани су животи 3310 свештеника, који су служили у 218 насеља, 180 цркава, 19 капела и 12 водича. Код сваке азбучне одреднице наведени су изворници, а где је било могуће унет је и портрет свештеника. Приде су те биографије које чине *Азбучник*, смештене у раскошан оквир: претходе им поглавља: „Увод” (са напоменама о саставу књиге), „Протопрезвитерати, Парохије”, а следе им „Поговор” и „Регистри” (по презименима, а где нису позната – по именима, по месту рођења и по месту службе) те обимна „Литература”. Тежња за исцрпношћу избија и из изворницима мање осветљених целина, поглавља: „Бивша насеља са црквама у 16–18 веку” и необично потески насловљено поглавље „Пабирци”.

Аутор је одредио временске границе од 1546. до 1946, а за то време Срем је испрва био под државном османском влашћу, затим под хабзбуршком, те под влашћу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, односно Југославије; у погледу црквене администрације до 1706. био је у саставу Пећке патријаршије, 1707. до 1738. у саставу Крушедолске, односно Карловачке митрополије, затим у саставу Карловачке митрополије, која је 1848. проглашена патријаршијом, најзад, од 1920. у саставу Патријаршије Српске православне цркве. Такве промене, иако не увек непосредно црквене, проузрокују потребу за новим прилагођавањима као и извесне застоје у црквеном животу; све се мора превазилазити и најпре се за то морају заузети свештеници.

У прегледу парохија унети су називи места, припадност одређеном протопрезвитерату, основни подаци о црквама, капелама, водичама и вероисповедним школама. матичним књигама и црквеноопштинској имовини; исто и у погледу филијала, где их је било.

А хиљаде свештеника описаних у *Азбучнику* злоупатили су се, остајући понекад без

плате, покатак без стана, без цркве, без породице, без парохије, па и без живота. Покривали су подручје простране Епархије, па је било уобичајено да због свакаквих разлога (по унапређењу у служби, по казни, по молби, по пристанку или без пристанка, по црквеној потреби и слично), буду премештени из једне парохије у другу, понекад више, понекад ниже класе. Они јесу прави страдалници, њихова судбина је и јуначка, и трагична, а страдали су каткад више и горе од својих него од туђинаца, и не зна се када горе, када су напади бивали директни и отворени или када су бивали подмукло прикривени. А свештеници су, и после страдања, налазили у себи снаге да обнављају или из темеља зидају грађевине, да из основа саздају живу цркву, да храбре паству, да не допуштају гашење кандила пред иконом, ни вере и наде у душама. Управо као у *Свештом писму*, има време када се руши и време када се гради, а свештеник мора да сноси и трагику рушења, и тешкоће грађења. Попођено је сажео проф. др Владислав Пузовић да су свештеници носили бремена својих парохијана.

Оваква књига могла је настати само као дуготрајан и предан истраживачки рад, који претпоставља путовања, рођење у историју, изналажење архивских докумената (у условима када су архиви толико пута страдали), листање многобројних матичних протокола, сажимање разних штампаних и рукописних изворника (аутор је набројао више од 350), а такав рад граничи се са физичким напором. Због тога је књига с пуним правом заслужила да буде издата с благословом и с предговором Његовога преосвештенства Василија (Вадића), епископа сремског, који је свештенике погођено и сликовито назвао „светлим примерима старине”.

Књигу је препоручио за штампање и проф. др Владислав Пузовић, оценивши је као изузетно важно дело за проучавање не само црквене већ и народне историје Срба.

Стеван Буђарски

Dejan Popov, Zoran Markov, *185 de ani de cânt coral al sârbilor din Timișoara (1836–2021). Catalogul expoziției, Uniunea Sârbilor din România*, Timișoara, 2022, 100 pag.
ISBN 978-606-004-055-2

În 18 noiembrie 2022, la Muzeul Național al Banatului din Timișoara, în spațiul expozițional din mansarda Bastionului Theresia, se deschide – în cadrul programului oficial al *Zilelor Culturii Sârbe la Timișoara* și în prezența unui public numeros – expoziția temporară *185 de ani de cânt coral al sârbilor din Timișoara (1836–2021)*, organizată de: Muzeul Național al Banatului din Timișoara (MNaB), Episcopia Ortodoxă Sârbă a Timișoarei, Uniunea Sârbilor din România, în parteneriat cu Asociația pentru Cultură Bănățeană. Expoziția dedicată muzicii corale, una din cele mai vechi forme de manifestare culturală organizată a sârbilor din Timișoara, nu s-a putut realiza în anul aniversar 2021 (când s-au împlinit 185 de ani de atestare documentară), din cauza măsurilor restrictive legate de pandemia de coronavirus. Publicul a putut vedea – timp de o lună – exponate provenite din colecțiile arhivistice, muzeale și bibliotecile Episcopiei Sârbe din Timișoara, ale parohiilor ortodoxe sârbe timișorene (îndeosebi din cartierul Fabric, dar și din Cetate și Mehala), din colecția Muzeului Național al Banatului, precum și din colecții particulare, majoritatea acestora fiind expusă în premieră.

Cu ocazia realizării expoziției s-a tipărit și un catalog trilingv (în limbile sârbă, română și engleză) cu sprijinul financiar al Departamentului pentru Relații Interetnice din cadrul Guvernului României. Publicat în condiții grafice excelente, catalogul expoziției este semnat de Dejan Popov și Zoran Markov. Dejan Popov este un pasionat cercetător în domeniul muzicii bisericesti de strană, a muzicii corale, a istoriei culturale și bisericesti a sârbilor din România. Cercetările sale de peste două decenii s-au materializat în conferințe, volume și numeroase articole publicate de-a lungul vremii. Membru și secretar al Corului Catedralei Ortodoxe Sârbe din Timișoara, este autorul a două volume monografice dedicate acestuia: *Corul Catedralei Ortodoxe Sârbe din Timișoara: însemnări monografice, 1997–2007* (Timișoara, 2007) și *Corul Mixt al Catedralei Ortodoxe Sârbe din Timișoara, 1997–2017* (Timișoara, 2017). De altfel, cântul coral al sârbilor de pe teritoriul actual al României este și subiectul tezei sale de doctorat, în cadrul Facultății de Muzică a Universității din

Timișoara, care este în curs de finalizare. Dr. Zoran Markov, șeful Secției de Istorie în cadrul Muzeului Național al Banatului, este un cercetător consacrat în domeniul armelor albe și de foc, autor a numeroase studii și cataloage legate de acest subiect. A publicat – ca autor unic sau în colaborare – studii despre istoria comunității și a culturii sârbe din Banat în reviste de specialitate din Novi Sad, Niș, Timișoara (în limba sârbă). Cercetările sale din ultimii ani au vizat: personalități reflectate prin prisma colecțiilor muzeale, cărți poștale de epocă cu reprezentări legate de comunitatea sârbă, aspecte ale istoriei Banatului la sfârșitul Primului Război Mondial. Ambii autori sunt membri ai Societății culturale „Matica Srpska” din Novi Sad.

Expoziția, structurată pe două paliere: cronologic și tematic, a fost o premieră pentru comunitatea sârbă din Timișoara și România, prezentând istoria activității corale a sârbilor din Timișoara din anul 1836 până în zilele noastre. Începuturile cântării corale se leagă de decizia Comunității Ortodoxe din Timișoara (Cetate) de a introduce „cântarea armonică” la slujbele din Catedrală și încheierea unui contract – în acest sens – cu primul dirijor, Alexander Nusser, „învățător de cântări în cor, pe note” în martie 1836. În acest prim segment expozițional s-au remarcat dintre exponate: Decizia nr. 305/10.03.1836 prin care era angajat Alexander Nusser, aflată în Registrul cu procesele-verbale ale ședințelor Comunității din anii 1836–1837 (nr. 1 din *Lista exponatelor* din catalog); portretul episcopului ortodox al Timișoarei, Maksim (Manuilović) (1833–1838), în timpul căruia s-a introdus cântarea corală la Catedrala Ortodoxă din Timișoara, pictat în 1836 de Nikola Aleksic (nr. 57 din catalog); fotografia interiorului Catedralei Ortodoxe Sârbe din Timișoara (Cetate) la începutul sec. XX (nr. 64).

Următorul segment expozițional a fost dedicat Reuniunii de Cântări Sârbe (RCS), prima societate corală laică din Timișoara înființată în noiembrie 1867 în cartierul Fabric (Statutul Reuniunii fiind aprobat oficial în 1869) și celor 25 ani de activitate a acesteia. RCS a organizat cu regularitate spectacole („besede” și „sela” – șezători), a colaborat cu corurile timișorene ale tuturor etniilor, având o mare influență asupra vieții

comunității sârbe timișorene timp de opt decenii. Piesa centrală a acestui segment expozițional a fost steagul RCS, din damasc albastru, realizat cu ocazia aniversării a 25 de ani de activitate și sfințit în 22 mai 1895 (nr. 37), dar s-au evidențiat și Regulamentul RCS din anul 1869 (nr. 6); ștampilele RCS din sec. XIX–XX (trei exemplare, cea mai veche datând din anul 1868; nr. 30–31, 42); fotografia aniversării a 25 de ani de activitate a RCS (22 mai 1895), realizată de cunoscutul fotograf Kossák József (nr. 62); gusle (tradiționalul instrument sârbesc cu coarde; nr. 263). Au fost expuse panglici aniversare, hampa steagului, registre cu procese-verbale, documente, corespondență, fotografiile de epocă (îndeosebi din perioada interbelică). Exponatele au provenit din valoroasa arhivă RCS, păstrată în cea mai mare parte la Parohia Ortodoxă Sârbă din Timișoara (Fabric), dar și din colecțiile parohiilor din Cetate, Mehala și colecțiile Episcopiei Ortodoxe Sârbe.

Expoziția a continuat cu prezentarea celui de-al treilea cor sârbesc, oficializat în anul 1903, Reuniunea de Cântări Ortodoxă Sârbă „Zora” din Mehala (devenită cartier al Timișoarei în 1910). S-au păstrat mai puține piese referitoare la activitatea acestui cor, dintre acestea remarcându-se: Regulamentul fundamental al Reuniunii din anul 1903 (nr. 13); două insigne de cor din anul 1903 – una pentru rever (foarte rară), cealaltă pentru beretă (nr. 39–40); steagul Corului „Zora” din anul 1928, realizat cu ocazia aniversării a 25 de ani de activitate (nr. 45); fotografia panoului aniversar din 1928 realizată de fotografatul Petkovits din Timișoara (nr. 68). A urmat prezentarea Corului mixt al Societății Sârbe de Binefacere „Sloga” (Concordia), înființată în 1922, care a activat în Cetate, funcționând ca și cor al Catedralei Sârbe. Aici trebuie amintită fotografia Corului „Sloga” din anul 1930 (nr. 70). Concurența dintre corurile sârbe timișorene a avut o influență pozitivă asupra calității interpretative, fondul de partituri s-a îmbogățit, s-au organizat deplasări la concursuri, concerte. Astfel, perioada interbelică poate fi considerată cea mai rodnică perioadă din întreaga istorie corală a sârbilor din Timișoara.

Ultimul segment din expoziție a fost dedicat activității corurilor din perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial. În contextul desființării forțate a celor trei coruri existente în anul 1947 se remarcă apariția episodică a Corului mixt al Uniunii Asociațiilor Culturale Democratice Slave din România (UACDSR), iar ulterior a Corului Ansamblu Sârb de Stat de Căntece și Jocuri din Timișoara (înființat în 1954). În pofida unei ateizări programatice în România în perioada regimului comunist se remarcă activitatea disre-

tă, dar neîntreruptă timp de aproape patru decenii, a Corului Catedralei Ortodoxe Sârbe, care practic a deservit toate cele trei biserici sârbe timișorene între 1948–1973 în formulă mixtă, iar apoi încă douăzeci de ani ca și cor bărbătesc. Dintre exponatele deosebite amintim: panoul aniversar 1948–1973 (nr. 88); steagul din anul 1980 (nr. 48) și panoul din anul 1982 (nr. 89).

În prezent, continuatorii tradiției corale sârbești sunt: Corul Catedralei Ortodoxe Sârbe din Timișoara, reînființat în 1997 (CCOST), corurile Bisericilor Ortodoxe Sârbe din cartierele Fabric (din 2000) și Mehala (din 2003), la care se adaugă și Corul Liceului Teoretic „Dositei Obradovici”. Corul mixt CCOST, reînființat prin meritul preotului paroh Miroslav Stoicov și a dirijorului prof. Ioța Bugarschi, a primit de-a lungul timpului numeroase premii și distincții, fiind considerat un adevărat ambasador cultural al sârbilor din România.

Catalogul expoziției are următoarea structură: *În loc de prefață* – o introducere succintă în cele trei limbi deja amintite, semnată de autori (pp. 5–6); *O scurtă retrospectivă istorică a activității corale a sârbilor timișoreni*, semnată de Dejan Popov (în lb. sârbă, pp. 7–11; în lb. română, pp. 11–15; în lb. engleză, pp. 15–19), însoțită de o bibliografie selectivă (p. 19). *Lista exponatelor* reprezintă o parte însemnată a catalogului (pp. 21–52), cele 263 de piese fiind grupate pe categorii tematice și în ordine cronologică. Fiecare exponat este prezentat trilingv, în următoarea manieră: nr. de catalog, scurtă descriere, autor (unde este cazul), date, dimensiuni și loc de păstrare. Categoriile tematice sunt următoarele: *documente de arhivă* – registre cu procese-verbale, chitanțe, registre de casă etc. (pp. 22–25); *elemente de identitate vizuală* – steaguri, panglici aniversare, ștampile, costume de cor (feminine și masculine), mape de partituri (pp. 25–30); *portrete și fotografii* (pp. 30–34); *partituri muzicale în manuscris* (pp. 34–35); *tipărituri muzicale* – cu accent pe creația autohtonă și muzicienii locali (pp. 35–38); *ediții audio* – legate de activitatea CCOST (p. 38); *invitații și programe* (pp. 38–42); *afișe* – începând cu anii '60 și până în prezent (pp. 42–45); *premiu și distincții* (pp. 45–48); *ecouri în presă* – extrase din ziare (sec. XIX–XXI) (pp. 49–50); *monografii* – despre activitatea corurilor sârbe timișorene (autori: Sava Ilici, Liubomir Stepanov, Stevan Bugarski, Dejan Popov, Ivo Muncian, Sașa Iașin) (pp. 50–51); *miscellanea* (pp. 51–52).

Se cuvine amintit faptul că, dintre premiile și distincțiile expuse, cele mai vechi cupe și diplome au aparținut RCS (remarcându-se cea mai veche diplomă, acordată RCS de către Temesvári Dalkör în anul 1908, o dovadă a colaborării cu alte coruri

timišorene, nr. 200 din catalog și Ordinul Sf. Sava, gradul V, acordat în 1934, nr. 209), celelalte fiind numeroasele premii câștigate între 2003–2019 de CCOST și de dirijorul prof. Ioja Bugarschi.

În mod firesc, cea mai consistentă parte a catalogului o reprezintă *Ilustrațiile* (pp. 53–99), unde cititorul va găsi imagini color ale majorității exponatelor. Numărul aferent fiecărei ilustrații corespunde numărului din *Lista exponatelor*, evitându-se astfel repetarea informațiilor despre exponate. Numărul mare de exponate și formatul catalogului au condiționat autorii – în unele cazuri – la restrângerea dimensiunilor imaginilor. Catalogul se încheie cu mulțumirile autorilor (p. 100) adresate oficialităților, instituțiilor și persoanelor particulare, care și-au adus contribuția la realizarea acestui proiect.

Muzeul Național al Banatului a participat la această expoziție cu câteva bunuri de patrimoniu din colecția Memoriale: frac de dirijor din sec. XX (nr. 258), baghetă de dirijor din anul 1912 (nr. 253), diapazon (nr. 259) și două invitații la spectacole cu teatru și dans ale RCS în Timișoara, prima din anul 1896 (nr. 149), a doua din anul 1903 (nr. 154).

Expoziția aniversară a reprezentat un eveniment cultural de excepție al comunității sârbe din Timișoara, atât de mândră de tradițiile sale, iar catalogul expoziției, realizat într-o manieră atractivă, rămâne o mărturie a acestei aniversări deosebite, care va contribui – cu siguranță – la o mai bună cunoaștere a bogatei tradiții corale a sârbilor din Timișoara.

Dr. Nicoleta Demian, cercetător științific
Muzeul Național al Banatului din Timișoara

UDC 271.222(497.11)-248.3(049.32)

Стеван Бугарски (прир.), *Пасѣирске ѿсланице дѣа Георѣија Летића, срѣскоја ѿправославноја ейискоја ѿемишварскоја*, Манастир Гргегег, света Фрушка гора, и Прометеј, Нови Сад, 2023, 268 стр.
ISBN 978-86-515-2078-8

Пред читаоцима је још једна вредна књига, која ће обогатити не само духовну већ и историјску литературу о Православној српској епархији темишварској, имплицитно и о Србима са ових простора. Упркос свом специфичном наслову, књига је и својеврсна компетентна радиографија духовног и друштвеног стања српске заједнице на просторима Епархије темишварске у првим деценијама XX века.

Најпре, неколико неопходних техничких података о самој књизи. Књигу је приредио Стеван Бугарски, а издавач је манастир Гргегег, света Фрушка гора. За издавача потписује архимандрит Доситеј (Миљков), а коректуру допунских текстова урадио је др Дејан Попов. У не тако великом тиражу (300 примерака), изврши издавач књиге, објављене 2023, позната је издавачко-штампарска кућа „Прометеј” из Новог Сада. Са благословом Његовог преосвештенства Василија (Вадића), епископа сремског, ова је књига објављена као спомен на блаженопочившег владикау Георгија (Летића), а поводом 150 година од његовог рођења (1872–2022) и 120 година од избора за епископа (1903–2023). Књига, формата Б5, у тврдом повезу, садржи 267 страница текста

(укључујући 5 фотографија), а после три почетна, приступна текста, посланице су у целини пренете фототипском техником, наравно уз уклањање неких крупних штампарских омашки. Осим једне, све посланице и фотографије репродуковане су са оригиналних докумената, из приватне збирке приређивача.

Књига почиње биографским текстом о епископу др Георгију Летићу (1872–1935), преузетим из обимне књиге: Епископ Сава, *Српски јерарси од деветтој до двадесеттој века*, Београд–Подгорица–Крагујевац, 1996. Епископ шумадијски др Сава (Вуковић) био је добар познавалац Темишварске епархије, између осталог и због чињенице што је 16 година (1980–1996) обављао и дужност администратора ове епархије.

Текст који следи, првобитно објављен 1935. у часопису *Мисионар*, јесте меморијални напис објављен поводом упокојења епископа Георгија (Летића), а његов аутор је Свети Николај (Велимировић). На овај тужни догађај надовезује се и следећи уводни текст, чији је писац српска народна учитељица Ангелина В. Росић, из Варјаша, која је својевремено била питомица Његовог високопреосвештенства, на школовању у Учитељској школи у Сомбору.

Следи текст приређивача, насловљен „О овој књизи”, који допуњује раније изнете податке, са освртом и тежиштем на активност епископа Георгија (Летића) у периоду када је управљао и Темишварском епархијом. Ту се даје и општи преглед књиге, уз додатна објашњења о начину како је она састављена, односно о принципима распоређивања сакупљене архивске грађе. Такође, назначене су и извесна тематска класификација посланица и њихова, мање-више присутна, садржајна структура.

Приређивач је посланице груписао зависно од догађаја, односно верских празника којима су посвећене. Након приступне посланице (из 1904. године) следе 26 божићних и 5 разних посланица, а књига се завршава опроштајном посланицом, који је епископ Георгије упутио приликом преласка на престо Банатске епархије. Посланице обухватају период од 1904. до 1932. године. Од тих посланица епископ је дао штампати у облику брошура (бар) 17 посланица, чије су спољне странице репродуковане на задњој корици књиге (понављам податак да су све објављене посланице, осим једне, преузете из личног архива приређивача), а две посланице (из 1923. и 1924) објављене су и у часопису *Гласник Црквени, школски и друштвени лист*, који је излазио у Темишвару под уредништвом проте Слободана Костића, епархијског бележника. Осим године и празника којем је намењена, на свим одштампаним брошурама назначен је и тематски поднаслов посланице. Ради лакшег садржинског праћења, приређивач је годину и поднаслов придодео испред сваке посланице која је у књизи репродукована.

Што се тиче унутрашње грађе самих посланица, у принципу (иако не обавезно) може се приметити следећа структура: посланица почиње пригодним поздравом, обраћањем, а затим следе речи о значају празника којем је намењена (у већини случајева, Божића), па се прелази на анализу затеченог друштвеног стања међу верницима Епархије, на понашање обичних верника у породици, друштву и односу према Цркви. Указује се на неке штетне навике и поступке примећене како у друштву тако и код неких појединаца (пијанство, прељуба, прекид трудноће, богохуљење, охолост, новостерство, сујета, немарност и сл.). Посланице се завршавају корисним саветима о животу у складу са Божијим законима и препоруком о „неговању праве и истинске вере хришћанске”. Чињеница је да теме обрађене у посланицама нису произвољне, већ су оне проистекле из тадашњег чињеничног стања у редовима српске мањине на подручју Теми-

шварске епархије (и не само!), те да је брига Његовог преосвештенства да укаже на штетност неких појава и на њихово отклањање и искорењивање била сасвим разумљива и добродошла.

Као великодостојни пастир, епископ др Георгије у својим посланицама није могао заобићи ни теме као што су неговање и васпитавање мале деце, тему здраве и верне породице као основу друштва и хришћанске заједнице, тему васпитања у породици и школи, као ни друге значајне теме: однос Цркве и школе, неговање и очување матерњег језика, нашег школства уопште (напомињемо да је епископ др Георгије (Летић) био склон књижевном раду и школи, између осталог, написао је већи број приказа, преводилац је и аутор уџбеника – *Катихизиса*). Лако се може констатовати да су неке од тема и дан-данас веома актуелне, а савети и препоруке изречени, пре стотинак година, у посланицама итекако корисни и у овим смутним временима подложним разним негативним утицајима.

Што се тиче фотографија репродукованих у књизи, вредно је напоменути ону која приказује како је изгледао Владичански двор у Темишвару пре и после обнове, 1906. године, за време столовања епископа Георгија. Друга фотографија снимљена је 1920. године, за време Првог средишњег архијерејског сабора у Београду, где је присутан био и епископ др Георгије (Летић). Значај за историју Православне српске епархије темишварске имају и фотографије канонске посете владике Георгија (Летића) парохији у Српском Семартону, 1926. године, а такође и боравка владике Георгија (Летића) у манастиру Бездину, приликом храмовне славе 1929. године. И најзад, али не у последњем реду, заједничка фотографија владике у Епархији темишварској, на којој је окружен свештенством и учитељством, 1927. године.

И, да закључим: књига *Пастирске њосланице дра Георгија Летића, српскога православнога епископа темишварскога* вредно је духовно-историјско дело, корисно нама Србима са ових простора, али и шире. Издавач и приређивач су се потрудили да верно, користећи фототипску технику, пред читаоце донесу важне црквено-друштвене документе, као омаж нашем црквеном великодостојнику, за сва учињена добра дела. Међутим, како је написао Свети Николај (Велимировић), „Добра дела владике Георгија не могу се избројати, јер су многобројна, а не могу се сва ни знати, јер су многа била тајна за људе”.

Унив. проф. др Душан Ј. Појов

Душан Дејанац, *Пољед са зајадне сџиране: Кикинда и Срби у Румунији – некад и сад*, Савез Срба у Румунији, Темишвар, 2022, 231 стр.
ISBN 978-606-004-047-7

Пред читаоцима је још једна књига Душана Дејанца, културног и научног радника који већ деценијама проучава културно и историјско наслеђе нашег народа у Банату.

Књига насловљена *Пољед са зајадне сџиране: Кикинда и Срби у Румунији – некад и сад*, настала је као плод дугогодишњег истраживачког рада који је аутор вршио пре свега у Србији, али и у Румунији. У њој се налази део научних и стручних радова објављених у књигама *Арад кроз време*, новинама и часописима у Темишвару и Кикинди. У „Предговору” (стр. 5–7) Дејанац укратко говори о Србима Кикинђанима који су се населили из Поморишја 1751/1752. године и живели у пријатељским односима с Румунима. У културном погледу Кикинда и Темишвар били су, и до данас остали, веома повезани. Ово се огледало у честим гостовањима српских културних радника у румунском делу Баната. Најразноврсније програме сарадње имају Академско друштво за неговање музике „Гусле” и Историјско завичајно друштво „Кинђа”, а својим истраживачким и публицистичким радом значајан допринос сарадњи дао је и сам Дејанац.

Прва од две велике целине у овој књизи „Срби у Румунији од Велике сеобе до данас” (стр. 11–163) издељена је на више поглавља односно чланака које можемо посматрати и као засебне јединице, али и интегрално као једну целину дефинисану насловом овог дела књиге. Поглавље „Банатска Црна Гора” (стр. 11–25) говори о источном делу румунског Баната који је најмање истражен када је српски народ у питању, иако је он овде насељаван од средњег века. Аутор је нарочито бацио ново светло на део предања о животу Срба у овом крају у периоду од 1880-их година до почетка Првог светског рата. У другом поглављу, „Некада српска места – Мали Бечкерек, Саравола, Песак...” (стр. 26–36), на примеру кратких историјата наведених насеља изложена је проблематика трајног смањења броја наших сународника у овом делу Румуније, иако су они вековима боравили у овим крајевима и имају изражену свест о националној припадности. Одељак „Кикинда и Поморишје” (стр. 37–40) у кратким цртама обрађује питање насељавања Кикинде средином XVIII века граничарима из тада развојачене Помори-

шко-потиске војне границе, као и економске и уметничке везе старог и новог завичаја.

Нарочито је садржајно поглавље „Српске народне школе у Поморишју” (стр. 41–58). Аутор у њему најпре пише о клерикалним школама које се овде оснивају од прве половине XVIII века. До краја тога столећа у сваком српском насељу у Поморишју постојала је школа. Дата је и анализа броја српских домова у појединим местима, а наведена су и имена познатих учитеља. Са доношењем Школског устава 1776. и Регулamenta 1777. године школе су потпале под државни надзор. У овом периоду значајну улогу у развоју српског школства имају Теодор Јанковић Миријевски, Урош Несторовић и Лука Кенђелац. Током XIX века српске народне школе су прошле кроз реформу, а број њака се повећао. На крају се налази неколико занимљивих примера стечаја, односно конкурса, који су у новинама расписивани ради запошљавања учитеља у одређеним срединама. Потом у књизи следе два рада из театрологије. Први носи назив „Српски Чанад и Иванда и Српско народно позориште” (стр. 59–81) и бави се радом позоришне дружине која је основана у јесен 1859. у Српском Чанаду. Неки од њених чланова приступили у Српском народном позоришту у Новом Саду основаном две године касније. Дејанац је читаоце упознао и с биографијама истакнутих глумаца као што су Андрија Путић, Стеван Протић, Димитрије Мита Ружић, Константин Коста Хаџић, Васа Марковић, Јелена Ленка Хаџић, као и осморо представника истакнуте глумачке породице Поповић. У другом раду с овом тематиком сазнајемо о великанима српског глумишта и чувеним путујућим позоришним трупама (стр. 82–107). Аутор је, као врсни биограф, на овом месту изложио одличне животописне минијатуре Алексе Бачванског, Стевана Дескашева, Фотија Иличића, Лазе Поповића, а ту су и прилози у оновременој штампи о позоришним дружинама и њиховим наступима.

Дејанац се током претходних година много ангажовао као истраживач фолклорних и етномузиколошких тема. Једну од таквих под насловом „Божјиће обредне поворке код поморишких Срба” (стр. 108–126) представио је и у овој књизи. Надахнуто је и аргументовано

писао о коледарским песмама и играма, вертепу, цуркарима, звездарима и коринђашима у Поморишју. После краћег поглавља „Јавни огласи српских институција, установа и организација у Румунији (1870–1900)” (стр. 127–131) у књизи следи један богат биографски блок. Аутор је најпре дао студиозну биографију Петра Чарнојевића од Маче и Оросина, тамишког грофа, великог жупана и политичара који је деловао у Араду, али и Кикинди и поседовао имања у околини оба града (стр. 132–138). Потом следи рад „Светозар Милетић и Срби из Румуније” (стр. 139–145), а затим „Арадски Табаковићи и Кикинда” (стр. 146–150) о везама овог града с чуденом градитељско-уметничком породицом на чије деловање су Срби у Румунији с правом поносни. Овај сегмент публикације коју приказујемо завршава се поглављем „Сава Текелија, Кикинда и Друштво Гусле” (стр. 151–163). У њему аутор пише о знаменитим Кикинђанима и њиховом учешћу у раду Матице српске и Српског народног позоришта, Друштву за неговање музике „Гусле”, заслугама Саве Текелије за наш народ, као и о његовом педесетогодишњем помену у Араду 1892.

Друга велика целина у књизи носи наслов „Од Печке до Свинице” (стр. 167–227). У оквиру ње Дејанац најпре износи личне импресије о сарадњи друштва „Гусле” и Савеза Срба у Румунији (стр. 167–180). После 1989. отворио се простор за снажнију културну сарадњу с Румунијом. Ова сарадња се одвијала на плану просвете, књижевности, издаваштва, музике, фолклора и путем научног истраживања обичаја, песама и игара. „Гусле” су у томе предњачиле, а знатан допринос дао је и Душан Дејанац као истакнути представник овог друштва и као вредан културни и научни прегалац уопште. Последња четвртина књиге посвећена је краћим чланцима. Њих 17 имају од једне до пет страница и баве се различитим темама и овом приликом навешћемо неке: посета регента Александра Карађорђевића Кикинди 1919. године; гостовања српских хорова у српским срединама у Румунији; поштовање традиције и обичаја међу Србима у селима Свиница, Вењ и Рудна; посета аутора манастиру Ходош; пријатељски карактер границе између Србије и Румуније која спаја људе и народе; опис етничког српског оркестра из Поморишја у прошлости као пандан потпуно измењеном стању у данашње време; феномен маскираних поворки – фашанки у Старој Молдави; гостовање тамбурашког оркестра из Великог Семиклуша у Кикинди; обележавање црквене славе у Бездину и Великом Семиклушу; гашење живота Срба у селу Мунара; Књи-

жевни кружок „Крила” из Кетвеља и тамошњи књижевни сусрети; сусрет са столаром и тамбурашом Бошком Станковићем из Дивића; ауторово искуство приликом путовања возом за Жомбол и Темишвар 1995. године; драстично смањење броја Срба у селима Румуније; српска удружења и организације у овој држави. На самом крају књиге налазе се „Објашњења” (стр. 228–229) у којима је аутор читаоцима дао увид у то где је који од текстова из ове књиге раније објављен.

Дело које приказујемо у знатној мери је опремљено разноврсним и корисним илустративним материјалом. Тако можемо да видимо табеларне приказе статистичких података (пре свега демографских), да прочитамо стихове народних епских и лирских песама, али и стихове неких познатих песама из познијих епоха. Књига је богата и илустрацијама цркава и манастира, представљени су наши сународници у народним ношњама, а бројне су панораме и карте насеља и области, фотографије са свечаних догађаја (црквене славе, фестивали, представљања књига, сусрети књижевника, научни скупови, свадбе). Много је портрета истакнутих историјских и савремених личности, а ту су и факсимили из старих листова и новина, прилози у виду плаката с најавима позоришних представа и др. Сакупљање овако богате илустративне колекције за широк временски и тематски распон којим се аутор у књизи бави, веома је захтеван посао и за тај напор одајемо му признање. Већина радова опремљена је списком литературе из које се види на основу које истраживачке грађе су ти текстови написани. На овај начин читаоцу је омогућено и да самостално продуби сваку од обрађиваних тема.

Чување од заборава историје, културе и националног идентитета Срба у Румунији од изузетног је значаја не само за наше сународнике у овој суседној држави него и за наш национ у целини. Самим тим, свако научно дело које се бави истраживањем ових питања завређује пажњу и похвалу. Ово се свакако односи и на књигу Душана Дејанца која се налази пред читаоцима и чије публикување поздрављамо и с поштовањем уважавамо. Нарочита вредност овог дела је његово богатство занимљивим подацима које је аутор изнео на основу личних контаката и sazнања често боравећи у српским срединама у Румунији. Све наведено књигу *Полет са зајадне стиране: Кикинда и Срби у Румунији – некад и сад* чини сликовитим мозаиком текстова који баца још један драгоцен трачак светла на историју српског народа.

Мр Драган Тубић
Матица српска

САРАДНИЦИ У ОВОМ БРОЈУ ЗБОРНИКА

Исидора Бјелаковић (рођ. Ченејац) рођена 1975. у Новом Саду. Завршила основну школу *Иво Лола Рибар* (1989) и друштвено-језички смер гимназије *Јован Јовановић Змај* у Новом Саду (1994). Дипломирала (1999), магистрирала (2005) и докторирала (2012) на одсеку за Српски језик и књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду. Током студија учествовала је у међународној размени студената (Краков, 1996; Москва, 1998). Добитник Награде Универзитета у Новом Саду за постигнут успех у школској 1998/99. години, Краљевске норвешке амбасаде у Београду (2002), једнократне стипендије фондације WUS из Аустрије (2001). Од 2000. године укључена је у наставу на Филозофском факултету у Новом Саду, где је од звања асистента приправника (2002–2006), асистента (2006–2012), доцента (2012–2017), наредовала до звања ванредног професора (2017) за ужу научну област Српски језик и лингвистика. На Филозофском факултету у Новом Саду држи предавања из следећих предмета: Историја књижевног језика (од 2013), Српски књижевнојезички идиомс у 18. и 19. веку (од 2017), Књижевни језици код Срба у 18. и 19. веку (од 2012), Стандардизација српског језика (од 2013), Развој српског језичког стандарда (од 2016), Српски језик 1 (мастерске студије, од 2015); Лексика предстандардног периода развоја српског књижевног језика (мастерске студије, од 2014); Историја српског књижевног језика: предстандардни период (докторске студије; од 2015). Од школске 2002. године ради у Центру за српски као страни на Филозофском факултету у Новом Саду. Говори енглески, а служи се немачким и руским језиком. Секретар је *Зборника Матице српске за књижевности и језик* од октобра 2012. године. Од 2017. г. члан је уредништва *Досијејевој врти*, годишњака Задужбине „Доситеј Обрадовић“, Београд. Члан је Одбора Одељења за књижевност и језик Матице српске (од 2012), Комисије за историју језичког стандарда Одбора за стандардизацију српског језика (од 2015. године), Управног одбора Матице српске (од 2016). Стални је члан-сарадник Матице српске. Од октобра 2018. г. заменик је шефа Одсека за српски језик и лингвистику. Од октобра 2020. г. секретар је Одељења за књижевност и језик Матице српске.

Стеван Бугарски, рођен 1939. у Српском Семартону, Тамишка жупанија у западној Румунији. Завршио је Српску гимназију у Темишвару (1956) и две године Факултета руског језика на Педагошком институту у Букурешту (1958). Осуђен је на 6 година поправног затвора због вербалног деликта, а робовао је до помиловања 1962. године. По повратку из затвора запослио се као физички радник и машинбравар и завршио Машински факултет на Техничком универзитету у Темишвару (1971). Радио је у струци и сарађивао у српској периодици и Српској емисији Радио Темишвара.

Сада је пензионер, живи у Темишвару. Од првенца *По Семарџону кроз њросџор и време* (1982) до књига *Монашиџво Карловачке мииџројолије. Грађа за биоџрафски речник* (коаутор Сава Вуковић, 2018) и *Гробна месџа свеџиџеника и џакона Срџске џравославне цркве у Румуниџи* (2020), његово дело обухвата тридесетак томова из домена друштвене и културне историје Срба у Румуниџи.

Николета Демџан, рођена је 1970. у Ташнаду (Тăşnad), жупаниџа Сату Маре. Дипломирала је на Историџско-философском факултету универзитета „Бабеш-Боџаџи“ у Клуж-Напоки 1993, докторирала на истом факултету 2012. У Историџском одељењу Националнога музеџа Баната у Темишвару радила је као музеограф 1993-2015, као научни истраживач у оквиру Одељења за историџу од 2015; као кустос Нумизматичке збирке Музеџа од 1994. Члан је Румунскога нумизматичког друштва од 1996. и Мађарскога нумизматичког удружења од 2022. Од године 2020. постала је главни и одговорни уредник музеџскога годишњака „*Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie-Istorie*“; до сада је под њеним уредништвом издато пет томова (XXVII/2019 – XXXI/2023).

Коаутор је књига: *Muzeul Banatului. File de cronică, 1872-1918* [Музеџ Баната. Дневнички листови], vol. I, Timișoara, 1997 (уз Флорина Меделеца), *Colecția de anti-chități egiptene a Muzeului Banatului din Timișoara. The Collection of Egyptian Antiquities in the Museum of Banat in Timișoara*, Timișoara, 2016 (уз Бранислава Анђелковића). Под потписима Николета Тома, Николета Тома-Демџан и Николета Демџан сарађује у стручној периодици у Букурешту, Темишвару, Реџици, Новом Саду (Србиџа), Сегедину (Мађарска) и Шпаџхингену (Немачка), и у колективним томовима Тибинген/Њуџорк, Лондон, Вршац, Њиређхаза-Сегедин).

Деџан Јакшић, историчар, архивски саветник. Рођен је у Новом Саду 1973. године. Дипломирао је на Филозофском факултету у Новом Саду – Катедра за историџу (1998). Завршио је постдипломске студије смера Национална историџа средњег века и магистрирао са тезом из области историџских извора (2009). Од 2001. године ради у Архиву Војводине где се бави старијим архивским фондовима и обрадом грађе на латинском језику, стекао је звање архивски саветник. Током четири истраживачка боравка у Темишвару (Румуниџа) систематски је проучавао садржај архивске грађе везану за данашњу териториџу АП Војводине, Банат и српски народ у тамошњем Државном архиву. Члан је Темишварског одбора и Одбора Рукописног одељења Матице српске, као и редакциџа архивских часописа *Годишњака Историџскоџ архива Града Новоџ Сага* и *Археон, часопис Архива Војводине*. Аутор је великог броџа научних радова и приказа и био је сарадник/редактор/уредник у припреми и објављивању више публикациџа. Појединачна издања/ књиге: *Бачко-бодрошска жуџаниџа 1688–1849, Каџшалоџ одабраних садржаџа докумената (1801–1805)* (Св. 10), 2005; *Торониџалска жуџаниџа 1731–1849, Каџшалоџ одабраних садржаџа докумената (1731–1785)* (Св. 1), 2008; *Приручни вишејезични речник за архивисте* (коаутор), 2012; *Бачко-бодрошска жуџаниџа 1688–1849, Каџшалоџ одабраних садржаџа докумената из фонда броџ 2 (1806–1809)* (Св. 11), 2014; *Збирка џовела и диџлома Архива Војводине*, 2018 (коаутор); *Маџишца џлемсџва Бачко-бодрошска жуџаниџе (1798–1838)*, 2020.

Јована Касаш, рођена 1987. у Новом Саду. Историчарка, завршила је основне (2010), мастер (2011) и докторске (2021) академске студије на Одсеку за историџу

Филозофског факултета у Новом Саду. Од 2012. године је сарадник у настави на Одсеку за историју на Филозофском факултету у Новом Саду. Објавила више радова који се тичу историје Срба у Темишвару и добитница је награде „Академик Славко Гавриловић”. Мастер рад, одбрањен 2011, објављен је (у оквиру едиције „Мастер” Малог историјског друштва у Новом Саду) као књига *Кнез Павле Карађорђевић у вртилоу европских збивања уочи Другој светској рати*, 2013, а објавила је и књигу *Улога садашње ошћине Нови Бечеј у процесу присаједињења Баната Краљевини Србији*, 2018.

Адријана Сида Мањеа, рођена 1966. у Темишвару, Румунија. Завршила је Српску гимназију (1985) и Машински факултет на Политехничком универзитету „Трајан Вуја“ (1990) у Темишвару, где је одбранила докторску дисертацију из области механике флуида (1999). Ванредни је професор на Политехничком универзитету у Темишвару и сарадник Српске емисије Радио Темишвара. Објавила је више радова из области механике флуида и хидрауличних машина и из културне историје Срба у стручној периодици и колективним збиркама у земљи и иностранству.

Зоран Марков, рођен 1984. у Темишвару, Румунија. Завршио је Српску теоретску гимназију „Доситеј Обрадовић” (2003), дипломирао историју (2007) и завршио мастер студије (2009) на Западном универзитету у Темишвару. Одбранио је докторску дисертацију на Историјском факултету Универзитета „Бабеш-Бојаи” у Клужу из области балканскога средњовековног оружја. Од 2007. године ради у Музеју Баната у Темишвару. Бави се истраживањем војне историје и оружарства, али и историје Срба на територији Баната у Румунији. Објавио је више стручних радова из области историје оружарства и историје Срба на територији Баната, организовао је више тематских изложби у Румунији и Србији. Објављене књиге: *Cold Arms* (коаутор Драгутин Петровић), 2012; *Pistoale și revolvere: Colecția de arme a Muzeului Banatului din Timișoara* (коаутор Серђу Галиш), 2014.

Божидар Панић, рођен 1941. у Белобрешки, жупанија Караш-Северин у западној Румунији. Завршио је Српску гимназију (1960) и Електротехнички факултет на Техничком универзитету (1965) у Темишвару. Ради као инжењер у Араду. Бави се историјом Срба у Поморишју. Објављене књиге: *Арадска њврђава – аустроугарски лојор за истребљење Срба 1914–1918* (група аутора), 1994; *Три века Текелијине цркве – Арад* (група аутора), 2002; *Документи о умирању Срба зајоченика у Арадском лојору 1914–1915 (1916) године*, 1 (коаутор Стеван Бугарски), 2016.

Душан Ј. Попов, рођен 1948. у Наћвали, Арадска жупанија у западној Румунији. Завршио је гимназију у Араду (1966) и Факултет физике на Универзитету у Темишвару (1971). Докторску дисертацију из области физике одбранио је на Универзитету у Крајови (1987). Био је уредник за српске уџбенике у Дидактичкој и педагошкој издавачкој кући из Букурешта до 1977. године, а затим је прешао на Универзитет „Политехника” у Темишвару, где је од 2006. редовни професор. Вршио је дужност научног секретара и шефа Катедре за физику. Од 2011. године је члан Српске академије нелинеарних наука (САНН), са седиштем у Београду. У пензији је од 2013. године. Бави се проучавањем прошлости Срба у Поморишју. Објавио је неколико научних и дидактичких књига из области физике, а у стручној периодици

ци и колективним зборницима у земљи и иностранству више прилога о историјском доприносу Срба развоју науке и културе (*Арад кроз време, Банатске новине, Бездински весник, Књижевни животи, Наши реч, Правда, Темишварски весник*); сарађивао је у Српској емисији Радио Темишвара.

Љиљана Пузовић, рођена 1979. у Ваљеу. Ваљевску гимназију завршила је 1997. Дипломирала је 2003. на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду. На истом факултету магистрирала је 2010. са темом „Никола Димитријевић, епископ темишварски (1728–1744)”. Ради као виши библиотекар у Одељењу за археографију Народне библиотеке Србије у Београду.

Милица М. Софинкић, рођена је 1995. у Госпођинцима, код Новог Сада. Дипломирала је на Одсеку за српску књижевност на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду 2018, а потом мастерирала одбравивши рад „Писање и читање другости у *Књизи о Немачкој и Ембахагама* Милоша Црњанског” 2019. године, који је објављен у едицији „Прва књига Матице српске” под насловом *Црњански – на међи власитијој и сираној*. Докторске академске студије уписала је исте године на смеру Језик и књижевност (модул: Књижевност), такође на Филозофском факултету у Новом Саду. На свом матичном Одсеку од 2023. године има звање асистенткиње. Сарадница је и лекторка у Издавачкој делатности Културног центра Новог Сада. Лекторка је и чланица редакције *Часописа за књижевност и теорију – Поља*. Пише и објављује критику и научне радове. Области интересовања: теорија и методологија проучавања књижевности, теорија превођења, савремена светска и регионална књижевност.

Драган Тубић, рођен 1979. у Осијеку, Хрватска. Завршио друштвено-језички смер Гимназије „Јован Јовановић Змај” у Новом Саду (1998). Дипломирао (2002) на Одсеку за историју Филозофског факултета у Новом Саду, где је 2014. одбранио магистарски рад „Филип Сколари у историји и традицији”. Завршио је и Високу пословну школу струковних студија (2008) у Новом Саду. Запослен у Матици српској као стручни сарадник Лексикографског одељења и председник Редакционог одбора Српског биографског речника, а обавља и дужност секретара Крајишког одбора Матице српске. Бави се историјом Срба у Хрватској. Сарадник је на књигама *Стиари српски записи и најписи из Војводине* (књ. VI) и *Библиографија Фрушке горе*. Радове објављивао у зборницима радова с научних скупова о присаједињењу Војводине и историји Срба у Банату, као и у стручним часописима *Зборник Матице српске за историју, Споменица Историјског архива Срема, Насијава и историја, Љепопис Српској културној друштва „Просвјета”, Археон*. Аутор је преко близу 200 лексикографских и енциклопедијских одредница за *Српски биографски речник, Српску енциклопедију и Лексикон писаца српске књижевности*.

Мара Шовљаков, аутор је неколико књига и тридесетак чланака објављених у часописима у Србији, Босни и Херцеговини, Хрватској и Румунији. Издвајамо: *Варош Футој*, Футог 2003. (самоиздат), *Библиотеке и читалице у Футоју*, Градска библиотека Нови Сад, Нови Сад 2014; *Глад у Босни и Херцеговини и смећтање деце у Војводину 1917/18.*, „Прометеј”–РТВ, Нови Сад 2018; *Српска Војводина и Босна и Херцеговина (1896–1914)*, Архив Републике Српске и Удружење архивских радника

Републике Српске, Бања Лука 2020; *Колонизација Срба из Босне и Херцеговине у јужну Бачку после Првој и Другој светској рати*, Архив Републике Српске и Удружење архивских радника Републике Српске, Бања Лука 2021; *Варош Футога – културно наслеђе: прилози за историју*, КИЦ Младост у Футогу, Нови Сад 2021; *Глад у Босни и Херцеговини и смећање 10.000 деце у Карловачку митрополију*, Архив Републике Српске и Удружење архивских радника Републике Српске, Архив Војводине, Историјски архив Ужице, Бања Лука, Нови Сад, Ужице, 2021.

ИМЕНСКИ РЕГИСТАР

Belu, Ana Maria 172
Civitas, Thökoliana 52
Galiş, Sergiu 134
Gâştescu, Petre 19
Iordan, Ion 19
Lakatos, Ottó 52
Lendvai, Miklós 83
Lişiu, Gheorghe 123
Medeleanu, Horia 71, 123
Medeleţ, Florin 134, 137
Miklosik, Elena 141
M-Kiss, Hedy 134
Oancea, D. I. 19
Râmneanţu, Vasile 137
Toma, Nicoleta 134

A

Авакумовић, Александар (саветник Краљевскога југословенског посланства) 185
Ајваз, Јоан 59
Аксић, Нина 180
Алекса (брат Константина) 44
Алекса 67
Александровић, Љубомир 84
Александрџу, Матеј 172
Алексејев, Анатолиј 16
Алексиј (син Јоанов) 72
Алексић, Душан (син сликара Николе Алексића) 121
Алексић, Душан 84
Алексић, Никола (сликар) 121, 123
Алексић, Стеван (унук Николе Алексића, сликара) 121
Алексићи (породица) 19
Алигијери, Данте 187
Алка (ћерка Павла) 53
Ана (сироче) 53
Ана (ћерка Величка Черниног) 53
Ана (ћерка Игњата Сапунџиног) 53
Ана (газдачица Јеце Тирсиног) 72
Ана (газдачица Јоана Телечанина) 43
Ана (газдачица Константина Вла) 59
Ана (газдачица Стојана Михаиловича) 65

Ана (газдачица Томе Казанџије) 39
Ана (из Нова града) 67
Ана (мајка младенице Марије) 38
Ана (супруга Димитрија Чифмеије) 38
Ана (ћерка Саве Јоановог) 39
Анастасија 72
Анастасијевић, Миша 19
Андреј (син Јоана, Гојкова зета) 64
Андреј 61
Анђа (порекло Радосав Чопан) 38
Анђа (супруга Јосе) 70
Анђелковић, Бранислав 198
Аница 59
Антропов, Николај 16
Армадски (презиме) 52
Армадски, Аро 54
Армадски, Јосима (ћерка Ара Армадског) 54
Арнаут, Јелена (ћерка Симе Арнаута) 52
Арнаут, Сима 52
Арнаућин, Симеон 48
Арнаућин, Стефан (син Симеона Арнаућина) 48
Арса (из Сенте) 37
Арсениј 60
Арсић, Еустахија 121
Арсићи 19
Арсич, Георгиј (син Стефана Арсича) 51
Арсич, Магдалина (ћерка Петра Арсича) 48
Арсич, Петар 48
Арсич, Софија (ћерка Петра Арсича) 48
Арсич, Стефан 51
Атанацковић, Платон 126
Аћимов, Лазар 177, 179

Б

Бајић (породица) 19
Бајић, Василије 93, 94
Бајски, Душан (Baiski, Duşan) 177
Балаћев (презиме) 52
Балаћев, Суба 53
Барбир, Јосиф 50
Барбир, Петр (син Јосифа Барбира) 50
Барзин, Владислава 173

- Батањац, Јоана (супруга Павла Батањаца) 63
 Батањац, Павле 63
 Бачвански, Алекса 194
 Белин, Марта (ћерка Павла Белиног) 59
 Белин, Павле 58, 59
 Белин, Софија (ћерка Павла Белина) 58
 Бендин, Марија (ћерка Павла Бендина) 66
 Бендин, Павле 66
 Београдац (браћа) 102
 Београдац, Димитрије 101
 Београдац, Марко 102
 Берар, Владислав 170, 173
 Берар, Стари 59
 Бераревиј, Сава 66
 Бербер, Михаил 40
 Бећар (презиме) 52
 Бећар, Блажи 70
 Бећар, Гаврил 59
 Бећар, Георгиј 63, 68
 Бећар, Јоан 59, 62, 64
 Бећар, Лупул 66
 Бећар, Михаил 70
 Бећар, Николај 69
 Бећар, Петар 58
 Бећар, Стојан 60, 63, 70
 Бећар, Теодор 73
 Бећковић, Матија 176
 Бимбин, Јоан 72
 Бирош, Алекса 40
 Бјелаковић, Исидора (рођ. Ченејац) 9, 10, 11,
 15, 16, 197
 Благоје 59
 Блаж (служитељ Хације Јоана) 44
 Богдановић, Бојана Б. 178
 Богдановић, Милица 109
 Бодрожан, Григорије 58
 Бодрожанин, Тома 72
 Божин, Арса 60
 Божин, Јанко 42
 Божин, Лука (син Саве Божиног) 70
 Божин, Павле 49
 Божин, Сава 70
 Божин, Софија (ћерка Павла Божиног) 49
 Божић, Арса 63
 Божић, Кумрија (кћи Арсе Божића) 63
 Бокоњић, Јолијана (ћерка Павла Бокоњића)
 68
 Бокоњић, Павле 68
 Борковић (породица) 36
 Борковић, Живан Шеша 37
 Борковић, Јоан 37
 Борковић, Марија 37
 Борковић, Тошо 175
 Борковски, Кузњецов 14
 Борша, Алексиј (син Илије Борше) 68
 Борша, Илија 68
 Бота, Петар 103
 Бошњак, Теодор 68
 Бранковић 19
 Бранковић, Вук 104
 Брашован, Михаил (син Николе Брашована)
 49
 Брашован, Никола 49
 Брашован, Онул 69
 Бугарин, Марко 54
 Бугарски, Стеван 10, 19, 31, 32, 33, 83, 84, 91,
 125, 169, 172, 173, 174, 176, 189, 192, 197, 199
 Бумба, Јеремија (син Петра Бумбе) 72
 Бумба, Марија (ћерка Петра Бумбе) 71
 Бумба, Петар 63, 71, 72
 Бутулеску, Валерију 175
- В
- Вадић, Василије (епископ сремски) 189, 192
 Вакар, Димитрије (син Тођера Вакара) 54
 Варзар, Дијана 136
 Василиевич, Василиј (син Јоана Василиевича,
 арадског бирова) 43
 Василиевич, Јоан (арадски биров) 43
 Васиљевић, Иноћентије 109
 Васиљевич, Ева (мати господара Хаџи Јоана
 Васиљевича) 49
 Васиљевич, Јелена (ћерка господара Хаџи
 Јоана Васиљевича) 48
 Васиљевич, Хаџи Јоан 48, 49
 Васин, Петар 39
 Васић, Јован (свештеник) 85
 Васич, Ана (ћерка Петра Васича) 43
 Васич, Петар 43, 50, 64
 Ватсон (енглески историчар) 124
 Велимировић, Николај 192
 Величко 70
 Вида (газдарница Јоана Милићева) 58
 Видаковић, Милован 126
 Вилимона (из Старог Влаха) 37
 Винтровић, Рајко (генерални конзул) 183, 184
 Витезовић, Милован (Vitezović, Milovan) 177
 Витковић, Секула 109
 Витлореп (презиме) 52
 Витлореп, Ђурђија (ћерка Јоана Витлорепа)
 59
 Витлореп, Јоан 59
 Витлорепов, Стефан 68
 Вла Рошул, Ијулијана (ћерка Јоана Вла Рошу-
 ла) 58
 Вла Рошул, Јоан 58
 Вла, Василије 57
 Вла, Илија 57
 Вла, Јоан 62
 Вла, Константин 59
 Вла, Марија (ћерка Јоана Вла) 62
 Вла, Марија (ћерка Радула Вла) 67
 Вла, Радуле 67
 Вла, Филимон (син Василија Вла) 57
 Влајинов, Неца 54
 Влајинов, Николаје (син Неце Влајиновог) 54
 Влајков, Марија (мајка Неце Влајкова) 67

Влајков, Неца 67
 Влајков, Павел (син Павла Неце Влајковог) 66
 Влајков, Павле Неца 66
 Влајков, Петар (син Павла Неце Влајковог) 66
 Влајна, Русана 55
 Влајчић, Милан 177
 Влах, Јелена (ћерка Аврама Влаха) 62
 Влах, Аврам 62
 Влах, Андреј 59
 Влах, Димитрије (син Јоана Влаха) 65
 Влах, Јоан 53, 65
 Влах, Радуле 57
 Влах, Сара (ћерка Радула Влаха) 57
 Влаховић, Павле 114
 Воденичар, Аврам 55, 69
 Воденичар, Григориј 66
 Воденичар, Дода 57
 Воденичар, Лаза 66
 Воденичар, Михаил (син Лазе Воденичара) 66
 Воиновић, Димитрије Мита 102
 Војин 59
 Војич, Марко 61
 Војичић (породица) 36
 Војичић, Анока 37
 Војичић, Ђурка 37
 Војичић, Миљета 37
 Вуин, Божа 39
 Вуин, Марта (ћерка Боже Вуиног) 39
 Вуич, Божа 43
 Вуич, Живан 50
 Вуич, Кумрија (ћерка Стефана Вуича) 52
 Вуич, Магдалина (ћерка Стефана Вуича) 46
 Вуич, Марко 45
 Вуич, Стефан 46, 51, 52
 Вуја (војвода) 109
 Вујић, Коста 177
 Вујичин, Живан 49
 Вукадиновић, Миљурко 175
 Вукин, Марко (брат Милића Петровића) 43
 Вукич, Јелена (супруга Павла Вукича) 45
 Вукич, Павле 45
 Вукован (из Старог Влаха) 37
 Вуковић, Сава (епископ) 110, 192, 198
 Вуковићи (породица) 19
 Вуксановић, Алина 178
 Вуксановић, Зоран 170, 178

Г

Габоров, Лазар (син Михаила Габоровог) 59
 Габоров, Михаил 59
 Гавра (барјактар) 109
 Гавриил (син Косте Јоана) 68
 Гаврилов, Јулијана (ћерка Саве Гаврилова) 61
 Гаврилов, Сава 61
 Гавриловић (домаћица славе Св. Саве 1938. г.) 186
 Гавриловић, А. (председник „Братства“) 184
 Гавриловић, Владан 110

Гавриловић, Максим (славонски владика, мохачко-сигетски епископ) 110
 Гавриловић, Славко (Gavrilović, Slavko) 85
 Гаврилович, Михаил (син Петра Гавриловича) 43
 Гаврилович, Петар 43
 Галеш, Јулијана 24
 Галиш, Ђерђу 199
 Гвозденовић, Славомир 169, 170, 172
 Георгиј (син Николаја) 47
 Георгије (из Сегедија) 36
 Георгије (Петранов зет) 65
 Георгије (син презвитера Јоана) 44
 Георгије 46
 Георгијевић, Анастас 51
 Георгијевић, Димитриј 51
 Георгијевић, Константин (син Настасија Георгијевића) 48
 Георгијевић, Настасије 48
 Гердановић, Коста 100
 Гојко 64
 Гојков, Михаил 46
 Голаћев (породица) 36
 Голаћев, Василије 38
 Голаћев, Марта 38
 Голаћев, Стојан 38
 Гравриловић, Славко 90
 Гранатиров, Петар 53
 Граховац, Спасоје 178
 Грбави, Коста 41
 Грдинић, Никола 187, 188
 Грек, Јанко 62
 Григорије, Павле 67
 Грк, Анастас 49
 Грк, Дима 41
 Грк, Јован (из Сенте) 37
 Грк, Константин (син Нике Грка) 44
 Грк, Лаза (из Јенове) 41
 Грк, Неранца 41
 Грк, Ника 44
 Грк, Никола 46
 Грк, Петр (син Анастаса Грка) 49
 Грк, Петра (из Сенте) 37
 Грк, Станко (из Сенте) 37
 Грковић-Мејџор, Јасмина 10
 Грубетић, Павел 41
 Груич, Петар 55
 Груич, Софија (ћерка Петра Груича) 55
 Грујић, Радослав 108
 Грујич, Василије (син Петра Грујича) 65
 Грујич, Петар 65
 Грчки, Јоан 48
 Грчки, Марија (ћерка Јоана Грчког) 48

Д

Давид (ђак) 39
 Давид 61
 Давид Орлов 72

- Дадањи, Евген (муж Маргарете Дадањи рођ. Дамаскин) 91
- Дадањи, Маргарета (Маргит) (рођ. Дамаскин, ћерка Георгија Дамаскина и Етелке рођ. Фелдвари) 89, 91
- Дајевић, Јован 103
- Дамаскин (породица) 19, 61, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93
- Дамаскин (рођ.), Анђелка (ћерка Симеона и Пулхерије Дамаскин) 87
- Дамаскин (рођ.), Емилија Лаура (ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођ. Текелија) 94
- Дамаскин, Александар (син Стефана Дамаскина и Марије рођ. Зако) 85, 86, 92
- Дамаскин, Алка (супруга неког Дамаскина) 92
- Дамаскин, Алка (ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођ. Текелија) 86, 93
- Дамаскин, Алка (ћерка Стефана Дамаскина и Марије рођ. Зако) 86
- Дамаскин, Ана (кћи Стефана Дамаскина и Марије рођ. Зако) 85, 86, 88
- Дамаскин, Антонија (ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођ. Текелија) 86, 89, 90, 93
- Дамаскин, Антоније (син Стефана Дамаскина и Марије рођ. Зако) 85, 86, 87, 89, 90, 91, 93, 94
- Дамаскин, Арсенија (ћерка Георгија Дамаскина и Етелке рођ. Фелдвари) 89, 91, 93
- Дамаскин, Георгије (син Антонија Дамаскина и Јелене рођ. Текелија) 86, 88, 89, 91, 93
- Дамаскин, Екатерина (рођ. Теодоровић, супруга Саве Дамаскина) 87
- Дамаскин, Екатерина (ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођ. Текелија) 86, 93
- Дамаскин, Екатерина (ћерка Стефана Дамаскина и Марије рођ. Зако) 85
- Дамаскин, Ема (Ема племенита од Вашархеја, супруга Стефана Дамаскина) 88
- Дамаскин, Ема (ћерка Саве и Екатерине Дамаскин) 87
- Дамаскин, Етелка (рођ. Фелдвари, супруга Георгија Дамаскина) 89, 91, 93
- Дамаскин, Јелена (рођ. Текелија, супруга Антонија Дамаскина) 86, 87, 89, 90, 91, 93, 94
- Дамаскин, Јелена (ћерка Стефана Дамаскина и Еме од Вашархеја) 88
- Дамаскин, Јован (син Антонија Дамаскина и Јелене рођ. Текелија) 86, 90, 91
- Дамаскин, Лаура (ћерка Саве и Екатерине Дамаскин) 87
- Дамаскин, Љубомировић Стефан (муж Марије рођ. Зако) 84, 85, 86, 87, 92
- Дамаскин, Маргарета (ћерка Стефана Дамаскина и Еме од Вашархеја) 88
- Дамаскин, Марија (рођ. Зако, супруга Стефана Љубомировића Дамаскина) 85, 86, 87, 92
- Дамаскин, Пулхерија (рођ. Палик-Учевни) 87, 88
- Дамаскин, Пулхерија (ћерка Стефана Дамаскина и Марије рођ. Зако) 85, 86, 87
- Дамаскин, Роксанда (супруга протојереја Стефана Дамаскина) 92
- Дамаскин, Сава (син Стефана Дамаскина и Марије рођ. Зако) 85, 86, 87
- Дамаскин, Симеон (син Стефана Дамаскина и Марије рођ. Зако) 85, 86, 87, 88
- Дамаскин, Стеван (син Антонија Дамаскина и Јелене рођ. Текелија) 86
- Дамаскин, Стеван (син Георгија Дамаскина и Етелке рођ. Фелдвари) 89, 91
- Дамаскин, Стефан (протојереј, муж Роксанде) 92
- Дамаскин, Стефан (син Антонија Дамаскина и Јелене рођ. Текелија) 88
- Дамаскин, Стефан (син Стефана Дамаскина и Еме од Вашархеја) 88
- Дамаскин, Терезија (ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођ. Текелија) 86
- Дамаскин, Терезија (ћерка Стефана Дамаскина и Марије рођ. Зако) 85, 86
- Дамјан (зет Дракулин) 55
- Дамјан, Марта (ћерка Павла Дамјаног) 72
- Дамјан, Павле 72
- Дамјанов, Јелка (ћерка Митра Дамјанова) 63
- Дамјанов, Лаза 70
- Дамјанов, Митар 63
- Дамњанов, Лаза 63
- Дамњанов, Санда (ћерка Лазе Дамњановог) 63
- Дафина 52
- Дејанац, Душан 178, 194, 195
- Дељан, Михајло 64
- Дељан, Пантелејмон (син Михајла Дељана) 64
- Деметровић, Јован 100, 101
- Демиан, Николета (в. Тома, Николета) 198
- Дескашев, Стеван 194
- Димитриев, Павел 58
- Димитрије 38
- Димитријевић, Исак 109
- Димитријевић, Никола (темишварски владика) 107, 108, 110, 111, 200
- Димитријевић, Јоан (син Саве Димитријевића) 63
- Димитријевић, Јоан 48
- Димитријевић, Марија (ћерка Саве Димитријевића) 60
- Димитријевић, Марта (ћерка Саве Димитријевића) 60
- Димитријевић, Сава 60, 63
- Димитријевић, Симеон (син Јоана Димитријевића) 48
- Дионисије (игуман из манастира Хуреза) 109
- Дмитров, Лука 52
- Добросав (из Торње) 37
- Дока (гездарица Боже Стовратовог) 44
- Драјхан (потпуковник) 115

Дракула 55
 Дрена 37
 Дука 43
 Дунђер, Георгије 49
 Дунђер, Ђура 53
 Дунђер, Милутин 70
 Дунђер, Николај (син Георгија Дунђера) 49
 Дунђер, Пеја 54
 Дунђер, Сава (син Ђуре Дунђера) 53
 Дунђерин, Василије 64
 Дунђерин, Веселин 59
 Дунђерин, Илија (син Василија Дунђерина) 64
 Дунђерин, Јоан (син Веселина Дунђерина) 59
 Дучић, Јован 184, 185, 186

Ђ

Ђермеков, Алка (супруга Саве Ђермекова) 49
 Ђермеков, Максим 53
 Ђермеков, Марта (ћерка Максима Ђермекова) 53
 Ђермеков, Сава 49
 Ђика, Екатерина (рођ. Дамаскин, ћерка Стефана Дамаскина и Марије рођене Зако) 86, 92
 Ђико, Јован 92
 Ђорђевић Марија 92
 Ђорђевић, Јован 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104
 Ђорђи 37
 Ђулијана (кћи Алексе) 39
 Ђулијана 39
 Ђурђија (гыздарица Хаднађа Мирка) 68
 Ђурић (месни командант у Кусићу) 115

Е

Едељан, Лука 66
 Екатерина (Алексина мати) 67
 Екатерина (ћерка Георгија) 65
 Екатерина 67
 Ердeљан, Алка (супруга Јоана Ердeљана) 68
 Ердeљан, Ана (ћерка Стефана Ердeљана) 60
 Ердeљан, Ана 57
 Ердeљан, Барбура (ћерка Теодора Ердeљана) 59
 Ердeљан, Василије 60
 Ердeљан, Георгије 62
 Ердeљан, Григориј 62
 Ердeљан, Јанош 61
 Ердeљан, Јоан 57, 68
 Ердeљан, Јоана (супруга Георгија Ердeљана) 62
 Ердeљан, Јулијана (ћерка Јаноша Ердeљан) 61
 Ердeљан, Јупул 69
 Ердeљан, Михаил 64
 Ердeљан, Михајло 57
 Ердeљан, Прокопије 65
 Ердeљан, Стефан 60
 Ердeљан, Теодор 59

Ж

Жива 37
 Живан 38
 Живана (гыздарица Остоје Колара) 63
 Живана (гыздарица Петра Торњана) 44
 Живана (пуница господара Петра Васича) 50
 Живана 40
 Живана 59
 Живанов (капетан) 116
 Живанов (породица) 36
 Живанов, Атанасија 37
 Живанов, Јелка 37
 Живанов, Јермеуна 37
 Живанов, Михаил Петар (јереј) 62
 Живанов, Светозар 177
 Живановић, Гедеон (игуман) 113, 115, 117
 Живановић, Синесије (арадски епископ) 92, 121
 Живанович, Григориј (син Пантелија Живановича) 56
 Живанович, Пантелија 56
 Живанович, Петар (поп) 61
 Живков, Арсениј (син Јоана Арсенија Живкова) 67
 Живков, Јоан Арсеније 67
 Живковић, Пантелејмон (епископ) 170

З

Зако од Бајше (племенита породица) 86
 Замфировић, Димитрије 103
 Захарија (супруг Марије) 69
 Зделаревић, Данило 109
 Зорић, Живан 110

И

Иван 45
 Ивановић Баришић, Милина 177, 178
 Ивић, Павле 9, 16
 Игњатиј (господина Приове бивши кочиш) 55
 Игњатов, Ана (ћерка Стојана Игњатовог) 53
 Игњатов, Стојан 53
 Иконија 40
 Илија (син Петра) 61
 Илија (слуга Нинка Клаича) 64
 Илин, Георгије (син Јоана Илиног) 42
 Илин, Јоан 42
 Илић Марковић, Гордана 15
 Илић, Живан (син Нинка Илића) 58
 Илић-Мандић, Јелена 138
 Иличић, Фоти 194
 Илка (гыздарица Јоана Теодорчевог) 55
 Илка (из Сенте) 37
 Инић, Михаил (син Петра Инића) 50
 Инић, Петар 50
 Иринеј (просвећени архијереј, 1938) 185

J

- Јаков 38
 Јаковљев, Николај 46
 Јаковљевич, Николај 39
 Јаконић, Софроније 114
 Јакшић 19
 Јакшић, Дејан 97, 99, 198
 Јана (мати Јоана Ајваза и Јанка Кајице) 59
 Јана (порекло Крстонош) 37
 Јанаћев 53
 Јанаћев, Михаил (син крчмара Јанаћева) 53
 Јанин, Павел 67
 Јанић, Лазар 84
 Јанич, Кумрија (Петра Јанича) 45
 Јанич, Петар 45, 46
 Јанка 37
 Јанко (зет Солаков) 62
 Јанковић Миријевски, Теодор 194
 Јанковић, Дионизије (Печка) 104
 Јашин, Саша 170, 174
 Јевгеније, принц Саваудије 122
 Јеврем 56
 Јездивојеј, Сава 54
 Јела (газларица Бумбе) 72
 Јелисавета 40
 Јеремија 60
 Јереминац 65
 Јеркан, Јоан 69
 Јерков, Јелка (супруга Јоана Јеркова) 68
 Јерков, Јоан 66, 68, 69
 Јерков, Михаил (син Јоана Јеркова) 69
 Јерков, Софија (ћерка Јоана Јеркова) 66
 Јефрем 57
 Јоан (Гојков зет) 64
 Јоан (зет Доде Воденичара) 57
 Јоан (поп) 56
 Јоан (презвитер) 44
 Јоан (син Мијаља) 49
 Јоан (син Петра) 56
 Јоан 38
 Јоан 55
 Јоан 72
 Јоан Живан 61
 Јоана (супруга Петра) 65
 Јоана (ћерка Војина) 59
 Јоанов, Ана (ћерка Саве Јоановог) 39
 Јоанов, Јоан (син Саве Јоановог) 42
 Јоанов, Петар (син Саве Јоановог) 43
 Јоанов, Сава 39, 42
 Јоанов, Сава 43
 Јоанович, Михаил/Михаило (јереј) 47, 61, 62, 64, 65, 79, 81, 82
 Јоанович, Февронија (ћерка јереја Михаила Јоановича) 65
 Јован (из Семлака) 37
 Јован племенитог Наке 100
 Јованка (супруга Јеремије) 60
 Јованка 38
 Јовановић Сегединац, Пера 127
 Јовановић, Вићентије (арадски владика) 109, 110, 111
 Јовановић, Вићентије 35
 Јовановић, Ђорђе 102
 Јовановић, Томислав 16
 Јовановић-Стефановић 9
 Јованович, Анђелија 37
 Јованович, Маринко 37
 Јованович, Сима 37
 Јовин, Нинко 70
 Јовичин, Остоја 61
 Јоргован Миреа, Невена 173–174
 Јорговић, Коста 101
 Јоса (супруг Анђе) 70
 Јосиф II 79
 Јошковић (породица) 36
 Јошковић, Живан 37
 Јошковић, Ката 37
 Јошковић, Милош 37
 Јулијана (ћерка Јоана) 68
 К
 Казанџија, Тома 39
 Кајица, Јанко 59
 Какуч, Лајош (Lajos Kakucs) 135
 Калабић, Радован 174
 Калај, Ваца Норатош 37
 Калаџија, Николај 66
 Калиник I 83
 Калинович, Ана (супруга Константина Калиновича) 40
 Калинович, Ана (ћерка Јанаћа Калиновича) 40
 Калинович, Георгиј (син господара Константина Калиновича) 45
 Калинович, Јанаћ 40, 41
 Калинович, Јелисавета (ћерка Јанаћа Калиновича) 41
 Калинович, Константин 40, 45, 57, 73
 Калинович, Марија (баба господара Константина Калиновича) 57
 Калинович, Николај 48
 Калинович, Теодосија (ћерка Николаја Калиновича) 48
 Каплар, Матеј 47
 Капрал, Илија 47
 Карађорђе 124
 Карађорђевић, Александар 141, 195
 Карађорђевић, Александар I 183
 Карађорђевић, Марија 184
 Карађорђевић, Павле 199
 Карађорђевић, Петар II 185
 Карађорђевићи 19
 Карацић, Вук 86, 126
 Карољи, Шандор (генерал) 52, 130, 123
 Касапин, Павле 53
 Касаш, Јована 198
 Кафеџија, Јања 50
 Кенђелац, Лука 194

- Керић, Лазе 69
 Керићев, Јоан (син Раке Керићевог) 71
 Керићев, Марта (супруга Лазе Керићева) 69
 Керићев, Рака 56, 71
 Кировић, Софија 92
 Киш, Јелена (рођ. Дамаскин, ћерка Антонија Дамаскина и Јелене рођ. Текелија) 86, 92
 Киш, Никола (млађи, син Николе Киша и Јелене рођ. Дамаскин) 93
 Киш, Никола (старији, супруг Јелене Киш рођ. Дамаскин) 90, 92, 93
 Кишбиров, Адам 54, 55
 Кишбиров, Василиј (син Константина Кишбирова) 64
 Кишбиров, Ђулијана (ћерка Адама Кишбирова) 55
 Кишбиров, Константин 64
 Кјурски, Георгије (син Саве Кјурскога) 46
 Кјурски, Сава 46
 Клаич, Дафина (ћерка Павла Клаича) 62
 Клаич, Нинко 64
 Клаич, Павел 47
 Клаич, Павле 62
 Клајић, Јанко (син Филипа Клајића) 68
 Клајић, Филип 68
 Клајич, Ана (ћерка Петра Клајича) 61
 Класара, Илка 51
 Кљајић, Георгиј (син Павла Кљајића) 49
 Кљајић, Јоан (син Павла Кљајића) 46
 Кљајић, Павле 46, 49
 Кнежевић, Горан 179
 Кнежевић, Јован 97, 100, 102, 103
 Ковачевић, Милош 17
 Ковачек, Божидар 85, 86, 87, 89, 90, 91, 93
 Колар, Остоја 57, 63
 Колар, Филип 72
 Коларов, Ана (ћерка Марјана Коларовог) 68
 Коларов, Марјан 68
 Коларов, Петар (син Марјана Коларовог) 68
 Коларов, Стеја 69
 Комлашанин, Пеја 63, 68
 Комлеушанин, Илка (супруга Пеје Комлеушанина) 68
 Комлоушанин, Неда 57
 Константиновић, Милодраг 177
 Константинович, Јанаћ 44
 Константинович, Никола 47
 Константинович, Павел (син Јанаћа Константиновича) 44
 Константинович, Софија (ћерка Николе Константиновича) 47
 Коста Јоан 68
 Костин, Аким 51
 Костин, Константин (син Акима Костина) 51
 Костић, Паулина 185
 Костић, Слободан (прота) 20, 22, 32, 184, 185, 186, 193
 Краичуновић, Алекса 109
 Красовски, Аксинија 179
 Крбалт, Ваза 71
 Крбалта, Сара (супруга Вазе Крбалте) 71
 Крбалтин, Ђука 58
 Крекић, Петр 51
 Крекич, Ана (ћерка Петра Крекича) 40
 Крекич, Елена (ћерка Петра Крекича) 47
 Крекич, Петар 40
 Крекич, Петар 47, 64
 Крестич, Петар 45
 Крестич, Фефронија (ћерка презвитера Петра Крестича) 45
 Кречмер, Ана 10, 15, 16
 Крста (из Сенте) 37
 Крста (протопоп из Ковиља) 109
 Крстић Велимиров, Борислав Д. 170
 Крстић, Сенадин (Crístici Senadin) 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180
 Крстићи 75
 Крстич, Анастасија (ћерка јереја Петра Крстича) 50
 Крстич, Василиј (син Петра Крстича) 41
 Крстич, Лазар (син попа Петра Крстича) 46
 Крстич, Марија (ћерка Петра Крстича) 43
 Крстич, Неранца (мати Петра Крстича) 40
 Крстич, Петар (Крстић Петар, јереј) 40, 41, 43, 46, 49, 50, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72
 Крстонош (породица) 36
 Кузман 63
 Кујунџија, Георгије 57
 Кулмер (саветник Југословенске амбасаде) 186
 Кулужан, Јоан 42
 Кулунџија, Игњатије (син Петра Кулунџије) 55
 Кулунџија, Петар 55
 Кулунџија, Петр 62
 Кумрија (гиздарица Павлова) 57
 Кумрија (ћерка Павлова) 41
 Кумрија 52
 Купус, Марија (супруга Нике Купуса) 51
 Купус, Ника 51
 Курић, Николаје (Nicolae Curici) 172
 Куртичан, Марија (ћерка Куртичан Стефана) 67
 Куртичан, Стефан 67
- Л
- Лаза (пасторак Степана Палинкаша) 66
 Лазар (попа Ракин зет) 41
 Лазарев, Гаврил 51
 Лазаревић, Стефан 19
 Лазарович, Максим 51
 Лазарович, Стефан (син Максима Лазаровича) 51
 Лазичић (породица) 36
 Лазичић, Милица 37
 Лазичић, Неша 37
 Лазичић, Петар 37

Лазичић, Сава 37
 Лазичић, Стефан 37
 Лазичић, Стојка 37
 Лакаатош, Ото 122
 Лакић, Никола 29
 Лека (Павлов син) 56
 Лекина газдарица 54
 Лекич, Живана (ћерка Петра Лекича) 58
 Лекич, Петар 58
 Леополд I 79
 Лесковица 21
 Летић, Георгије (епископ) 192, 193
 Литричин, Павле 55
 Лончаров, Јоан 58
 Лукијан (епископ адм. темишварски) 170
 Лукин, Григорије 56
 Лукин, Петар (син Григорија Лукина) 56
 Луптин, Стефан (син Максима Луптина) 67
 Лупул, Марија (ћерка Ердељан Лупула) 69
 Лупшин, Коста 42
 Лупшин, Максим 67
 Лупшин, Павел (син Косте Лупшина) 42
 Лупшић, Коста 49
 Љубибратић, Стефан (костајнички владика, епископ костајничко-зринопольски) 110

М

Мадерпах (командант) 116
 Мазилу, Габријел 25
 Макса 38
 Максим (поп) 45, 46
 Максимовић, Анђелко 92
 Малаго, Јелка (супруга Мише Малаго) 48
 Малаго, Миша 48
 Маленица (породица) 92
 Маленица, Анастасија 92
 Маленица, Антоније 92
 Маленица, Георгије 92
 Маленица, Марија 92
 Маленица, Павле 92
 Маленица, Петар (супруг Терезије Маленице рођ. Дамаскин) 92
 Маленица, Терезија (рођ. Дамаскин, ћерка Стефана и Марије Дамаскин) 92
 Мали, Радулаћ 71
 Манка (газдарица Христифора Стојановича) 44
 Мањеа, Адријана Сида 169, 199
 Мара (из Сегедина) 36
 Марија (бивша супруга Јереминца) 65
 Марија (газдарица Григорија Бодрожана) 58
 Марија (газдарица Јоана Миоковог) 57
 Марија (газдарица Ромога Јаноша) 58
 Марија (порекло Радосав Чопан) 38
 Марија (супруга Захарије) 69
 Марија (ћерка Георгија) 46
 Марија (унука Арсе Маринкова) 70
 Марија 38

Марија 41
 Марија 60
 Марија Вертан (Maria Vertan) 135, 137, 139, 140, 141, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167
 Марија Габорова 49
 Марија, рођ. Миливојевић (супруга Михаила Јована Текелије) 47
 Маријин, Јоан (јереј) 50
 Марикин, Остоја 58
 Марина 73
 Маринков, Арса 70, 71
 Маринковић, Коста 184
 Маринкович, Екатерина (ћерка Јоана Маринковича) 45
 Маринкович, Јоан 45
 Марка (ћерка Ђака Давида) 39
 Марко (епитроп) 40
 Марко 38
 Марков Јоргован, Јаворка 176
 Марков, Дамјан 63
 Марков, Душан 173
 Марков, Зоран 133, 134, 179, 190, 199
 Марков, Лука 58
 Марков, Николај (син Луке Марков) 58
 Марков, Павел 45
 Марков, Светозар 170, 173, 176
 Марковић, Васа 104, 194
 Марковић, Зорка 103
 Марковић, Михаило 103
 Маркович, Јоан (син господара Петра Марковича) 44
 Маркович, Петар 44
 Марта (бивша газдарица Јоана Петричковог) 57
 Марта (свастика Радулаћа Малаго) 71
 Марта (слушкиња Петра Крекича) 64
 Марта (ћерка Гаврила Ромога) 55
 Марта 60
 Маширевић, Самуило (владика) 141
 Меделец, Флорин 198
 Мезарош, Петра (супруга Саве Мезароша) 47
 Мезарош, Сава 47
 Мезинкин, Недељко 62
 Мија 38
 Мијаилов, Ана (ћерка Георгија Мијаиловог) 54
 Мијаилов, Георгије 54
 Мијајлов, Петар (син Теодора Мијајлова) 48
 Мијајлов, Теодор 48
 Мијаљ (Николичин зет) 49
 Мијат, Ђука (син Хаднађа Мијата) 54
 Мијатићев, Петар 42
 Мијатовић, Богомир 177
 Мијатович, Георгије 46
 Мијатович, Марија (ћерка Георгија Мијатовича) 46
 Мик, Валентин 175

Миладин (попа Јоана брат) 56
 Миладиновица, Марта 57
 Милановић, Александар 10, 16
 Миланович, Марко 15
 Милетић, Светозар 195
 Милин, Миодраг 27
 Милинко (из Старог Влаха) 37
 Милинков, Стоја (мати Теодора Милинковог)
 70
 Милинков, Теодор 70
 Милисавац, Живан 126
 Милић, Иван (син Илије Милића) 54
 Милић, Илија 54
 Милић, Роми 54
 Милићев, Живан (син Јоана Милићевог) 57
 Милићев, Јоан 58
 Милићевич, Јоан 66
 Милица (газдарца Павла Литричиног) 55
 Милосав 38
 Милош (порекло Крстонош) 37
 Милошев Восток, Данило 171
 Милошевић, Александра 103
 Миљков, Доситеј (архимандрит) 192
 Миљковић, Бранко 175
 Миоков, Георгије (син Јоана Миокова) 67
 Миоков, Јоан 56, 57, 67, 70
 Миоков, Петар (син Јоана Миоковог) 56
 Миочев, Игнатиј (син Јоана Миочева) 64
 Миочев, Јоан 64
 Мирјана (из Торње) 37
 Мирко (из Креке) 37
 Мирко (из Семлака) 37
 Митрић, Димитриј (син Луке Митрића) 47
 Митрић, Лука 47
 Михаил 61
 Михаил 72
 Михаило (јереј) 65
 Михаило (кнез из Мале Мучне) 109
 Михаилов (Михајлов), Теодор 51
 Михаилов, Георгиј (син Теодора Михаилова)
 51
 Михаилович, Јоан (поп) 61
 Михаилович, Јоан 60
 Михаилович, Стојан 65
 Михајлов, Јанко 65
 Михајлов, Лазар 59
 Михајлович, Ана (супруга Стојана Михајло-
 вича) 65
 Михајлович, Георгије 47
 Михајлович, Елена (супруга Георгија Михај-
 ловича) 47
 Михалек, Душан 177
 Михаловић, Стефан (архимандрит манасти-
 ра Светога Георгија) 89
 Мицић, Милан 24, 26, 170
 Мишин, Јоан 70
 Мишин, Сара (супруга Јоана Мишина) 70
 Мишич, Димитрије 41
 Мишич, Јефтимија (ћерка Павла Мишича) 48

Мишич, Јоан (син Јоана Мишича) 47
 Мишич, Јоан 41, 47, 48
 Мишич, Јулијана (ћерка Димитрија Миши-
 ча) 41
 Мишич, Јулијана (ћерка Јоана Мишича) 48
 Мишич, Кумрија (ћерка Јоана Мишича) 41
 Мишич, Павле 48, 49
 Мишич, Петар 50
 Мишич, Сара (супруга Павла Мишича) 49
 Мишич, Софија (супруга Петра Мишича) 50
 Мишко (порекло Радосав Чопан) 38
 Младеновић, Александар 9–10, 12, 16
 Мојсеј 38
 Мојсин, Мојсеј (син Саве Мојсиног) 41
 Мојсин, Сава 41
 Момиров, Арсеније (син Степана Момировог)
 53
 Момиров, Степан 53
 Момчилов, Јоан 64
 Момчилов, Павел (син Јоана Момчилова) 64
 Монастерлија, Јосиф 109
 Мракић, Горан (и Мракић, Goran) 169, 170, 171,
 176, 177
 Мркаљ, Сава 15
 Мрњавчевић, Дмитар 19
 Мунђан, Иво 171, 173, 175, 177, 178
 Мунђан, Николаје (син Стефана Мунђана) 54
 Мунђан, Стефан 54
 Мушички, Лукијан (епископ) 126

Н

Надлачки, Петар 40
 Нако (породица) 19
 Нако, Антоније (темишварски епископ) 88
 Наполеон 124
 Наста (снаја Лазе Дамјановог) 70
 Настасијевић, Момчило 28
 Неда (газдарница Клужанова) 47
 Неделку, Октавија 170, 179
 Недељковић, Недељко 101
 Недељковић-Ковачевић, Јасмина 10, 11, 16
 Ненадовић, Матија 127
 Ненадовић, Павле (егзарх Петар) 107
 Ненадовић, Павле (митрополит карловачки)
 127
 Нестор 72
 Несторовић, Максим (вршачки владика) 110
 Несторовић, Урош 194
 Нешин, Алка (ћерка Јоана Нешиног) 56
 Нешин, Јоан 53, 56
 Нешин, Јулијана (ћерка Јоана Нешиног) 53
 Нешић, Ана (ћерка Јоана Нешића) 58
 Нешић, Димитрије (син Јована Нешића) 65
 Нешић, Јоан 58
 Нешић, Јован 65
 Нешић, Лука (син Павла Нешића) 55
 Нешић, Остоја 54
 Нешић, Павел (син Остоје Нешића) 54

Нешић, Павле 55
 Нешић, Петар (син Остоје Нешића) 54
 Нешић, Софронија (ћерка Остоје Нешића) 54
 Нешич, Михаил (син Остоје Нешича) 45
 Нешич, Остоја 45
 Никитовић, Зорица 16
 Нико 38
 Николај (руски цар) 114, 118
 Николај 47
 Николајевић Толстој, Лав 16
 Николин, Јоан 64
 Николин, Јулијана (ћерка Јоана Николина) 64
 Николин, Споменка Деса 174, 175
 Николић Шулц, Адријан 169
 Николић, Александар Шандор 100
 Николић, Алка (рођ. Текелија, мајка Петра Николића) 87
 Николић, Георгије (свештеник) 86
 Николић, Јован (отац Петра Николића) 87
 Николић, Марија (рођ. Дамаскин, ћерка Антонија и Јелене Дамаскин рођ. Текелија) 86, 87
 Николић, Ника 29, 30, 31
 Николић, Никола 32
 Николић, Петар (супруг Марије Николић рођ. Дамаскин) 87
 Николићи (породица) 19
 Нинковић, Ненад 16
 Новаков, Живан 62
 Новаков, Кузман 62
 Новаков, Сава (син Кузмана Новаковог) 62
 Новаков, Станко 60
 Новакович, Павел 46
 Новакович, Петар 39

Њ

Њергеј, Августин (јеромонах) 116

О

Обрадов, Мимо 177
 Обрадов, Миодраг 171, 177
 Обрадовић, Доситеј 19, 24, 187, 188
 Обреновићи 19
 Огњеновић, Агатон 185
 Огњеновић, Лазар 185
 Окалович, Андреја 42
 Окалович, Лазар (син Андреје Окаловича) 42
 Окука, Милош 15
 Олујић, Гроздана 177
 Орлов, Јелена (ћерка Давида Орлова) 72
 Ормош, Жигмонд (Ormós Zsigmond) 134, 141
 Оровилци, Милуна 37
 Оровилци, Русмир 37
 Оровилци, Тривун 37
 Остоин, Екатерина (супруга Павла Остоина) 71

Остоин, Јоан 69
 Остоин, Павле 71
 Остоинов, Павле 67
 Остоинов, Петар (син Павла Остоинова) 67
 Остојин, Павао 67
 Остојин, Стефан (отац му Павао Остојин) 67
 Остојић, Драгутин 125
 Остојич, Јоан 45
 Остојич, Марта (ћерка Јоана Остојича) 45
 Отеп, Матијас 100

П

Павал 38
 Павел 48
 Павле (печкански поп) 42
 Павле 56, 57
 Павлез, Јоан 70
 Павлез, Стоја (супруга Јоана Павлеза) 70
 Павлезанов, Алка (ћерка Павла Павлезанова) 60
 Павлезанов, Арсениј 70
 Павлезанов, Јоан 64
 Павлезанов, Марко (син Јоана Павлезанова) 64
 Павлезанов, Павле 60
 Павлов, Арон (син Лазара Павлова) 50
 Павлов, Лазар 50
 Павлов, Марија (ћерка Теодора Павлова) 67
 Павлов, Теодор 67
 Павловић, Коста 185
 Павловић, Стеван (секретар Краљевског југословенског посланства) 185
 Павловић, Теодор 125
 Палик-Учевни, Јован (отац Пулхерије Дамаскин, рођ. Палик-Учевни) 88
 Палинкаш, Антоније (син Јоана Палинкаша) 52
 Палинкаш, Видул 67
 Палинкаш, Илија (син Видула Палинкаша) 67
 Палинкаш, Јелисавета (ћерка Николаја Палинкаша) 55
 Палинкаш, Јоан 52, 55, 56
 Палинкаш, Јоана (мати Јоана Палинкаша) 55
 Палинкаш, Магдалина (ћерка Теодора Палинкаша) 66
 Палинкаш, Марија (ћерка Николе Палинкаша) 55
 Палинкаш, Никола 53, 55
 Палинкаш, Николај 55
 Палинкаш, Павел (син Николаје Палинкаша) 53
 Палинкаш, Петар (син Николе Палинкаша) 53
 Палинкаш, Степан 66
 Палинкаш, Теодор 58, 66
 Палинкаш, Флора (син Јоана Палинкаша) 56
 Палков 45

- Пана 38
 Панић (власник сале темишварског позоришта) 100
 Панић, Анка 177
 Панић, Божидар 35, 36, 38, 79, 121, 174, 176, 179, 199
 Пантин, Горан 175
 Параскева 72
 Парежанин (професор из Београда) 184
 Паулов, Антониј (син Марка Паулова) 61
 Паулов, Јелена (ћерка Марка Паулова) 63
 Паулов, Јоан 62
 Паулов, Катерина (супруга Јоана Паулова) 62
 Паулов, Марко 61, 63
 Паулов, Михаил (син Марка Паулова) 63
 Перинач Станков, Љубинка 179
 Перић, Христифор (парох) 83, 91, 93
 Перкучин, Слободанка 9, 16
 Петар (зет Пеје Комлаушанина) 63
 Петар (отац Јоана) 56
 Петар (супруг Јоанин) 65
 Петар (шогор Мије Станкова) 72
 Петар 38
 Петар 61
 Петков, Михаил (син Петра Петковог) 62, 63
 Петков, Петар 62, 63
 Петковић, Ј. 17
 Петр (син попа Максима) 46
 Петра (газдачица Арсе Божиног) 60
 Петра (газдачица Субе Балаћевог) 53
 Петра (ћерка Јевремова) 56
 Петранов 65
 Петричков, Јоан 57
 Петров Ивковић, Младен 101
 Петров, Јова 42
 Петров, Михаил (син Јове Петрова) 42
 Петровић Његош, Данило 16
 Петровић, Драгутин 134, 199
 Петровић, Милић (брат Марка Вукиног) 43
 Петровић, Мојсије (митрополит) 35, 107
 Петровић, Никола (и Petrović, Nikola) 85, 90
 Петровић, Петар (епископ темишварски) 85, 125
 Петруц, Валах 55
 Печкански, Марија (попадија Павла Печканскога) 42
 Пивар, Емонија (супруга Јоана Пивара) 64
 Пивар, Јоан 64
 Пиља, Васа 36
 Пиља, Јованка 36
 Пиља, Милош 36
 Подгоричанин, Софроније (епископ) 83
 Покрштеник, Петар (син Симе Покрштеника) 60
 Покрштеник, Сима 60
 Пољаков, Федор 16
 Понћа, Марта (ћерка Филипа Понће) 72
 Понћа, Филип 72
 Попов, Дејан 176, 179, 190, 192
 Попов, Душан Ј. 193, 199
 Попов, Игор 179
 Попов, Лазар 55
 Попов, Марта (ћерка Лазара Поповог) 55
 Попов, Михаил (син Николе Попова) 49
 Попов, Никола 49
 Поповић (породица) 194
 Поповић Ружић, Драгиња 103
 Поповић, Брана (секретар Краљевскога југословенског посланства) 185
 Поповић, Василије (парох) 86, 87, 88, 89
 Поповић, Вићентије (епископ) 16
 Поповић, Георгије (Попович, Георгије, јереј) 40, 42
 Поповић, Димитрије 103
 Поповић, Душан 109
 Поповић, Лаза 194
 Попович, Јелисавета (ћерка јереја Максима Поповича) 45
 Попович, Јоан 64
 Попович, Максим 45
 Попович, Марта (ћерка презвитера Максима Поповича) 45
 Попович, Петар 44
 Првулов 40
 Првуловић, Зорка 185
 Првуловић, Коста 184, 185, 186
 Предић, Арсеније (свештеник) 90
 Предојевић, Ненад 99
 Продановић, Васа 109
 Прокопович, Теофан 172
 Протић, Ђура С. 103
 Протић, Стеван 100, 103, 104, 194
 Пузић, Предраг 189
 Пузовић, Владислав 189
 Пузовић, Љиљана И. 107, 200
 Путић, Андрија 100, 194
 Путић, Јован 100
 Путков, Петар (син Петра Путковог) 59
 Путков, Петар 59
 Путник, Аврам (генерал, други муж Алојзије Алке Текелије) 124

Р

- Радак, Ђорђе 113, 114
 Радан, Михај Миља 180
 Радивојевић, Максим 65
 Радивојевић, Маргарита (супруга Максима Радивојевића) 65
 Радивојевић, Кеца 109
 Радвановић, Милорад 10, 16
 Радона (из Срема) 37
 Радосављевић, Милан (губернер Југословенске банке 1935–1939) 185
 Радул 60
 Рајачић, Јосиф (патријарх) 113, 114, 115, 118
 Рајић, Стеван (прота) 38, 127
 Рајковић, Ђорђе 124

Рајковић, Ђура 104
 Рајковић, Мита 103
 Рајна (гыздарица Петра Циганина) 58
 Рака (поп) 41
 Ракин, Ђука 62
 Ракин, Илија 62
 Ракин, Марија 62
 Ракин, Милица 62
 Раницављевић, Георгије (свештеник) 71
 Раницављевић, Февронија (ћерка попа Георгија Раницављевића) 71
 Рахила 92
 Рачанин, Јеротеј 16
 Ревкин, Јоан (син Максима Ревкина) 68
 Ревкин, Максим 68
 Рената 93
 Римњова Леонтјевна, Марина 13, 14
 Ристин, Душица 179
 Рокса 71
 Роми, Гаврило 55
 Роми, Јанош 58
 Роми, Михаил 57
 Росић, Ангелина В. 192
 Росић, Мирослав 171, 175, 177
 Рош, Тођер 53
 Рошул, Јоан 56, 62, 69
 Рошул, Сара (супруга Јоана Рошула) 69
 Рошул, Симеон (син Јоана Рошула) 56
 Ругов, Марта (ћерка Петра Ругова) 61
 Ругов, Петар 61
 Ругова (презиме) 52
 Ружа (гыздарица Арсе Маринкова) 71
 Ружа (домаћица Радојчина) 46
 Ружић, Димитрије Мита 101, 103, 194
 Рус, Ана (супруга Петра Руса) 64
 Рус, Јоан 68
 Рус, Павел (син Петра Руса) 69
 Рус, Петар 58, 64, 68, 69
 Русмиров, Живан 45
 Руткај, Емерик (картограф) 52, 75, 122, 129

С

Сабад, Никола 42
 Сабад, Павле (поп, син Николе Сабада) 42
 Сабљић, Душан 23, 29
 Сабов, Ана (ћерка Живана Сабова) 41
 Сабов, Арса 41
 Сабов, Арсениј 45
 Сабов, Живан 41
 Сабов, Иван 43
 Сабов, Петар 43
 Сабов, Симеон (син Арсе Сабова) 41
 Сава (епископ шумадијски) 84
 Сава (син Николичин) 71
 Сава 61
 Савин, Петар 56
 Савин, Сава (син Петра Савина) 56
 Савина (гыздарица Петра Руса) 69

Савич, Лазар (син Петра Савича) 47
 Савич, Павле (брат Петра Савича) 53
 Савич, Петар 47, 50, 53
 Савиша (из Торње) 37
 Савка (гыздарица Берара Старог) 59
 Салчеану, Илије 172
 Санда (гыздарица Адама Кишбирова) 54
 Санда (гыздарица Јоана Рошула) 62
 Санда (гыздарица Михаила Ђурчије) 50
 Санда (Лукина гыздарица) 69
 Санда (супруга Павла Григорија) 67
 Сапунџија, Рада 53
 Сапунџија, Алка (ћерка Јоана Сапунџије) 43
 Сапунџија, Ана (ћерка Димитрија Сапунџије) 40
 Сапунџија, Ана (ћерка Игњата Сапунџије) 53, 55
 Сапунџија, Ана (ћерка Раде Сапунџије) 53
 Сапунџија, Димитрије 40
 Сапунџија, Ђурђија (ћерка Јоана Сапунџије) 51
 Сапунџија, Игњат 53, 55
 Сапунџија, Јоан 43, 51
 Сапунџија, Митар 50
 Сапунџија, Михајло (син Игњата Сапунџије) 53
 Сапунџија, Николај (син Митра Сапунџије) 50
 Сапунџија, Павле 40
 Сапунџија, Павле 44
 Сапунџија, Петр (син Павла Сапунџије) 40
 Сапунџија, Радивој 40
 Сапунџија, Софија (ћерка Павла Сапунџије) 44
 Сапунџија, Теодора 40
 Сара (бивша гыздарица Николаја Јаковљевог) 46
 Сара 42
 Свећар, Михаил 61
 Свирац, Ана (ћерка Петра Свираца) 65
 Свитац, Петар 65
 Секерић, Георгије 60
 Секерић, Марија (супруга Георгија Секерића) 60
 Секерич, Иван 66
 Секерич, Кумрија (ћерка Ивана Секерича) 66
 Секерушев, Георгије 72
 Секерушки, Иван 71
 Секерушки, Јоан (син Ивана Секерушког) 71
 Секретар, Јоан (син Стефана Секретара) 48
 Секретар, Стефан 48
 Секулич, Михаил 60
 Секулич, Мојсеј (син јереја Михаила Секулича) 60
 Сервијски, Марко 85
 Сечански, Илка (супруга Стеје Сечанскога) 50
 Сечански, Лазар 125
 Сечански, Стеја 50

Симеонов, Јоан 49
 Симеонов, Павел (син Јоана Симеонова) 49
 Симиџија, Георгије (син Георгија Симиџије) 69
 Симић, Владимир 125
 Симић, Слободан 175
 Симиџија, Аврам 54
 Симиџија, Петар (син Аврама Симиџије) 54
 Симоновић, Миладин 170
 Сина, Симон Георг (бечки барон) 126, 127
 Сколари, Филип 200
 Скоробете, Аурелијан 171
 Слатинашкиј, Георгије 54
 Смиљана (из Креке) 37
 Смиљана (из Семлака) 37
 Смиљана (из Срема) 37
 Сокерић, Димитриј (син Јоана Сокерића) 66
 Сокерић, Јован (Сокерић, Јоан) 61, 66
 Сокерић, Петар 68
 Сокерић, Стефан (син Петра Сокерића) 68
 Сокерић, Утва (ћерка Јована Сокерића) 61
 Сокерич, Георгије 65
 Сокерич, Јелена (ћерка Георгија Сокерича) 65
 Солак (име) 62
 Солак, Стојко 64
 Солдат, Габор 61
 Солдат, Теодор (син Габора Солдата) 61
 Сореску Маринковић, Анамарија 172
 Сорошан, Сорин 170, 178
 Софинкић, Милица 188, 200
 Софроније (Подгоричанин, митрополит карловачки) 83
 Сретеновић (аутор комада „Кад су деца сама“) 185
 Станимировић (народни комесар у Врачевом Гају) 115
 Станић, Кузман (свештеник) 91
 Станко (из Сегедина) 36
 Станков, Мија 72
 Станковић, Бошко 195
 Станковић, Урош 114
 Станкович, Јевтимије 48
 Станкович, Јоан (син Јевтимије Станкович) 48
 Стар, Петар 71
 Старац, Јоан 51
 Старац, Радојица 44
 Стари, Јоан (јереј) 62, 68
 Стеин, Живан 70
 Стеин, Софија (ћерка Живана Стеина) 70
 Стејић, Јован 19
 Степанов, Весна 20
 Степанов, Љубомир 20, 27, 83, 91
 Стерија Поповић, Јован 104
 Стефан (игуман из манастира Бистрице) 109
 Стефан (пасторак Јовучин) 66
 Стефан (син Јоана Живана) 61
 Стефановић 9
 Стефановић Венцловић, Гаврило 16
 Стефановић, Алекса (официр) 137

Стефановић, Димитрије 16
 Стефановић, Емилија 103
 Стефановић, Нићифор (пакрачки епископ) 110
 Стовлатов, Јоан 39
 Стовратов, Божа 44
 Стовратов, Петар (син Стефана Стовратова) 43
 Стовратов, Стефан 43
 Стоин, Лаза 72
 Стоин, Марта (ћерка Лазе Стоиног) 72
 Стоич, Лазар 64
 Стојадиновић, Милан 185
 Стојанов, Јосиф 107
 Стојанов, Константин 92
 Стојановић (трговац) 101
 Стојановић, Јелица 9, 15, 16, 17
 Стојановић, Петар 125
 Стојанович, Петар (син Христифора Стојановича) 44
 Стојанович, Христифор 44
 Стојка (Лекина газдарица) 54
 Стојковић, Душан 172
 Стратимировић, Стефан (митрополит карловачки) 85, 127
 Строчник (војни аташе потпуковник) 185
 Субаша, Павел (син Јоана Субаше) 58
 Субин, Јоан 69
 Субич, Милица (мати Јоана Субича) 50
 Субича, Јоан 50
 Суботић, Љиљана 10, 17
 Сукновић (породица) 36
 Сукновић, Грубан 37
 Сукновић, Јориша 37
 Сукновић, Мила 37

Т

Табаковић, Ђорђе 121
 Табаковић, Иван 121
 Табаковић, Милан 121
 Табаковићи (породица) 19, 195
 Текелија, Јоан 45
 Текелија (породица) 19, 39, 47, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 130, 131
 Текелија Поповић, Јован (оберкапетан и пуковник) 52, 121, 122, 123, 124, 125, 127
 Текелија Поповић, Стефан (Остоја) 110, 123, 124
 Текелија, [Бранко] (син Јоана Текелије) 45
 Текелија, Алка 39
 Текелија, Алоџија (Алка) (ћерка Јована Текелије) 124
 Текелија, Ана (супруга Остоје Текелије) 123
 Текелија, Василије 39
 Текелија, Георгије 90
 Текелија, Димитрије Исаија (брат Јована П. Текелије) 124
 Текелија, Екатерина (рођ. Саплонцаи) 89
 Текелија, Еуфросина Рокса (супруга Јована Поповића Текелије) 123

- Текелија, Јован (најстарији унук Јована Поповића Текелије, син Ранка и Алке) 39, 86, 89, 124
 Текелија, Јован (син Константина Јанка Текелије, праунук Јована Поповића Текелије) 124
 Текелија, Константин (брат од стрица Јована П. Текелије) 124
 Текелија, Лазар (брат по оцу Петра Текелије) 124
 Текелија, Марта (супруга Јована Текелије) 124
 Текелија, Марта 39
 Текелија, Павле (брат Јована Поповића Текелије) 124
 Текелија, Петар (брат Саве Текелије, син Јована Ранка Текелије и Марте) 39, 86, 89, 124
 Текелија, Петар (братаца Саве Текелије, син Петра Јована Текелије) 126
 Текелија, Петар (генерал ан шеф руске царске војске, син Ранка и Алојзије-Алке) 121, 127
 Текелија, Ранко (најстарији син Јована Поповића Текелије) 124
 Текелија, Сава 31, 39, 52, 64, 79, 88, 90, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 195
 Текелија, Христофор 39
 Текелич, Алка 45
 Текелич, Василије (унук Јоана Текелича) 49
 Текелич, Екатерина (ћерка Јоана Текелича) 43
 Текелич, Јелисавета (ћерка Јоана Текелича) 39
 Текелич, Јоан 39, 41
 Текелич, Јоан 43, 49
 Текелич, Павел 41
 Телечанин, Јоан 43
 Телечанин, Петар 39
 Телечанин, Петар 51
 Телечанин, Теодосија (супруга Петра Телечанина) 51
 Телечки 101
 Тенецки 19
 Тенецки, Стефан (иконописац) 121
 Теодор (син Дамјана) 55
 Теодор 62
 Теодор 72
 Теодора (мати јереја Михаила) 65
 Теодорчев, Јоан 55
 Теофиловић, Витомир 175
 Терезија, Марија 79, 81
 Терзић, Стојан 109
 Тирол, Димитрије 19
 Тирсин, Јеца 72
 Тодор (крчмар Дамаскинов) 61
 Тодоров, Миомир 32
 Тодоров, Михаил (син Николе Тодоровог) 65
 Тодоров, Никола 65
 Тодоровић, Ивица 180
 Тодоровић, Лука Георгије 103
 Тођер, Вакар 54
 Тођер, Петар (син Рош Тођера) 53
 Толстаја, Светлана 16
 Тома (солгабирог Крашовске жупаније) 90
 Тома, Николета (Тома-Деммиан Николета) 198
 Торњан, Петар 44
 Точанац, Исидора 107, 109, 110
 Тривунов Бранковић, Лукијан 101
 Трубарац Матић, Ђорђина 178
 Тубић, Драган 195, 200
 Туркул, Марта (ћерка Симе Туркула) 66
 Туркул, Сима 66
 Турчин, Ана (супруга Симе Турчина) 70
 Турчин, Сима 70
 Тута, Мара 64
 Тутин, Иван (син Павла Тутина) 59
 Тутин, Марија (ћерка Павла Тутиног) 54
 Тутин, Нинко 58
 Тутин, Павел (син Павла Тутиног) 67
 Тутин, Павле 54, 59, 67
- Ђ
- Ђеличанин, Горан 171
 Ђеретало, Милош 37
 Ђира (из Срема) 37
 Ђирић, Арса 42
 Ђурчија, Јоан (поп, син Мијата Ђурчије) 43
 Ђурчија, Мијат (отац попа Јоана) 43
 Ђурчија, Михаил 40
 Ђурчија, Михаил 50
 Ђурчија, Сава 38
 Ђуцин, Алка (ћерка Арсе Ђуциног) 56
 Ђуцин, Арса 56
- У
- Убавка (газларица Стеје Коларова) 69
 Ујес, Алојз 100
 Утва (име) 52
- Ф
- Фелдвари (породица) 91
 Фенлачки, Рада (јереј) 185
 Филиповић, Шаин 109
 Фогараши Жидоварски, Тодор (муж Терезије Хермине Клементине Фогараши) 90
 Фогараши, Терезија Хермина Клементина (рођ. Дамаскин, ћерка Антонија и Јелене) 90
 Форагаши (породица) 90
 Форишковић, Александар 124
 Форман, Димитрије 70
 Форман, Марта (ћерка Димитрија Формана) 70
 Франц I (аустријски цар) 124
 Фрања I 85
- Х
- Хаднађ, Мијат 54
 Хаднађ, Мирко 68
 Хајдучица 83, 84, 90

Халас, Павле 71
 Харш, Фердинанд Филип 79
 Хаџи Тефтер, Гавра 16
 Хаџија, Јоан 44
 Хаџић, Антоније 100
 Хаџић, Јелена Ленка 194
 Хаџић, Константин Коста
 Хербаи, Миклош 87
 Хербаи, Пулхерија (рођ. Дамаскин, ћерка Стефана Дамаскина и Марије рођ. Зако, супруга Миклоша Хербаи)
 Христофор (син Ивана и Текелич) 45

Ц

Цвеја (из Креке) 37
 Цветко 64
 Цвијановић (куварица у манастиру Златици) 114, 117
 Церовић, Љубомир 19
 Циганин, Илија 73
 Циганин, Јоан (син Илије Циганина) 73
 Циганин, Миок 73
 Циганин, Михајло (син Миока Циганина) 73
 Циганин, Петар 58
 Циганин, Сара (ћерка Илије Циганина) 73
 Циркин, Марија (супруга Петра Циркина) 68
 Циркин, Петар 66, 68
 Црвен, Никола 67
 Црвени Јованка (супруга Црвена Николе) 67
 Црњански Милош 26, 200

Ч

Чава (Кетреничина кћи) 56
 Чајић (породица) 36
 Чајић, Марија 37
 Чајић, Рела 37
 Чајић, Тиосав 37
 Чаковчанин, Ана (ћерка Николаја Чаковчанина) 50
 Чаковчанин, Николај 50
 Чарнојевић, Петар (правник) 126
 Чарнојевић, Петар од Маче и Оросина (тамишки гроф) 113, 195
 Чачић (породица) 38
 Чачић, Георгиј 51
 Чачић, Михаил 46
 Чачића, Јоан (син Георгија Чачића) 47
 Чворов, Неда 69
 Чернеску, Емануел 170–171, 173, 174
 Чернин, Ана (ћерка Величка Черниног) 53
 Чернин, Величко 53
 Чизмаш, Јанко 65
 Чизмаш, Павел (син Јанка Чизмаша) 65
 Чизмеџија, Крста (отац презвитера Петра) 40, 42
 Чизмеџија, Петар (презвитер, син Крсте Чизмеџије) 42

Чифмерџија, Ана 38
 Чифмерџија, Димитрије 38
 Чифмерџија, Михаил 38
 Чоаца, Павел (син Мије Чоаце) 57
 Чоаџија, Мија (Чоаца, Мија) 56, 57
 Чоаџија, Софија (ћерка Мије Чоаџије) 56
 Чоботин Илић, Божица 171, 173, 177
 Чоботин, Благоје 173, 177
 Чоковљев, Алка (Јанка Чоковљева) 72
 Чоковљев, Гаврил 66
 Чоковљев, Јанко 72
 Чоковљев, Јефтимиј (син Гаврила Чоковљева) 66
 Чолак-Антић, Бошко (посланик) 183, 184
 Чонградац, Ана (ћерка Саве Чонградца) 43
 Чонградац, Григориј (син Павла Чонградца) 56
 Чонградац, Павле 56
 Чонградац, Сава 43
 Чонић, Јоан 69
 Чонић, Јованка (супруга Јоана Чонића) 69
 Чонић, Марија (ћерка Павла Чонића) 67
 Чонић, Павле 67
 Чонич, Димитрије (син Павла Чонича) 67
 Чотрић, Александар 175
 Чурчић, Лазар 172

Џ

Џојс, Џејмс 187

Ш

Шарени, Рака 62
 Швевелберг, Михаел (Michael Schwefelberg) 141
 Шекспир, Вилијам 187
 Шимандан, Гаврил 63
 Шимандан, Теодор 63
 Шипошев, Димитрије (син Павла Шипошевог) 56
 Шипошев, Павле 56, 63
 Шметов, Анђелка (рођ. Дамаскин, супруга Рихарда Шметова, ћерка Симеона и Пулхерије Дамаскин) 88
 Шметов, Рихард 88
 Шовљаков, Мара 113, 200
 Шумар, Живана (мати Стојка Шумара) 69
 Шумар, Јерко 68, 70
 Шумар, Ненад (син Јерка Шумара) 70
 Шумар, Петра (супруга Јерка Шумара) 68
 Шумар, Стојко 69
 Шумар, Стројко 70
 Шутановић (породица) 36
 Шутановић, Јовица 38
 Шутановић, Кузман 38
 Шутановић, Санда 38

ГЕОГРАФСКИ РЕГИСТАР

А

Ада 113
Алибунар 115, 144
Америка 25
Арад 9, 11, 16, 20, 22, 35, 36, 38, 52, 65, 71, 73, 79, 82, 84, 89, 92, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 139, 141, 169, 173, 174, 176, 179, 194, 195, 198, 199, 200
Арад-Гај (приградско насеље Арада) 20, 73, 92
Арадска жупанија 31, 41, 85, 114, 199
Арадска тврђава 75
Арадски округ 136, 138
Арватска (Хрватска) 52, 59
Аустрија 11, 197
Аустријско царство 133, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165
Аустроугарска 25, 133, 144, 146, 160, 161, 163, 166
Аустроугарска монархија 98
Африка 93

Б

Баванишка општина 143, 144
Баваниште 136, 143, 144
Базјаш 20
Бајша 85
Балкан 20
Банат 20, 22, 24, 25, 27, 30, 52, 61, 83, 88, 97, 99, 100, 113, 114, 133, 134, 135, 136, 166, 172, 178, 184, 194, 198, 200
Банатска војна граница 138
Банатска војна крајина 133, 136, 138, 139, 142, 152, 153, 154, 158, 159, 160, 162, 165
Банатска Црна Гора 194
Банатски Карловац 137, 140, 144, 145, 146
Банатски Комлош 100
Бараган 27
Бараганска низија 27
Басарабија 24
Батања 52, 69

Бачка 100, 114, 201
Бачка жупанија 114
Бачка Паланка 109
Бачко-бодрошка жупанија 198
Бегеј 134, 141, 175,
Бегеј Свети Ђурађ 89, 90, 93
Бездин 195
Бејуш 52
Бела Црква 115, 116, 136, 138, 142, 146, 153, 159, 162, 163
Беленош 59
Белењеш 52
Белобрешка 20, 170, 198
Белоцрквански срез 138
Београд 109, 111, 124, 193, 197, 200
Бернатфалва 89, 91
Беч 85, 87, 88, 89, 93, 102, 113, 124
Бечкеречки округ 138
Бистрица 89
Бодрог 52
Бозовић 138
Босна 16
Босна и Херцеговина 200
Брзава 89
Будим 124
Будимпешта 16, 93
Будимска епархија 114
Бузјаш 92
Бузјашки срез 138
Буковина 24
Букурешт 22, 26, 30, 133, 183, 184, 185, 197, 198, 199
Буцак (приградско насеље Арада) 73

В

Ваљево 200
Вараждински генералат 109
Варјаш 20, 30, 136, 139, 141, 163, 171, 175, 176, 192
Ватин 137, 148
Вашархеј 88
Велика Кикинда 103, 113
Велики Берексов 141

- Велики Варад (сада Орадеа) 73
 Велики Гај 24, 83, 84, 92
 Велики Жам 24
 Велики Семиклуш (Велики Сент Миклош) 20, 103, 104, 195
 Велики Семпетар 20
 Велико Средиште 137, 140, 148, 149
 Вењ 20, 195
 Визеш 89, 124, 126
 Вилагош (сада Ширија) 52, 88
 Влајковац 137, 149
 Влашка 19
 Влашка варош 73
 Влашка кнежевина 55
 Влашко-илирски кантон 138
 Војводина 83, 104, 187, 198, 200
 Војводинци 137, 150
 Војводство Србија 133, 138, 139, 147, 148, 149, 150, 153, 155, 156, 161, 163, 164
 Војвођанска равница 20
 Војна граница 136, 138
 Војна крајина 136, 138
 Вршац 88, 102, 137, 139, 148, 149, 150, 151, 160, 161, 198
 Вршачка епархија 114
 Вршачки срез 138
- Г
- Гад 20
 Гај 136, 152
 Галша 124, 126
 Госпођинци 200
 Гребенац 136, 153
 Гроцка 109
 Груја 27
- Д
- Деблинг 8
 Дебрецин 88, 125
 Дежан 20, 92, 136, 153
 Делиблато 136, 154
 Дента 20, 136, 140, 155
 Дета 20, 136, 140, 156, 157
 Дећански срез 138
 Дивић 20, 195
 Дињаш 20, 170, 173, 174
 Добруца 24, 170
 Дубовац 136, 158
 Дубровник 16
 Дунав 175
 Дупљаја 136, 159
- Ђ
- Ђир 20
 Ђулвез 91
- Е
- Европа 124
 Ердель 24, 52, 59, 60, 89
- Ж
- Житиште 89
 Жомбољ 24, 26, 195
- З
- Загајица 136, 160
 Задарењ 141
 Златица 20
- И
- Иванда 20, 174, 194
 Избиште 136, 160
 Италија 24
 Итебеј 90, 92
- Ј
- Јабука 137, 140, 161, 162
 Јам 24
 Јасеново 136, 162, 163
 Јенова 41
 Јенопоље (сада Инеу) 41
 Југославија 26, 27, 98, 184, 189
 Јужна Угарска 15, 16
 Јужнобанатски округ 136, 137, 144, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166
- К
- Карансебеш 138
 Карањ 141
 Карашка жупанија 136
 Караш-Северин 22, 199
 Караш-северинска жупанија 133, 136, 198
 Карловачки генералат 109
 Карловачко-сењска епархија 109
 Карловци 91
 Карпати 24
 Каталинфалва (сада Равни Тополовац) 93
 Кевереш 89
 Кевермеш 124, 126
 Кежмарк 88
 Кетвељ (Кетфел) 21, 30, 136, 163, 177, 195
 Кеча 21
 Кикинда 178, 194, 195
 Клуж 198
 Клужан 47
 Клуж-Напока 198
 Кнез 21, 52, 61, 136, 164, 165

Ковиљ 109
 Ковин 136, 152, 154, 158, 165, 166, 167
 Ковински срез 138
 Крајова 26, 199
 Краков 197
 Краљевац 21, 136
 Краљевина Румунија 20, 24
 Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца 20, 24,
 25, 26, 98, 183, 189
 Краљевина Србија 25, 137
 Крашовска жупанија 90
 Крива Бара 24
 Кришан 24
 Крушчица 136
 Кувин 124, 126
 Кусић 136, 142
 Куштиљ 137

Л

Ланговет 21
 Лемберг 141
 Липовски срез 137, 138
 Локве 137
 Лондон 198
 Лугошки округ 138
 Лукаревац 21, 136

Љ

Љупкова 21

М

Мађарска 20, 22, 113, 122, 198
 Мађарска краљевина 144
 Мако 124
 Мала Мучна 109
 Мали Бечкерек 21, 136, 141, 194
 Мали Гај 21
 Мали Жам 137
 Мали Комлош 24
 Мали Мориш 35, 122, 129
 Мали Семиклуш 141
 Мало Средиште 137
 Мандорлак (сада Мандрулок) 52
 Марамуреш 24
 Марковац 137
 Масајска висораван 93
 Мачевић 21
 Месић 137
 Мехадија 138
 Мехала 136
 Мехединц 22, 27
 Модош (сада Јаша Томић) 24
 Мол 113
 Молдавија 19
 Моноштор 21, 136, 138, 139, 141
 Моравица 153

Мориш 35, 60, 73, 79, 121, 122, 123, 129
 Москва 197
 Мраморак 136
 Мунара 21, 136, 195

Н

Надлак 21
 Наћвала 21, 136, 199
 Немачка 198
 Немачки Семпетар 141
 Немачко-банатска регимента 133
 Немачко-банатски кантон 138
 Немет 21, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93
 Николинци 136
 Ниш 10, 16
 Нови Бечеј 199
 Нови град 60, 67, 73
 Нови Сад 97, 113, 125, 172, 187, 194, 197, 198,
 199, 200
 Новоарадски срез 138
 Новосадски округ 138

Њ

Њиређхаза 198
 Њујорк 198

О

Овсеница 21
 Орешац 136
 Оровље 36
 Осијек 200
 Османско царство 10, 11
 Остојићи 19
 Острово 136

П

Павлиш 137
 Панчевачка граничарска регимента 124
 Панчево 124, 161, 162
 Парац 21, 136, 140
 Пардањ (сада Међа) 24
 Парта 136
 Песак 194
 Петроварадин 89
 Петрово Село 21, 136
 Петроман 103
 Пећинци 189
 Печка 21, 91, 93, 124, 126, 195
 Плочица 136
 Подргађе 60
 Подунавска Крајина 109
 Пожежена 21
 Поморишје 169, 173, 179, 194, 195, 198, 199
 Поморишка војна граница 71, 121, 124
 Поморишка Крајина 38, 110, 122

Поморишко-потиска војна граница 194
 Потиска Крајина 110
 Потпорањ 137
 Преда 47
 Приова 55
 Прњавор 35, 36, 71, 75
 Пулгерска варош 73
 Пустиниш 24

P

Равни Тополовац 93
 Радимња 21
 Рекаш 21
 Рекашки срез 138
 Решица 21, 198
 Римник 172
 Ритишево 137, 139
 Роман 26
 Рудна 21, 195
 Румунија 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
 30, 31, 32, 36, 84, 133, 134, 135, 136, 137, 138,
 147, 153, 155, 156, 163, 164, 169, 170, 178, 180,
 183, 184, 194, 195, 197, 198, 199, 200
 Русија 19, 24, 38, 71, 124, 127

C

Сакалаз 83
 Саравола 21, 194
 Сарајево 11
 Сату Маре 198
 Свиница 21, 195
 Северин 109
 Сегедин 16, 36, 198
 Семлак 36
 Семпетар 177
 Сента 36, 122
 Сентандреја 12, 15, 16
 Сентандрејски срез 86, 137
 Сентомаш (сада Србобран) 113
 Совјетски Савез 26
 Сока 21, 24
 Соколовац 21
 Сомбор 192
 Сомборски округ 138
 Србењ 19
 Србешт 19
 Срби 19
 Србија 9, 16, 25, 26, 103, 108, 114, 133, 136, 137,
 144, 146, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 158,
 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 194, 195, 200
 Србова 19
 Срем 36, 100, 124, 189, 200
 Сремски Карловци 107, 109, 111, 113, 115, 125
 Српска Варош 35, 36, 38, 39
 Српска варош 52, 71, 73, 75, 121, 122, 123, 129
 Српска војна варош 121
 Српски Семартон 21, 25, 30, 84, 193, 197

Српски Чанад 21, 100, 193, 104, 194
 Српско-банатска регимента 133
 Стамор 92
 Станчево 21, 136, 140
 Стара Кањижа 113
 Стара Молдава 21, 195
 Стари Арад 91
 Стари Беб 24, 27
 Стари Бечеј 113
 Стари Влах (подручје) 36

T

Тамиш 22, 175
 Тамишка жупанија 27, 83, 85, 86, 91, 101, 114,
 133, 134, 136, 137, 138, 139, 141, 144, 146, 149,
 151, 155, 156, 160, 161, 162, 164, 166, 197
 Тамишки Банат 79, 133, 136, 138, 139, 147,
 148, 149, 150, 153, 155, 156, 161, 163, 164
 Тамишки комитат (Тамишка жупанија) 137,
 139, 141
 Тамишки округ 135, 136
 Ташнад 198
 Текелијина варош 52, 123
 Темишвар 20, 21, 24, 25, 83, 84, 85, 86, 87, 88,
 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 100, 101, 102, 133,
 134, 135, 137, 141, 169, 170, 179, 193, 194, 195,
 197, 198, 199, 200
 Темишварска епархија 114
 Темишварски округ 133, 138, 147, 148, 149,
 150, 153, 155, 156, 161, 163, 164
 Темишварски срез 137
 Тибинген 198
 Тимиш 153, 155, 156, 163, 164
 Тимиш жупанија 147
 Тител 102
 Толвадија 21, 136
 Торња 21, 31, 36
 Торонталска жупанија 85, 101, 114, 133, 136,
 198
 Травунија 16
 Трст 88

Ћ

Ћуковац (арадски) 35

У

Угарска 85, 133
 Ујвар 24
 Улбеч 21

Ф

Фантанеле 141
 Фелдвар 89, 91
 Фенлак 21, 136
 Фибиш 88, 90

Фолкменош 64

Фрљуг 87, 88

Фрушка гора 192, 200

Футог 200

X

Хабзбуршка монархија 113, 124

Харцвар 87

Херцеговина 16

Хрватска 52, 200

Хрватска Кеча 24

Хум 16

Ц

Централни срез 138

Црвена Црква 136

Ч

Чаково 21, 100, 101, 102, 103, 136

Чаковски срез 138

Чанад 103, 136

Чанадска вармеђа 124

Ченеј 21, 24, 26

Чешко Село 136

Чичир 52, 65

Чонград 52

Ш

Шега (приградско насеље Арада) 73

Шенђурац 21, 136, 140

Ширија 88

Шпајхинген 198

Шурјан 24

ТЕМИШВАРСКИ ЗБОРНИК 15

За издавача

Проф. др Драган Станић
Председник Матице српске

Службени сарадник Одељења за друштвене науке
Др Јована Трбојевић Јоцић

Преводи на румунски
Дејан Попов

Преводи на енглески
Дејан Попов

Лектор
Татјана Пивнички Дринић

Коректор
Мср Љиљана Дражић

Рејсисар
Мр Ивана Ћелић

Технички уредник
Вукица Туцаков

Компјутерски слој
Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампа
САЈНОС, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
94(=163.41)(498)(082)

ТЕМИШВАРСКИ зборник = The Timisoara
Review = Culegere de Studii – Timișoara / главни и
одговорни уредник Стеван Бугарски. – 1994, 1– . –
Нови Сад : Матица српска, Темишварски одбор,
1994– . – 25 cm

ISSN 0354-6721

COBISS.SR-ID 37976332